

**Euroopa Liidu Läänemere regiooni
strateegia – uus väljakutse
teadmispõhiseks regionaalseks ja
kohalikuks valitsemiseks ja koostööks**

8.-9. märtsil 2010 Tallinnas toimunud
rahvusvahelise konverentsi materjalid

Tallinna Ülikooli Riigiteaduste Instituut

Tallinn 2010

Koostaja/toimetaja: Georg Sootla, Sulev Lääne
Tõlkijad: Kerli Koorep, Kaire Saagpakk, Maria Jäärats
Keeletoimetaja: Anne Saagpakk
Korrektorid: Maria Jäärats, Kati Elmers, Kerli Koorep
Küljendaja: Hermo Sakk
Trükk: Vali Press OÜ

See kogumik valmis tihedas ja meeldivas koostöös Põhjamaade Ministrite Nõukogu Eesti esindusega ning Rootsi Rahvusvahelise Arengukoostöö Agentuuri (SIDA), Balti osakonnaga.

Samuti täname, Euroopa Komisjoni Eesti esindust, Soome Kymenlaakso ja Uusimaa Maakonnaliitu, Eesti Maaomavalitsuste Liitu, Eesti Vabariigi Siseministeeriumi, Tallinna linna ja Harjuma Omavalitsuste Liitu, kes toetasid konverentsi korraldamist.

Sisukord

Eessõna	7
Hea lugeja.....	10
Konverentsi missioon ja eesmärgid.....	13
Konverentsi korralduskomitee	17
Pildid konverentsilt	20
KONVERENTSI ESINEMISED	30
Avasõnad	30
Mats Estonius, Tallinna Ülikooli teadusprorektor rektori ülesannetes	30
Eesti Vabariigi Presidendi Toomas Hendrik Ilvese tervitus.....	33
Eduardo Ibáñez, Hispaania Kuningriigi suursaadik Eestis	36
Uffe A. Balslev, Taani Kuningriigi suursaadik Eestis	39
Põhiettekanded	42
<i>Ene Ergma</i> . Balti mere Riikide koostöö kui Euroopa Liidu uus võimalus	42
<i>David Sweet</i> . Makroregionaalsed strateegiad: uus lähenemine regionaalsele koostööle.....	47
<i>Urmas Paet</i> . Läänemere strateegia – võimalus tõhusamaks regionaalseks koostööks.....	55
<i>Kaia Jäppinen</i> . Mitte Idameri ega Läänemeri vaid Balti meri.....	59
Sissejuhatus paneelidesse	64
<i>Alexander Schenk</i> . Euroopa Liidu Läänemere strateegia kohalik ja regionaalne mõõde.....	64
<i>Heikki Telakivi</i> . Soome kogemused kohaliku ja regionaalse koostöö osas Läänemere regioonis ning aspektid ja võrdlus teiste regioonidega.....	71
<i>Georg Sootla</i> . Autonoomia ja integratsiooni dilemma kesk- ja kohaliku valitsuse suhetes Eestis.....	78
Paneel 1. Läänemere strateegia – väljakutse koostööle kohalikul ja regionaalsel tasandil.....	85
<i>Erik Terk</i> . Läänemere strateegia – väljakutse koostööle kohalikul ja regionaalsel tasandil.....	85
<i>Pertti Rauhio</i> . Läänemere strateegia – strateegia Läänemere regioonide jaoks	89
<i>Thomas Johansson</i> . SIDA roll Euroopa Liidu Läänemere strateegia soodustamises.....	91
<i>Annika Mäkinen</i> . Kuidas suurendada toetust strateegiale kohalikul ja regionaalsel tasandil.....	94

<i>Uno Aldegren</i> . Hea valitsemine ning kohaliku ja regionaalse tasandi koostöö Läänemere regioonis.....	98
<i>Roma Žakaitienė</i> . Läänemere strateegia: Leedu kohalike omavalitsuste perspektiiv	105
<i>Håkan Gustafsson</i> . EDASI projekt: Eesti ja Rootsi kohalike omavalitsuste ametnike koolituse valdkonna arendamine ühise analüüsi ja riigiülese hea tava kogemuste vahetamise kaudu.....	110
<i>Jüri Landberg</i> . Eesti maaomavalitsuste koostööprobleemid kohalikul ja regionaalsel tasandil.....	115
<i>Erik Terk</i> . Paneeli I kokkuvõte: Läänemere strateegia – väljakutse koostööle kohalikul ja regionaalsel tasandil.....	117
Panel 2. Kohalike ja regionaalvõimude koostöö	
Läänemere regioonis: vajadused, huvid ja võrgustike iseloom.....	121
<i>Per Gundmund Lindencrona</i> . Blekinge region ja Balti Euroregion.....	121
<i>Malin Stegmann McCallion ja Lee Miles</i> . Läänemere strateegia – Värmlandi kogemus.....	132
<i>Jochen Franzke</i> . Probleemid avaliku administratiivse võimekusega Läänemere regionaalvõrgustikes: Saksamaa kogemus	137
<i>Asbjörn Roiseland</i> . Kuidas kujundada tõhusat partnerlust?.....	142
<i>Maris Kucinskis, Edvins Karnitis</i> . Ühendatud Baltikumi teadmiseruum kui riikide ja linnade võrgustike loomise keskkond.....	147
<i>Iveta Reinholde</i> . Ülikoolide uurimispotentsiaal kui panus teadmispõhisesse regionaalsesse arengusse.....	154
<i>Galina Gribanova</i> . Venemaa regionid kui Euroopa Liidu Läänemere strateegia võimalikud partnerid	158
<i>Jaan Lõõnik</i> . Eesti omavalitsuste koostööst Läänemere-äärsete riikide omavalitsustega	164
<i>Vladimir Šokman</i> . Koos saame hakkama ka masuaja muredega.....	168
<i>Leif Kalev</i> . Paneel II kokkuvõte. Kohalike ja regionaalvõimude koostöö Läänemere regioonis: vajadused, huvid ja võrgustike iseloom	173
Panel 3. Kohalikud omavalitsused keskvalitsuse usaldusväärsete partneritena: kogemused läänest ja õppetunnid idast.....	
<i>Jørn Holm-Hansen</i> . Kohaliku ja keskvalitsuse partnerlussuhted – kohalike omavalitsuste rahvusvahelise koostöö õppetunnid	179

<i>Arto Luhtala</i> . Reformides haldust, tasakaalustades majandust: Soome kohaliku tasandi kogemus.....	183
<i>Inga Vilka</i> . Kesk- ja kohaliku valitsuse suhted kodanikuühiskonna arengu kontekstis – olukord Lätis pärast administratiiv-territoriaalset reformi	186
<i>Jarmo Vakkuri, Jari Stenvall</i> . Riigi ja kohalike omavalitsuste suhted Soomes – käimasolevate poliitiliste reformide väljavaated.....	193
<i>Gunta Lukstina</i> . Riigi ning kohalike ja regionaalsete omavalitsuste partnerlus – Läti näide	199
<i>Giorgi Khubua</i> . Regionalismi ja detsentraliseeritud valitsemise väljavaated Gruusias.....	203
<i>Georg Sootla, Sulev Lääne</i> . Kas omavalitsuste vabatahtlike ühinemistega saab korrastada kesk- ja kohaliku valitsuse suhteid?	208
<i>Tanel Möistus</i> . Riigi ja kohalike omavalitsuste suhted kohalike omavalitsuste tegutsemistingimuste kujundamisel Eestis.....	214
<i>Jarmo Vakkuri</i> . Paneel III kokkuvõte: Kohalikud omavalitsused keskvalitsuse usaldusväärsete partneritena: kogemused läänest ja õppetunnid idast.....	221
Ümarlaua diskussioon	227
I osa. Euroopa Liidu Läänemere strateegia – väljakutse koostööle kohalikul ja regionaalsel tasandil.....	227
II osa: Järgmised sammud jätkusuutliku võrgustiku loomisel: esimesed mõtted	252
Kokkuvõtteks.....	262

Eessõna

Euroopa Liidu (EL) Läänemere strateegia pakub mitmeid võimalusi – eelkõige aga pakub see Põhja-Euroopale võimalust tõusta Euroopa tipuks.

Antud võimaluse kasutamisel on kriitilise tähtsusega, et olemasolevad Läänemere kohalikud, riiklikud ja regionaalsed koostöostruktuurid ja mehhanismid toetaks ning võimendaks teineteist. Valmistades ette 8.-9. märtsil 2010 Tallinnas aset leidnud Euroopa Liidu Läänemere strateegia konverentsi, oli selge, et korraldajatel Euroopa Komisjonist, Eestist ja Rootsist on ühised eesmärgid. Konverentsi kestel leidis koostöö, õppimise, jagamise ja arendamise huvi vastukaja ka kõikide osaliste hulgast üle terve Läänemere piirkonna. See ei ole tühine tähelepanek, vaid oluline ühine alguspunkt, millele edaspidi rajada ühist tulevikku.

Põhjamaade Ministrite Nõukogu (PMN) toetab EL Läänemere strateegia eesmärgi ning on jätkuvalt valmis võtma vastutust regionaalse koostöö edendamise eest Läänemere strateegia raames. Sellest tulenevalt osaleb PMN Läänemere tegevuskava raames eestvedaja ja partnerina mitmetes projektides. Veelgi enam, PMN tegutseb pidevalt selle nimel, et EL Läänemere strateegia

püsiks poliitilises agendas – näiteks aidates korraldada selliseid konverentse nagu Tallinnas 8.-9. märtsil 2010.

PMN on toetanud Läänemere piirkonna regionaalset koostööd nelja aastakümne vältel alates 1971. aastast, mil PMN rajati tugevdamaks koostööd viie Põhjala riigi ja kolme autonoomse piirkonna vahel. 1990. aastate algusest on PMN tegelenud ka koostöö edendamisega Läänemere riikide ja Loode-Venemaa vahel. See on toimunud peaaesjalikult PMNi Tallinna, Riia, Vilniuse, Peterburi ja Kaliningradi esinduste toel. Viimastel aastatel on PMN üha enam panustanud ka koostöösse partneritega Saksamaalt ja Poolast.

PMNi toetavad piirkondliku koostöö tõhustamisel partneritena 16 Põhjamaade institutsiooni, mille tegevustesse on kaasatud partnerid nii Põhjamaadest kui ka teistest Läänemere maadest. Olen arvamusel, et olemasolevad Põhjamaade, Põhja- ja Balti-maade ning Läänemere regiooni partnerlused on tulevikus EL Läänemere strateegia ning Läänemere tegevuskava rakendamisel kriitilise tähtsusega.

Täna on meie väljakutseks kasutada oma rohkeid võimekusi parimal võimalikul viisil ehk seal, kus investeringu tulu on kõrgeim. Tuleb tunnistada, et alati ei ole see nii toimunud. Puudulik koordineatsioon ja ettevõtmiste dubleerimine on regionaalset koostööd kannustavate ettevõtmiste puhul päädinud mitte just optimaalseima investeringutootlusega. Praegusel majanduslikult keerulisel ajal on vaja uurida ja parandada valitsemis- ja koostööstruktuure ning valitsuste (olgu siis kohalike-, regionaalsete-, või riiklike) ja valitsusväliste partnerite suhteid.

8.-9. märtsil 2010 Tallinnas aset leidnud Läänemere strateegia konverents käsitles eelpool nimetatud olulisi küsimusi ning rõhutas teadmispõhise koostöö tähtsust Läänemere piirkonnas. Mul on väga hea meel tõdeda, et konverents õnnestus, pakkudes osa-

lejatele rohkesti ettepanekuid ja juhiseid EL Läänemere strateegia rakendamise osas. Olen kindel, et tehes koostööd Läänemere strateegia tõhusa rakendamise nimel, aitab see ellu viia nii üksikute osaliste kui ka regiooni kui terviku eesmäärke.

A handwritten signature in blue ink, which reads "Ásgrímsson".

Halldór Ásgrímsson,
Põhjamaade Ministrite Nõukogu
peasekretär

Hea lugeja

Rahvusvahelise konverentsi "*Läänemere strateegia – uus võimalus teadmistepõhiseks regionaalseks ja kohalikuks valitsemiseks ning integreeritud koostööks*" korralduskomitee nimel tänan südamest kõiki konverentsi korraldamisel osalenud institutsioone, korralduskomitee liikmeid, foorumil esinenuid ja osalejaid pühendumise eest, et muuta seni mitmetele formaalsena tundunud dokument tegelikult elavaks ja toimivaks strateegiaks. Väga oluline roll nii konverentsi ettevalmistustöös kui ka selle rahalisel toetamisel oli Põhjamaade Ministrite Nõukogu Eesti Esindusel, SIDA-l, Euroopa Komisjoni Eesti Esindusel ja mitmel teisel Eesti ja rahvusvahelisel organisatsioonil. Eriline tänu kuulub ka Eesti Vabariigi presidendile Toomas Hendrik Ilvesele, Riigikogu esimehele Ene Ergmale, välisminister Urmas Paetile ja Tallinna volikogu esimehele Toomas Vitsutile, kes ise ja ka oma esindajate kaudu andsid olulise panuse konverentsi õnnestumisse. Kindlasti ei oleks konverents olnud edukas nii sisult kui ka korralduslikult, kui sellesse ei oleks palju panustanud Tallinna Ülikooli juhtkond ja ülikooli Riigiteaduste ja Tuleviku-uuringute Instituudid, teiste ülikoolide ning kohalike

omavalitsuste ja nende liitude ja mitmete teiste riigi, kohaliku omavalitsuse ja kolmanda sektori esindajad. Heaks koostöö näiteks on siin Põhjamaade ja Balti riikide suursaatkondade, MTÜ Polise, Uusimaa ning Kymenlaakso Maakonna Omavalitsusliitude, Eesti Maaomavalitsuste Liidu, Harjumaa Omavalitsuste Liidu, Eesti Linnade Liidu, Rootsi Maakondade ning Kommuunide Liidu jt esindajate aktiivne tegevus.

Kogumikust leiate materjale, mis kajastavad diskussioone Tallinna volikogu ruumides toimunud ümarlaul ja Tallinna Ülikoolis toimunud konverentsil. Ettekannetest saate uut teavet, kuidas Läänemere riikide poliitikud, teadlased ja praktikud mõistavad Läänemere strateegiat ning millised on ideed selle elluviimiseks. Samuti oli väga oluline, millised probleemid seisavad selle tähtsa dokumendi realiseerimise teel ja kuidas saaks neid koos lahendada. Mõttevahetuse keskmes, eriti konverentsi paneelide istungitel, olid mõistetavalt regionaalse ja kohaliku valitsemise teemad ning eelkõige küsimus, kuidas saaks valdkonna probleeme lahendada teadmistepõhiselt, integreeritud koostöö kaudu. Võimalusi on selleks palju. Eriti oluline on aga koos konkreetsete ideede realiseerimisega teadmine, et konverentsi raames loodi alus võrgustiku arendamisele, mis hakkaks strateegiat ühiselt realiseerima. Olgu nendeks siis ühisprojektid ja -uuringud, klastrite loomine, teabevahetussüsteemi arendamine ja tegevuste koordineerimine, ühiste valdkondade strateegiate koostamine jne. Heaks näiteks on siin juunis toimunud mõttevahetused Soome parlamendis, Kuntaliittos, Lappenranna Ülikoolis jm. Leiti, et Tallinnas toimunud konverents ei peaks jääma järjeta – sellest võiks tekkida traditsioon, mille raames toimuksid regulaarselt erinevates riikides osapooltele huvipakuvatel teemadel analoogsed foorumid. Eesti ja Tallinn aga on valmis ka edaspidi selles protsessis aktiivselt osalema. Nii toimubki 16.–17. septembril 2010 Tallinnas suur rahvusvaheline konverents *EU Strategy for the Baltic Sea Region and the*

Internal Market ning 14.-15. oktoobril BSSSC aastafoorum, mis samuti pühendatud Läänemere strateegiale.

Edukat Läänemere koostööd!

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Sulev Lääne'.

Sulev Lääne

Konverentsi rahvusvahelise korraldus-
komitee esimees

Konverentsi missioon ja eesmärgid

2009. aasta sügisel kiideti heaks Euroopa Liidu Läänemere strateegia. Strateegia eesmärgiks on saavutada Läänemere riikide erinevate valdkondade koostöö kaudu uus sünergia ja sellega tagada regiooni jätkusuutlik konkurentsivõime Euroopa Liidus ja maailmas.

Läänemere strateegia kõigi viie põhivaldkonna elluviimine sõltub olulisel määral kohalike ja regionaalvõimude suutlikkusest olla piirkondliku innovatsiooni ja arengu kandjateks, suunata selle tulemusi kodanikule, suurendades seeläbi kohalikku demokraatiat, elukvaliteeti ja sotsiaalset sidusust. Selle eelduseks on efektiivne koostöö- ja partnervõrgustiku välja kujunemine, mis panustab strateegia eri komponentide õnnestumisse. Koostöövõrgustik peab seejuures hõlmama nii riigi- ja kohaliku tasandi poliitikuid ning praktikuid kui ka valdkonna teadlasi. Võrgustiku arendamisel ja selle tegevuse planeerimisel on oluline roll Euroopa Komisjonil, kõikidel Läänemere regiooni riikidel, koostööorganisatsioonidel nagu Põhjamaade Ministrite Nõukogu, SIDA jt.

Eestil ja mitmel Läänemere riigil on varasema kahe- ja mitme-poolse koostöö raames kujunenud hea üksteisemõistmine ja mitmekülgne ühistegevuse kogemus. Näiteks toimus 2006. aastal Põhjamaade Ministrite Nõukogu toetusel I Põhjamaade ja Balti riikide kohaliku omavalitsuse foorum teemal "Kohalik omavalitsus muutub ajas". 2008. aastal käivitus SIDA toetatav Eesti-Rootsi ühisprojekt avaliku halduse, sh kohaliku omavalitsuse õppe-, teadus- ja arendustegevuse edendamiseks. Projekti osapoolteks on ka Rootsi Kommuunide ja Maakondade Liit, Örebro Ülikool jt. 2009 laienes traditsiooniline Eesti-Soome kohalike omavalitsuste kokkutulek ka Läti valdadele ja linnadele.

Siiski ei ole regiooni koostöö olnud väga sihipärane ja süsteemne. Osapooled ei ole suutnud oluliselt tundma õppida ja ära kasutada üksteise kogemusi. Konverentsi korraldajad on veendunud, et vaid läbi ühise koostöövõrgustiku saame luua Läänemere piirkonna inimestele parema sotsiaal-majandusliku elukeskkonna ja tõsta regiooni konkurentsivõimet. Vaja on leida uusi teid kohaliku omavalitsuse ja riigi partnerlussuhete arendamiseks. Diskussioon kohaliku ja regionaaltasandi rollidest, valdkonna arendamise teaduslikust analüüsist ning suhetest riigivõimuga tuleks viia uuele tasandile. Selleks on Riigikogus 2010. aastal ettevalmistamisel riiklikult tähtis küsimus kohaliku omavalitsuse ja riigi partnerlussuhetest. Diskussiooni ette valmistades on oluline arvestada teiste Läänemere riikide kogemusi. Samas võiks toodud Eesti näide olla heaks eeskujuks teistele Läänemere riikidele. Kindlasti on edaspidi üheks oluliseks lähtekohaks demokraatliku, efektiivse ja tulemusliku avaliku halduse arendamisel ühine uurimis- ja arendustegevus ning saadud tulemuste ühine kasutamine, millele viitab ka Läänemere strateegia.

Konverents on Läänemere strateegia elluviimise protsessi oluliseks osaks, kus poliitikud, riigi ja kohaliku omavalitsuse valdkonna teadlased ja kohaliku omavalitsuse praktikud arutavad uusi vajadusi ja võimalusi teadmistepõhiseks regionaalseks ja kohalikuks valitsemiseks ning integreeritud koostööks. Konverentsile on selle ülesande täitmiseks seatud järgmised üldesmärgid:

1. Eksisteerib selge vajadus kujundada ühiseid arusaamu Läänemere maade koostöö partner-võrgustike ülesehituse, koosseisu ja korralduse üldistest põhimõtetest ja nende võrgustike võimalikest rollidest Läänemere strateegia elluviimisel. Selle eesmärgi realiseerimise üheks komponendiks on ootuste ja võimekuse tasemete määratlemine eri riikidele, eriti siirderiikide partneritele, mis võimaldaks selliste koostöövõrgustike läbi maksimaalset,

vastastikusel kasul tuginevat sünergiat saavutada. Selles dimensioonis oleks konverentsi põhiküsimusteks:

(a) Millised on vajadused ja võimalused teadmispõhiseks valitsemiseks ja integreeritud koostööks kohalikul ja regionaaltasandil, nende toimijate vahel?

(b) Milline peaks olema arendus- ja uurimistegevuse valdkonna institutsioonide ning regionaalsete- ja kohaliku omavalitsuse üksuste ja nende liitude roll ja organisatsioon selleks, et panustada nii teadmispõhisesse demokraatlikku valitsemisse kui ka piirkondlikku koostöövõrgustikku (sh projektidesse)?

(c) Millised on potentsiaalsed koostöövõrgustikud, millised on nende hoiakud, ootused ja valmidus? Millised on tänased institutsionaalsed piirangud ja kitsaskohad?

(d) Milline on riigi roll nende võrgustike loomisel ja arendamisel, kuidas nende võrgustike kaudu tagada maksimaalne sisend Läänemere piirkonna ja siseriiklike probleemide lahendamisse?

2. Konverentsi kitsam eesmärk on analüüsida, millised on teadlaste, poliitikute ja praktikute kogemused (praktikad) kohalike ja regionaaltasandi toimijate suutlikkuse suurendamisel, millised on nende tegevuse siseriikliku koordineerimise mehhanismid, institutsionaalsed konfiguratsioonid, mis võimaldaksid täita tugeva partneri rolli suhetes keskvõimuga, st millised on riigi ja kohaliku ning regionaalse võimu partnerluse institutsionaalsed eeldused ja millist oskusteavet selline partnerlus eeldab.

Konverentsi selle eesmärgi realiseerimiseks on teretulnud ettekanded ja arutlused:

(a) kohaliku ja regionaaltasandi toimijate suutlikkuse allikatest;

(b) nende kujunemise eeldused terviklikuks subjektiks, säilitades samal ajal võrgustiku tüüpi organisatsiooni;

(c) viisidest, kuidas realiseerub riigi ja kohalike ning regionaalvõimude partnerlus, kohalike ja regionaaltoimijate kaasatus arvestatava ja vastutava toimijana avaliku poliitika kujundamise ja elluviimise protsessi.

Keskne arutluste väljund oleks, kuidas sellise partnerluse kujunemine vertikaalis (kesk-, regionaal- ja kohalik võim) aitaks kaasa kohaliku ja kesktasandi toimijate kujunemisele usaldusväärseks ja panustavaks partneriks Läänemere strateegia vastava dimensiooni elluviimise protsessis.

Konverentsi korralduskomitee

Korralduskomitee esimees Sulev Lääne, Tallinna Ülikool, Riigiteaduste Instituudi arendusjuht

Institutsioon	Esindaja(d)	Roll(id)
Tallinna Ülikool Riigiteaduste Instituut Eesti Tuleviku- uuringute Insti- tuut	M. Estonius, teadusprorektor G. Sootla, avaliku poliitika professor, programmi eest vastutaja L. Kalev, instituudi direktor K. Lepik, assistent K. Kattai, assistent L. Lumiste, assistent E. Terk, instituudi direktor	Korraldaja, sponsor
Eesti Vabariigi Presidendi Kantselei	H. Suvi, Vabariigi Presidendi välisnõunik	Korraldaja
Riigikogu Kantselei	T. Kaljumäe, avalike suhete osakonna juhataja A. Entson, Riigikogu esimehe nõunik	Korraldaja
Välisministeerium	T. Nirk, Euroopa Liidu osakonna peadirektor K. Kivi, Euroopa Liidu üldsajade büroo direktor	Korraldaja
Siseministeerium	K. Kampus, Euroopa territoriaalse koostöö büroo juhataja	Sponsor, korraldaja

Põhjamaade Ministrite Nõukogu esindus Eestis	C. Pettersson, Eesti esinduse direktor M. Kanarbik, Tartu filiaali juhataja	Peasponsor, korraldaja
Rootsi Rahvusvahelise Arengukoostöö Agentuur (SIDA) Läänemere büroo	T. Johansson, Baltikumi üksuse juht P. Hedin, koordinaator	Peasponsor, korraldaja
Sweco Eurofutures AB, Rootsi	U. Johansson, vanemkonsultant	Korraldaja
Euroopa Komisjoni Esindus Eestis	T. Klaar, Eesti esinduse juht	Peasponsor, korraldaja
MTÜ Polis	E. J. Truuväli, Polis president	Korraldaja
Tallinna Linnavalikogu ja Tallinna Linnavalitsus	T. Vitsut, volikogu esimees K. Jäppinen, Tallinna abilinnapea	Sponsor, korraldaja
Eesti Maaomavalitsuste Liit	O. Kasuri, EMOLi tegevdirektor S. Ludvig, EMOLi nõunik	Sponsor, korraldaja
Eesti Linnade Liit	J. Võigemast, ELLi direktor	Korraldaja
Kymenlaakso Maakonnaliit, Soome	T. Välinoro, Kymenlaakso maavanem P. Linnanen, Eesti esinduse juht	Sponsor, korraldaja
Uusimaa Maakonnaliit, Soome	P. Rauhio, arendusdirektor	Sponsor

Harjumaa Omavalitsuste Liit	A. Rentik, HOLi tegevdirektor	Sponsor
SKL International, Rootsi Kommuunide ja Maakondade Liit	Håkan Gustafsson, tegevdirektor	Korraldaja
Eesti Regionaalse ja Kohaliku Arengu Sihtasutus (ERKAS)	M. Lääne, teadur	Korraldaja
Tallinna Tehnikaülikool	S. Mäeltsemees, professor	Korraldaja
Tartu Ülikool	K. Merusk, professor	Korraldaja
Ida-Virumaa Omavalitsuste Liit	U. Erikson, IVOLi tegevdirektor	Korraldaja
Eesti Haldusjuristide Ühendus	S. Lääne, juhatuse esimees	Korraldaja

Pildid konverentsilt

Plenaaristung. Moderaatorid (vasakult paremale): Sulev Lääne, korralduskomitee esimees, Tallinna Ülikool; Jüri Ratas, Eesti Riigikogu aseesimees; Carita Pettersson, Põhjamaade Ministrite Nõukogu esinduse direktor Eestis

Dr Mats Estonius, Tallinna Ülikooli akadeemiline prorektor

Toomas Hendrik
Ilves, Eesti Vabariigi
President

Eduardo Ibáñez, Hispaania Kuningriigi suursaadik Eestis

Uffe A. Balslev, Taani Kuningriigi suursaadik Eestis

Ene Ergma, Eesti Vabariigi Riigikogu esimees

David Sweet, Euroopa Komisjoni Regionaalpoliitika Direktoraadi peadirektori poliitikanõunik

Urmas Paet, Eesti Vabariigi välisminister

Alexander Schenk, Rootsi
valitsuse büroo nõunik

Heikki Telakivi, Soome
Omavalitsusliidu välissu-
hete direktor

Georg Sootla, Tallinna Ülikooli avaliku poliitika professor, kannab ette Eesti teadlaste ühisettekannet

Paneel 1. Esineb Jüri Landberg, Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatuse esimees. Moderaatorid: Erik Terk, Eesti Tuleviku-uuringute Instituudi direktor ja Ulf Johansson, Sweco Eurofutures AB, Rootsi

Paneel 2. Moderaatorid: Heikki Telakivi, Soome Omavalitsusliidu välis-
suhete direktor ja Jochen Franzke, Potsdami Ülikooli professor, Saksa-
maa (vasakult esimene ja teine). Kokkuvõtte tegija Leif Kalev (paremalt
teine), Tallinna Ülikooli Riigiteaduste Instituudi direktor

Paneel 3. Moderaatorid: Jorn Holm-Hansen, Norra Linna- ja Regionaa-
luuringute Instituudi vanemteadur ja Ott Kasuri, Eesti Maaomavalitsuste
Liidu tegevdirektor (keskel)

Paneelide kokkuvõte. Kokkuvõtete tegijad vasakult: professor Jarmo Vakkuri, Dr Leif Kalev, Prof Erik Terk

Madis Kanarbik, Põhjamaade Ministrite Nõukogu Eesti esinduse Tartu filiaali juht, konverentsi korraldamise üks võtmeisik

Thomas Johansson, Rootsi Rahvusvahelise Koostöö Agentuuri (SIDA) Baltikumi üksuse juht

Toomas Vitsut Tallinna Linnavolikogu esimees avab ümarlaua diskussiooni Tallinna Linna volikogus

Ümarlauavestlus 1. Moderaator Erik Terk, Eesti Tuleviku-uuringute Instituudi direktor, Tallinna Ülikool

Ümarlauavestlus 2. Moderaatorid: Ulf Johansson, Sweco Eurofutures AB, Rootsi; Georg Sootla, Tallinna Ülikooli avaliku poliitika professor; Linda Talve, Kesk-Läänemere programmi (INTERREG) informatsiooni- ja kommunikatsiooninõunik; Pertti Rauhio, Uusimaa Maakonnaliit, Soome.

Fotograafid: Erik Peinar ja Kalevi Koplík

KONVERENTSI ESINEMISED

Avasõnad

Dr Mats Estonius, Tallinna Ülikooli teadusprorektor

Mul on heameel tervitada Tallinna Ülikooli poolt nii Eesti kui ka välisriikide kõrgetasemelisi riigi ja kohaliku omavalitsuse poliitikuid ja praktikuid ning teadlasi.

Tallinna Ülikool kui Eesti pealinna ja merelinna ülikool tunnetab iga päev vajadust tihedama siseriikliku ja rahvusvahelise koostöö järele, viimasel juhul eelkõige meie lähinaabritega. Avatus laiemas mõttes on ka üks ülikooli hiljuti heaks kiidetud arengukava prioriteete aastani 2014. Tsiteerin: prioriteediks on “Rahvusvahelistumine, mis toimub läbi ühisõppekavade arendamise, võõrkeelsete õppekavade arendamise, üliõpilasvahetuse soodustamise ja rahvusvahelistes koostöövõrgustikes osalemise”.

Uued võimalused aga avanevad just läbi EL Läänemere regiooni strateegia. Hea meel on selle üle, et Tallinna Ülikoolil on palju erinevaid rahvusvahelisi koostööpartnereid, sõlmitud on kahe- ja mitmepoolseid leppeid. Siiski pole koostöö Läänemere regioonis olnud sihipärane ja süsteemne, kuna osapooled pole suutnud tundma õppida ja ära kasutada üksteise tugevaid külgi.

Tänase konverentsi teema on oluline mitmel põhjusel. Läänemere piirkonna kui Euroopa makroregiooni konkurentsivõime kasv ja Läänemere strateegia efektiivne realiseerimine ei ole võimalik ilma riigi ning kohaliku ja regionaalse tasandi, samuti teadlaste aktiivse osalemiseta selles protsessis.

Konverentsi põhiteesiks võiks kujuneda, et ilma teaduse, sh ülikoolide ja praktika, st poliitikute ja ametnike koostöötä ei sünni jätkusuutlikku riiklikku, regionaalset ja kohalikku valitsemist ning demokraatia ja kodanikuühiskonna areng võib pidurduda. Teaduspõhisus, sh poliitika-, õigus-, majandusteaduse ja avaliku halduse valdkonnas on aga üldtunnustatud printsiip. See printsiip pole veel iseenesestmõistetav, selge ja igapäevane Läänemere idakaldal. Näiteks on Eestis avaliku halduse valdkonna reformid juba aastaid takerdunud. Erinevalt naabritest ollakse Eestis üha enam mures tsentraliseerimise tendentside pärast. Konverentsil püüamegi koos kolleegidega leida vastuseid uutele väljakutsetele ning koos sellega saada ideid ja praktilisi soovitusi Eesti probleemide lahendamisele.

Väga oluline on tagada tehtavate valikute teaduslik põhjendatus ning arendada osapoolte dialoogi, eesmärgiga muuta Eesti inimeste elu paremaks ning leida praktilised võimalused liikumiseks praegusest kriisist arenenud heaolühiskonna poole.

Eesti kontekstis on väga oluline valmistada ette Riigikogus 2010. aasta sügisel kavandatav arutelu, mis seostub riiklikult tähtsa küsimusega riigi ja kohaliku omavalitsuse partnerlussuhetest. Samas on meie kogemus kindlasti huvitav ka teistele Läänemere riikidele.

Maailm globaliseerub, kuid samas regionaliseerub. Eesti kui väikeriik peab leidma uues olukorras endale kõige sobivamad arenguvõimalused. Arvestades meie suurust ja ressursse (nii vaimseid kui ka materiaalseid), ei ole meil võimalik ennast võrdselt suurte riikidega kuuldavaks ja nähtavaks teha. Üheks selliseks uueks võimaluseks ongi uus EL strateegia, kus regionaalse koostöö ja võrgustike arendamise kaudu saame koos lähinaabritega, – kes on meile lähedased ajalooliselt, kulutuuriliselt, majanduslikult, – esile tuua meie tugevad küljed ning koostöös arendada neid

valdkondi, mis vajavad veel "lihvimist". Võrgustiku loomine ja arendamine ongi seetõttu üks konverentsi olulisemaid eesmärke. Koostöös Läänemere riikidega on võimalik tunduvalt efektiivsem ja mõjukam olla ka Brüsselis ning kogu maailmas.

Kuna makroregionaalsete strateegiate väljaarendamine on Euroopa Liidu üks võimalikke edasise arengu suundi, siis võiks ja peaks strateegia olema Läänemere riikides tuleviku arengu suunajaks. Meie regioonil on oma geograafiline ja ajalooline eripära ning vaieldamatud eelised – kõrge majandus-, teadus- ja inimpotentsiaal, stabiilne ja turvaline elukeskkond, kõrgetasemeline kultuur, suhteliselt kõrge elatustase, koostöö traditsioon jne. Kindlasti on aga ka ühiseid probleeme.

Arvestades meie kogemust ning koostöövalmidust, võime anda oma panuse mõttevahetusse, mis toimub näiteks ka Vahemere ning Musta mere makroregioonide võimalike strateegiate väljatöötamisel. Meeldiv on tõdeda, et konverentsil osalevad ka esindajad nendest regioonidest – Euroopa Liidu eesistujamaa Hispaania suursaadik Eestis ning Tbilisi Ülikooli rektor Gruusiast.

Suur tänu konverentsi kaaskorraldajatele. Meeldiv on tõdeda, et konverentsi korralduskomitees on riigi ja kohalike omavalitsuste esindajad kõrvuti erinevate organisatsioonidega ning mitmete rahvusvaheliste institutsioonidega, samuti on seal aktiivselt esindatud ülikoolid, sh Tallinna Ülikooli Riigiteaduste Instituut ja Tuleviku-uuringute Instituut. Olen kindel, et tänane konverents ei ole mitte Läänemere strateegia arutelu lõppakordiks vaid just stardipauguks, mille kaja kutsub meid kõiki leidma uusi koostöövorme ja võimalusi nii kohalikul tasandil ja regioonides kui ka üldisemalt siseriiklikult ja Läänemere ruumis laiemalt – kokkuvõtvalt kogu Euroopas. Täna ja soovin edu nii konverentsil kui ka edaspidiseks koostööks!

Eesti Vabariigi Presidendi Toomas Hendrik Ilvese tervitus

Mul on tõeliselt hea meel tervitada teid kõiki siin Tallinnas rahvusvahelisel Läänemere küsimusi arutaval konverentsil. Läänemeri on ühendanud riike ja rahvaid juba ennemuistsetest aegadest. Läänemeri on olnud tunnistajaks mitmetele eri koostöövormidele. Kui aastasadade eest ühendas meid Hansaliit, siis 2004. aasta Euroopa Liidu laienemise järel kuuluvad peaaegu kõik Läänemerd ümbritsevad riigid Euroopa Liitu. Nii on Läänemere rest saanud sisuliselt Euroopa Liidu sisemeri, *Mare Nostrum*.

Eesti kuulub nende riikide hulka, kellelt pärineb initsiatiiv Läänemere strateegia algatamiseks. Pärast seda oleme protsessi aktiivselt suunanud ja aidanud ellu viia. Siin pole midagi kummalist, kuivõrd Eesti on mitme järjestikuse uuringu järgi üks kõige positiivsemalt Euroopa Liitu suhtuvaid liikmesriike. Just see rahulolu pakubki võimaluse edasi liikuda ja kaugemale vaadata. Ma ei näe põhjust, miks ei võiks edukas Läänemere strateegia tõestada taas Eesti rahvale, et Euroopa Liit on vajalik ja mõistlik organisatsioon. Ja Läänemere strateegia kaudu saame omakorda tõestada, kui tõsiselt me suhtume Euroopa Liitu.

Oleme ju kõik tühimuseni kuulnud väidet, et Euroopa tuleb inimestele lähemale tuua. Läänemere strateegia ongi programm, mis toob Euroopa meile lähemale. Esiteks – see on siiani ainus Euroopa Liidu algatus, mis on alguse saanud Euroopa Parlamendist, seega rahva poolt otse valitud esindajatelt. See ei ole mingi anonüümne niinimetet Brüsseli algatus.

Teiseks, kui see programm käivitub, konkreetsele ja tegusale tasandile ning oma esimeste tulemusteni jõuab, siis see üksnes kinnitab Euroopa Liidu teovõimet. Kohalikul tasandil tähendab strateegia ju olemasolevate regionaalsete koostöövõrgustike tihen-

damist koos sellest otseselt tunnetatava mõjuga kõigi kodanike igapäevaelu küsimustele.

Läänemere strateegia on Euroopa Liidu sisepoliitika. Kõik, mis sellest võrsub, kogu võimalik kasu, on meie endi, Läänemere kallastel elavate rahvaste endi teha.

Olemuslikult räägime makroregionaalsest algatusest neis Euroopa Liidu liikmesriikides, keda huvitab senisest tihedam ja avatum koostöö Euroopa Liidus. Mis loomulikult tähendab ka seda, et konkreetsetesse projektidesse on võimalik kaasata ka EL väliseid riike, juhul kui nemad ja meie tunneme selle vastu huvi.

Üks Läänemere strateegia suuremast üldeesmärgist puudutab Läänemere vee kvaliteeti. Läänemere ökokeskkond puudutab otseselt meie rahvaste elukvaliteeti ja elu jätkumise võimalusi siin piirkonnas.

Strateegia abil on võimalik välja töötada lahendused paljudele probleemidele: inimtegevuse tagajärjel halvenev merevee kvaliteet, eutrofeerumine, naftatankerite arvu ligi kümnekordsest kasvust tulenev katastroofioht.

Läänemere strateegia teine põhieesmärk seisneb meid siiani eristavate tarbetute bürokraatlike tõkete lammutamises ja koos sellega Euroopa Liidu aluslepetes fikseeritud nelja põhivabaduse tegelikus elluviimises meie piirkonnas.

Näiteid selle kohta, kuidas siseturg ei toimi ja võrdse kohtlemise põhimõtteid ei rakendata, on palju. Praegu, mil kogu maailma majandus vaevleb surutise tagajärgede käes, ei tähenda täiendavad takistused ettevõtlusele muud kui suuremat tööpuudust meie riikides.

Üha tihenev globaalne konkurents sunnib meid heitma värsket, uusi võimalusi otsivat pilku ka hariduse ja teaduse valdkonnale. Suurem osa Läänemere-äärsetest Euroopa Liidu liikmesmaadest on, tõdegem, laiemas rahvusvahelises mastaabis päris väikesed.

Kui tahame, et meie ülikoolid ja teadlased oleksid edukad ka edaspidi, tuleb meil teha senisest hoopis aktiivsemat ja efektiivsemat koostööd. Minu hinnangul tuleb meil leida eneses pealehakkamist, et vältida ebavajalikku dubleerimist ja kildkondlikku piirkonnasisest konkurentsi. Vaid parema koostöö korral saab meie regioon konkureerida hariduse ja teaduse valdkondades Hiina, India ja Ameerika Ühendriikidega.

Juba on kuulda olnud murelikke jutte selle kohta, et Läänemere strateegia justkui killustab Euroopa Liitu. See pole nii. Pigem usun, et meie pakutav mudel võib edu korral saada eeskujuks teistele regioonidele ja sealtkaudu kogu Euroopa Liidule. Mul on hea meel, et näiteks ka Doonau piirkond on juba Läänemere strateegiast eeskuju võtnud.

Palju on räägitud ka strateegia rahastamisest. Me ei soovi rahastamist kellegi teise arvelt. Praegune finantsperspektiiv ei näe ette mingeid lisavahendeid. Pigem käib jutt raha paremast ja efektiivsemast kasutamisest, kuivõrd pareneb erinevate programmide omavaheline koordineerimine, mõned ettevõtmised saab koondata ühe mütsi alla.

Nimi "strateegia" viitab selgelt, et räägime väga pikaajalisest programmist. Seetõttu pean täiesti loomulikuks, kui tegeleksime selle strateegia erinevate aspektide ja sellest võrsuvate programmidega ka 2018. aastal, mil Eesti täidab Euroopa Liidu eesistuja kohuseid.

Teile pole ilmselt saladus, et kannan Läänemere strateegiat oma südames ja pean seda seetõttu väga oluliseks. Seetõttu soovin

teile edu ja pealehakkamist ning luban ise võimaluste piires kaasa mõelda ja aidata. Sellel algatusel on määratu suur potentsiaal – nii meile endile, Läänemere rahvastele ja riikidele, kui ka hea eeskujuna teistele Euroopa Liidu piirkondadele.

Eduardo Ibáñez, Hispaania Kuningriigi suursaadik Eestis

Alustan tänusõnadega konverentsi organisaatoritele Tallinna Ülikoolist ja hr Toivo Klaarile Euroopa Liidu Komisjoni esindusest, kes pakkusid mulle võimaluse esindada Euroopa Liidu eesistujamaad Hispaaniat ja näidata meie pühendumust Läänemere strateegia edukale arengule. Tänu Euroopa Komisjonile ja eelmisele eesistujariigile Rootsile osales Hispaania aktiivselt Euroopa Liidu Läänemere regioonile suunatud strateegia välja töötamises, mis kiideti heaks oktoobris toimunud Euroopa Nõukogul. Kuid sellel etapil on Hispaania see, kellel on palutud määrata Euroopa Liidu Läänemere strateegia kõrgetasemelise grupi liikmed. Tee me seda järgnevatel päevadel ja ootame huviga, et kevadel aktiivselt selle grupi töös osaleda.

Olen väga üllatunud muljetavaldavatest edasiminekutest, mida Euroopa Liidu Läänemere regioon on suutnud saavutada. Seda kirjeldas ka veebruaris Helsingis toimunud Läänemere tippkohtumisel (Balti Sea Action Summit) regionaalpoliitika volinik J. Hahn. Samuti on väga hea meel tähendada, et Läänemere regioon on erilist tähelepanu pööranud keskkonna- ja energiavaldkonnale, kuna need on olulised teemad ka Euroopa poliitika dimensioonis. Lisaks on need kaks valdkonda, nagu teatas peaminister Rodriguez Zapatero eelmisel kuul Euroopa Parlamendis, esile tõstetud ka Hispaania eesistumisperioodi programmi agendas. Erakordselt rõõmustab aga see, et eelisjärjekorras pööratakse

tähelepanu energia probleemide vastastikustele seostele, kuna see on ka meie prioriteet *avant la lettre*. Lubage mul meenutada, et juba Hispaania eelmisel eesistumisperioodil (2002) toimunud Euroopa Nõukogus Barcelonas nõustusid liikmesriigid paigaldama 2005. aastaks uusi riikidevahelisi elektriühendusi, mis moodustaks vähemalt 10% paigaldatud ühendustest. Mõistame täielikult ESTLINK-II olulisust Eesti jaoks ja see paneb mõtlema, kuidas võinuks ajalugu praegusest erineda, kui oleks rohkem Eesti sarnaseid pühendujaid ja iga liikmesriik oleks eesmärgi saavutamist tõsiselt võtnud. Kuid oleme uhked ka Hispaania saavutuste üle. Meie ettevõtted on suutnud oma võimekuse ja globaalse juhtimise selles sektoris tagada ning rajada nüüdisaegseid seadmeid kogu regioonis. Hispaania firmade ettevõtlikkust ilmestab seegi, et Hispaania firma Iberdrola poolt on kavandatud kombineeritud tsükli energijaam Riias ja selle õnnistas eelmisel kevadel sisse Hispaania kuningas.

Meil ei ole täielikku ettekujutust sellest, kuidas tulevikus Euroopa Liidu sidususepoliitika välja hakkab nägema. Samas oleme vastuvõtlikud uutele ideedele ning skeemidele ja valmis tagama nende rakendamist, säilitades samas siiani hästi toimunud mehhanismid. Palju tööd ja mõtteid on suunatud nn makroregionaalsetele strateegiatele, nagu seda on Euroopa Liidu Läänemere regiooni strateegia ja tulevikus planeeritav Doonau region. Me ei tea veel täpselt, kuidas antud idee teostub, kuid tervitame seda kui võimalikku innovatiivset ja potentsiaalselt tõhusat meetodit, mis arendaks Euroopa integratsiooni ja territoriaalset koostööd ning hoiaks alles Euroopa Liidu sidususepoliitika alusväärtused nagu: subsidiaarsus, paindlikkus ja kõikehõlmavus.

Hispaania eesistumisperioodi jooksul, 19. veebruaril 2010 korraldati Zaragozas ministrite mitteametlik regionaalpoliitika alane kohtumine, mida juhtis Hispaania rahandussekretär hr Ocaña. Järgnevalt annan kokkuvõtliku ülevaate sellel hiljutisel kohtumi-

sel tehtud järeldustest. Zaragozas toimunud arutelus oli väga tähtsal kohal tuleviku sidususpoliitika. Sellekohaseid olulisi küsimusi mainiti nii kohtumise agendas kui esitati aruteludes. Osad neist seostusid näiteks Euroopa territoriaalse sidususe uue kontseptsiooni integreerimisega (viimati tutvustati seda Lissaboni lepingus artiklites 3 ja 174). Teiseks seostusid küsimused poliitikaasihtide ümbersõnastamisega järgmisel programmiperioodil, pärast 2013. aastat. Saadikud nõustusid, et uut geograafilist vaatenurka on kindlasti vaja aruteludes lähemalt tutvustada. Euroopa territoriaalne koostöö on näide sellest, kui kindel konsensus on tulevikueesmärkide osas saavutatud (INTERREG programme tutvustati juba 15 aastat tagasi). Paljud liikmesriigid on väljendanud selgelt soovi lisada riikideülene koostöö sidususpoliitika prioriteetide hulka ja arendada selliseid makroregioone nagu eelnevalt mainisin. Tuleb arvestada, et sidusrühmade kaasamine ja idee omaks võtuta ei ole võimalik püsivat edu saavutada. Sellega arvestades oleme siiani kõrgete prioriteetide hulka arvanud ja edendanud rahvusvaheliste rahastamisinstiitutsioonide, eriti erasektori osalemist. Lisaks usume, et iga muutus praeguses raamistikus ja *modus operandi* peaks olema järk-järguline. See on oluline, kuna aitab regionaal- ja kohalikes omavalitsustes, äriettevõtetes, valitsusvälistes organisatsioonides jne tegutsevatel inimestel nende muutustega paremini kohaneda.

Euroopa Liidu Läänemere strateegia on kavandatud ja väljendatud alusfilosoofia, mille vormeliks on: "ei lisandu uusi institutsioone, ei lisandu uusi regulatsioone, ei lisandu uut raha". Kuid strateegia elluviimist julgustab Euroopa Komisjoni paindlik lähenemine ja komisjoni nõuded, et integratsioon ja suunamine peaks tuginema konkreetse regiooni vajadustele. Seda kajastab ka Euroopa Komisjoni viimane baasdokument: kõik relevantssed poliitikavaldkonnad peaksid olema strateegiasse kaasatud, strateegia peaks nende kaasatust lihtsustama, kuid mitte seda peale suruma. Läänemere strateegia järk-järguline elluviimine ja tulevikus

planeeritav Doonau strateegia pakuvad meile võimaluse peenhäälestada sidususepoliitika teostamise instrumente. See olekski EL 2020 strateegia kujundamise võtme konstruktsiooniks ja ühendavaks teguriks, mis uuesti seab esiplaanile investeeritud uuringu-, arengu- ja innovatsioonisüsteemi (R+D+I), energia efektiivsusse ja taastuenergiasse.

Lõpetuseks lisan veel ühe elemendi, mis muudab regionaalpoliitika Euroopa Liidu jaoks veelgi väärtuslikumaks: kohalike ja regionaaltasandi juhtide kolossaalse kogemuse tekkimine aastate jooksul, kuidas väärtustada ja kasutada seda poliitikat kõige efektiivsemal viisil. Kohalike toimijate omanditunne ja institutsionaalne kapillaarsus annavad kombineeritud efekti, mis muudab Euroopa Liidu Läänemere strateegia eriti edukaks ja selle loomise nii oluliseks.

Uffe A. Balslev, Taani Kuningriigi suursaadik Eestis

2010. aasta Põhjamaade Ministrite Nõukogu eesistujariigi Taani esindajana on mul suur rõõm tervitada kõiki selle olulise konverentsi täiskoguistungil osalejaid. Antud konverentsi ei muuda oluliseks mitte üksnes selle peateema – teadmispõhine regionaalne ja kohalik valitsemine ning koostöö – kõrgelt tuleks hinnata ka kogu konverentsi struktuuri ning teemakäsitlust, kuna just see väljendab eredalt uut laadi arusaama Läänemere-äärsete riikide koostöös.

Loodetavasti teeb uusim tööriist karbis ehk Euroopa Liidu Läänemere regiooni strateegia meile kõigile selgeks, et praeguseks peaülesandeks on panna kõik abinõud ja erinevate õiguste ning fookustega koostöömehhanismid ühiste strateegiliste eesmärkide ning prioriteetide nimel koos töötama. Samuti loodan, et see pa-

neb otsima sünergiat ja efektiivsuse juurdekasvu, mis võiks olla tänu üle kahe aastakümne kestnud koostööstruktuuri ülesehitamisele kergelt saavutatav. Näen, et ühine jõupingutus ja lähene mine on end tänaseks ära tasunud ja koostöö kese on muutunud üksikasjalikumaks ja koondunud tegevusvaldkondadele ning elluviimisele. Kui mitte kõik, siis vähemalt enamik vajalikest analüütilistest uuringutest ja üldistest taustdokumentidest on valmis saanud. On tulnud aeg käised üles käärida ja täieliku koordineerituse, informatsiooni jagamise ja ühise toetuse kaudu töö lõpule viia. Eesmärgi teostamise iva seisneb selles, et see toob regiooni jaoks kaasa globaliseerumisest ja tänapäeva megatrendidest tulenevaid suuri väljakutseid ja võimalusi. Kuid eeldab ühtlasi individuaalsete riikide suuremaid spetsiifilisi pingutusi ja nagu konverentsil ka varem rõhutati, siis tõenäoliselt tuleb pingutada ka kohalikel valitsustel ning kogukondadel.

Globaliseerumise teema on võtmekohaks ka Taani eesistujaperioodi programmis Põhjamaade Ministrite Nõukogus. Tahame, et Põhjamaade regioon jätkaks suunanäitaja rollis ja oleks globaliseerumise teemadel tippasemel. Eesistujariigina soovib Taani säilitada Põhja Euroopa regiooni innovaatilise eestvedaja positsiooni, mille eesmärgiks on saavutada jätkusuutlik ja konkurentsivõimeline potentsiaal maailmas. Selle teostamiseks ja regiooni kui atraktiivse elu-ja töökoha väärtuse säilitamiseks tuleb edendada ettevõtete ja inimeste piiriülese vaba liikumise võimalusi. Euroopa Liidu Läänemere strateegias on Eesti enda kanda võtnud suure ülesande, nimelt meie regiooni hõlmava Euroopa Liidu siseturuga seostuvate jõupingutuste koordineerimise. Räägin siin kuuendast prioriteetvaldkonnast ehk Läänemere regiooni siseturu takistuste eemaldamisest ja piirkondliku koostööharjumuse parandamisest. Selles ühises fookuspiirkonnas on Eesti ja Taani valitsuste vahel tihe koostöö. Kuid positsiooni säilitamine tähendab ühtlasi, et meie regioon peab olema roheline regioon ning võtma juhtpositsiooni kliimamuutuste ja keskkonnakaitsega

seonduvatele väljakutsetele vastamisel. Taani eesistujaperioodi programm rõhutab eriliselt kolme Balti riigi ulatusliku kaasatuse tagamist ja nende olulisust eelmainitud ülesande saavutamisel. Antud teema võtab kokku mõte, et Põhjamaade regioon peab looma ja saavutama rahvusvahelise mõjuga väärtuseid ja tulemusi ning sellekohased eesmärgid ei tohiks olla väiksemad ka hariduse ja teaduse valdkonnas. Kuid selleks, et tagada regioonis maailmatasemel hariduse pakkumine ja muuta see andekatele õpilastele ning kvalifitseeritud tööjõule atraktiivseks rahvusvaheliseks koolitus- ja ümberõppe piirkonnaks, tuleb Läänemereäärsetel riikidel rajada veelgi sügavam ja lähedasem teadmiste-põhine partnerlus. Mobiilsuse parandamiseks on vaja välja töötada regiooni ja Euroopa Liidu ühised tunnustatud kvalifikatsioonitasemed. Põhjamaade kodanikud peavad teadma, et nende kvalifikatsioon ja kompetentsus on kehtiv kogu regioonis. Kuid mitte vähem tuleks tagada seda, mis on eesmärgiks ka sellistes tegevustes, nagu tänane konverents ehk loovuse ja ettevõtlikkuse toetamine ja uute uuringuprojektide algatuste suunamine meie ühiste eesmärkidele ja sünergia saavutamisele ning nende sobitamine Läänemere strateegia prioriteetsete eesmärkidega.

Kohalikud ja regionaalsed võimud aitavad oma igapäevase tööga selliste eesmärkide realiseerimisele kaasa, kuid veel enam tuleneb nende panus soovist koondada uusi teadmisi ja uurimusi, et edendada innovatsiooni, parandada heaolu ja valmidusest maailmale avatult otsa vaadata. Selles suhtes, nagu ma ka juba alguses mainisin, on see konverents, selle struktuur, laiaulatuslik osalus ja fookuseeritus regionaaltasandile ning koostöövõrgustikele kuid ka vertikaalse partnerlusega seonduvate probleemide lahendamisele näidanud võrratuid võimalusi, kuidas peaksime järgnevatel aastatel Läänemere regioonis töötama. Kokkuvõtteks soovin head ja viljakat konverentsi jätku ja tänan teid Põhjamaade Ministrite Nõukogu nimel, et olete meid sellesse kesksesse koos-

töösse kaasanud ja võimaldanud Nõukogul ja selle siinsel bürool osaleda konverentsi ettevalmistus- ja tööprotsessis.

PõhiettekanDED

Ene Ergma, Riigikogu esimees

Balti mere Riikide koostöö kui Euroopa Liidu uus võimalus

Läänemere maad pole ajalooliselt kunagi mänginud juhtivat rolli maailma geopoliitilisel kaardil. Kui Läänemere põhjakaldal olevad riigid nautisid kahekümnendal sajandil täielikku iseseisvust, siis kahekümnenda sajandi kolmekümnendate lõpp oli lõunakaldal asuvate riikide jaoks nende iseseisvuse kas täielik (Balti riigid) või osaline (Poola, Saksa DV) kadu, mis omakorda viis selleni, et põhjakalda ja lõunakalda riikide majanduslik areng erines tunduvalt.

Veel paarkümmend aastat tagasi oli Läänemeri meie riike ja rahvaid lahutavaks mereks. Täna arutame selle üle, kuidas Läänemeri võiks inimesi üksteisele lähemale tuua ja omavahel paremini koostööd tegema panna. Koostöö saab tekkida ainult siis, kui on ühised huvid ja soov panustada ühe või teise küsimuse lahendamiseks. Väga tähtis on püstitada realistlikke eesmärke, et saavutada koostöös maksimaalne sünergia. Ilma selleta jääb Läänemere strateegia ainult paberile.

Tahaksin peatuda kolmel küsimusel, neil kõigil on tulevikus väga suur tähendus Läänemere regiooni arengule. Need on teadus- ja arenduskoostöö, merekeskkonna olukord ja selle seire ning regiooni, ja seda eriti Balti riikide, ühendus Kesk-Euroopaga.

Alustame teadus- ja arenduskoostööst. 2000. aasta märtsis algatas Euroopa Liit Lissabonis protsessi, mille eesmärgiks oli muuta liit aastaks 2010 maailma kõige dünaamilisemaks ja konkurentsivõimelisemaks teadmistel põhinevaks majanduspiirkonnaks, suurendades samal ajal sotsiaalset sidusust ja tagades arengu keskonda kahjustamata. On selge, et kümne aasta eest seatud suur eesmärk jäi saavutamata, kuigi Lissaboni protsess avaldas paljudele riikidele positiivset mõju, seda eriti teaduse ja innovatsiooni tähtsuse suurendamisel riikide haridus-, teadus- ja majanduspoliitikas.

Miks siiski Euroopa Liit oma pea 500 miljoni elaniku ja liitu kuuluvate erinevate riikide küllaltki suure panusega teadus- ja arendustegevusse ei saavutanud märkimisväärset edu, võrreldes USA-ga ja isegi Hiinaga? On hästi teada, et tõeline läbilööki min-gis suunas on võimalik ainult siis, kui on täidetud kaks põhitin-gimust: esiteks kõrgetasemelise inimkapitali olemasolu ja teiseks: suured finantsilised võimalused. Siiani on teadusajaloost teada kaks sellist läbilööki ja seda kahjuks suundadel, mida toitis sõja-tööstus. Üks oli aatomi- ja vesinikupommi loomine, millega õn-neks kaasnes ka aatomienergia rahumeelne kasutamine tuuma-jaamades. Teine läbilööki oli kosmoseprogrammi realiseerimine nii Nõukogude Liidus kui ka Ameerika Ühendriikides. Mõlemas suurriigis olid need kaks projekti tõepoolest prioriteetsed ja kül-lalt lühikese ajaga saavutati muljetavaldavaid tulemusi. Ei, ärge mõelge, et kutsun siin üles tegelema militaarprojektidega. Need olid vaid näited teadusajalukku kirjutatud kiiretest läbimurretest.

Euroopal on olemas positiivne kogemus näiteks Euroopa Lõuna Observatooriumi, mis tegeleb Euroopa astronoomiauurikutega (ESO), Euroopa Kosmoseagentuuri (ESA) ja Euroopa Tuuma-uuringute Organisatsiooni (CERN) näol, kus tänu Euroopa riikide ühistegevusele on saavutatud läbimurre kosmoseuuringutes,

suurimate teleskoopide ja võimsaima kiirendi loomise alal. Kaks esimest projekti on olnud maailmas vägagi edukad.

Rohkem kui viis aastat tagasi rääkis Euroopa Komisjoni eelmine teadusvolinik hr Philippe Busquin vajadusest luua nn Euroopa ühtne teadusruum, et tagada Euroopa Liidu erinevate riikide vaheline suurem koostöö. Tegelikult on see ruum killustunud 27 ruumikeseks koos oma 27 teadus- ja arendusfinantsvõimalustega. Euroopa Liidu enda poliitika on jäänud ikkagi veel põhiliselt ühtset põllumajanduspoliitikat toetavaks ning teaduse ja innovatsiooni osakaal ei ole Liidu finantspoliitikas tuntavalt suurenenud. Seetõttu on teaduse peamiseks rahastajateks iga riik ise ja ise määratakse ka oma prioriteetsed suunad. Kuidas aga panna 27 riiki mõtlema ühise teaduspoliitika loomise suunas? See on paras pähkel ja ilmselt ei ole lähiajal seda veel võimalik realiseerida.

Ent tulen tagasi Läänemeremaade juurde. Olen mõelnud, kas oleks võimalik luua tunduvalt väiksem, kuid ühtne Läänemeremaade teadusruum, mis tagaks riikidepoolse ühtse finantseerimise ja inimpotentsiaali kontsentreerimise teatud suundadel, näiteks info-, bio-, nanotehnoloogia alal.

Täna on tõsi, et me oleme ka siin Läänemere piirkonnas konkurendid. Kuid selle asemel, et võistelda omavahel, peaksime püüdma suurema koostöö poole ja selle kaudu pakkuma konkurentsi suurte riikide teaduskeskustele. Ka siis, kui liidame kokku kõikide Läänemere ääres asuvate riikide rahvaarvu, on Aasia suurriikide rahvaarv kordades suurem, mistõttu peame meie mõtlema, mis on need asjad, mis annaksid meile konkurentsivõime. See ülesanne nõuab häid ajusid ja finantse, mistõttu leiangi, et oleks aeg mõelda "Läänemere Tehnoloogia Instituudi" loomisele, mis oleks keskkonnaks selliste ideede otsimisel ja leidmisel. Meie riikide suhteline väiksus sunnib meid otsima sünergiaid, sest liidetavate summa on suurem kui iga üksiku liide-

tava väärtus. Selleks, et saavutada arvestatavaid tulemusi tuleb tegevus fokuseerida, kui aga iga riik ja iga ülikool istub turvaliselt oma mätta otsas, siis jääbki innovatsiooni ja teaduspotsiaali piiratuks selle mättaga. Kahtlemata on palju objektiivseid põhjuseid, mis koostööd keerulisemaks teevad, kuid pean õigeaks, et püüaksime niioelda riikide egoismist üle saada, sest maailm ei seisa paigal ega oota nii kaua, kuni meie omavahel asjad selgeks räägime, vaid areneb kogu aeg edasi. On samuti selge, et ka Euroopa Liit peab olema valmis muutusteks maailmas ja meie peame suutma oma prioriteete vastavalt nendele muutustele kohandada. Mul on hea meel, et on hakatud rääkima viiendast Euroopa Liidu vabadusest – teadmiste vabast liikumisest.

Ehkki Läänemere strateogia eesmärk pole uute institutsioonide loomine, olen veendunud, et riikide tasemel on aeg hakata teadmispõhise ühiskonna ja teadusliku uurimistöö arengu ja sellealase poliitika kujundamise kõrval rääkima teadusuuringute rahastamisest ja konkreetsemalt eesmärkidest ja instrumentidest nende saavutamiseks. Merekeskkonna kaitsmise kõrval näen selles suurimat võimalust midagi piirkonna heaks tõeliselt ära teha.

Teine teema, millel peatuksin, on meie regiooni ühendus Kesk-Euroopaga, Eesti on siin kahtlemata nende riikide seas, kelle ühenduste arv ei ole kasvanud. Ka maantee- ja raudteetranspordi osas ei ole toimunud suuri positiivseid arenguid. Kui kõnelesin enne teadmiste vabast liikumisest, siis on selge, et suuresti on selle realiseerumise eelduseks nelja esimese liikumisvabaduse realiseerumine. Euroopa Liidu potentsiaali saavutamiseks tuleb teha, mis võimalik, et vabalt saaks liikuda ka kaup, kapital, isikud ja teenused. Kui lennunduses jääb püsima praegune olukord, nagu on öelnud Euroopa transpordivolinik Siim Kallas, on Ida-Euroopa Euroopaga halvasti ühendatud, siis on raske mitte nõus-

tuda tema ettepanekuga, et riik peab lennuliiklusesse sekkuma, kuna sellest sõltub meie areng teistes valdkondades.

Tundub, et elektrituru avamisega seoses meie infrastruktuur paraneb ning energia infrastruktuuri arenguga võib rahul olla, ehkki selleks on kulunud liiga palju aega. Loodan, et Läänemere piirkond pakub jätkuvalt häid võimalusi inimeste ja kauba transportiks ja sellele ei seata põhjendamatuid takistusi ega jääda liiga passiivseks.

Kolmandaks, alguse juurde tagasi tulles, ei saa me unustada ka merd ennast, mis meid kõiki ühendab, ja tema tervist. On üldteada, et inimeste tegevus avaldab keskkonnale survet, mistõttu ühendab Läänemere-äärseid inimesi ja riike lisaks sellest saadavatele hüvedele ja arengukoostööle ka vastutus merekeskkonna eest. Loodan, et Läänemere-äärsed riigid suudavad teha senisest tõhusamatki koostööd merekeskkonna seireks ja siin võiks olla abiks koostöö kosmoses kaugseire vallas. Eutrofeerumise vähendamine, mereelustiku kaitse ja majandustegevusest tulenevate ohtudega toimetulek on väljakutsed meile kõigile.

Ma ei saa siiski jätta mainimata, et Nord Streami projekti realiseerimine suurendab nii Soome lahe kui ka terve Läänemere keskkonnariske. On püütud väita, et need riskid on väga väikese tõenäosusega ja seetõttu võib neid ignoreerida. Kahjuks ka peaaegu nullilähedane tõenäosus võib realiseeruda.

Me jagame Läänemerd ja vastutust tema tuleviku ees. Seda läbi oma eilsete, tänaste ja homsete otsuste. Soovin kõigile julgust silmad lahti hoida, sest Läänemere tulevik sõltub igaühest meist.

David Sweet, Euroopa Komisjoni Regionaalpoliitika
Direktoraadi peadirektori poliitikanõunik

Makroregionaalsed strateegiad: uus lähenemine regionaalsele koostööle

Nädal tagasi viibis üks Euroopa Komisjoni volinik Budapestis Doonau regiooni konverentsil, kus keskenduti Euroopa Liidu Doonau strateegiale. Ka täna toimub kogunemine, kus paljude teiste temade seas arutletakse ka Läänemere strateegia üle. Samuti on minu käest sageli otse küsitud, milline on komisjoni seisukoht strateegia osas üldiselt või eelseisvatel aastatel. See kõik viitab teema aktiivsusele Euroopa agendas.

Sageli räägitakse makroregionaalsetest strateegiatest kui terviklahendusest, kuid ometi alles kaks aastat tagasi ei kasutanud väljendit "makroregionaalne strateegia" mitte keegi. Selle kinnituseks viisin tänapäeva peamise infoallika Google abil läbi mõningad otsingud. Esimene märkimisväärne otsingutulemus, millele jõudsin, tuvastas, et väljend leidis esmakordset kasutamist umbes 15 kuud tagasi, kui pr Hugner arvas, et midagi makroregionaalse strateegia sarnast, mida on tehtud Läänemere ääres, tuleks rakendada ka Doonau ümbruses. Seega on tegemist väga uue asjaga. Kuid seda enam paneb mind imestama asjaolu, et nii palju inimesi on valmis selle ettevõtmise õnnestumise nimel pingutama ja kulutama oma aega. See tõestab, et tegemist on millegi olulise-ga. Täpsemalt on see idee seotud inimestega, nagu Eesti Vabariigi president, kes on seotud selle algatamisega Euroopa Parlamendis. Need inimesed on avastanud midagi, mis inimesi inspireerib. Sooviksin aru saada, kuidas on see õnnestunud ja kuidas saaksime seda edasi arendada, kus seda teha ja kuidas see tööle panna. Läänemere strateegia ei ole lihtsalt nimi paberil, vaid midagi tunduvalt praktilisemat. Strateegias liigutakse sõnadelt tegude suu-

nas, uuringute läbiviimiselt minnakse edasi tegevusplaanide elluviimisele ja rakendatakse vajalikke muudatusi.

Ma kirjutan meie volinikule ettekande, mis esitab meie seisukohad makroregionaalses strateegias järgneval ametiajal, mis viib meid 2014.–2015. aastasse, sellega kaasnevast uuest struktuurifondi perioodist ning finantseerimise perspektiividest. Aga siinkohal meenub mulle Hiina peaminister Zhou En Lai, kellele esitati küsimus, mis võiksid olla Prantsuse revolutsiooni mõjud? Sellele küsimusele vastas härra president, et sellest on veel liiga vara rääkida. Minu tunded seoses makroregionaalse strateegiaga on sarnased ja arvan, et strateegia mõjudest on veel liiga vara rääkida. Usun, et enne on vaja omandada mõned kogemused, kuid arvan ka, et inimesed ja ettekanded, mida täna kuulsime ja neis kajastuvad praktikad on need, mis ütlevad meile, mida peaksime teadma ja kas sarnane olukord võiks ka mujal töötada. Üksteise kogemuste kaudu saame vastuse küsimustele, milles väljendub strateegia uudsus, miks on see nii atraktiivne ja miks on sinna kaasatud järjest enam inimesi? Arvan, et esimene põhjus on see, et strateegia ambitsioonid on väga suured. Euroopa Nõukogu, põhinedes Euroopa Parlamendi ideel, palus Euroopa Komisjonil ette valmistada Euroopa Liidu Läänemere regiooni strateegia, kus eriliselt rõhutatakse kahte punkti: Läänemere keskkonnaseisundi paranemine ja integreeritud merepiirkonna kohandamine Läänemere regioonis. Need kaks punkti olid ka meie tegevuse alguspunktideks ning komisjoni ja Läänemere regiooni poliitika kaudu pandi meile vastutus see töö ära teha. Kuid kui alustasime teemade hindamisega, arvasime veel, et teine plaan keskkonna parandamiseks on täiesti mittevajalik. Läänemere regioonis on olemas HELCOM ehk Läänemere tegevusplaan, mis töötaks väga hästi, ja kui sellega nõustuksid kõik vajalikud liikmesriigid, oleksid olemas ka kõik vajalikud meetmed Läänemere keskkonnakvaliteedi parandamiseks. Olen varem korduvalt maininud ja ütlen uuesti, et HELCOM tegevusplaan ei ole hetkel elluviidav. Kind-

lasti tekib küsimus, et miks siis mitte? Siin on mitmeid põhjuseid, aga üks neist on, et see oli allkirjastatud EL liikmesriikide ja Venemaa keskkonnaministrite poolt. Keskkonnaminister on aga vaid üksainuke valitsuse liige ja tal on üsna keeruline ükskõik milliseid tegevusi ette valmistada, kui ta just ei veena antud teema absoluutses prioriteetsuses ja pingutuste vajalikkuses teisi valitsuse ministreid ja peaministrit. Ei piisa lihtsalt keskkonna olulisuse mainimisest, keskkond vajab kindlate tasandite tähelepanu, kindlal arvul võtmetegevusi ja see ongi kõik, mida peame tegema. See oli avastus, mis andis strateegiat planeerivatele inimestele mõista, et peame lähenema palju laiemalt ja seniseid küsimusi tuleks täiendada. Küsida ei tule mitte üksnes seda, kuidas saame Läänemere keskkonnakvaliteeti parandada, vaid keskenduma peab ka elukvaliteedi parandamisele, majandusele ja kõikide inimeste võimalustele Läänemere regioonis. Seega, parema keskkonnataseme saavutamine käib käsikäes materiaalse õitsenguga, paranenud ühenduvuste, ohutuse ja turvatundega. Vaid sel viisil saavutame midagi, mis on kasulik mõlemale: neile, kes on otseselt keskkonnateemadega seotud, kellele on see valdkond kõige olulisem ja samuti neile, kelle jaoks on kõige olulisem leida elatise teenimise või konkurentsi võimalused. Antud perspektiivis oleks teema oluline ka regiooni väikefirmadele, kelle konkureerimisulatus ja võimalused laieneksid. Samuti soodustaks see ülikoolide arengut ja võimalusi jõuda tippülikoolide tasemele, tagamaks hariduse kõrgeim võimalik kvaliteet. Lisaks kindlustaks see transpordivaldkonna ohutuse ja pidevad energiaside-med. Keskkonna parandamise juures on olulised ka sellega mitte otseselt seotud tegurid. Strateegia ja selle eesmärgid on kõrgetasemelised, meie hinnangul on just kõrgetasemelisus see, mis paneb kogu kavandatu ka realselt toimima. Miks tuleb nii palju kaasata, miks on selle vastu nii suur huvi ja miks toimub nii palju konverentse? Nende küsimuste asjakohasust tõestab ka järgnev näide. Mul on kaks kolleegi, kelle töö seondub üksnes Läänemere

strateegiaga. Need kaks inimest ei ole kunagi kahte päevagi koos korruga Brüsselis, nad on alati kutsutud kusagile kohtumistele ja nad võtavad need kutsed alati rõõmuga vastu. Seega on huvi ja tegevusi tõesti väga palju.

Rääkides erinevate tasandite gruppidest, erinevatest riikidest, räägime peaaegu alati multiriiklikest, multiregionaalsetest gruppidest. Euroopa Liit on laienenud algsest kuuest liikmest tänase 27 liikmesriigini. Laienemisprotsess on toonud eeliseid nii uutele liitujatele kui ka vanematele liitu kuulujatele. Laienemine on järjest rakendanud ka liidu ühendamist, kuna midagi nii suurt, milleks Euroopa Liit on tänaseks kujunenud, on palju raskem liita. On keerulisem mõista, et peame seda tegema, kuna inimesed Rumeenias või Portugalis või Iirimaal teevad seda ja me tahame olla sellised nagu nemad. Kui saaks seda skaalat natukene vähendada, kui saaks kindlalt väita, mis töötab 6, 8, 19 riigi grupis või regioonis või kogukonnas. See võiks olla saavutatav Euroopa komponendi vähendamiseta ehk säilitades senikehtivad reeglid, kuid moodustades väiksemad grupid, võime leida motiveerivamaid ja inspireerivamaid töömeetodeid. Arvan, et see idee on midagi sellist nagu armee, kus seda kutsutakse vist platoo põhimõtteks. Kui soovime saavutada tegelikku ühiste funktsioonidega kogukonda, siis parimaks koostöörupi suuruseks on kuskil 6–15 liiget. Olen kindel, et siin on palju variante. Selline grupp ei ole nii väike, et üks inimene/riik võiks ainsana domineerida ja samas ei ole see ka nii suur, et inimesed kaovad ära ja töö jäetakse kellegi teise kanda ning ise hoidutakse kõrvale. Usun, et väga oluline on idee tuua Euroopa Liidu projektid, kogu laiem integratsioon ja strateegia, alla madalamale tasandile, enam inimese tasandile, kuid säilitada selle juures ühildatus Euroopa Liiduga. Järgnevalt rõhutan seda, mis oli välja toodud Pr Euroopa Parlamendi spiikri poolt ja mis seostub Euroopa Liidu siseturuga. Siseturu ja majandusliku õitsengu teemad ei too Läänemere regiooni jaoks kaasa uusi reegleid. Me ei muuda Läänemerd ülejäänud

Euroopa Liidust eraldi regiooniks, pigem otsime võimalusi, kuidas lisada regioonidesse kogu Euroopa Liidus aktsepteeritud reeglid. Püüame seda saavutada osapoolte vahelise koostöö kaudu ja efektiivsust silmas pidades. Loodan, et need ühised reeglid on kasulikud nii regiooni inimestele kui ka inimestele väljaspool Euroopa Liitu, kes neid reegleid otseselt ei kasutata. Usun, et see on oluline ja üks neist olulistest teguritest, mis sellise koostöö võimalikuks teeb. Teine teema, mida soovin esile tuua, on organiseerimise paindlikkus. Oleme kuulnud ettekandeid kolmel kuulsal Ei-teemal (ei lisandu uusi institutsioone, ei lisandu uusi regulatsioone, ei lisandu uut raha – toim.). Proovin neist kolmest ei-st edasi liikuda kolme jah-ini. Arvan et selle asemel, et korrutada “ei lisandu uut Euroopa Liidu raha”, “ei lisandu uusi institutsioone” jne, oleks inspireerivam tugineda kolmel positiivsel ideel. Tahaksin selle asendada alternatiivse sõnastusega, kuid tunnistan siiski, et on oluline rõhutada ka seda, et meile ei lisandu Euroopa Liidu raha ega institutsioone. Me ei peaks kulutama palju aega selleks, et luua reegleid reeglite enda pärast, luua väga detailseid kriteeriume ja kontrollisüsteeme. Positiivset silmas pidades võiksime välja töötada paindliku lähenemise ja seda katsetada. Kui see töötab – teeme seda, kui see ei tööta, proovime midagi muud.

Järgmiseks tänase konverentsi põhiteemaks on kogu strateegia rakendamine regionaalsel ja kohalikul tasandil. Idee strateegia loomiseks tulenes Euroopa Parlamendist, mille kiitis heaks Euroopa Nõukogu ja mille valmistas ette Euroopa Komisjon. See kõik tundub olevat pigem ülevalt-alla protsess ja teatud mõttes peabki nii olema, kuna see on üks võimalik viis, kuidas selline idee realiseerida praktikas. Arvan, et väga oluline on mõista ja oleme seda Brüsselis ka mõistnud, et see mis toimub Euroopa Liidus, toimub regioonis. On selge, et iga keskkonnaalane tegevus, mis on efektiivne, on seda seepärast, et on regioon või loodetavasti palju regioone, kes on eesmärgi saavutamiseга seotud. See ei juhtu sellepärast, et keegi kirjutab midagi kusagile paberile või

kõrgema seaduseandja otsuste pärast. See on efektiivne, kuna muutused toimuvad kohapeal. Näiteks investeerimispoliitika, mis soosib väikse ja keskmise suurusega ettevõtjaid (SME), kassavad ettevõtjad ei ole mingil abstraktsel pinnal, vaid need on konkreetsetel Tallinna, Turu, Riia ja Ventspilsis väikse ja keskmise suurusega ettevõtjad. Seega tulenevad ka muutused ja mõjutused just neist konkreetsetest ettevõtetest. Arvan, et see on väga oluline teema, kuna see, et peame töötama teatud määral distantilt, on tegur, mida peame endale ka Brüsselis aeg-ajalt meelde tulema ja see peaks meeles püsima ka regiooni tasandil. Seega küsimus, kui regioonid, omavalitsused ja linnad on nii olulised, siis kuidas saaks neid korralikult kaasata strateegia ettevalmistamisse, arendamisse ja ületüdisesse koordineerimisse? Siinkohal oleme EL liikmesriikidelt ja Euroopa Komisjonilt kuulnud kajana korduvat vajadust – ärakuulamine. Võin kinnitada, et kõigi arvamused on ära kuulatud. Aga küsimus on, kuidas oleks meil kõige parem võimalus teid ka edaspidi kuulata? Kindlasti võime tulla erinevatesse regioonidesse ja erinevatesse regioonigruppidesse. Isiklikult olen olnud Euroopa regioonide gruppides, perifeersete mereäärsete regioonide volikogus, Läänemere linnade liidus ja Läänemere riikide subregioonide volikogus. Võiksin mainida ja rääkida ka teistest, kuid kahjuks kohe neid rohkem ei meenu. Minu kolleegid on kindlasti osalenud veel paljudes paljudes teistes sellealastes ettevõtmistes. Tuleme nendesse gruppidesse, et kuulda ja reageerida ja muuta seda, mida kuuldu põhjal vajalikuks peame. Kui läheme tagasi Brüsselisse, siis räägime Regioonide komiteega, Euroopa majandusliku ja sotsiaalse komiteega ja Euroopa parlamendiga. Kuulame omakorda neid, proovime reageerida ja muudame vastavalt kuuldule seda, mida saame. Kuid siit tõstatub täiendav küsimus, kuidas seda kõike institutsionaliseerida? Ilmselt arvame, et see probleem tuleneb osaliselt sellest, et regioonid on omaette ja seal ei ole lihtsaid võimalusi. Kuid täna on ilmne, et regioonide arvamused kattuvad

väga sageli liikmesriikide arvamustega. Arvan, et liikmesriigid moodustavad samuti regioonid ja regioonid tuginevad rahvusriiklikele struktuuridele. Me saame kokku Euroopa Liidu tasandil, sellel tasandil tekivad seosed regioonidega, küsimus on lihtsalt, millisel tasandil te kuulete. Sest nagu ma mainisin, lihtsam on töötada kaheksaga kui kuuekümne viiega (mul pole täpset arvu palju regioone üldse piirkonnas on).

Võiksin rääkida terve hommiku, kuid kardan, et võin teie tähelepanu keskpunktist üsna ruttu kaduda ja mis veel olulisem, ma kaotaksin seeläbi võimaluse kuulata teisi kõnelejaid, keda ma tõesti tahaksin kuulata. Seega hakkab minu ettekanne tasapisi lõpule jõudma.

Soovin veel lühidalt üle korrata rahastamisega seonduva. Nagu juba kuulsite, usun, et need regioonid, hoolimata avalikest kriisidest ja ebavõrdsusest, mida oleme näinud Läänemere erinevatel kallastel, ei ole tavapärased vaesed regioonid. Muidugi on siin palju vaeseid inimesi, keda loodame kiiresti jõukamaks muuta, aga samas ei ole see argument, miks võtta raha ära teistest vajalikest kohtadest. Sellel põhjusel ei arva me, et peaksite taotlema Euroopa Liidu rahastamist. Me tahame kasutada rahvusvahelisi rahandusinstituutsioone (IFI). Me ei taha rahastada erasektorit. Siit tekib aga küsimus, kas see olukord muutub järgmisel perioodil, kui meil on uued rahastamise allikad? Kas meil peaks olema erilised instrumendid makroregionaalse strateegia jaoks? Kui see on nii, kas see peaks olema nii kõigis Euroopa osades, ootuses, et nad kõik kujundavad strateegia, või peaks meil olema ainult üks strateegia, aga kas meie reaalsed soovid ja vajadused on üheselt mõistetavad? Ootan huviga, et kuulata minu ettekandele järgnevaid teiepoolseid arvamusi.

Enne kui annan sõnajärje üle, proovin panna varem mainitud kolm ei-d positiivsesse vormi. Pole oluline, kas keegi seda hiljem

mäletab, kuid see on siiski see, mille nimel me töötame. Seega, mis on juhtunud? Meie vaatenurgast on regioonidel juurdepääs kindlatele finantsressurssidele, et lahendada probleeme ja seista väljakutsetega silmitsi. Selline regioon ei peaks vajama mitte mingisugust Euroopa Liidu tasandilt tulenevat erilist õiguslikku kohtlemist, kuigi muidugi võiksid oma normatiivset baasi uuendada üksikud asutused. Regioonis on väga palju institutsioone. Kui võtta tähestiku kolm või neli tähte, kui üks neist on B, siis on seal kindlasti ka Balti regionaalne toimija, kes neid tähti esindab. Küsimus seisneb kindlaks tegemises, et need institutsioonid töötaksid koos ja mõistaksid, mida nad teevad ja seda, et nad võiksid strateegia nimel ühiselt töötada. Lõpetuseks, strateegia ei ole allikas Euroopa Liidust raha saamiseks. Selle olemus ei seisne selles, et regioonid saavad tagasi tõmbuda, et lasta teistel otsuseid langetada ja loovutada oma vastutus. Te teate seda ja selle teadmista ei oleks te täna siin konverentsil. Küsimus ei ole selles, et on võimalik lahendada kõiki probleeme, kuna meie volinik on nii tark, või meil on nii palju võimu. Strateegia olemus seisneb selles, et võtta oma kontrolli alla kõikide regioonide väljakutsed ja võimalused, tegeleda spetsiifiliste teemadega nagu keskkond, energia efektiivsus jne. Seda tuleb teha lepingute kaudu, saavutades kindluse, et üks pool ei töötaks teisele vastu ja kõik leiavad lahenduse, mis aitab kaasa soovitud tulemuse saavutamisele. See on töötamise võimalus, mis toetub eri osade tugevustele ja koos teie abiga saame leida võimalused, et asi toimiks.

Urmas Paet, Eesti välisminister

Läänemere strateegia – võimalus tõhusamaks regionaalseks koostööks

Mul on heameel alustada tõdemusega, et kõigest kahe aastaga oleme Läänemere strateegia arendamisel jõudnud punkti, kus saame arutada strateegia sisulist elluviimist ning seda just kohaliku ja regionaalse tasandi aspektist.

Esmalt peame endale aru andma, et meie käes on võimalus, mille sarnast meie piirkond pole kunagi varem kogenud. See on nii meie võimalus kui ka väljakutse. Minevikust teame, et mitte alati pole Läänemere-äärsed riigid olnud üksmeelel. On ju meie Mare Nostrum alates meresõidukõlbulike aluste vettelaskmisest olnud võimuvõitluse tallermaa, mida tänaselgi päeval tõestavad tummad tunnistajad mere põhjas.

Aga vaikimise aeg on jäädavalt möödas. Pea kõik piirkonna riigid on tänaseks Euroopa Liidu liikmed. Seejuures pole tähtis mitte niivõrd see fakt ise, kuivõrd põhjused, miks Läänemere-äärsed riigid on tee Euroopa Liitu valinud – nimelt ühised arusaamad ja väärtushinnangud. Ja see on ka põhjus, miks meie piirkonnal on kõik eeldused, et maksimaalselt rakendada oma potentsiaali, muutumaks konkurentsivõimelisemaks, mobiilsemaks, ohutumaks ja säästlikumaks, seeläbi tõstes kogu piirkonna üldist heaolu.

Läänemere strateegia näol on tegemist laiahaardelise algatusega, mis hõlmab ülalnimetatud nelja samba piires kokku viisteist poliitikavaldkonda, mille raames on esitatud ligi 80 lipulaeva projekti. Meie huvides on võimalikult sisukas osalemine kõikides meile olulistest valdkondades.

Sama oluline on kõikide piirkonna riikide kaasatus ja seda mitte ainult valitsuste tasandil. Regionaalse ja kohaliku tasandi panus on seda olulisem, et ka strateegia elluviimine sõltub suuresti just neist. Ja kuigi kõikide osapoolte, sealhulgas ka kodanikuühiskonna võimalikult laialdasele kaasamisele on strateegia loomisest alates pööratud suurt tähelepanu, ei saa me väita, et see töö on tehtud. Selline suhtlusvorm, nagu ka tänane konverents, on seejuures väga hea info levitamise ja mõtete koondamise viis.

Läänemere strateegia näol on küll tegemist mastaaapse projektiga, kuid mõõtkava vähendades saame selle sobitada igasse linna või valda, nagu ka ümberpöördult – iga linna või valla mure võib leida lahenduse suuremal skaalal. Mõelge sellele, mis on kokkulepitud valdkondades tähtis teie jaoks. Kas mõni Kadrinas või Kajaanis, Kalmaris või Kuldīgas oluline probleem leiaks parema lahenduse Euroopa Liidu raamistikus? Kui jah, siis just Läänemere strateegia on teie instrument. Kui te ei ole olnud kaasatud praegusesse tegevuskavasse, siis seiske hea selle eest, et saaksite enda eest kõnelda järgmise kava koostamisel.

Siin on abiks ka kogemuste vahetamine ja koostöö tihendamine omavalitsuste vahel ning arvukate regionaalse koostöö organisatsioonide töö parem koordineerimine.

Olen varasemalt pidanud vastama küsimusele, kas Läänemere piirkonnas pole siis juba piisavalt koostööd ja kas me pole veel piisavalt lõimunud? Vastan ka täna, et nii see kaugeltki ei ole ja peamine küsimus on eelkõige strateegia sisuline elluviimine.

Meil on olemas sõprusmaakonnad ja -vallad, väikesaarte ja linnade liidud, Põhjadimensioon ja Läänemeremaade Nõukogu. Nagu tõdes Lennart Meri juba ligi 20 aastat tagasi: “On olemas kõik detailid, millest saab kokku monteerida võimsa ja efektiivse mootori, kuid ta ei ole kokku monteeritud.”

Olen seda meelt, et Läänemere strateegiast võib senise efektiivse käivitumise ja tempo säilimise korral saada see liikumapanev jõud. Seda veendumust toetab nii strateegia senine kulg kui ka Eestis ja kogu regioonis valitsev kõrge töökultuur, mis tähendab, et kõik, mis vajalik ja kokku lepitud, tuleb ellu viia. Usun, et see on strateegia edukuse üks võti. Eeldused selleks on loodud – muuhulgas poliitikavaldkondade koordinaatorite näol, kelle ülesanne on tõsta liikmesriikide vastutust ja peremehetunnet.

Seega võikski suurema süsteemsuse saavutamine regioonis olla Läänemere strateegia üks lisandväärtus. Seda eesmärki teenivad ka uued kontaktid. Nii pakub ka tänane konverents Läänemereäärsetele omavalitsustele ja akadeemilistele ringkondadele hea võimaluse oma seniseid koostöövõrgustikke ja suhtlemiskanaleid rikastada ning kogemusi vahetada.

Riigi tasandil on kasulikuks osutunud ekspertide vabas vormis kohtumised. Kaaluge, kas ka teil oleks edaspidi kasulik jätkata väiksemas formaadis ja nõutage selle jaoks vajadusel tuge. Sest Läänemere strateegia on definitsiooni kohaselt plaan, mis võimaldab valida sihte ja ka vahendeid nende sihtideni jõudmiseks.

Seatud eesmärkide poole pürgides ei saa jääda lootma, et Läänemere strateegiaga kaasneb tingimata kotitäis raha. Küll aga loob ta eeldused selleks, et paremini ära kasutada olemasolevaid vahendeid, olgu need riigi või Euroopa Liidu-poolsed. Ja siin võiksid kohalikud omavalitsused üles näidata aktiivsust.

Üks Läänemere strateegia läbivaid eesmärke on nii silmale nähtamatute kui ka silma hakkavate bürokraatlike takistuste murdmine. Võtkem näiteks pangatehingud, ettevõtete asutamise, elama ja õppima asumise seonduv või teadusuuringud.

Püstitades küsimuse, kas ja kuidas teised sama asja teevad ja kas koos ei oleks lihtsam, tõhusam ja ühtlasi odavam, siis just siin on

sügava arupidamise koht, sest ruumi koostööd elavdada on veel küllaga. Usun, et Läänemere strateegia soodustab mõtlemist ning tegutsemist viisil: mis on hea mulle ja minu kodukohale, on hea ka minu ümbrusele ja regioonile, ning vastupidi.

Lisaks on Läänemere strateegia kui Euroopa Liidu esimene makroregionaalne algatus eeskujuks teistele – sealhulgas Doonau strateegia kujundamisele. Teineteist täiendades moodustavad nad ühtse terviku. Sellega panustame uude mõtlemisse Euroopa Liidu poliitikates üldisemalt. Meil kõigil on siit ainult võita.

Eestil on Läänemere strateegias täita vastutusrikas siseturu projektide koordinaatori roll. Konkurentsivõime nii sise- kui ka välis- turgudel on tänastes majandusoludes ellujäämise küsimus. Strateegia, mis sai alguse hoopis lähedamates tingimustes, on seega omandanud veelgi kaalukama rolli.

Usun, et eestlastele omaselt ei peaks me siin olema liigselt tagasihoidlikud. Mõelgem, et Läänemere-äärsetes ELi riikides elab kokku umbkaudu 147 miljonit inimest, s.o 30% Euroopa Liidu rahvastikust ja meie – 1,34 miljoni e 0,27% – jõupingutustel võib olla sedavõrd suurem kaal. Veelgi suurem on Läänemere riikide osakaal aga Euroopa Liidu majanduses, mis kujutab endast maailma suurimat integreeritud majandusruumi.

Ka uue Lissaboni strateegia – EL 2020 – üks eesmärk on töö siseturuga ning selles mõttes on Läänemere strateegia heas sünkroonis Euroopa Liidu kui terviku arenguga. Alustades kohalikult tasandilt, loodame jõuda suuremate ning paremate lahendusteni, mis annab võimaluse vahetada ka parimaid praktikaid.

Eestile on vaja tugevat ja konkurentsivõimelist Euroopa Liitu ning takistusteta töötavat siseturgu. See on nii meie kui ühtlasi ka kogu euroliidu huvides, kuid seda pole võimalik saavutada ilma hästi toimiva regionaalse koostöötä. Samas pole Läänemere stra-

teegia mingi imerohi. Ta on täpselt nii tõhus kui kõigi selles sisalduvate tegevuste kogusumma. Strateegia on koostatud pika perspektiiviga, sõltudes kõigi osaliste tahtest selle heaks midagi ära teha. Loodan, et teil seda tahet jätkub!

Kaia Jäppinen, Tallinna abilinnapea

Mitte Idameri ega Läänemeri vaid Balti meri

Meedia on tänapäeva riikides identiteedi loomise, säilitamise ja tugevdamise vahend. Seda tõestavad näited nagu CNN Ameerikas, BBC World Suurbritannias, CCTV9 Hiinas, Venemaal Russia Today, Prantsusmaal France24 ja Araabias al-Jazeera. Integreeritud Läänemere regiooni saavutamine jääb üksnes paberil olevaks unistuseks, kui puudub regiooni meediakanal, mille kaudu saaks selle identiteeti pidevalt (iga päev, iga tund, iga minut) edendada. Euroopa Nõukogu poolt heaks kiidetud Euroopa Liidu Läänemere strateegias pööratakse olulist tähelepanu energiaturvalisusele ja Eesti ning veel mõningate riikide energiaisolatsioonile. Rõhutatatakse elektrituru füüsilise juurdepääsu tagamise olulisust ja energiasektoriga seonduvaid keskkonnakaitse aspekte – seda näiteks vedelgaasi mere kaudu transportimise osas. Samas ei ole strateegias mainitud käimasolevat suurimat Läänemere projekti ehk Venemaa ja Saksamaa vahelise gaasijuhtme rajamist. Strateegias on loetletud kümneid Läänemere regiooni kavandatavaid infrastruktuure, kuid isegi neist kõige olulisem projekt, 19-kilomeetrise silla ehitamine üle Fehmarni väina, ei ole võrreldav 1200-kilomeetrise Nord Streami projekti mõjukusega, seda nii rahalises, majanduslikus, aga eriti just poliitilises tähenduses. Tänapäevasele koostööle on iseloomulik, et Läänemere ida ja lääne kallast ühendavad projektid ei hõlma lõuna ja põhja kaldaid. See

ja paljud teised probleemid, mis hoiavad Läänemere eri rahvaid üksteisest eraldi, tuleks lahendada informatsiooni jagamise abil.

On selge, et ilma ühise informatsiooniruumita sõltume teiste strateegias planeeritud poliitikate elluviimisest ja nagu kõik need, loodame ka meie ikka ja jälle poliitikute pühendumusele paikapandud eesmärkide osas. Kuid kõik poliitikud vajavad demokraatlikus ühiskonnas ka inimeste toetust ja hetkel toimivad meediakanalid ei suuda seletada Läänemere rahvaste ühist agendat. Näiteks Eesti, Läti, Leedu ja Poola olid gaasijuhtme rajamise vastu, samal ajal kui Põhjamaad olid selle loomise poolt. See on seletatav asjaoluga, et oponentide meedia rõhutas gaasijuhtmega kaasnevaid riske, samal ajal kui selle pooldajad keskendusid lisanduvatele võimalustele. Nord Streami juhtum on hea näide sellest kui võrd on vaja ühist informatsioonikanalit, seda eriti projektide puhul, mis seonduvad Läänemere regioonini kui tervikuga. Ühise informatsioonikanali olemasolul oleks Läänemere riikidel olnud ratsionaalne ülevaade ka niivõrd vastuolulisest teemast, nagu seda on gaasijuhtme rajamine. Sel juhul oleksid poliitikud olnud suutelised arutama Läänemere kõige suuremat projekti regioonini kõige olulisemate raamdokumentide kontekstis.

Võrreldes Läänemere strateegias domineerivate nn mahukate investeringu projektidega (teed, sadamad, linnad – nende eriotstarbeliste projektide kogusumma ületab 20 miljardit eurot) või majanduskasvu ja Läänemere regiooni atraktiivsusega seotud projektidega, on ühise meediakanali loomiseks tehtavad kulutused võrdlemisi väikesemahulised. Samas on sellise kanali mõju reaalsele integratsioonile ja kogu regiooni konkurentsivõimelisusele võrreldamatult suurem kui mõne silla, tunneli või rongitee loomise puhul. Kui oleme piiriülesele era- ja avaliku sektori ettevõtetele lisanud meediakeskse väljundi, siis võiks selle kanali mõju regioonile olla võrreldav üksnes ühisvaluuta vastuvõtmisega. Arvestades kuulajaskonna/vaatajaskonna arvu, on Põhja-

maades kahtlemata üks maailma võimsamaid avalik-õigusliku ringhäälingu süsteeme, lisaks on suures osas riigieelarvest rahastatavad telekanalid ka kõigis kolmes Balti riigis. Põhjamaades kontrollivad erasektori multiriiklikud meediagrupid kogu regiooni meediaturгу. Vaatamata sellele võib ühel käel kokku lugeda meediaväljaandjad ja uudistetoimetajad, kes teevad regulaarset koostööd teiste riikide meediatoimijatega. Hästitoimivate näidetena võiks esile tõsta BNS uudiste agentuuri (Baltic News Service, mis kuulub Soome Alma Meedia Kauppalehti grupile) ja Eesti *online*-meedia portaali Delfi, mis tegutseb kolmes Balti riigis, ning iganädalast Baltic Time ajalehte. Vähemalt Läänemere idakaldal on ühiseid meedia kanaleid võrdlemisi palju, kuid Skandinaavias on selliseid suurepäraseid näiteid tunduvalt vähem. Täpsemalt, seal ei ole mitte ühtegi meediakanalit, millel oleks oluline arv lugejaid/kuulajaid/vaatajaid ja mis on kesken-
dunud Läänemere regioonile tervikuna.

Regiooniüleste ühiste kanalite puhul on oluliseks aruteluteemaks töökeel ja enamikule inimestele Läänemere ümbruses tundub, et ainuke mõistlik valik on inglise keel. Viimasest Euroopa Liidu laienemisest alates on enamik multiriiklikke suurfirmasid läinud põhjamaade keeltelt, mis oli mugav vaid ühepoolselt, üle ingliskeelsele meediagrupi juhtimisele, mis katab kogu regiooni – sellel oli nii praktiline kui ka strateegiline eesmärk. Seega on aeg läbi viia eliit-massimeedias juba toimunud keeleline vahetus. Samas tuleks kõigile projektis osalevatele riikidele tagada riigikeelne pealelugemise võimalus, nagu seda on tehtud Euronews) puhul. Regiooni välise edendamise osas võiks lisaks olla ka prantsuse või hispaania ja miks mitte ka teiste ülemaailmsete keelte nagu jaapani, hiina ja araabia subtiitrite kasutamise võimalus. Neile muutustele, meediasisu jagamisele ja arvukate riikidevaheliste ühiste meediaettevõtete kujunemisele nii era- kui ka avalikus meedias aitaks paljuski kaasa rahvusvahelise avalik-õigusliku ringhäälingu meeskonna olemasolu. Kindlasti tuleks

programmide vahetust subsideerida ka valitsuste ja Euroopa Liidu poolt. Seda enam, et see ei ole kasulik mitte üksnes vaatajaskonna/kuulajaskonna arvukuse seisukohast ja regioonitülese kanali loomisega kaasneks vältimatult riikide meediameeskondade lähenemine.

Eesti on ainuke riik maailmas, kes nimetab teemaobjektiks olevat merd ametlikes dokumentides Läänemereks. Soomeugrilased ja soomlased nimetavad seda Idamereks, tõlgitud kui Itämeri ja rootslased, taanlased ning sakslased nimetavad seda Ostsee. Ungarlaste jaoks on see Balti meri ja nii nimetavad seda ka lätlased, leedulased ja poolakad, kes jäävad meist lõuna poole. Sajandeid on seda nimetatud Balti mereks ka ülejäänud maailma poolt ja nii on see ka Euroopa Liidu kahes peamises töökeeles ehk hispaania ja prantsuse keeles. Edasine tõeline areng Läänemere regioonis peaks seostuma eelkõige regiooni ühise nime juurutamisega. Kui regioonil ei ole ühte ja ainukest nime, siis võivad tekkida probleemid ka välisturgudel. Võrdlemisi kummaline oleks, kui üks riik kasutaks telekanalil logo "Läänekanal" ja teises riigis oleks sama sisuga kanal "Idakanal" ja enamikes riikides nimetataks seda "Balti kanal". Eesti võiks teha Läänemere identiteedi osas väikse, aga väga olulise sammu ja hakata kasutama taas nimetust "Balti meri", nagu seda tehti riigi eksisteerimise aja esimesel kümnendil, pärast 1918. aastat. Kui Läänemere regioon areneb ja Põhjamaad kasutavad rahvusvahelise kommunikatsiooni eesmärgil aina enam inglise keelt, siis tuleb neil varem või hiljem aktsepteerida asjaolu, et just see nimi, mis on tuttav ja kasutatav pea kogu maailmas, peaks olema nimi, mida kasutatakse ka lokaalselt ühise ja jagatava mere kohta.

Lõpetuseks on mul meeldiv tunnistada, et ühise identiteedi loomise teemat ei ole täielikult välja jäetud ega ignoreeritud ka Läänemere strateegia dokumentides. Julgeoleku pakettis on sätestatud, et regiooni ühtsus ja identiteet põhineb Läänemeres endas,

majanduse peatükk ja eriti turismi arendamisega seotud rubriik rõhutab samuti ühise identiteedi vajalikkust. Regionaalse Läänemere identiteedi arendamine on strateegia elluviimise tegevusplaani horisontaalsete tegevuste nimekirjas välja toodud küll viimase punktina, kuid loodetavasti ei ole see kõige ebaolulisem teemavaldkond ning jagatud ajalooraamat ja ühine suurte spordisündmuste võõrustamine aitab identiteedi eesmärgi teostamisele tublisti kaasa.

Läänemere regiooni ühise informatsiooniruumi puudusi on Euroopa Liidu Regioonide Komitees kajastanud oma ettekandega ka Lõuna-Soome esindaja pr Pauliina Haijanen. Tsiteerides ettekandes välja toodut: "Euroopa Liidu Regioonide Komitee usub, et Läänemere strateegia ühise identiteedi loomiseks on teatavad võimalused olemas, kuid samas on selge, et modernses maailmas ei ole sellise identiteedi loomine ilma elava meediaplatvormita võimalik." Jah, identiteedi kujundamiseks on küll vähe võimalusi ja sellega alustamine on jäänud võrdlemisi hilja peale, kuid samas aitab identiteedi nimel tegutsemine muuta Läänemere regioon roheliseks, jõukaks ja ohutuks kohaks.

Lõpetuseks mõned näited Tallinnaga seonduvatest ühise identiteedi kujundamise sammudest:

- Tallinn on liitunud mitmete algatustega, mis on seotavad Läänemere strateegia informatsiooniteemadega.
- Tallinn osaleb BaltMet infofoorumil, mis on toimunud Oslos, Helsingis, Tallinnas ja mille järgimine kohtumine toimub 8.-9. aprillil Sankt-Peterburgis.
- Helsingi ja Tallinn on kavandanud Euregio foorumi, mis toimub selle aasta septembris ja mille peateemaks on "Sõpruslinnade ühine meediaruum".

- Tallinn osales Läänemere konglmeraadis Brüsseli avatud päevadel 2010, mis oli suunatud Läänemere identiteedile ja samuti informatsiooniruumi teemadele.

Viimaseks, kuid mitte vähem olulisena, arvestan ma paljude BSSSC (Läänemere Riikide Subregionaalne Koostöö) partneritega selle aasta oktoobris Tallinnas toimuval konverentsil. See on suur võimalus töötada välja ja viimistleda Läänemere strateegia informatsiooniruumi teema, kuna me tõesti usume, et üksnes Läänemere regiooni strateegia ühise elluviidava identiteedi kujundamine võimaldab meil eesmärki saavutada ehk luua rohelisem, jõukam ja ohutum Läänemere regioon.

Sissejuhatus paneelidesse

Alexander Schenk, Rootsi valitsuse büroo nõunik

Euroopa Liidu Läänemere strateegia kohalik ja regionaalne mõõde

Hindan kõrgelt Läänemere regiooni ettevõtmisi, kuna ma ei tea ühtegi teist strateegiat, mida Euroopa Komisjon oleks käivitanud seadusandliku kogu esindajate algatusel. Samuti seetõttu, et tegemist on makroregionaalse strateegiaga. Läänemere regiooni satelliitpildis pole märgata riikidevahelisi piire, vaid üksnes merd, metsasid, järvi ja jõgesid. Laskudes madalamale, on näha linnu, külasid, teid ja ühendusi. Neid erinevaid vaateid võiks käsitleda kui liikumist üldisest pildist regionaalsele, lokaalsele, kogukonna tasandile. Kõik need vaatenurgad on kaetud ka Euroopa Liidu Läänemere strateegias. Vaatamata sellele, et strateegia sisaldab satelliitpildi sarnast makroregionaalset vaatenurka,

märgatakse ka selle piirkonna erinevaid regioone ja kohalikke kogukondi. Samas seondub sellise varieeruvusega ka strateegia üks suurimaid väljakutseid. Nimelt ei ole selge, kuidas neid erinevaid kihte omavahel ühendada.

Strateegiat võiks käsitleda erinevate arenguetappide kogumina, mille etappideks on: ettevalmistusfaas, otsustamisfaas, hetkel käimas olev elluviimise faas ning lisaks veel väga oluline etapp, kuhu jõutakse hiljem ehk lõpetamisfaas. Kuigi strateegial on mitu etappi, on seal palju põhimõtteid, mida tuleb järgida igas arengujärgus. Esiteks ei ole strateegias ei piitsa ega präänikut. Tuleb arvestada kolme tõsise probleemiga: ei saa loota lisarahastamise peale, samuti ei lisandu uusi institutsioone ega üldiseid seadusi. Teiseks, kõigis etappides peavad kaetud olema kõik alguses kokkulepitud poliitikavaldkonnad. Kolmandaks tuleb igas arengufaasis tagada tasandite ning toimijate mitmekesisus ehk see, et strateegiasse oleksid kaasatud nii Euroopa Liit, riiklik tasand kui ka regionaalsed ja kohalikud institutsioonid, riiklikud finantseerimisasutused, valitsusvälised organisatsioonid ja erasektor. Soovitud tulemuste saavutamiseks on vaja konsensuslikku lähenemist ja kõigi sidusgruppide täielikku pühendumust, sest teisiti strateegia ei toimi.

Kuidas tagada nii mitmekülgsete sidusrühmade kaasatus? Euroopa Komisjon algatas laiaulatusliku konsultatsiooniprotsessi. Toimunud arutelu käigus korraldati hulgaliselt sidusgruppide vahelisi kokkusaamisi, kuid ka ümarlauakonverentse. See oli sisuliselt käivitamisprotsess, mis viis ka tulemusteni. Näiteks korraldasime me Läänemere regiooni transporditeede ja -voogude uuringu. Selle konsultatsiooniprotsessi raames koordineerisid Rootsi rannavalve ja samas valdkonnas tegutsevad kakskümmend kaks partnerit kaheksast Euroopa Liitu kuuluvast Läänemere regiooni riigist ning Norrast ja Venemaalt kodanikele suunatud pilootprojekti. Ülioluliseks saavutuseks oli juba ainu-

üksi see, et antud protsess käivitati. Loodi võrgustik ja edaspidi saab keskenduda selle tugevdamisele. Komisjoni järgmiseks sammuks oli info ja arvamuste kogumine nii Euroopa Liidu liikmesriikidest kui ka sinna mitte kuuluvatest riikidest, nende regionaalsetest ja kohalikest omavalitsustest ning kuulati ära ka ekspertide arvamused. Oluline on veel kord rõhutada, et prioriteetsete valdkondade määratlemine ja strateegiline tegevus on enamal või vähemal määral vastastikuse konsultatsiooni-arutlusprotsessi tulemus. Seega ei ole tegevusplaan mitte üksnes komisjoni idee, vaid midagi, mis tuleneb regionist ja siinsetelt toimijatelt.

Läänemere strateegia otsuste langetamise etapp langes kokku ajaga, mil Rootsi oli Euroopa Liidu eesistujamaaks. Me organiseerisime makroregionaalsete strateegiate arutamise konverentsi Rootsis, Stockholmis, ja sinna olid kohale kutsutud kõik 27 liikmesriiki. Lisaks korraldati kohalik konverents, et saada sisendit Rootsi kohalikest omavalitsustelt. Nende ettevõtmiste tulemuseks oli, et Läänemere strateegia võeti vastu kõrgeimal võimalikul tasandil.

Nüüdseks on see kõik enamal või vähemal määral ajalugu ja strateegia on jõudnud elluviimise etappi. Struktuur, mille oleme tänaseks välja töötanud, on paindlik, igale suurusele vastav, jätkusuutlik ning valmis muutusteks ja kohanemisteks. Läänemere strateegia põhineb neljal sambal, milledeks on keskkond, heaolu, kättesaadavus ja julgeolek. Nende põhipunktide all on välja toodud 15 prioriteetset valdkonda, millega seondub 18 erinevat projekti. Projektid on konkreetseid, nendel on üldine ajakava ning need toimuvad Läänemere regionis. Lisaks sellele hõlmab strateegia elluviimine ka veel mõningaid strateegilisi ja horisontaalseid tegevusi.

Kuid millised on Läänemere strateegia toimijad? Strateegiaga seonduvad küsimused langetatakse kõrgeimal, Euroopa komisjoni tasandil. Samuti oleme loonud rühma, mis koosneb kõrgeimast ametnikest kõigest 27 Euroopa Liidu liikmesriigist. Selle rühma eesmärgiks on abistada komisjoni strateegiat või tegevusplaani muutmise otsuste langetamisel. Selle rühma koostamine leiab esmakordselt aset 2010. aasta aprillis, kus arutatakse seniseid strateegia rakendamise seonduvaid detaile. Seejärel toimub iga-aastane foorum, mida võiks nimetada ka sidusgruppide konverentsiks. Laia spektri sidusrühmade kaasamine otsustati küll Läänemere strateegia ettevalmistusetapis, kuid see eesmärk on edasi kandunud ja muutunud oluliseks ka praeguses elluviimise etapis. Igal riigil meie regioonis on ju kohalike ja regionaalsete omavalitsuste ja erasektori näol oma sidusgrupid olemas. Selleks, et neil gruppidel oleks võimalik osaleda strateegia elluviimise arutelus ja jagada oma soovitusi vajalike muutuste osas, on vaja keskenduda nende kokkuvõtmisele. See pakuks ühtlasi ka suurepärase tagasisidestamise võimalust. Me püüame üldise aastafoorumi institutsionaliseerida, kuid otsustasime ka Rootsis korraldada riigisisese sidusgruppide foorumi. Sellega antakse võimalus osaleda aruteludes ka neil, kellel ei ole mingil põhjusel võimalik aastapäeva foorumil osaleda.

Järgnevalt keskendun vastutusele Läänemere strateegias. Iga prioriteetse valdkonna eest vastutab vähemalt üks konkreetne riik, mõnikord vastutavad lipulaeva projektide eest mitu riiki. Mida valdkonna eest vastutavad riigid teevad? Nende peamiseks eesmärgiks on leida Euroopa Liidu liikmesriikidest pädevad, konkreetsete tegevustega seotud kontaktisikud. Selliseks kontaktiks võib olla teine liikmesriik, selle regioon, kohalik omavalitsus, valitsustevaheline või valitsusväline organisatsioon. Sellise kontaktisiku leidmine on sageli suureks väljakutseks. Paaril korral on tekkinud olukord, kus ministeeriumil puuduvad vajalikud kogemused teiste riikidega ja eriti kohaliku tasandiga kontakteeru-

miseks. Samas on osapoolte selline kogematus vastastikune. Kujutades näiteks olukorda, kui mõni ülikool, näiteks Tallinna Ülikool saab telefonikõne Rootsi Haridusministeeriumilt, milles tuntakse huvi vastastikuse koostöö vastu. Olukord on uus mõlemale osapooltele ja sellega kaasnevad suured väljakutsed. Seetõttu eelistab enamik prioriteetsete valdkondade koordinaatoritest anda koostööle avalööök lipulaeva projektide juhtide kohtumise kaudu, kuhu on kutsutud ka teised seonduvad sidusgrupid ja finantseerimisasutused. Valdonna juhid saavad juhiseid regioonist ja tuge riikide kontaktisikutelt.

Strateegia kohaselt on igas liikmesriigis üks kontaktpunkt ja kui teise valdkonna eest vastutaval riigil või riikidel tekib konkreetse riigi osas mingi küsimus, siis võetakse alati ühendust selle kindla kontaktpunktiga. Seejärel on antud kontaktisik vastutav siseriikliku infoallika, kes oskaks antud küsimusele vastata, leidmise eest. Lisaks on lipulaeva projektide juhid, kes tegelevad projektide elluviimisega. Sellisteks liidriteks võivad olla ka kohalikud omavalitsused või huvigrupid.

Siinkohal lähenen kohaliku tasandiga seonduvale küsimusele. Milline on kohalike omavalitsuste roll antud protsessis? Eile toimunud arutelus mainiti, et regionaalsete ja kohalike omavalitsuste roll tegevusplaanis ei kajastu. See on tõsi, neid ei ole strateegia tegevusplaanis otseselt märgitud, kuid kohalik mõõde ilmneb kaudselt enamikes strateegia dimensioonides. Palju on kirjutatud võrgustikest, mis tegelikkuses kujunevad välja just kohalikul tasandil, need võrgustikud on kasulikuks vahendiks soovitud eesmärkide saavutamisel ning mõned projektid on ka üksnes nende loomisele suunatud. Järgnevalt paar seletavat näidet. Näiteks on ühe projekti oluliseks eesmärgiks luua Läänemere teadusvõrgustik. See kujutab endast ülikoolide võrgustike loomist, mis ühendaks erinevaid ülikoole eesmärgiga kasutada mingeid uusimaid uurimistehnoloogiaid või aparate, mis asuvad regioo-

nis. Üks valdkond, kus võrgustiku loomine on väga vajalik, on keskkonnakaitse, kuna sealsed probleemid on kõige ulatuslikumad. Sellise võrgustiku kujundamise seisukohalt on olulised ka kohaliku tasandi keskkonnaprojektid. Näiteks mitme väiksema projektiga on võimalik saavutada hiiglaslikke edusamme veekvaliteedi parandamises. Merre voolavate jääkainete piiramisele suunatud lipulaeva projekti puhul on peamiseks probleemiks Läänemere regiooni põllumehed, kes kasutavad põldudel liiga palju väetist. Projekti seniseks tulemuseks on väetamise harjumuse parandamine, seda just koguste vähendamise osas. Info parimatest kogemustest on suutnud levida üle regiooni ja see on pool võitu ka veekvaliteedi parandamise suunas. Kuid projektil on veel teinegi eesmärk – luua võrgustik, mis levitaks ja suurendaks Läänemere regioonis teadlikkust parimatest kogemustest. See projekt on väga lokaalne ja erinevad projekti partnerid tegelevad põllumeestega kontakti loomisega. Selle näite põhjal võime selgelt näha, kuidas võrgustik osutub probleemi lahendamisel oluliseks vahendiks, kuid teisalt on see võimaluseks, mille abil saab projekti kohalikul tasandil kaugemale viia.

Teine hea näide pärineb kalandusest ja Euroopa Liidus olemas olevast ühisest kalanduspoliitikast ning viitab ühtlasi sellele, kuidas ühendada Läänemere strateegiat juba käimasolevate arengutega ja luua koostöö sarnastele teemadele orienteeritud organisatsioonide vahel. Esiteks näitas üks linn üles initsiatiivi erinevates omavalitsustes elavate kalameeste Läänemere kalandusteemadele suunatud võrgustiku loomiseks. Pärast siseriikliku võrgustiku välja kujunemist arenes see edasi ning sinna kaasati ka teiste Läänemere-äärsete riikide kalameesteühendusi. Tänapäevaks on võrgustikuga liitunud kuue riigi kalameesteühendused. See laienuv võrgustik soodustab kogemuste vahetamise ja arvamuse kuuldamise tegemise võimalusi. Nende poolt tõstatatud küsimused alati asjakohased. Võrgustikus vahetatakse kogemusi, korraldatakse vastastikuseid kohtumisi, kus arutletakse selle haldamisega

seonduvaid teemasid. Lisaks sellele teeb võrgustik koostööd kohalike omavalitsuste ja regionaalsete kalandusvaldkonnaga seotud organisatsioonidega. Tänu võrgustikule on suudetud panustada kalastamistehnikate arendamisse ja algatatud on projekt, mille eesmärgiks on kalastamiseetodite edasiarendamine, mis võimaldaks väiksematel kaladel vette tagasi pääseda. See kogemus on järjekordne näide probleemikesksete võrgustike tekkimisest.

Selle teema kokkuvõtteks soovin rõhutada nelja väga olulist piidepunkti. Esiteks, informatsioon Euroopa Liidu Läänemere strateegiast ja selle eesmärkidest, selle levik komisjoni tasandist allapoole riiklikule ja sealt edasi kohalikul tasandile. Lisaks sellele, et informatsioon jõuab kõigile tasanditele, on väga oluline, et info leviks ka vastupidises suunas ehk sama oluline on tagasiside roll. Seda eriti kohaliku ja regionaalse omavalitsuse poolt, sest just nende tasandil asub suur osa strateegia rakendamise probleeme. Tagasiside võiks kajastada, kuidas ja milliseid muudatusi on kohalikul tasandil tehtud või kuidas on strateegiat vastavalt kohalikele vajadustele kohandatud. Teiseks tähtsaks teemaks on interaktsioon, mis on tegelikkuses suur probleem. Täna peavad kohalikud ja regionaalsed võimud olema vastastikustes suhetes erinevate sise- ja välisriiklike sektorite ning tasanditega. Näiteks toimus eile arutelu mereuuringute võrgustiku tõhususe suurendamise üle, mis omakorda võimaldaks vähendada merekatasroofide toimumise ohtu. See võrgustik on mitmetasandiline ja võiks hõlmata vabatahtlikku teenistust, kohalikke tuletõrjeüksusi, tervishoiuteenuseid ja Punase Risti organisatsiooni. Mõnes riigis tegelevad mereohutuse teemaga ka sõjavägi, veekontroll, merekontroll, piirivalveteenused, veepolitsei jne. Erinevates riikides on merendusega seonduvate erinevate aspektide eest vastutavad eri tasandite ja sektorite toimijad. Erinevused ilmnevad ka ministeeriumide tasandil, mõnes riigis on antud valdkonda kaasatud Kaitseministeerium, teises jällegi Tervishoiuministeerium. Kõigi

riigisiseste võrgustike koordineerimine ja vastastikuse koostöö silumine on väga suur väljakutse, kuna see hõlmab erinevaid toimijaid erinevatel tasanditel. Kolmanda pidepunktina tõstaksin esile üksteise innustamise vajaduse. Läänemere strateegia puhul on see võrdlemisi hästi toimunud ning inimesed on suutnud üksteist toetada. Neljandaks, kuid kõige olulisemaks teemaks on tegutsemise initsiatiiv ja selle olemasolu kõigil Läänemere strateegiaga seonduvatel sidusgruppidel. Euroopa Liidu strateegia ei tule meie uksele ise koputama, aga see uks on meie jaoks – kohalike ja regionaalsete omavalitsuste, erasektori ja valitsusväliste organisatsioonide jaoks – avatud, et saaksime teha koostööd ja olla kaasatud ühise võrgustiku ülesehitamisse, sest kokkuvõttes aitab see Läänemere strateegias tõstatatud ühiste eesmärkide saavutamisele üksnes kaasa.

Heikki Telakivi, Soome Kohalike ja Regionaalsete Omavalitsuste Liidu välissuhete direktor

Soome kogemused kohaliku ja regionaalse koostöö osas Läänemere regioonis ning aspektid ja võrdlus teiste regioonidega

Seoses täna kuuludud heade mõtetega meenub mulle lugu Soome parlamendist. Nimelt pärast pikka istungit oli parlamendi liige kolleegide korduvatest mõtetest väsinud. Kui kõnejärg temani jõudis arvas ta, et pole eelnevale enam midagi lisada ning kõik on juba varem välja öeldud. Sellele vastas spiiker: “Jah, aga me ei ole seda veel kõigi käest kuulnud.” Seega palun vabandust, et palju minu mõtetest kattub juba varem teie poolt räägituga.

Soome on Euroopa Liidule tänulik, et lõpuks on õnnestunud Läänemere strateegia välja töötada. Seda enam, et strateegia idee

sai alguse juba 1995. aastal Madriidis toimunud Euroopa Nõukogu ning tulevase strateegia nelja sammast esitleti 1996. aastal. Nimetatud neljaks pidepunktiks olid transpordi tingimuste parandamine, energiavaldkonnapõhine koostöö, keskkonnaalased projektid ja turism. Kuid selle idee teostamine ja tulemuste saavutamise eeldas juhte, nagu seda on president Ilves. Läänemere strateegia on enamjaolt Euroopa Liidu sisepoliitika ja vaatamata sellele, et Euroopa Parlament on arutanud eelarvekava, millega rahastatakse 20 miljoni euro eest ka Venemaa partneritega seonduvaid projekte. Tuleks tähelepanu pöörata ka välistele rahastamisvõimalustele. Selle tõestuseks võrdlen Euroopa Liidu Läänemere strateegiat teiste samalaadsetega. Teada-tuntud on elav koostöö Vahemere-äärsete kohalike ja regionaalsete omavalitsuste vahel. Euroopa Liidu Regioonide Komitee kaudu on ka seal loodud Vahemere kohalike ja regionaalsete omavalitsuste koostöö organ. Antud strateegia erineb Läänemere omast, kuna hõlmab üksnes kohaliku ja regioonitasandi koostööd. Samas on neil olemas ametkond ja nõukogu, kuhu kuulub nelikümmend liiget Euroopa Liidu riikidest ja 40 esindajat Euroopa Liitu mitte kuuluvatest riikidest. Euroopa Liitu mitte kuuluvate riikide esindajatest 30 on ametisse määratud vastava riigi valitsuse poolt ja 30 Euroopa Liidu liiget on valitud Regioonide Komitee poolt. Ülejäänud liikmed on määratud teiste Euroopa organisatsioonide, nagu näiteks Euroopa Kohalike ja Regionaalsete Omavalitsuste Nõukogu (CEMR) ja selle riiklike allühenduste poolt. Samas on kaheldav, kas Läänemere strateegia (BSS) vajab oma eesmärkide elluviimiseks ja koordineerimiseks just sellist struktuuri, nagu see on loodud Vahemere ääres.

Läänemeri ei ole vaene regioon, aga kui soovime tagada regionaalsete ja kohalike omavalitsuste kaasatust ja seda koordineerida, tuleb silmas pidada, et omavalitsustasandid pole nii rikkad ega suuda vajadustele vastavalt isegi reisida. Selles valdkonnas on kohalike ja regionaalsete omavalitsuste võrgustikke rahasta-

nud ka Euroopa Liit. Hiljuti oli ka mul võimalus võõrustada Soomes Eesti Linnade Liidu aktiivseid liikmeid. Olen üsna kindel, et kui Linnade Liit ei oleks suutnud oma liikmete reisikulusid katta, poleks see kohtumine võimalikuks saanud. Samas ei ole ressurssidega seonduv olukord lahendamatu ja usun, et suudame strateegia elluviimisega alustada ka ilma täiendava rahastamiseta. Seda enam, et edaspidi on just meie tahe ja õnnestunud projektid need, mis veenavad komisjoni strateegia tulevikuvajaduste osas ning sealsed rahalised toetused parandavad käimalükatud protsessi veelgi.

Euroopa Liidu tasandil toimuvad arutelud ka Musta mere regiooni koostööarengute osas ning neis diskussioonides rõhutatakse vajadust kohalike ja regionaalsete omavalitsuste suurema osatähtsuse järele. Veel on välja töötatud mitmeid Läänemere strateegiale sarnanevaid ettevõtmisi, millest võiks tulevikus välja kujuneda Doonau makroregiooni mudel ja samalaadsed arengud võiksid toimuda ka Põhjamere regioonis. Regioonide Komitee huvi selle vastu näitab ka peagi aset leidev seminar, kus on võimalik kõiki eelnevaid teemasid põhjalikumalt arutleda.

Üks minu kolleegidest, kes keskendus hiljuti Doonau strateegiaga või regiooniga töötamisele, hindas sealseid omavalitsusi, võrreldes Põhjamaade regiooniga, tunduvalt nõrgemaks. Samuti on makroregiooni põhisest koostöövõimalusest Brüsseliga rääkinud Hispaania. Nende teemade puhul tekib mul vaid üks küsimus, kas Läänemere regioon võiks olla suuteline pärast käesolevat konverentsi teisi regioone oma heade nõuannetega toetama? Riiklikud liidud peaksid mõtlema, millist rolli võivad makroregioonid hakata mängima tulevikus ja seda just struktuurifondide reformi seisukohast lähtuvalt. Kas Euroopa komisjon võiks tulenevast võimalikust kaheksast makroregioonist, mis hõlmavad kõiki 27 liikmesriiki, kaaluda finantseerimissüsteemi muutmist? Kui me ei taha riikliku otsustustasandi mõju oluliselt vähendada

ega kokku puutuda ettenägematute tagajärgedega, tuleb otsuseid kaaluda ka sellest vaatenurgast. Seda enam, et Vahemere regioon on kohaliku ja regionaalse koostöö edendamiseks ka teistlaadseid võimalusi. Kuid ka alternatiivseid võimalusi kasutades peaks see piirkond tegema palju tööd kohaliku ja regionaalse omavalitsuse koostöövõimaluste parandamise nimel. Kui vaadata suuremaid piirkondi väljaspool Euroopat ja seal toimivaid erinevaid ning mitmekülgsed koostöömudeleid, olen enam kui veendunud, et neis dimensioonides on suur vajadus kohalike ja regionaalsete tasandite kaasamise järele ja kohaliku ja regionaalse omavalitsuse roll ning panus võivad olla üliolulised. Samas ei ole võimalik sellistes riikides, kus kohalikel ja regionaalsetel omavalitsustel tegelik autonoomia ja otsustamise funktsioon üldse puudub, märkimisväärselt arengutesse panustada. Nagu eelnevalt mainitud, ei ole ka Läänemere strateegias kohaliku ja regionaalse tasandi kaasatus piisav, kuid ma usun, et kaasatuse aste tõuseb ja aitab seeläbi kaasa ka meie strateegia paremale elluviimisele. Kohaliku ja regionaalse tasandi osalusel Läänemere strateegias on suur lisaväärtus ja see on kooskõlas Euroopa kohaliku omavalitsuse harta põhiprintsiipidega. Tugev kohalik omavalitsus annab meile ka parema sisendi oma strateegia efektiivsemaks elluviimiseks. Kohaliku omavalitsuse hartast on huvitatud ja kohaliku omavalitsuse baasprintsipiid hiljuti vastu võtnud ka riigid väljaspool Euroopat, näiteks on hakatud neid rakendama Aafrika riikides. Soome toetab sellised arenguid ja hetkel oleme keskendunud ressursside otsimisele, mille abil koostööd nende Aafrika riikidega edasi arendada. Eelnev oli kerge kõrvalepõige Läänemere strateegiast, kuid teema juurde tagasi tulles rõhutan veelkord, et Euroopas ja Läänemere regioonis on maailmaperspektiivis üsna tugevad kohalikud ja regionaalsed omavalitsused.

Läänemere regiooni omavalitsused on võrdlemisi väikesed. Samas ei eelda ma, et nad peaksid muutuma suuremateks, kuid soovin siinkohal veel üle korrata, et tõenäoliselt ei ole kõik part-

nerid võrdsel positsioonil ja osadel neist võib probleeme olla täiendavate väliste rahastamisallikate leidmisega. Nagu teame, on kohalikud ja regionaalsed omavalitsused olnud heades rahvusvahelistes koostöösuhetes ka enne Läänemere strateegiat, kuid läbi strateegia on Euroopa Liidul võimalus sellist koostööd veel enam soodustada. Loodan, et tulevikus, kui Läänemere strateegia eesmärgid ja juhtimine on enam selged, saab ka selle elluviimine toimuma alt üles, mitte vastupidi. Üks sobiv näide heast koostööst on 70 aastat tagasi alguse saanud partnerlus, kui Rootsi Linnade Liit ja 12 Rootsi suurimat linna kutsusid 1940. aastal Stockholmi Soome Linnade Liidu ning Turu ja Tampere linna esindajad. See oli aeg, kui Soome võitles Talvesõjas. Antud kohtumisest kujunes välja sõpruslinnade vaheline koostöö, millega hiljem liitusid ka teised Skandinaavia riigid. Alguses põhines koostöö pigem materiaalsel abil, mis kulus sõjakolemuste likvideerimisele Soome omavalitsustes. Sellel abil oli Soome jaoks oluline tähendus. Näiteks võimaldas Stockholmi poolne toetus laiendada Helsingi lastehaiglat, mille juurdeehitis nimetati rootslaste auks Stockholmiks. Materiaalsest abist alguse saanud koostööst kujunes välja siiani toimiv professionaalne partnerlus ja tänapäeval hoiavad seda võrgustikku aktiivsena Skandinaavia riikides aina sagedamini toimuvad sõpruslinnade kohtumised. Põhjamaade erinevate sõpruslinnade koostöö toimib üha enam klastrite vormis. Seda linnadevahelist koostööd võib pidada üheks tugevaimaks partnerluseks Euroopas, teistes Euroopa osades selline koostöö pole nii tugev. Sõpruslinnade vaheline koostöö on suunatud eelkõige tavalistele kodanikele ja teiste riikide tutvustamisele. Põhjamaades keskendutakse professionaalse kogemuse vahetamisele ning koostöö algusaastatel pandi suurt rõhku linnade majandusliku seisundi parandamisele. Kui läheneda sõpruslinnade koostööle Läänemere strateegia elluviimise vaatenurgast, siis võib antud kogemus tunduda võrdlemisi ebaoluline, kuid selle tutvustamise eesmärgiks, kui võtta arvesse ka

strateegia poliitiline dimensioon, on esitleda sõpruskoostööd kui head võimalust, mille kaudu suudaksime tõsta Euroopa Liidu teadlikkust Läänemere piirkonna probleemidest ja kaasata neid meie loodud võrgustikku. Enamik Soome 1400 sõpruslinnast kuuluvad Läänemere piirkonda. Seda enam, et valdkonna põhise linnade võrgustiku loomise idee kajastub ka Euroopa Liidu programmi Euroopa kodanik raamistikus. Üheks seal välja toodud eesmärgiks on süstemaatilise võrgustiku loomine, mille kujundamiseks rahastatakse Euroopa Komisjoni poolt kahe- või kolmeaastaseid sõpruslinnade loomise projekte või kolme kuni nelja linna koostööd turismi, keskkonna jms valdkonnas. Osaledes regionaalses kontekstis ja võrgustikes on linnad ja vallad saanud olulist oskusteavet. Läänemere strateegia seisukohast oleks kasulik pöörata tähelepanu sõpruslinnade võrgustikele ja arutleda tõsiselt selle üle, millist rolli võiksid need võrgustikud mängida suuremate strateegiliste eesmärkide saavutamise osas. Kardan, et täna võib eksisteerida olukord, kus enamik sõpruslinnade võrgustikest ei ole Läänemere strateegia olemasolust isegi teadlikud. Samas loodan, et Euroopa Komisjon tunnistab vajadust ja kaalub riiklike kohalike omavalitsusliitude kui võtmetoimijate kaasamist strateegia kommunikatsiooniosa elluviimisesse.

Täna kaasneb Põhjamaade koostööga üksnes positiivne emotsioon. Kuid selline käsitus ei sobi nõukogude ajastu kirjeldamiseks, kus sõpruslinna leidmine Nõukogude Liidust ei saanud toimuda ilma Moskva-poolse nõusolekuta. Soome kohalikud omavalitsused soovisid igati sõlmida partnerlussidemeid tolleaegsete Eesti linnadega, kuid üldjuhul ei avanenud selleks võimalust. Üsna kohe pärast seda, kui Eesti oli oma iseseisvuse taastanud, kujunes Eesti ja Soome vahel 250 sõpruslinna partnerlus. Need koostöösuhted on tänaseni väga hinnatud ja neist on saadud olulist kasu ja abi mõlemal pool Läänemere kallast. Sama kiiduväärseks võib pidada ka Eesti ning Soome Kohalike Omavalitsuste Liitude vahelist koostööd.

Ma ei hakka üle kordama Euroopa Komisjoni avaldust, mille kohaselt on kätte jõudnud viimane aeg sõnadelt tegudele üle minekuks. Keskendun sellele vaid lühidalt, kuna usun, et antud avaldus vajab mõnevõrra uuendamist. Hetkel jääb petlik mulje, nagu poleks Läänemere regioonis veel strateegilistest arutlustest kaugemale jõutud. Peaksime olemasolevat strateegiat kohe ning aktiivselt rakendama, sest, nagu Ameerika nõuandjad tavadsevad öelda, edu aluseks on teostus. Samas oleme juba ka soovitud väljundite saavutamiseks tegutsenud, küll mitte alati kohaliku ja regionaalse tasandi kaudu, vaid pigem riiklikule pädevusele tuginedes. Läänemere piirkonna nõrku kohti olen antud ettekandes juba maininud, nendeks on: keskkond, transport ja turism. Arvan, et Soome puhul on eelnimetatud valdkondade projektide rakendamisel võtmetoimijateks regionaalsed volikogud. Ka omavalitsused on olulised toimijad ja saavad oma kogemusi partneritega jagada näiteks kanalisatsiooni ja veesüsteemide ning prügi-kogumise ja taaskäitlemisega seonduvates valdkondades. Samuti pean oluliseks, et internet leviks ka keskustest kaugemal asuvasse piirkondadesse, mis omakorda võimaldaks inimestel parema juurdepääsu nii kohalikele võimudele kui avalikele teenustele. Kuid selle eesmärgi täitmine lahendab vaid ühe osa kättesaadavusega seonduvatest probleemidest. Olukorras, kus teenused on üksnes veebipõhised, säilib probleem vanemaalase elanikkonna jaoks, kuna nende võimalused ja oskused interneti kasutamiseks on puudulikud. Seega, luues teenuse kasutamiseks vaid ühe võimaluse, võib selle kättesaadavus hoopis kahaneda. Soomes oleme internetiteenustega suutnud edukalt ühendada teemad nagu vaba aja veetmine, suvekodude kasutamine ja keskkonnasõbralikkus. Seda tõestab ka Soome pealinna ja teiste Euroopa Kultuuripealinna programmiga ühinenud linnade omavaheline hea koostöö.

Lõpetuseks, kui jälgime Vahemere-äärsete riikide koostööd, siis sageli on sinna kaasatud ka teised, mitte Vahemere ümbrusesse

jäävad riigid. Põhjus peitub selles, et sinna Euroopa regiooni on elama asunud ka enamik ülemaailmsetest immigrantidest ja see tekitab vajaduse nende kodumaariikide kaasatuse järele koostöösse. Kuid millistest vajadustest tingituna tuleks Läänemere strateegiasse kaasata teisi Euroopa Liitu kuuluvaid või sinna mitte kuuluvaid riike? Võib olla oleks see küsimus parem sõnastada aga hoopis järgmiselt: Kas Läänemere riikidel ja kohalikel või regionaalsetel omavalitsustel on vaja järjekindalt edendada Euroopa Liidu institutsioonide ühise arusaama kujunemist? Siinkohal täpsustan, et institutsioonide all ei käsitle ma üksnes Euroopa Liitu, vaid ka Euroopa Nõukogu, Euroopa kohalikku omavalitsuse võrgustikku, nagu Euroopa Kohalike ja Regionaalsete Omavalitsuste Nõukogu (CREM). Sellise vaatenurga kujunemine tugevdaks meie soovi mõista ka teiste regioonide asutamist, aitaks paremini tajuda nende vajadust ja koostöö tulevikku ning tõstaks ühtlasi ka Läänemere regiooni olulisust Euroopas.

Eesti teadlaste ühisettekanne, ettekandja prof Georg Sootla, Tallinna Ülikool

Autonoomia ja integratsiooni dilemma kesk- ja kohaliku valitsuse suhetes Eestis

Selle ettekande põhiteesid on valminud kolme Eesti ülikooli – Tallinna ja Tartu Ülikooli ning Tallinna Tehnikaülikooli – teadlaste, samuti Eesti Arengufondi ekspertide koostöös ja kajastavad nende seisukohti.¹

Konverentsi programmi eestikeelse tõlke ettevalmistamisel küsis tõlkija, kas peakirjas pole viga: kas autonoomia vastandiks pole

¹ Prof G. Sootla (ettekandja), Prof E. J. Truuväli (TÜ), S. Lääne (TLÜ), R. Vare (Eesti Arengufond), V. Trasberg (TÜ), L. Kalev (TLÜ)

mitte tsentraliseerimine (või käepikendus)? Vastuses sellele küsimusele kajastub antud ettekande kogu mõte. XXI sajandil on möödumas klassikaliste dilemmade aeg. Avaliku ja erasektori vastandumisest on kasvanud välja partnerlus, hierarhia ja turgude vastandumise kõrval on laienemas võrgustike sfäär, mis ühendab mõlema vastandi eelised jne. Nii on aegunud ka traditsioonilise autonoomia kui iseolemise, kui keskvõimust sõltumatus väärtus ja funktsioon, mis kaitseks kogukondi keskvõimu sekkumise eest. Täna on mõlemad võimu tasandid üksteisest sõltuvad ja selle tunnistamine ning tasandite koostöö ehk integratsioon võimaldab keskvõimul paremini ülesandeid alla delegerida ja samuti võimaldab kohalikul tasandil oma sihte paremini realiseerida. Kohaliku autonoomia võti on täna mitte ainult suhetes keskvalitsusega kuivõrd horisontaalsuhetes teiste omavalitsustega: omavalitsuste võimekuses moodustada regionaalseid ja piiriüleseid võrgustikke, mis võimaldab tagada juurdepääsu globaalsetele ressurssidele, sh EL ressurssidele sõltumata keskvalitsusest. Üheks selliseks mehhanismiks saab olema EL Läänemere regiooni strateegia. Selles seisnebki Läänemere strateegia kolossaalne tähtsus omavalitsustele, mis eeldab nendelt täiesti uue arengustrateegia, sh kohaliku ja keskvalitsuse partnerluse, omavõttu. Kahjuks on see täna veel omavalitsusjuhtide jaoks suur teooria, ehkki praktikas need vajadused – nagu me näeme sellel konverentsil – koputavad juba uksele.

Loomulikult ei meeldi see perspektiiv kohe keskvalitsusele, kes vastusena sellise uue suutlikkuse tekkimisele püüab vastata traditsioonilisel viisil – tsentraliseerida võimu erineva retoorika abil. (vt J. Vakkuri ettekanne.) Eesti ongi hea näide sellest, kuidas 18 aasta jooksul on kohalik autonoomia vähenenud. Nüüd on vaja otsida mehhanisme, kuidas viia Eestis kesk- ja kohalike võimude suhted uude mõõtmesse, mis oleks ühtemoodi kasulikud nii kohalikele kui keskvõimudele.

Vaatamata sellele, et Eesti järgis väga rõhutatult õigusliku järjepidevuse põhimõtet riigi taastamisel, loodi 1980. aastate lõpus omavalitsussüsteem, mis erines põhimõtteliselt ennesõjaaegsest. Enne sõda toimis Eestis klassikaline Mandri-Euroopa riigikeskne võimuvvertikaal ja omavalitsused olid riigivõimu käepikendused. 1980. aastate lõpus kujundati ennekõike Põhjamaade eeskujul ja otsesel toetusel süsteem, kus omavalitsused moodustasid autonoomse võimufääri, millesse keskvõimu administratiivne sekumine on välistatud. St et Eesti omavalitsused omandasid väga suure autonoomia selle sõna klassikalisest tähenduses. Suurt rolli etendas selles ka asjaolu, et 1989. aasta reform oli suunatud demokraatliku alternatiivse võimu loomisele vastukaaluks toona veel toimunud Nõukogude keskvõimule. 1993. aastal aitasid esmatasandi autonoomiat isegi suurendada sügav sotsiaalmajanduslik ja poliitiline kriis (Kirde-Eesti eraldumiskatsed ja nn Jäägrikriis), ehkki samas kaotati maakondlikud omavalitsused, mille vajadus tekkis sealhulgas ka nn separatismiohust. Need reformid olid väga radikaalsed, need toimusid alt üles rahva tugeval toetusel. Eriti tuleks ära märkida reformide efektiivset korraldust, institutsioone ning kohalike omavalitsusliitude tugevat positsiooni nendes.

Kuid juba siis ilmnesisid märgid, mis näitasid, et keskvalitsus pole sugugi siiras ja päri sellise võimu ja ressursside jaotumisega. Keskvõim andis omavalitsustele heldelt moraalselt vananenud ressursid nagu nõukogude-aegsed energiakulukad ehitised, keskküttesüsteemid ja muu infrastruktuuri, kuid maad anti kohalikele võimudele minimaalselt. Kummalisel kombel alustati reformi haripunktis KOVi poliitikat koordineeriva asutuse reformi; see struktuur oli õhus kuni 1996. aastani, mil ta muudeti Siseministeriumi osakonnaks, kus tal ka täna on väga nõrk sisendvalitsusse. KOV poliitika oli selle sisuliselt sisejulgeoleku ministeriumi jaoks teisejärguline teema. Pealegi vahetus seal 1993 kuni 1999 - KOV süsteemi kujunemise faasis - üheksa (!) ministrit.

1993 kehtestati maksuseadused ja KOV finantside seadus, mis andis KOVle mõningase iseseisva maksubaasi, kuid peagi see likvideeriti ning täna on Eesti kõige madalamate kohalike maksudega – vähem 1% KOV tuludest – riik Euroopas.

Kohe pärast 1993. aasta reformi algas tugevate ja suhteliselt autonoomsete maavalitsuste tasalülitamine, mida toetasid samuti omavalitsusjuhid, kes lootsid, et võim ja ressursid kanduvad üle omavalitsusliitudele. Kuid vastupidiselt ootustele hakkas nende liitude roll keskvõimu tugevnemise foonil hoopiski kahanema. Maavalitsuste ressursid kanti üle keskvalitsusele. Kõik ette valmistatud KOV suutlikkusele suunatud reformid kukkusid poliitilistel põhjustel läbi (1998, 2001, 2003–4).

Täna on võimu keskendamine kesk ja kohalike valitsuste suhetes eriti silmapaistev. Eesti valitsus on hakanud algatama ja isegi vastu võtma KOV olulisi aspekte puudutavaid otsuseid ilma omavalitsustega konsulteerimata. Täna koordineerib kujuteldava KOV poliitika – mis pole kuski fikseeritud – kujundamist ja elluviimist Siseministeriumis 3–4 ametnikku, samas kui riigikontrollis, mis teeb KOV auditeid, st sisuliselt püüab rakendada administratiivse kontrolli hoobasid, töötab meie andmetel 12 tõelist professionaali. Siit küsimus: kas riik näeb oma rolli KOV poliitika edendamises või KOV kontrollimises, mida põhiseaduse järgi peaks tegema rahvas valimiste ja volikogude kaudu. 1998–2007 suurenesid riigieelarve tulud 3,6 korda, samas kui KOV omatulud 2,6 korda. Tasandusfond kui autonoomia indikaator suurenes sellel ajavahemikul 74%, mis parimal juhul kompenseerib inflatsiooni, samas kui sihtotstarbelised toetused (mis on keskvõimust sõltuvuse tunnus) suurenesid 6,5 korda. 2010. aasta kevadel andis Riigikohus lahendi, milles nõutakse KOV omatulude ja riigi raheraldiste eristamist ja eraldi haldamist KOV eelarvetes. Kui see ka teostatakse, siis on toimunud täiemõõduline üleminek omavalitsuste ja riigi finantssuhetes KOV kui riigi käepikenduse mudeli

juurde, mida Mandri- ja Lõuna-Euroopa riigid püüavad viimastel kümnenditel tasapisi pehendada. Nii et see on liikumine, võrreldes ülejäänud Euroopaga, vastupidises suunas.

Ent mis on kõike jahmatamapanev, kõikide nende muutuste foonil pole aga aastaid toimunud avalikku debatti KOV arengu stsenaariumite üle. Lõpuks leidsid KOV juhid piisavalt jõudu ja keskvalitsus piisavat tahet, et arutada riigi ja KOV partnerluse probleemi Eesti Parlamendis, Riigikogus, mis toimub 2010. aasta septembris.

Millised on teadlaste seisukohad selle strateegia osas?

Esiteks, tuleks reformidele piisava energia andmiseks koondada omavalitsuste, teadlaste ja avalikkuse read, et selge ja ühtse jõuna olla arvestatavaks partneriks reformide ettevalmistamisel ja elluviimisel. Selleks oleks vaja ühte tugevat KOV üleriigilist liitu ja regionaalsete liitude kas avalik-õiguslikku või, isegi parem, omavalitsuslikku staatust.

Teiseks, oleks vaja luua riigikogu juurde avaliku halduse alaline komisjon, mis koordineeriks ka omavalitsuspoliitika kujundamist.

Kolmandaks, otstarbekas oleks viia KOV poliitika kujundamine ja koordineerimine Rahandusministeeriumi haldusalasse ja suunata vähemalt pool seni KOV kontrollile kulutavast ressursist KOV poliitika koordineerimise toetamisele, mis eeldab muidugi ka Riigikontrolli ekspertide kaasamist KOV poliitika kujundamise protsessi.

Neljandaks, Eesti valitsus peaks omalt poolt välja töötama ja kehtestama selged teenusstandardid, sh minimaalse elanike arvuga teenuspiirkonnad, mis sunniks omavalitsusi koostööle ja võimaldaks pakkuda euroopaliku kvaliteediga avalikke teenuseid.

Viiendaks, teadlased toetavad vabatahtlikke ühinemisi, kuid leiavad, et need pole piisavad riigi ja KOV suhete põhiprobleemide lahendamiseks. KOV liidrid peaksid pakkuma keskvalitsusele kompromissi. KOV aktsepteerivad üleriigilist ühinemiste reformi keskvalitsuse koordineerimise all, kuid ühendvaldade konfiguratsioonid peaksid kujunema ennekõike omavalitsuste enda algatusel. Kuid keskvalitsus peaks selle käigus delegeerima oluliselt suuremaid pädevusi ja ressursse kohaliku valitsuse tasandile. Nt võiks sellega suurenda KOV osakaal sisemajanduse koguproduktis (SKTs) 16...18%ni (praegu 8,7%) ning KOV osakaal avalike sektori kuludes tänaselt 21%lt 35–40%ni.

Kuuendaks, Eesti omavalitsusjuhid peaksid loobuma traditsioonilisest arusaamast autonoomiast ning käsitlema autonoomia allikana mitte iseolemise võimalust, vaid suuremat suutlikkust tasakaalustada keskvõimu ja oma eesmärged realiseerida. Siis on ka keskvalitsusel suurem soov KOVidele ülesandeid delegeerida.

2000. aastate jooksul on toimunud maavalitsuste nõrgendamise foonil ka riigi kohahaldusüksuste kas organisatsiooniline tsentraliseerimine (nende muutmine nelja regionaalteenistuse osakondadeks) või keskendamine nelja regionaalsesse keskusesse. See on organisatsiooni efektiivsuse vaatevinklist reeglina efektiivsust vähendav instrument, mis muudab juhtimise jäigaks ja bürokraatlikuks. Meie vaatevinklist muudavad need protsessid aga maakonna tasakaalustatud ja tervikliku arengu võimatuks, sest sektoraalsed barjäärid takistavad horisontaalset koordineerimist ja võrgustike tekkimist. Pealegi on tsentraliseerimine vastuolus Eesti Põhiseaduse vaimuga.

Lõpuks. Eesti avaliku halduse uurimiste kvaliteet on üks parimaid EL uutes liikmesriikides. Täna puudub KOVidel juurdepääs sellele ressursile nii koolituse (Eestis puudub KOV tasemekoolituse koolituskava) kui analüütilise ekspertiisi aspektist. Selleks

tuleks tugevad omavalitsusliidud integreerida Eesti ülikoolide ja koolitusasutustega.

Paneel 1

Läänemere strateegia – väljakutse koostööle kohalikul ja regionaalsel tasandil

Erik Terk, Eesti Tuleviku-uuringute Instituudi direktor,
Tallinna Ülikool

Läänemere strateegia – väljakutse koostööle kohalikul ja regionaalsel tasandil

Läänemere regiooni strateegia peaks oma ideelt kujutama endast sellist ühist tegevusalust, mis aitaks paremini integreerida ja täpsemalt suunitleda mitte ainult regiooni riikide vaid ka kõikide teiste oluliste toimijate jõupingutusi, kellest Läänemere piirkonna ühine tulevik sõltub. Vaieldamatult kuuluvad nende toimijate hulka ka kohalikud omavalitsused. Samas on küsimus sellest, mil viisil peaksid ja saaksid kohalikud omavalitsused ikkagi realselt lülituda nii Läänemere strateegia eesmärkide realiseerimisse kui ka selle strateegia edasiarendamisse, tegemist on ju ikkagi dünaamilise dokumendiga, mis ei peaks kunagi lõplikult valmis saama.

Seda küsimust võiks käsitleda kahel tasandil. Esiteks informatsioonilisel, teiseks institutsionaalse koostöö tasandil. Läänemere koostöö koos oma erinevate aspektidega on paljudele meie regiooni omavalitsustele küllalt harjumuspärane ja just nagu tuntud teema. Vähemalt suuremad linnad ja rannikupiirkonna omavalitsused on sellega tegelnud aastakümneid, ammu enne seda, kui tekkis Läänemere strateegia nimeline dokument. See doku-

ment on makroregiooni tasandi dokument, dokument mille kaudu Läänemere piirkond piltlikult öeldes räägib Euroopa Liiduga, samas aga ka dokument, mis loob oma ülesehituse ja esitatud prioriteetidega konteksti edasisteks koostöö aktsioonideks madalamatel tasanditel, ka omavalitsuste tasandil.

Samas ei ole dokumendist tulenevad signaalid alumiste tasandite jaoks mitte väga lihtsalt "dešifreeritavad". "Läänemere strateegia ei tule ega koputa Sinu uksele," nagu väljendas üks meie paneeldiskussioonis osalejatest. Sa pead ise initsiatiivi näitama ja parajal moel vaeva nägema, et teha selgeks, mida see dokument Sinu jaoks tähendab ja milliseid uusi võimalusi avab. Selle tulemusel võivad aga avaneda ka hoopis uudsed aspektid, sellised, mis varasemas Läänemere-alases suhtluses ja koostöös pole omavalitsuste jaoks veel aktualiseerunud.

Läänemere strateegia on konstruktsioon, mis koosneb kahest põhidokumendist. Neist esimene, strateegia põhitekst on küllalt lühike, võib öelda, et oma lühiduses sümpaatne dokument, mis defineerib situatsiooni ja kaardistab ära koostöö põhivaldkonnad. Sügavamalt taju selle kohta, mis on Läänemere strateegias teoksil, ainutüksi tema baasil siiski ei saa. Ta on "nagu jõulupuu", pakub rõõmu igähele, aga ei anna kätte veel tegelikke prioriteete ja tehtud valikuid. Selleks, et mõista millised konkreetsemad koostöösuunad on esiplaanile nihutatud, kuhu on ka omavalitsustel võimalik lülituda või milles kaasa rääkida, on vaja tõsiselt süveneda ja tunduvalt detailsemasse dokumenti, nimelt strateegia tegevuskavasse, kus jutt käib prioriteetidest, meetmetest, ja nn lipulaeva projektidest. Just tegevuskava mõtestamine ja sellest enda jaoks järelduste tekitamine on töö, mis seisab enamike omavalitsuste jaoks ilmselt alles ees. Iseenesest ei tohiks siin olla aga ka midagi üle jõu käivat. Meie praegune konverents on üks üritustest, mis teeb otsa lahti selles tegevuses, mille tulemusena peaksid omavalitsused suutma paremini uue strateegiaga

suhestuda. Ma ei kahtle, et taolisi konverentse, seminare ja muid üritusi tuleb veelgi. Ka asjassepuutuvad ministeeriumid on alustanud oma teavitustööd.

Tunduvalt keerukamad küsimused kerkivad omavalitsuste ette seoses Läänemere koostöös osalemise institutsionaalse küljega. Selle probleemide puntra lahtiharutamiseks püüame ta jaotada reaks allküsimusteks. Need oleksid järgmised: milles osaleda? milleks osaleda? kuidas? kes osaleb? Ja kuidas ühendada oma jõud?

Suur osa Läänemere strateegias väljatoodud küsimusi on sellised, mis puudutavad riike ja on lahendatavad riikide tasandil ja nende koostöö kaudu. On aga ka küsimusi, mis seostuvad suhteliselt otseselt omavalitsuste problemaatikaga (näiteks looduskeskkonna seisundi parandamiseks olulised kommunaalmajandust puudutavad projektid või regionaalse arengu ühtlus) ning terve rida selliseid, mille lahendamine eeldab omavalitsuste ja riigi tasandi koostööd. Osadel juhtudel liitub siia ka omavalitsuste piiriülene koostöö.

Järelikult tuleks Läänemere strateegias näha võimalusi ja väljakutseid mitte ainult ja isegi mitte niivõrd omavalitsustele kui just omavalitsuste koostööle riigiga ja teiste toimijatega (näiteks ettevõtlusorganisatsioonidega). Siit tuleneb juba rida uusi küsimusi: millised need koostöövormid võiksid olla? kes peaks olema nende tekkimisel initsiaator? jne.

Vähemalt praegusel momendil pole minu arvates omavalitsuste jaoks oluline mitte niivõrd strateegias olevate võimaluste kasutamine ühtede või teiste seal indikeeritud projektidega rahastamise eesmärgil ühinedes, kuivõrd just mõju avaldamine strateegia raames konkretiseeruvatele tegevussuundadele ja projektidele (nn päevakorra kujundamisele). Strateegia vähemalt oma praegusel kujul täiendavat rahastamist üldmahu mõttes ei paku, ta aitab

aga ümber sättida rahastamise aluseks olevaid prioriteete. Sealjuures rida prioriteetsetena välja pakutud suundi on esialgu antud vaid märksõnade tasemel (näiteks innovatsiooni või väikeettevõtluse toetamise osas). Siit küsimus: mis vormides ja kellega koostöös saavad omavalitsused mõjutada strateegia edasist agendat enda jaoks olulistes suundades ja aidata kaasa sellele, et väljaarendamisel olevad meetmed realiseeruksid võimalikult hästi toimival kujul?

Tundub, et paljulubava institutsionaalse süsteemi tööks Läänemere strateegia vallas on suutnud kujundada leedulased, kes on selleks otstarbeks moodustanud riigi tasandil spetsiaalse komisjoni, kuhu kuuluvad kõigi oluliste asjaosaliste, sh ka omavalitsuste esindajad.

Tõele au andes tuleb tunnistada, et praegu omavad vähemalt Eestis, Lätis ja Leedus aktiivseks Läänemere strateegiaga seostuvaks tegevuseks võimekust ainult tugevamad omavalitsused, valdavalt tähendab see suuremaid linnu. Neil on olemas laiem, sh rahvusvahelise koostöö kogemus, vastav personal, toimivad kontaktid riigiorganite ja rahvusvaheliste võrgustikega. Vaja oleks aga omavalitsuste laiemat kaasahaaratust, on ju just omavalitsuste kaudu võimalik saavutada ühiskonna tegelik kaasatus laiadesse koostööprojektidesse. Lahendused võivad siin peituda nii omavalitsuste tugevdamises, omavalitsuste projektide ettevalmistamise finantsilises toetamises riigi poolt (näiteks Rootsisis SIDA seemneraha süsteem) kui, ja ilmselt veelgi enam, Läänemere strateegia küsimustega tegelemise raskuspunkti viimises üksikomavalitsuste tasandilt omavalitsusliitude tasandile või maakondade tasandile. Need abinõud tähendaksid aga olulisi muutusi omavalitsuste koostöövõrgustike toimimises või/ja halduskorralduslikke muutusi..

Pertti Rauho, Uusimaa Maakonnaliit, Soome

Läänemere strateegia – strateegia Läänemere regioonide jaoks

Euroopa Liit on liikmesriikide ühendus. Samas oli see juba algselt peale mõeldud olema palju enam, püüeldes integratsiooni poole rohkem kui ükskõik milline rahvusvaheline organisatsioon. Põhjalik integratsiooniprotsess kätkeb endas Euroopa strateegiaid ning institutsioone, mis liikmesriikide piire ja suveräänsust ületavad. Paljude Läänemere regiooni riikide jaoks võib selline riiklikust suveräänsusest mööda minemine olla ebamugav, aga seda vaid siis, kui ei peeta meeles asjaolu, et küsimus seisneb kodanikuühiskonna võimekuse suurendamises.

Liikmete piiride ületamist on õigesti mõistetud, kui sel on kaks tähendust. Esiteks on Läänemere strateegia mitme liikmesriigi ja nende naabrite ühine strateegia. Euroopa vaatepunktist on tegu laiendatud Liidu loogilise tagajärjega. Eristuval geograafilisel alal paiknevad ja ühiseid huve omavad liikmesriigid saavad tihedamast koostööst kasu. On teada, et järgmine Euroopa-sisene loodav regioon, mille liikmetel on ühine paiknemine, ajalugu ja huvid, on Doonau regioon.

Veelgi tähendusrikkam on aga idee sellest, et Läänemere strateegia loob liikmesriikide keskvalitsusi ja formaalseid piire ületades Läänemere piirkonna regionaalsetest ja kohalikest toimijatest koosneva võrgustiku. Inimesed samastuvad just regioonide ja paikkondadega. Ning just regionaalsed ja paikkondlikud toimijad vajavad abi, julgustust ja nõu, mida strateegiad nagu Läänemere strateegia pakuvad.

Regioonidel on eeldusi muutuda Läänemere strateegia eestvedajateks. Bilateraalsete lepingute ja multilateraalsete regionaalprojektide läbi on nad juba praegu loonud koostöövõrgustikke, mil-

lest mõned on Euroopa Liidu rahastatavad. Regioonide tugevus ei seisne siiski kokkulepetes või projektides vaid faktis, et inimressurss, inimesed, on regioonide poolt ning jaoks kergemini mobiliseeritavad.

Regionaalse koostöö probleem seisneb muidugi Läänemere piirkonna regionaalse valitsemise heterogeensuses. Siin on tugeva kohaliku omavalitsussüsteemiga riike, mis näevad regioone valitsemise vahenditena. Soome on hea näide sellisest riigist. On tugevate regioonide ning isegi föderaalstruktuuriga riike. Ent on ka riike, mis alahindavad valitsuse regionaaltasandi tähtsust. Valitsemise mitmelaadsus eri riikides jääb püsima ka tulevikus. Ei ole ei võimalust ega ka vajadust vermida kõiki riike sama vormi järgi.

Regionaalsest vaatenurgast võiks abi olla paarist uuest lähene misviisist.

Esiteks, kuna me kõik jagame seisukohta, et Läänemere piirkonna ning eelkõige Läänemere keskkonnaprobleemid on edasilükkamatud, saame ja peaksimegi kaaluma Läänemere strateegia kasutamist majandusliku koostöö vahendina. Läänemeri ühendab majandusi, mis teineteist täiendavad. Samas on selleks, et piirkonna tugevustest kasu lõigata, veel palju teha äripraktikate ühendamise ja ettevõtete, eriti väike- ja keskmiste ettevõtete abistamise osas. Majandusliku koostöö tähtsustamine teeks head ka Läänemere piirkonna kuvandile. Seda võiks vaadelda pigem võimaluste kui probleemide allikana.

Teiseks peame oma mitte-EL naaberregioonidega omama lähedaste partnerlussuhete võrgustikku. Norra või Islandi rolli seejuures vähendamata, peaksime erilist tähelepanu pöörama Venemaa regioonidele. Meie seisukohast on huviobjektiks Loode-Venemaa. Juba Peterburi üksi on maailmamõõtu metropol otse meie kõrval. Ja selle taga asuvad peamised energia, tooraine ja tööstustoodangu transpordikanalid.

Ning lõpetuseks: Läänemere regioonid peaksid 2013. aastaks ja edaspidiseks valmistudes oma pingutused ühendama. Siin on nii vajadus sidususe järgi kui konkurentsivõimelisuse ressursid, ja paljudel juhtudel on need vastastikusel sõltuvuses.

Thomas Johansson, Rootsi Rahvusvahelise Koostöö Agentuuri (SIDA) Baltikumi üksuse juht

SIDA roll Euroopa Liidu Läänemere strateegia soodustamises

Järgnevalt lühike ülevaade SIDA Läänemere büroo missioonist. Büroo loomise otsus oli vastu võetud Rootsi valitsuse poolt, eesmärgiga lihtsustada Rootsi toimijate võimalusi olla aktiivsemad ning samaaegselt arendada Läänemere regiooni keskset koostööd. Läänemere büroo missioon seondub kolme peamise valdkonnaga: keskkonna ja energeetika, sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna ning tsiviiljulgeoleku valdkonnaga. Need valdkonnad sobituvad hästi ka Euroopa Liidu Läänemere strateegia missiooniga – lihtsustada Euroopa Liidu Läänemere strateegia rakendamist.

Lähtepunktid ja taust. Alates 2005. aasta algusest on Läänemerebüroo pakkunud toetust umbes 500-le erinevale koostöötegevusele. Kuid Euroopa Liidu Läänemere strateegia sõnastab ja sätestab tingimused, mis tõstavad koostöö Läänemere maade vahel **uuele tasemele ja määratleb selle piirkonna koostöö ning integratsiooni**. Nende tulemuste saavutamiseks tuleb ennekõike suurendada inimeste heaolu strateegiaga seotud riikides. Regioon koosneb paljudest väikestest riikidest, samuti suuremate riikide osadest (nt Saksamaa, Poola). **Seega on globaalse konkurentsiga toimetulemiseks vaja veelgi tihedamat koostööd ja ühiseid lahendusi**. Näitena võib tuua Hiina, kes usub, et regiooni arenguks läheb

vaja umbes 100 miljonit elanikku, ehk ligikaudu sama palju, kui Läänemere regioonis kokku.

Kuna strateegia eesmärk on, et asjad hakkaksid liikuma ja toimuks tõeline areng, siis on iseenesest mõistetav, et ka kohalik ja regionaalne tasand peavad võtma **rahvusvahelise perspektiivi oma plaanidesse, et nad tunneksid end vajalikena, teretulnuna ja omaksid märkimisväärset rolli strateegia rakendamisel.** Kohalikus ja regionaalses dimensioonis ei ole hetkel vajalikke tugevaid ja selgeid seoseid strateegiaga näha, seetõttu ongi tänane konverents väga oluline. Samas tuleks üles näidata veidi kannatust ja meeles pidada, et strateegia koostamine on alles lõpetatud ja käivitamine alanud. See on esimene makroregionaalne strateegia Euroopa Liidus ja kaasab paljusid riike ja Euroopa Liidu süsteemi. Sellist struktuuri pole varem rakendatud ja seega pole ettevõtetu lihtne ülesanne. **Selle teema lõpetuseks soovin veel kord rõhutada, et strateegia õnnestumiseks tuleb leida kohalikule ja regionaalsele tasandile kindel roll.**

Mida on õnnestunud strateegiaks vaja? Kõik strateegiasse kaasatud Euroopa Liidu riigid on sisu osas ühel nõul: pole vaja uusi institutsioone, strateegia elluviimine on ühine vastutus, kuid samal ajal ei toeta Euroopa Liit seda uute rahaliste vahenditega. Strateegial on kolm põhimõtet, mida rõhutasid eile ka Rootsi valitsuse büroo nõunik A. Schenk ja D. Sweet Euroopa Komisjonist: ei lisandu uusi institutsioone, üldisi seadusi ega raha. Mida see tähendab? **Strateegia peamine ülesanne on muuta mõtteviisi.** Lühidalt – panna meid enam ja sagedamini mõtlema enda pisikestest kastist väljapoole, et näha küsimusi rahvusvahelisest perspektiivist ja kasutada olemasolevaid ressursse paremal viisil. **Kuid jällegi, see kõik on vajalik selleks, et oleksime paremini valmistunud globaalseks konkurentsiks.**

Strateegia rakendamine. Euroopa Liidu ühtekuuluvusfond, sellega seotud fondid ning finantseerimisvõimalused on eksisteerinud juba kaua. Ühiseid ja vahel üsna suuremahulisi projekte on ellu viidud ka enne strateegiat. Erinevus varasemast on see, et nüüd nimetatakse neid "lipulaeva projektideks". Selleks, et strateegia oleks edukas, on vaja mitmetasandilist lähenemisviisi. Praegused kavandatud tööviisid ja seisukohad ei kannu seda täielikult välja, vaja on midagi enamat.

Meie kogemuste põhjal, mis põhinevad mitmeaastasel tööl stimuleerimaks rahvusvahelist koostööd, saab öelda, et esimene samm, n-ö esimese trepiastme ületamine on mitmes mõttes väga raske. On palju inimesi, organisatsioone, ettevõtteid, kes näevad koostöövajadust ja kellel on isegi mitmeid häid ideid ja projektimõtteid, aga kellel puudub alustamiseks ressurss. Paljud projektid, mis kannavad praeguseks nimetust "lipulaeva projekt", on saanud alguse suhteliselt toorest ideest. Paljud neist on saanud SIDA Läänemere-büroolt toetust just selleks, et kujuneda paari aastaga välja n-ö valmis lipulaeva projektideks. Samas, Läänemere-büroo on Rootsi asutus ja eeskätt otsitakse Rootsi partnereid, aga loomulikult koos rahvusvahelise partnerlusega, kes koos projekti ellu viiksid. Näeme meelsasti tegevust, mis põhineks Läänemere-büroo tööl ja mille ülesandeks oleks katta kõigi 8 riigi arenguvajadused.

Selleks, et arendada uusi tuleviku lipulaeva projekte, stimuleerida ja rakendada nii paljude toimijate initsiatiivi ja teha seda suhteliselt väheste vahenditega, on vaja kaasata kõik tasandid. Viimane, kuid mitte vähem tähtis idee on, et selline projekt toetab vajalikku mõtteviisi muutust ja tugevdab ühtlasi ka regioonitõetiteeti.

Näeme vajadust olulisel määral lihtsustada kohalike ja regionaalsete toimijate osalemist strateegias. Selles on oma võimalused ja

ohud. Osalemise lihtsustamise võimalused on järgmised: leida antud tasandi projektidele finantseerimisvõimalusi, kasutada ära juba olemasolev vajalik kompetents ja võrgustikud. Läänemere strateegia, nagu öeldud, ei ole midagi täiesti uut. Kuid alati on edasi õppimise ja täiendavate initsiatiivide algatamise võimalus. Strateegia töös osalemise lihtsustamise ohuks on eelkõige see, et me ei saa aru, et regiooni suhteliselt väikesed riigid peavad koostööd tegema, selleks on vähe raha ja seetõttu ei jõua me kohanda da oma mõtteviisi ega panna eesmärke ning tegevusi õigesse järjekorda. Seega täiendavat tähelepanu tuleks pöörata Läänemere strateegia ja rahvusliku poliitikaagendaga ühildumisele.

Lõpuks, Euroopa Liidu Läänemere strateegia pakub välja palju häid tulevikusaavutuste mõjutamise ja valimise võimalusi. Võime muutustele kaasa aidata või olla osake sellest, mis nagenii aset leiab. Isegi kui me midagi ei tee ega kasuta ära olemasoleva strateegia võimalusi, oleme nagenii mingitest teistest muutustest mõjutatud. Teisisõnu, kas oleme olukorra peremehed ja suuname arenguid teadlike valikutega, või määravad spontaansed muutused ise ära meie käekäigu ja arengu ning see ei pruugi meile põr mugi meeldida.

Annuka Mäkinen, Soome Omavalitsusliidu regionaalarengu küsimuste vanemnõunik

Kuidas suurendada toetust strateegiale kohalikul ja regionaalsel tasandil

Euroopa Liidu Läänemere piirkonna strateegial on arengusuundade võimaluste liigitamise, suuremale territooriumile suunatud võimaluste ja vahendite fokuseerimise kaudu olemas potentsiaal, et pakkuda uut ambitsioonikat raamistikku nii olemasolevale kui

tulevikus loodavatele territoriaalse koostöö projektidele. Kui Läänemere piirkonna strateegia suurendab rahvusvahelise, kohaliku ja regionaalse tasandi koostööd, võib see pakkuda lisaväärtust Euroopa integratsioonile ja juhtida meid efektiivsema EL poliitika poole.

Makroregionaalne koostöö näitab oma tugevust just probleemidele vastamisel, mida ei saa lahendada üheskoos regionaalsel tasandil. Läänemere strateegiat saaks efektiivselt rakendada probleemide puhul, mis eeldavad ulatuslikku pühendumist ja sekumist. Kuid elulise tähtsusega on ka kohalike ning regionaalsete toimijate pühendumuse tagamine, seda nii strateegia rakendamisel kui ka kohaliku ja regionaaltsandi konkreetsetes tegevustes ja koostöös.

Läänemere regiooni strateegia edu sõltub suuresti sellest, kuidas saab strateegia rakendamisse kaasata väikeseid Euroopa Liidu riike, kuid regiooni oluliseks partneriks on ka Venemaa. Seega mängivad strateegia välisdimensioonis olulist rolli kohalikud ja regionaalsed kogukonnad, kuna just sellel tasandil on välja kujunenud juba mitmed, Euroopa Liidu piire ületavad partnerlussuhted.

Läänemere piirkonna strateegia (BSRS) on koostöö koordineerimine erinevate tasandite vahel. On väga oluline mõista, et makroregionaalsed strateegiad on pigem vahendid tegevuste suunamiseks kui koostöö korraldamiseks. Strateegia rakendamise eesmärk on integreeritud lähenemise kaudu soodustada paremat poliitilist koostööd ning võimaldada tõhusama seadusandluse kujundamist. Strateegia ei peaks asendama praegusi EL regionaalse koostöö sisese ja välise dimensiooni instrumente, selle asemel peaks see hoopis tagama koostöö raamistiku ja eesmärkide saavutamise suunised. EL-i ja liikmesriikide vahel ei ole vaja luua uusi administratiivseid tasandeid.

Makroregionaalne strateegia ei tohi asendada territoriaalset koostööd üksnes riikideülese koostööga. Erinevatel regionaalsetel tasanditel olemasoleva arengupotentsiaali aktiveerimiseks läheb vaja erinevates mõõtmetes projekte. Veel enam, kohalikud ja regionaalsed piiriüleised koostööd omavad olulist rolli ka Euroopa konkurentsivõimes tervikuna. Üks strateegia seniseid saavutusi on nähtavam, läbipaistvam ja integreeritum koostöö. Kuid strateegia on lihtsustanud ka erinevate koostöövõrgustike ja projektide ühildumist ning suurendanud huvi uute partnerite leidmise vastu Läänemere regioonis.

Järgnevalt neli sammu julgustamaks kohalikku ja regionaaltasandit pühendumata Läänemere strateegia rakendamisse:

- Esimene samm: Erinevatel organisatsioonidel ning kohalikel- ja regionaalvõimudel peaks olema võimalus osaleda edasises strateegia konkretiseerimise protsessis, seda ka rahvusvahelisel tasandil. Läänemere piirkonna strateegia kujundamise faas on olnud edukas mitte ainult seetõttu, et see on saanud suure poliitilise toetuse, vaid ka seetõttu, et suurel sidusrühmade grupil ja erinevatel administratsiooni harudel on olnud võimalus oma ideid strateegiasse lisada. See edukas interaktsioon ja diskussioon peaks jätkuma kogu protsessi vältel. Eriti oluline on selge nägemus strateegia rollist rahvusvahelises kontekstis ning sellest, milline on omakorda kohaliku ja regionaaltasandi roll. Vastasel juhul ei ole pühendumus strateegia eesmärkidele piisavalt tugev, et saavutada edukaid tulemusi.
- Teine samm: Tähelepanu tuleb pöörata kommunikatsiooni ja koos sellega tegevusplaani hindamisele ja täiustamisele. Hindamine peaks olema järjepidev ning kõigile osaleda soovivatele sidusrühmadele avatud. Pärast Läänemere piirkonna strateegia kommunikatsiooni ja tegevusplaani heakskiit-

mist on ees väga olulised ja kriitilised ajad. Strateegia viieteistkümne prioriteedi rakendamine sõltub sellest, kui kiiresti on koostöövõrgustikud võimelised tööle hakkama ning kui kiiresti konkreetset projektid ellu viiakse. Strateegia õnnestumise jaoks on väga oluline hoida protsess aktiivne ja tagada konkreetsetes tegevustes toimiv informatsioonivool.

- Kolmas samm: EL ja teised regiooni liikmed peaksid, strateegia rakendamise täiustamise eesmärgil, otsima ja kujundama välisdimensiooni tugevdamise võimalusi. Kõrgeima tähtsusega on konkreetsete koostööprojektide algatamine, eriti just Venemaaga. Need projektid peaksid edendama Põhjala dimensiooni partnerlussuhteid või teisi programme. Regioonidel ja kohalikel kogukondadel on välisdimensiooni rakendamisel samuti oluline roll. Regioonid ja kohalikud kogukonnad on seotud paljude partnerlussuhetega, mis asuvad väljaspool EL välispiiri.
- Neljas samm: Adekvaatne ja laiaulatuslik kommunikatsioon Läänemere regiooni strateegia ja selle poolt pakutavate võimaluste suhtes, peaks olema kättesaadav kõigis riikides, regioonides ja valitsuse tasandil. See on ainus viis, kuidas saada aktiivselt osalema kõik, mitte ainult rannikuäärsed piirkonnad, ning võimaldaks kasutada kogu Läänemere regiooni täielikku potentsiaali. Strateegia lisaväärtus kajastub uutes partnerlussuhetes ja võrgustikes läbi kogu Läänemere regiooni. Lõpetuseks, ei tohi unustada, et strateegia eesmärgid on pika perspektiiviga ja nende saavutamiseks läheb vaja Euroopa Liidu ning selle liikmesriikide toetust.

Uno Aldegren, Rootsi Kommuunide ja Maakondade Liit

Hea valitsemine ning kohaliku ja regionaalse tasandi koostöö Läänemere regioonis

Tähtis on arendada koostööd regioonide ja linnade vahel ulatuslikuma, niinimetatud Euroopa Liidu makroregiooni raames. Sagedi ei pruugi traditsioonilise riigi ulatuses leida ega rakendada neid ressursse, mida on võimalik luua sellise regionaalse koostööga. Kuid samuti on poliitikavaldkondi, kus ka regioonid peaksid oma koostööd laiendama ja saavutama suurema geograafilise ulatuse. Sellest tulenevalt on, lisaks regioonide ja linnade vahelisele koostööle, oluline pöörata tähelepanu ka selle edendamisele suurtes nn. makroregioonides ja Euroopa Liidus. Üheks laiemat koostööd eeldavaks valdkonnaks on kindlasti transport. Näiteks sõltub meie regioonisisene ühiste ressursside optimaalse kasutamise võimekus paljuski Euroopa sisest suurenenud mobiilsusest. Teiseks mobiilsusest sõltuvaks näiteks on uuringute valdkond. Euroopa erinevates regioonides on hetkel loomisjärgus mitu erinevaid keskusi ühendavat uuringuteparki. Loodavates parkides püütakse tagada keskuste võrdlemisi kõrge autonoomia tase, see sõltub uuringu fookusest ja olemusest ning on seotud sellega, kui oluliseks võib konkreetne uurimisvaldkond tulevikus osutuda. Kuid lisaks arvab enamik inimesi, et erinevate uuringukeskuste vaheline koostöö on nõutav, kui mitte isegi vajalik, "kriitilise massi" loomiseks, mis nii mõnigi kord on oodatud tulemuse saavutamiseks hädavajalik. Kolmandaks ei ole Euroopa kasvanud mobiilsusest vähem mõjutatud sellised valdkonnad nagu turism ja kultuur.

Kõik kogemused kinnitavad, et piiri- ja regiooniüleisel koostööl on positiivne mõju majanduskasvule ja regionaalsele koostööle. Arenenud regioonide vaheline koostöö muudab osapoolsed vastastikku tugevamaks ning pakub mitmesuguseid täiendavaid

arenguvõimalusi. Sellist koostööd iseloomustab väljend, et üks pluss üks on rohkem kui kaks ning julgustust peaks veelgi lisama teadmine, et tegemist on olukorraga, kus kõik osapooled võidavad ja kaotajaid ei ole. Probleem seisneb aga selles, et niisugune olukord ei kujune välja iseenesest. Esiteks on sündmuste arenemiseks vaja keskset juhtimist, mis üksnes ei tunnistaks regiooniülese koostöö vajalikkust, vaid toetaks ka selle tekkimist ja arengut. Teiseks peaksid Euroopa Liidu ning siseriiklike eesmärkide ja visiooni elluviimiseks olemas olema üldised juhtnöörid. Läänemere strateegia on üks esimestest katsetustest, kus ka tegelikult pütatakse tagada keskne juhtimine ning eestvedamine, ja positiivne on see, et kuni siiani tundub see õnnestuvat. Samas tasub siinkohal veelkord rõhutada, et soovitud väljundi saavutamine on võimalik vaid juhul, kui ühise heaolu nimel töötavad kõik poliitilised tasandid.

Järgnevalt viis punkti, mis annavad kokkuvõtliku ülevaate Läänemere strateegiast ja selle rakendamisega seonduvatest olulistest teemadest:

Esiteks, erinevad teemad ja probleemid on vastastikusel seoses ja seega on Läänemere regiooni jätkusuutlikuks arenguks vaja integreeritud lähenemist. Asjakohaseks näiteks on strateegia merekvaliteedi parandamise eesmärk, mille saavutamine tõstab ka merega seonduvate äriettevõtete võimekust, kes tulenevalt sellest on omakorda suutelised looma täiendavaid töökohti.

Teiseks on strateegia, regiooni finantseeringute ja poliitikate kokkusobitamise seisukohast olulisteks teguriteks, eriti kriisi tingimuses, EL programmide parem koordineeritus ja nende strateegilisem kasutus. Samuti tuleks integreerida piirkondlike uuringuprogrammide tulemused programmide ja poliitikavaldkondadega teistest regioonidest.

Kolmandaks on suurepärased võimalused efektiivseks tegutsemiseks olemas ka praeguses majanduslikus ja õiguslikus raamistikus, seda ennekõike lähinaabrite vahelise koostöö ja koordineerituse tagamise seisukohast.

Neljandaks on strateegias ilmnunud väljakutsetele vaja vastata kindlate tegevustega ning selle eest võiksid hoolt kanda regiooni sidusgrupid nagu riikide valitsused ja -asutused, kohalik võim ning rahvusvahelised ja valitsusvälised organisatsioonid.

Viimasena rõhutan, et tegemist on sisemise strateegiaga ja see on suunatud Euroopa Liidule ning selle liikmesriikidele.

Eelnevalt välja toodud tegevuste efektiivsus suureneks veelgi, kui suudetakse jätkata konstruktiivset koostööd regiooni kolmandate riikidega. Seda enam, et Skandinaavia riikides (kuid mitte ainult) hästitoimiv struktuur annab Euroopa Liidule raamistiku, mille alusel ka tulevikus nende riikidega edukalt koos töötada. Arvan, et Läänemere strateegia peaks kujundama integreeritud alusraamistiku, mis võimaldaks Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel määratleda oma vajadused ja sobitada need vastavate poliitikate koordineerimise kaudu kokku olemasolevate ressurssidega.

Järgnevalt tutvustan oma isiklike Läänemere strateegiaga seonduvaid kogemusi, mis rajanevad Läänemere regiooni lõunaosas aset leidnud praktikatel ja ennekõike Östersundi hästiarenenud regionaalsel koostööl Taaniga. Regiooni lõunaosa koostöö põhineb Skåne, Capitalsi ja Själlandi regiooni ning Hamburgi ja Schleswigi linna vahelisel kokkuleppel ja on suunatud uuringute, infrastruktuuri ja kommunikatsiooniga seonduvate valdkondade arendamisele. Kuid tähelepanu pööratakse ka kultuuri- ning turismialase koostöö edendamisele. Kõigepealt uuringutevaldkonna põhise koostöö ülevaade, mis Läänemere lõunaosas seondub eelkõige "materjalide" valdkonnaga. Paari järgneva aasta jooksul on plaanis rajada Skåne regiooni kaks suurt uuringuasutust.

Lundi on kavas ehitada Euroopa neutronkiirguse allikas (ESS), kus elektronkiirguse abil on võimalik uurida erinevate materjalide ka kõige väiksemaid koostisosi. Teiseks on kavas ehitada uus sünkrotronkiirguse labor (MAX-lab 4), mis on samuti väga võimas X-kiirguse ehitis materjalide algosade uurimiseks, kuid tehnoloogiliselt neutronkiirguse keskusest mõnevõrra erinev. Need kaks loodavat teadusautust on pigem teineteist täiendavad. Lisaks pean siinkohal vajalikuks rõhutada, et esimesena mainitud ESS teaduskeskust finantseeritakse Euroopa rahadega ja selle loomist toetavad mitmed Euroopa riigid. Samas ei toimu arengud mitte üksnes Rootsi poolel, vaid kaks sarnast, kuid profiililt siiski mõnevõrra erinevat teaduskeskust on koostöös Schleswig-Holsteini linnaga plaanis rajada ka Hamburgi. Esimene neist on tuntud X-kiirguse asutusena ja teist nimetatakse Petraks ning nende rajamine eeldab koostööd Kopenhaageniga, kus sellised vahendid juba eksisteerivad. Koostöö kaudu loodavaks väärtuseks on see, et kõik need neli asutust, sealhulgas ka Kopenhaagenis olevad ressursid, täiendavad üksteist, luues koos erakordsed võimalused maailmaklassi tasemel teadusuuringute läbiviimiseks.

Järgnevalt pühendun koostöö teisele olulisele valdkonnale ehk kommunikatsiooniteemale, kus peamiseks prioriteediks on arendada Läänemere ja Kesk-Euroopa vahelist põhja-lõuna suunalist liikluskoridori. Selle olulise transporditee juures on täna veel paar kitsaskohta, näiteks praamiliiklus Ferma Beltis, kus ühenduse parandamiseks on vaja rajada sild või tunnel ning probleemid Rootsi põhjaosas (Skånes) asuva Östersundi ühendusteedega. Suurt tähendust Läänemere lõunaosa kommunikatsiooni parandamises omab rongiliikluse areng. Ennekõike on vaja panustada rongiteede uuendamisse, aja jooksul ka nende kahekordistamisse. Mõningates Taani osades tuleks aga tähelepanu pöörata ka uute kiirteede ehitamisele. Need teemad on olulised ka seepärast, et

kommunikatsiooni võimaluste parandamine edendab omakorda ka turismi- ning kultuurialaseid koostöövõimalusi.

Kui Lundiga seonduv on suuresti teadusvaldkonna põhine, siis koostöö Östersundis keskendub pigem igapäevasematele teemadele. Paar aastat on seal toiminud poliitiline komisjon, kuhu on kaasatud esindajad üle Östersundi (nii Skåne kui Sealandi maakondadest). Koostöösse on kaasatud Capitalsi, Sealandi ja Skåne regionid ning kohaliku tasandi esindajad, nende hulgas ka suu-remad linnad. Prioriteetseteks teemadeks on: ühise tööturu arendamine, linna- ja kommunikatsiooniplaneering, kultuuriteemad, kuid ka kõrgema hariduse omandamise ja uuringute läbiviimisega seonduv. Lisaks on Östersundil oma INTERREG programm, mis tähendab, et oleme regiooni koostööprojektide ellu viimiseks saanud üsna palju toetust ka Euroopa Liidult. Östersundi poliitiline komisjon arvestab oma töös paljuski INTERREG programmi- ga, programmi juhtgrupi ja siinse komisjoni liikmete vahel on tihedad personaalsed sidemed ja nende liikmed on enamal või vähemal määral samad inimesed.

Järgnevalt sooviksin esile tõsta kahte eriti olulist Östersundi koostööga seonduvat valdkonda. Esiteks teenindavad Östersundi rongid suurt osa Lõuna-Rootsit, kuid ka Skåne ja Själlandi regiooni Taanis, samas ei ole ühistranspordi süsteemi maksimaalse kasulikkuse tagamine ja vajalike ronginde hankimine kaugeltki lihtne. Rootsi ja Taani ühiste hangete läbiviimine ei sobitu Euroopa Liidu avalike hangete korraldamise reeglitega ja ühistranspordisüsteemi korraldamise peamine probleem on seotud just riigipiiridega. Senini oleme suutnud selle probleemi lahenda kõigi sammude integreerimise kaudu ja hankeid korraldatakse mõlemas riigis küll eraldi, kuid ühistel alustel ja ühise tulemuse nimel. Teiseks märkimisväärseks teemavaldkonnaks on Östersundi Ülikool, mis teeb koostööd 10 ülikooliga Skåne ja Själlandi maakondades. Ülikoolides on kokku umbes 160 000 üliõpilast ja 15 000

õppejõudu ja teadlast. Koostöö ülikoolide, ettevõtete ja regionaalsete valitsuste vahel toimub ka ülikoolilinnakute tegevuste osas ja seda nimetatakse Östersundi teadusregiooniks. Sealsete uute projektiideede initsiaatoriks on Östersundi Roheline maja, mille ülesandeks on uute algatuste määramine ja uute tugevate valdkondade ülesehitamine.

Arvan, et üheks Östersundi praktikast järelduvaks üldiseks, kuid oluliseks kogemuseks võiks olla kodanike poolt heaks kiidetud poliitilise eestvedamise vajalikkus. Edukaks koostööks ei piisa üksnes sellest, et poliitikud on valitud otsesel teel, sama oluliseks tingimuseks on esindajate demokraatlik legitiimsus, mida pole võimalik saavutada ilma rahva toetuse ja heakskiiduta. Teine eduka koostööga kaasnev nõue on avatud protsessi olemasolu, kuhu on aktiivselt kaasatud erinevate kodanike esindajad, kes töötavad koos nende endi regiooni arendamise nimel. Muidugi saab regiooni arendada erinevatel viisidel, kuid kindlasti peab seda tegema poliitilise juhtimise kaudu ja see on alati üks osa demokraatia protsessist. Seega on positiivse regionaalse koostöö, jätkusuutliku majanduskasvu, demokraatlike institutsioonide ja hea poliitilise juhtimise vahel alati oluline side. Enamik meist, kellel on töökogemusi regionaalse koostöö või majanduskasvuga seonduval alal, võivad seda kinnitada, kuid antud vaatenurka toetavad ka tänapäeval mitmetes Euroopa riikides ja regioonides läbi viidud teaduslikud uuringud.

Oma tänase teema kokkuvõtteks keskendun ettekandele "Hea valitsemine: jätkusuutliku majandusarengu võtmetegur", mille esitasin Euroopa Nõukogu kohalike ja regionaalsete omavalitsuste kongressil. Lühülevaade seal välja toodud koostöösidemetest ja nende vajalikkusest sisaldub järgnevas viies punktis:

- Kodanikud eeldavad avalikkuse suuremat sekkumist majandusvaldkondadesse ja avalikes võimudes nähakse tä-

na pigem selle mure lahendajat, mitte kui probleemi ühte osa², ja elanikkond ootab avalike võimude poolset initsiatiivi. Rõhutan, et kodanike poolt valitud esindajad peavad vastama neile suunatud väljakutsetele ja tagama inimeste ootuste ja arvamuste jõudmise valitsusteni.

- Regionaalne tasand on uuenduste ja jätkusuutliku majandusarengu taga seisev liikumapanev jõud, seda nii Euroopas tervikuna kui ka rahvusriigi piires. Konkurentsivõimelised ja dünaamilised regioonid suudavad end tugevdada ja välja töötada oma unikaalsed lahendused, kuidas oma atraktiivsust kindlustada.
- Regionaalse majandusedu saavutamise sõltub materiaalistest väärtustest, nagu finantsiliste vahendite olemasolu, kuid ka mittemateriaalistest väärtustest, nagu enesekindlus, atraktiivsus ja dialoogide kujunemine.
- Hea valitsemise praktika kujunemine on Läänemere regioonides hädavajalik. Meie, regionaalselt valitud esindajatena, peame tõestama oma otsuste tegemise läbipaistvust, efektiivset avalikku haldust ja garanteerima õiguse ülemuslikkuse austamise.
- Regionaalne tasand sobib hästi kõigi sidusgruppide vahelise partnerluse tugevdamiseks. Kuid sellise ambitsiooni- ja aktsepteeritud visiooni arendamiseks on vajalik ka avalike toimijate ja tsiviilühiskonna vaheline koostöö. Usaldusliku õhkkonna loomist ning otsuste tegemise protsessi saab parandada, kaasates kodanikud ka pikaajaliste poliitikate elluviimisesse.

² Vihje R. Reagani väitele, et valitsused mitte ei lahenda probleeme, vaid nad on meie jaoks probleem (toim)

Roma Žakaitienė, Kohaliku Omavalitsuste Liidu direktor,
Leedu

Läänemere strateegia: Leedu kohalike omavalitsuste perspektiiv

Jätkan eelnevat arutelu ja annan ülevaate Leedu kohalike omavalitsuste lähenemisest Läänemere strateegiale ja riikideülesele koostööle tervikuna. Pärast Euroopa Liiduga liitumist 2004. aastal on Leedu olnud regiooni poliitikates aktiivne kaasarääkija, seda lühikesest iseseisvusajast hoolimata. Aktiivsed on olnud nii keskvallitsus kui ka kohalikud omavalitsused. Riigi tasandil on meil olnud aktiivne roll Läänemere riikide Nõukogus ning erinevates kahepoolsetes suhetes. Kohalik tasand on osalenud Läänemere omavalitsuste koostöös ja üha laienevas sõpruslinnade võrgustikus. Esimene võimalus Läänemere sõpruslinnade/valdade võrgustikuga liitumiseks avanes Leedul alles pärast iseseisvumist. Sellised sõprussuhted olid inimestele kui ka ühiskonnale tervikuna kasulikud 20 aastat tagasi ja on seda ka täna. Siinkohal tasub mainida, et Põhjamaade kolleegidel oli ülioluline roll Leedu kohalike omavalitsuste süsteemi ülesehitamisel 1990. alguses. Kahjuks on aga Baltikumi läbivad koostöösidesed viimase kümnendi jooksul jahenenud. Sellise arengu põhjusteks võiks pidada riikide liitumist Euroopa Liiduga, uute partnerlus- ja koostöövõimaluste lisandumist ja mitmesuguseid teisi tegureid. Ma kasutan sõna "kahjuks", sest lähimate naabrite vaheline tihe ja intensiivne koostöö võimaldaks partneritel paremini mõista oma ühist piirkonda, ühiseid väljakutseid ja võimalusi ning neid efektiivsemalt realiseerida. Käsitledes kohalikku omavalitsust kui võimalust valitseda kodanikulähedaselt on oluline, et senised arengud muutuksid vastupidiseks ja Baltikumi-sisene koostöö intensiivistuks taas. Samas ei ole euroopastumisega kaasnevad muutused olnud üksnes ühesuunalised ja riikide mikrotasandite vahelise koostöö seisukohast on lisandunud palju positiivset. Siinkohal

tasub kindlasti ära märkida ka varasemates ettekannetes mainitud kolmeastmelise INTERREG programmi positiivset mõju. Eelnimetatud arengud lähendavad Läänemere eri kaldail elavaid inimesi, tutvustavad Euroopa kogemusi ja aitavad seeläbi kaasa võtmeprobleemide paremale lahendamisele.

Läänemere strateegia hõlmab endas riikide poolseid varasemaid algatusi ja on väga hästi ajastatud dokument. Samaaegselt Euroopa Liidu viienda laienemislainega sai Läänemerest *de facto* Euroopa Liidu sisemeri või kui täpsem olla, sai sellest Euroopa Majanduspiirkonna sisemeri, sest ei saa unustada ega kõrvale jätta Norra kolleegi. Ometi ei peaks aina süvenev ja laienev euroopastumine tähendama orienteeritust üksnes Brüsseli poliitika-tegemise keskmele. Selline arusaam on peamiseks põhjuseks, miks tuleks strateegia, st algatuse, mis toetab siinsete rahvaste regionaalset koostööd ja teeb seda just Läänemere tasandil, väljakujunemist igati toetada. Aastatel 2006–2007 alguse saanud üle-Euroopalist arutelu Läänemere strateegia osas väärtustati ka Leedu kohalike omavalitsuste poolt. Leedu omavalitsused toetasid Läänemere strateegia algatamist, osalesid aktiivselt sellekohastes aruteludes, lisasid oma kommentaare strateegia kavandamise dokumentidesse ja näitasid sellega teema ajakohasust. Seega on Leedu Omavalitsuste Liit Läänemere strateegiasse panustanud juba selle varastest etappidest alates ja aprillis 2008 esitles Leedu valitsus nõustavat dokumenti, mis sätestas kolm olulist omavalitsuste poolt välja toodud võtmeprioriteeti. Sellest tulenenud arengud on välja jõudnud sinnani, et paar nädalat tagasi (10. veebruar 2010) otsustas Leedu valitsus asutada riikliku komisjoni, mille ülesandeks on teostada järelevalvet Läänemere strateegia elluviimise üle. Komisjon koosneb erinevatest asjasse puutuvatest osapooltest, seal hulgas ka Leedu Kohalike Omavalitsuste Liidu esindajatest. Antud komisjoni väärtust suurendab asjaolu, et sel viisil on täielikult tagatud ka subsidiaarsuse põhimõte – võtme-kontseptsioon, mille rakendamist edendab Euroopa Liidu Re-

gioonide Komitee – ja kohalikele omavalitsustele on tagatud võimalused osaleda Läänemere strateegia elluviimise protsessis.

Järgnevalt tuletan meelde Leedu kohalike omavalitsuste poolt kirja pandud prioriteete ja annan ülevaate nende senistest edasiarendustest. Omavalitsused nimetasid kolm olulist Läänemere strateegiaga seonduvat prioriteeti – keskkond, konkurentsivõimelisus ja ühine identiteet – nende olulisust rõhutati ka valitsuse nõupidamise lõppraportites. Ühe prioriteedina välja toodud keskkonna teema seondub arusaamaga Läänemerest kui ühisest väärtusest ja probleemiga, et väärtustamise järjepidevus sõltub enamal või vähemal määral neist riikidest, kes ei ole Euroopa Liidu liikmed. Ühinemine Euroopa Liiduga ja sellest tulenev abi on tunduvalt parandanud uute liikmesriikide ökoloogilist olukorda, kuid siiski ei saa unustada, et Läänemeri ulatub kaugemale itta ja sellega arvestamata ei ole võimalik püsivaid lahendusi saavutada. Seega oli üheks omavalitsuste poolseks soovituselks vaadata Läänemere keskkonnaprobleemi laiemalt ja pöörata tähelepanu Venemaa ja Valgevenega seonduvatele teemadele. Samuti rõhutasid kohalikud omavalitsused seda, et antud küsimuse lahendamise juures on väga oluline vältida majanduslike probleemide politiseerimist. Euroopa Liidu poolne keskkonnaalane abi meie idanaabritele, ei tohiks endas kaasata nõudmisi majanduslike või sotsiaalsete reformide osas, see peaks olema suunatud üksnes meie ühise julgeoleku ja heaolu võimaldamisele. Kahjuks vähendab nende ideede tulemuslikkust asjaolu, et vaatamata sellele, et Läänemere strateegia viimases versioonis on keskkond märgitud olulise prioriteedina, puudub sellest valdkonnast laiem visioon ja eelkõige naaberpiirkondadega seonduv.

Teine soovitude komplekt seondub regionaalse konkurentsivõime ja heaolu kasvuga. Ka selles osas on tuginetud lähenemisele *“mõtles lokaalselt, tegutses globaalselt.”* Omavalitsused on teinud ettepaneku mõista konkurentsivõimet ja heaolu kui komplektset

nähtust, mida mõõdetakse nii Läänemere keskosa kui ka perifeersetes regioonides elukvaliteedi põhjal. Selleks, et tagada eeltingimused jätkusuutlikuks arenguks ja heaolu saavutamiseks, on vaja täita kommunikatsiooni infrastruktuuri parandamise eesmärk ja suurendada investeerimist perifeersetesse regioonidesse. Transpordi ja kommunikatsiooni valdkonnas on Leedu tekkinud huvitav situatsioon. Vaatamata sellele, et Leedu asub nii Läänemere regiooni kui ka Euroopa keskmes ning kuulub mobiiltelefonide omamise osas elaniku kohta maailma juhtriikide hulka (ligikaudu 1,5 telefoni elaniku kohta, nende hulgas ka vastündinud lapsed), on siin ebapiisav transporditühendus ning energiavahetus naabritega Läänemere regioonis, aga ka ülejäänud Euroopaga. Riikidevahelised energiasidemed olid üliolulised siis, kui Leedul oli energia üleküllus, kuid need on muutunud veelgi tähtsamaks praegu, olukorras, kus Ignalina tuumaelektrijaam on Euroopa Liidu poolt suletud ja Leedust on saanud üksnes elektrienergiat importiv riik. Sellistest arengutest tulenevad ka põhjused, miks Leedu omavalitsused on prioriteetide määramisel eriliselt rõhutanud just transpordi ja kommunikatsiooni olulisust, viidates nii olemasolevatele Euroopa transporditühendustele kui ka piiriüleste transpordisidemete ehitamisele ja taastamisele. Siinkohal pean piinlikkusega lisama mõned näited nagu rongitühenduse puudumine Leedu ja Poola vahel ja Via Baltica ehitamine võrdlemise aeglasel tempos. Samas ei tuleks lahendusi kaugelt otsida ja arenemisvõimalusi pakuks juba lokaalsete, nii Nõukogude Liidu aegsete kui ka enne II maailmasõda kasutusel olnud piiriüleste transpordisõlmede taastamine.

Teatud juhtudel on siiani toimunud arengud juba jätnud oma jälje Leedu omavalitsustesse. Isikliku auto omamisest, mis Nõukogude Liidu ajal oli luksuskaubaks, on tänaseks saanud pigem reegel. Hoolimata sellest, et isiklik auto suurendab enamike elanike mugavust, on see avalike teenuste pakkuja seisukohast pigem murettekitav. Näiteks, kui enamik maapiirkonna sõidutee-

dest on senisele autodekoormusele vastu pidanud, siis tunduvalt halvem on olukord linnades. Veelgi enam, aina lisanduvate transpordivahendite poolt väljaheidetav süsinikukogus ei ole murekohaks enam mitte üksnes keskkonnakaitsjate silmis. Need on probleemid, mille lahendamisel oleks omal kohal kaasaegne, mugav, kergesti kättesaadav ja keskkonnasõbralik ühistransport. Kuid täna on selliste teenuste puudumine perifeersetes regioonides sagedane. Seega, uuenduste ja koostöö suunaks Läänemere strateegias peaks olema tänase olukorra muutmine. Samuti tasub tähelepanu pöörata tõsiasjale, et transpordi- ja kommunikatsioonivaldkonna arendamisel kuulub vajalike eesmärkide hulka ka investeerimisvoogude jätkusuutlik korraldamine. Leedu kohalikud omavalitsused on soovitanud käsitleda Läänemere strateegiat kui vahendit, mille abil on võimalik edendada investeerimist perifeersetesse regioonidesse. Selline tegutsemine võimaldaks paremini toime tulla nii siseriikliku kui ka Euroopa Liidu sisese migratsiooniga ja kindlustaks regioonide elukvaliteeti. Täna on mul hea meel tunnistada, et transpordi- ja energiaühendused on lisatud Läänemere strateegia prioriteetide hulka. Samuti on oluline, et samaaegselt suuremõõtmeliste transpordi- ja energiavaldkonna projektide elluviimisega näha märgatavat kasvu ka konkurentsivõimes, riikliku turvalisuse tugevnemises, kohaliku transpordi arengus ja investeerimisvoogude edenemises ning seda kõike võiks üheselt määratleda kui eeltingimuste loomist regioonide elukvaliteedi parandamiseks.

Viimane Leedu kohalike omavalitsuste poolt välja toodud soovitude kogum on suunatud ühise regionaalse identiteedi edendamisele. Läänemere regiooni iseloomustavad pikaajalised ja tihedad ajaloolised, sotsiaalsed ja kultuurilised sidemed. Kahjuks kogu 19. saj ja suure osas 20. saj ei olnud kõige sobivam ajajärk sellise partnerluse kujunemiseks. Sealt tuleneb ka põhjus, miks räägivad tänased poliitikud pigem "Põhjamaade heaoluhiskonnast" ja mitte Läänemere piirkonnast kui tervikust. Õnneks või-

maldab ühiste teemade paremat mõistmist edendada meie regiooni tänane rahu ja stabiilsuse periood. Kuid eesmärkide saavutamisel on oluline roll kohalikel ja regionaalsetel omavalitsustel kui kodanike lähedasematel valitsemistasanditel, kes Läänemere strateegia eduka elluviimise ja edendamise kaudu saavad lähendada Läänemere kaldal olevate riikide kohalikke kogukondi. Mõistlik oleks mõelda ka Läänemere strateegia laiendamise võimalusele. Siinkohal sooviksin rõhutada vajadust kaasata programmi mõlemad Läänemere regiooniga seotud, kuid Euroopa Liitu mitte kuuluvad idariigid nagu Venemaa ja Valgevene. Seega tuleks Läänemere strateegiat käsitleda kui pehmet poliitilist vahendit, mille eesmärk on levitada euroopalikku heaolu koos euroopalike väärtuste ning standarditega. Kuid see ei tohiks sisaldada selgesõnalisi poliitilisi ettekirjutusi. Kui soovime jõuda inimesteni ja ootame ka nende poolset initsiatiivi, mis aitaks kaasa oluliste kohalike inimeste igapäevaprobleemide lahendamisele, peaks strateegia rakenduma väikeste, kuid järjekindlate sammude kaudu.

Håkan Gustafsson, tegevdirektor, Rootsi Kommuunide ja Maakondade Liit, SKL International

EDASI projekt: Eesti ja Rootsi kohalike omavalitsuste ametnike koolituse valdkonna arendamine ühise analüüsi ja riigiülese hea tava kogemuste vahetamise kaudu

EDASI projekt (EDASI – Estonian Development of Administrative Structures and Innovation; Haldusstruktuuride ja Innovatsiooni arendamine Eestis) on üks hea näide ja samas ka viimaste aastate üks suuremaid Rootsi ja Eesti kohaliku omavalitsuse

(KOV) valdkonna koostööprojekte. Projekti raames analüüsiti ning koos sellega püüti võrdlevalt uurida Rootsi ja Eesti KOVde arendussuutlikkust ja eriti haldusvõimekuse arendamist koolituse ja uurimistegevuse kaudu. Kuigi projekti eesmärk oli ennekõike Eesti KOV arendussuutlikkuse tegurite uurimine, püüdis projekt saada vastastikust sisendit Eesti ja Rootsi partneritelt, leida huvitavaid kogemusi ja neid vahetada. Missiooniks oli perspektiivis kujundada püsivamad partnerlussuhted Rootsi ja Eesti KOV liitude, omavalitsuste ja ülikoolide vahel arendustegevuse edendamiseks. Projekti aitas rahastada SIDA Balti üksus.

Meeldiv on rõhutada, et tänu suurepärasele koostööle SKL, ERKASe, Tallinna Ülikooli, Tallinna Tehnikaülikooli, MTÜ Polise, Sisekaitseakadeemia, Örebro Ülikooli, Eesti Maaomavalitsuste Liidu ja Eesti Linnade Liidu ja mitmete teiste Rootsi ja Eesti institutsioonide vahel suudeti suhteliselt väikeste vahenditega teha küllaltki põhjalik analüüs Eesti ja Rootsi olukorrast vaadeldavas valdkonnas, viia läbi küsitlusi, korraldada mitmeid konverentse ja seminare, vastastikuseid tutvumisvisiite jne. Eeltoodud töö tulemusena saadi üsna põhjalik ülevaade Eesti ja Rootsi KOV õppe-, teadus- ning arendusasutuste ja kohaliku omavalitsuse liitude tegevusest ning koostööst, sh arendustegevuse ning innovatsiooni valdkonnas. Loodi uus alus, et arendada ka valdkonna võrgustikku nii Eesti siseselt kui ka rahvusvaheliselt. Väga oluline oli projekti realiseerimise käigus teadlaste, poliitikute ja praktikute senise paljuski killustatud tegevuse muutmine võrgustiku-põhiseks koostööks. Selle näiteks on asjaolu, et esmakordselt koostati Eestis juhtivate ülikoolide (Tartu Ülikool, Tallinna Ülikool, Tallinna Tehnikaülikool) ja üleriigiliste kohaliku omavalitsuse liitude koostöös kohaliku omavalitsuse korralduse, õiguse ja majanduse interdistsiplinaarne magistriõppekava. Antud õppekava oluliseks komponendiks oli kohalike omavalitsuste rakendusuringute ja teabekorralduse süsteemi väljaarendamine uurimispõhise magistriõppe raames. Projekt esitati EL struktuuri-

toetuse "Kõrgkoolide koostöö ja innovatsiooni arendamine" ala-meetmele "Kõrgkoolide ja ettevõtete koostöö", taotlemaks vahendeid õppekava väljaarendamiseks jne. Kuigi konkreetne algatus toetust ei saanud, on sellele järgnenud jätkuv osapoolte koostöö, mille üheks väljundiks on näiteks riigiteaduste magistriskava arendamine Tallinna Ülikooli Rakvere Kolledžis jne.

Projekti raames valmis ankeet-küsitlus nii Eesti kohalike omavalitsuse liitudele kui ka valdkonna KOV koolitus-, teadus- ja uurimisasutustele, täiendusõppe ning konsultatsioonidega tegelevatele organisatsioonidele. Küsimustik hõlmas KOV temaatikaga seotud koolitus-, teadus- ja uurimisasutusi, täiendusõppe ning konsultatsioonidega tegelevaid institutsioone. Samuti viidi küsitlus läbi maakondlike liitude juhtide hulgas. Küsimustiku eesmärgiks oli kaardistada vastavat olukorda KOVdele suunatud tegevuses nimetatud valdkondades, teadvustada peamisi probleeme ning saada ettepanekuid valdkonna arenguks. Analoogne analüüs viidi läbi ka Rootsi nn väikevaldade osas (tulemustest edaspidi).

Mõningad võimalikud esialgsed järeldused ja ettepanekud. Küsitluse tulemusel leidis kinnitust hüpotees, et Eestis on KOVdele suunatult tegutsevate organisatsioonide arv üpris suur ning vaatamata teatud probleemidele ei saa kindlasti väita, et KOV temaatika oleks unustatud või KOVdele ei pakutaks koolitusi, tuge teadus- ja arendustegevuste näol. Samas leidsid kinnitust ka mitmed probleemid: KOVdele suunatud tegevus on ebajärjepidev, projektipõhine, võimalik, et isikute põhine ning koordineerimata. Küsitluse tulemused tõid välja mitmeid kitsaskohti Eesti KOVdele suunatud koolitus-, teadus- ja arendustegevuses. Eelkõige, kuidas koorineerida koostööd, laiendada teadus- ja arendus- ja arendus- ja arendustegevuses KOV temaatika kandepinda, kindlustada tegevuste jätkusuutlikkus ja järjepidevus. Eeltoodul on oluline mõju Eesti omavalitsussüsteemi arengule ja kvaliteedi tagamisele nii omava-

litsustes kui ka teadus- ja arendusasutustes. Võrreldes KOV-alase koolitusega on ilmselt suuremad puudused kohaliku omavalitsuse uurimistöös (st teadus- ja arendustöös). Seejuures arendustöö (võiks ka nimetada rakendusuringuteks) võimalused seonduvad valdade ja linnade finantsvõimalustega ja riigi poolse huviga (või selle vähesusega). Üksikuid arendustöid on tellinud Siseministerium. Nimetamisväärselt on ülikoolidelt uurimistöid tellinud üksnes Tallinn. Ülejäänud valdadest ja linnadest on vaid üksikud, ja seejuures paljuski juhuslikult, kasutanud ülikoole enda KOV probleemide lahendamiseks, nt arengukava projekti väljatöötamiseks vms. Hoopis halb olukord on KOV-alaste teadustöödega, sh fundamentaaluuringutega, sest see valdkond ei ole seni olnud ka prioriteetne Eesti teadusuuringute riigipoolses rahastamises. Oluline oli ka mitmetel kohtumistel tehtud järeldus, et kui Eestis ei ole kujunenud välja piisavalt toimivat KOV süsteemi ning vastavat õppe-, teadus- ja arendustegevuse võrgustikku, siis võib tekkida väga tõsiseid probleeme ka Eesti jätkusuutlikul osalemisel Läänemere valdkonna koostöövõrgustikes.

Samas, ega probleemideta ole ka Rootsi KOV-süsteem ning vastav õppe-, teadus- ning arendustegevuse valdkond. Rootsi uuring keskendus väiksematele omavalitsustele, nende edasise õppe- ja kohapealsete treeninguvajaduste kaardistamisele. Keskendusime personalile ja püüdsime uuringut sobitada Eesti kogemuste konteksti. Samuti olid esil küsimused, mis seonduvad poliitikatega, nende vajadustega, nõudmise/pakkumisega ning prioriseerimise ja uute väljakutsetega. Uuringu tulemused võib kokku võtta järgmiselt:

1. Vajalik on paika panna prioriteedid, kindlaks määrata arenguplaanid ja konkreetsed eesmärgid ning nende realiseerimise tingimused. Probleemiks on see, et selged ei ole asjakohased poliitikalad ja puudub struktureeritud lähenemine. Suurim vajadus on hariduse pakkumine omavalitsuste põhitegevuste valdkondades.

2. Tuleviku väljakutsed – eelkõige on nendeks uued majanduslikud ja ajalised piirangud. Jätkuvalt on väljakutseks inimeste alalhoidlikkus. Põlvkonniti on erinevad atraktiivsed pädevused, mida peaks või soovitakse omandada. Samuti ei ole selged üldise ja spetsialiseeritud pädevuse arendamise vajadused. Eeltoodule tuginedes on aga kõige keerukam ülesanne – kuidas tagada kvaliteedi säilitamine ressursside ilmse vähendamise olukorras. Siin on jällegi üheks kindlaks väljapääsuks erinevate osapoolte (nii horisontaalse kui ka vertikaalse) koostöö suurenemine, sh võrgustike kaudu.

3. Luua vastav struktuur ühiste vajaduste määratlemiseks. Takistavad *Ad-hoc* lahendused. Lõpetuseks jällegi – piiratud ressursid ja spetsialiseeritud pädevuse puudus, mis kokku moodustavad uued täiendõppe vajadused.

Probleemide lahendamiseks on vajalik väliste partnerite ja erasektori koostöö; ühistegevus ülikoolidega, et tagada pidev ja asjakohane haridus. Väga suur roll on KOV regionaalsetel ja kohalikel ühendustel. Oluline on ka enam rakendada uut töötamise võimalust – uute infotehnoloogiliste rakenduste võimalusi. Kokkuvõttes jällegi – vajalikud on omavalitsuste, ülikoolide ja haridustoi- mijate vahelised võrgustikud, mis tagaksid vahendid, millega toota efektiivsemat ja asjakohasemat haridust vähemate ressurssidega. Lisaks eelnevale on väga olulised ka võrgustikud väikse- mate omavalitsuste vahel, kes jagavad ühiseid väljakutseid ja vahetavad parimaid praktikaid.

Uuringust järeldus, et vahendid on kõige kasulikumad siis, kui neid saab vastavalt muutuvatele vajadustele kohandada. Kaugel asuvad ja väiksemad omavalitsused, piiratud inim- ja finantsres- surssidega, tunduvad töövõimekuse ehitamise tähenduses üle jäävatena.

Oleme EDASI projekti osapooltega asunud koostama lõpparuannet ning koos sellega ka asjakohaseid järeldusi. Tulenevalt projekti senistest tulemustest, sh mitmetest probleemidest, mille väljatoomiseni projekti raames läbi viidud küsimustikega on jõutud, on ilmne vajadus jätkutegevusteks, mis looksid eeldused nimetatud probleemide lahendamiseks ja edasiseks arenguks nii Eesti kui ka Rootsi kohaliku omavalitsuse õppe-, teaduse- ja arenduse valdkonnas.

Rootsi omavalitsustel on Eesti omavalitsustega palju sarnasusi, seda näitas ka uuring, mille kohaselt võib olla Läänemere ülene omavalitsuste võimekuse suurendamisele suunatud koostöö viljakas mõlemas riigis korraga. Loodan, et meie projekti eesmärgid sobituvad Läänemere strateegia eesmärkidega. Nii laieneb ka huvi selle töö jätkamiseks ja loodetavasti koos sellega saame edasi arendada projekti nii sisu kui ka osalejate osas.

Jüri Landberg, Eesti Maaomavalitsuste Liidu juhatuse esimees

Eesti maaomavalitsuste koostööprobleemid kohalikul ja regionaalsel tasandil

Heameel on kuulda, kui agaralt tehakse koostööd erinevate tasandite ja riikide vahel, kuid kahjuks Eestis me sellist koostööd nautida ei saa. Läänemere regiooni koostöö alguseks Eesti omavalitsustele sai 1992. a, kui algas omavalitsuste taastamine. Paljud meie naabrid ulatasid siis oma abikäe, et õpetada meie omavalitsusjuhte aru saama, mis tegelikult kohalik omavalitsus Euroopa mõttes tähendab. Olime tulnud riigist, kus kohalikku omavalitsust praktiliselt ei olnud ja kogu kohalik tegevus allus tugevalt keskvõimule. Koostöö paljusid tähendas aga seda, et peagi oli

praktiliselt igal Eesti kohalikul omavalitsusel partner kusagil Läänemere regioonis. Algas tormiline suhtlusperiood ja väga sagedased olid omavahelised kontaktid ja kohtumised. Õppisime huvi ja innuga oma uutelt abistajatelt seda, mis oli teistele teada juba aastakümneid.

Peale teoreetilise abi said koostööpartnerite abiga uue näo ja hinguse nii mõnedki koolid ja lasteaiad. Samuti olid partnerid abiks vabatahtlike tegevuste ehk mittetulundusühingute ellu aidamisel. Laialt arenes sotsiaalselt probleemsete perede ja teiste kehval järjel olevate inimeste abistamine, uue hingamise sai kohalik sotsiaalhoolekanne.

Palju muutus pärast 2004. aastat, kui Eesti sai Euroopa Liidu liikmeks. Meie ise arvasime, et nüüd oleme täiskasvanud ja saame kõigega ise hakkama. Kogu meie eelnev koostöö lagunes ja jäi ainult väheste entusiastide pürusmaaks ning sellega tegeles vaid käputäis inimesi, kellel isiklikud kontaktid veel säilisid. Mis oli aga sellise käitumise põhjuseks? Kindlasti jääme ise loorberitele puhkama ja arvasime, et oleme saavutanud kõik, mis on võimalik. Lootuses, et Euroopa Liit asendab koostööd kohalikul ja regionaalsel tasandil, hangusid suhted oma naabritega. Suheldakse ju oma sõpradega nüüd Brüsseli ja Strasbourgi koridorides. Tundsime ennast vähemalt sama tugevatena kui oma naabrid. Samuti vaatasid meie endised abilised meid kui täieõiguslikku Euroopa osa ja sellest ka vähenev soov panustada meie omavahelisse koostösse.

Kuid lõpetuseks rõhutan, et kõige efektiivsem koostöö on ikkagi regionaalsel tasandil. Üheks vähese koostöö põhjustest on ka Eesti omavalitsuste rahaline baas. Me võime ju hinnata koostöö soovi nii suureks kui tahame, aga rahaliste vahendite puudumisel võib kõik jääda helesiniseks unistuseks.

Erik Terk, Eesti Tuleviku-uuringute Instituudi direktor,
Tallinna Ülikool

Paneeli I kokkuvõte: Läänemere strateegia – väljakutse koostööle kohalikul ja regionaalsel tasandil

Antud paneelis esitati palju ideid, mõned neist on kohalike omavalitsustega otseselt, mõned kaudsemalt seotud. Osad ideed seostuvad strateegiaga üldises võtmes, teised üksnes elluviimise protsessiga. Alustaksin ideedest, mis on otseselt kohalikele omavalitsustele suunatud ja siit ilmneb kaks selget sõnumit. Esimene neist on väga lihtne: Läänemere strateegia ei tule kellegi uksele koputama. Osaleda soovija peab olema ise aktiivne ja pingutama selle nimel, et ta oleks strateegiasse kaasatud. Kuid strateegiasse kaasatuse ja tulemuste saavutamise seoses toodi välja ka barjäärid ning kitsaskohad. Samuti mainiti inimestega seonduvaid ületamist vajavaid takistusi. Ühise hinnangu põhjal võib järeldada, et üheks oluliseks probleemiks võib osutuda informatsioon, aga inimesed vajavad informatsiooni. Teiseks silmatorkavaks probleemiks on kohaliku omavalitsuse administratiivne võimekus, see seondub eelkõige väiksemate kogukondadega. Administratiivne suutlikkus on üldjuhul kõrgem Läänemere rannikualadel ja suuremates linnades ning nõrgem maismaaga piirnevates ja väiksemates omavalitsustes. Seega tuleks nende võimekuse tõstmiseks rakendada täiendavaid mehhanisme. Antud probleemi seisukohast on väga huvitav järgida aga Rootsi kogemust, kus on loodud olukorra parandamisele kaasa aitav struktuur ja sisse seatud võrdlemisi hea süsteem projektideks vajaliku raha ja informatsiooni suunamiseks nõrgematesse üksustesse.

Teine ideedest tulenev sõnum on, et inimesi on regionaalsete toimijate ja võrgustike kaudu tunduvalt lihtsam mobiliseerida ja seal peitub võti, kuidas suunata sotsiaalset potentsiaali laiemate

eesmärkide nimel tegutsema. Ühtlasi on see üheks argumendiks, miks edendada kohaliku omavalitsuse osalemist Läänemere strateegia elluviimise protsessis, kuid muidugi on siin palju erinevaid mõtlemisvõimalusi. Üks täna välja toodud alternatiividest seonduv riigi tasandist möödumise vajadusega, kuna nii võib saavutada suuremat efektiivsust ja on võimalik mobiliseerida rohkem kohaliku tasandi inimkapitali. See on tugev argument, kuid siia tuleks lisada veel üks täna välja öeldud mõte. Nimelt, kui vaadata strateegia tegevusplaani ja selle erinevaid lipulaeva projekte ning toimijaid, jääb silma võrdlemisi vähe selliseid, mis seostuksid kohaliku omavalitsusega. Põhjuseks võib olla asjaolu, et tavaliselt on enamik selliseid tegevusi keerukad ja maksavad väga palju. Seega oleks lahenduseks, et Läänemere strateegia koostöö realiseerimisprotsess ei hõlmaks mitte üksnes kohalike omavalitsuste vahelist koostööd, vaid ka kohalike ja kesktasandi vahelist partnerlust, seda näiteks projektide ühise finantseerimise või muu sellise tegevuse kaudu. Kuid selle teemaga seonduvad ka mõned laiemad küsimused. Tõenäoliselt nõustume kõik, et meil olid olemas võimalused, motivatsioon ja kogemused kohaliku tasandiga koostööks ka enne, kui kirjutati Läänemere strateegia. Seda rõhutas eriti just H. Telakivi ja tihedam koostöö kohaliku tasandiga võiks olla oluliseks uuenduseks ka Euroopa Liidu regionaalse tasandi poliitika tegemises.

Kui hinnata kohalike omavalitsuste võimekust, siis strateegia elluviimise protsessis osalemine on seda tunduvalt parandanud. Samas ei ole arengud mitte niivõrd strateegia põhidokumentidest tingitud, kus valikud on võrdlemisi piiratud, vaid tulenevad pigem tegevusplaanist, kuna see sisaldab erinevatest lipulaeva projektidest ning võimalikest uutest projektidest tulenevaid valikuid ja sealsed prioriteedid muutuvad pidevalt.

Eelnev sisaldas üldist kokkuvõtet antud paneelis kohaliku omavalitsuse teemadel toimunud arutelust. Kuid tõenäoliselt tuleb

töötada ka kahes teises suunas. Esiteks, tuleb mõjutada agenda kujundamist, tehes ettepanekuid prioriteetide ja võimalike tegevuste osas. Teiseks, tuleks keskenduda strateegias legitimeeritud lipulaeva projektidele ja tegevustele ning leida nendes endale konkreetne roll. Te peate arvesse võtma neid võimalusi. Selle paneeli põhiideeks oli, et küsimus ei seisne mitte üksnes koostöös, vaid koguni neljas väga olulises teguris, milledeks on vastastikune mõistmine, initsiatiiv, koostöö ja koordineerimine. Rääkisime strateegia prioriteetsetest valdkondadest ja jõudsime järelduseni, et praegu on Läänemere strateegia midagi jõulupuu sarnast, kuna prioriteetseid valdkondi on väga palju ja igaüks leiab neist enda vajadustele sobiva. Kuid need üldised ja laiali valguvad ideed vajavad mõningast konkretiseerimist ja kokku koondamist. Tegin ka selle teema osas eraldi kokkuvõtte ja leidsin vähemalt 10–12 rõhutamist vajavat ideed. Need ideed seonduvad transpordiga, sotsiaalsete probleemidega, ökoloogiaga, innovatsiooniga jne. Ei ole lihtne leida Läänemere strateegiale ühte kindlat fookust, sest kõik need teemad on olulised.

Järgnevalt viimased kaks täna aurutluse objektiks olnud teemat. Esiteks mainiti järgmise struktuurifondi perioodi, mis algab 2013. Üldine järeldus oli, et Euroopa raha on hea ja oluline, kuid siiski mitte kõige tähtsam küsimus. Läänemere regioon on tõesti väga suur ja olulisem kui täiendavate ressursside hankimise probleem on arusaam tegelikest vajadustest ja keskendumine koostööle. Teine ja viimane aruteluküsimus seonduv institutsioonilise aspektiga. Kuulsime härra Alexander Schenksilt Rootsist, et neil on toimumas iga-aastane foorum, mis on strateegia elluviimisprotsessi oluliseks osaks ja kus on võimalik välja arendada uusi ideid. Meie paneelis jõuti järeldusele, et sellisest foorumist üksi ei piisa protsesside efektiivseks koordineerimiseks ja monitooringuks. Iga-aastane foorum ei ole elluviimisprotsessi mõistmiseks ja strateegia muutmiseks küllaldane vahend ja nende saavutamiseks tuleb kasutada teisi institutsionaalseid vorme. Teine institutsioo-

niline küsimus seondub riikliku keskvalitsuse tasandiga. Näiteks meeldis mulle tõeliselt Leedu näide riikliku komisjoni loomisest, mis teostab järelevalvet strateegia elluviimise protsessi üle, see idee on väga kõitev. Komisjoni töösse kaasasid nad kõik olulised toimijad ja see on tõepoolest väga kõrgetasemeline järelevalve teostamise institutsioon. Näiteks Eestis otsustati sellist komisjoni mitte luua. Kuid see küsimus peaks tõstatuma ka teistes riikides ja tuleks mõelda, kuidas monitooringu protsessi alustada või seda vastavalt vajadustele muuta.

Paneel 2

Kohalike ja regionaalvõimude koostöö Läänemere regioonis: vajadused, huvid ja võrgustike iseloom

Per Gundmund Lindencrona, Blekinge regiooni piiriülese koostöö koordinaator, Rootsi

Blekinge region ja Balti Euroregion

Esindan väiksest Kagu-Rootsi linna, mille peamiseks koostööpartneriks on Blekinge maakond, kuid teeme tihedat koostööd ka Kalmari ja Kunaby maakondadega. Olen olnud kohaliku ja regionaalse koostööga seotud üle 35 aasta, kuid ma ei ole poliitik. Samas on see valdkond paratamatult poliitikaga seotud ja seega olen olnud kõik need aastad nendega tihedates koostöösuhetes.

Nii näeb välja regioonidevahelise koostöö hetkeolukord (Kaart 1. vt lk 128), samas on meil ka täiesti teistsugune Lõuna-Rootsi kaart. Juuresoleval kaardil näete kahte praamiühenduse liini, mis ühendavad Blekinge regiooni Läänemere teisel kaldal asuvate Klaipeda ja Gdynia linnaga.

Mida on ühel väikesel regioonil Läänemere koostöö võimalustest arvata? On kindel, et koostöö peaks olema mitmetasandiline, aga kuidas see töötab? Usun, et kohalike omavalitsuste vahelise horisontaalse koostööga meil probleeme pole, pigem on suureks probleemiks valitsustasandite vahelise koostööharjumuse kujundamine. Strateegia edukaks elluviimiseks peaks meil olema visioon, kuidas toimib koostöö Euroopa Liidu, makroregionaalse ja

riikliku tasandi vahel ning kuidas see toimib regionaalse ja kohaliku tasandi vahel? Niisuguste strateegias ilmnevate lünkade täitmine on absoluutselt möödapääsmatu, kuid hetkel puudub arusaam, kuidas ja milliste vahendite abil selleni jõuda.

Läänemere regiooni strateegial on suur mõju ressursside jaotumisele. Näiteks, selle mõju kohalikule tasandile tuleneb sellest, et meil, kes me elame mere ääres, on palju praamiühendusi teiste piirkondadega.

Arengud Läänemere regioonis, sealhulgas ka Rootsis, on toimunud võrdlemisi kiiresti. Kohe pärast Euroopa Liidu Läänemere strateegia vastuvõtmist, kinnitas Rootsi valitsus otsuse, millega kohustas Rootsi omavalitsusi, sealhulgas Blekinge regiooni, aru andma Läänemere strateegia rakendamise seonduvatest tegevustest. Kiiretest muutustest tulenevalt on põhjustatud aga ka mitmed vastuolud. Omavalitsustele pandi aruandekohustus, kuid samal ajal ei ole selge, kuidas nad peaksid antud tegevustest aru andma ja millest täpselt tuleb aru anda. Samas peaks omavalitsus strateegiast tulenevate arenguvõimaluste maksimaalseks realiseerimiseks aktiivselt ja kiirelt tegutsema ning sellises olukorras tekivad teadmatuses aina suuremad pinged. Niisuguse olukorra parimaks lahendamiseks on Blekinge volikogu kesken-dunud strateegia ja selle võimalike mõjude põhjalikule analüüsimisele. Juba kaks aastat on Blekinge regiooni omavalitsuste jaoks olulisteks teemadeks olnud merendusohutus (Blekinge on tihedalt merega seotud region), transport ja kommunikatsioon, piiriülene poliitika ja noortevaheline koostöö. Innovatsiooni-, ettevõtlus-, turismi- ja kultuurivaldkonnas on aktiivseteks piiriüles-teks partneriteks Kaliningradi oblast ja Põhjala dimensioon.

Esiteks, mereohutusega seonduvas koostöövaldkonnas on Blekinge region ilmutanud mitmekesisist aktiivsust. Keskendu-takse sellele, mida Läänemere piirkonna riigid peaksid

INTERREG B projekti raames tegema. Üks paljudest Blekinge mereteemalistest projektidest on tänaseks Euroopa Liidu Läänemere strateegia lipulaeva projektiks. On võrdlemisi haruldane, et nii suuremõtmelise projekti eestvedajaks on väike regioon nagu Blekinge. Selle projekti mereohutusele suunatud osa kannab pealkirja "Merendusalluste ja sadamate jäätmekäitluse parandamine".

Teiseks on transpordi- ja kommunikatsioonivaldkonnaga seonduv koostöö. Blekinges on kaks sadamat, mis tegelevad igapäevase laevatühenduse korraldamisega ning need mõlemad kuuluvad väga suurtele laevatranspordi firmadele. Stena Linele kuuluvast sadamast toimub laevaliiklus Karlskrona ja Gdynia vahel ja DFDS Lisco teostab ülevedusid Karlshamni ja Klaipeda vahelisel suunal. Blekinge regioon osaleb INTERREG programmi ida-lääne transpordikoridori loomise projektis (ILTK II), seda projekti on mitmel korral märgitud ka Rohelise Koridori strateegias. Eelnevalt mainitud kaks praamiühendust on loodud 90ndatel ja mõlemad kuuluvad Rohelise Koridori strateegia mereprojektides välja toodud eriliste laevateede nimistusse. Nimistusse saamine on aga eeldanud suuri investeeringuid sadamatesse ja siit tuleneb ka põhjus, miks on sinna kantud vaid väga üksikud Läänemere laevateed.

Kolmas, kuid samuti oluline teemavaldkond Blekinge regioonis on noorte koostöö, mille eesmärgiks on edendada Läänemere riikidest pärit noorte omavahelist suhtlust ja korraldada kohtumisi. Teema olulisust regioonis tõestab seegi, et juba kaks aastat kuulub Blekinge INTERREG Yc3 projekti eestvedajate hulka. Antud projekti on kaasatud kaheksa regiooni viiest erinevast riigist ja koostööd arendatakse väga konkreetsete valdkondade piires.

Alljärgnevalt kaardilt (Kaart 2. vt lk 129) on näha meie koostööregioonid Põhjala dimensioonis ja Venemaa Kaliningradi oblast.

See on Blekinge nägemus Läänemere regiooni koostöökaardist, kuid oleme siin välja toonud ka Kaliningradi regiooni (Kaliningradi oblast). Usun, et selle lisamine koostöökaardile on tähtis kõigile Läänemere naabruses asuvatele riikidele. Blekinge regiooni esindajate arvamus on, et Läänemere strateegias ei ole pööratud piisavalt tähelepanu vahenditele, mis edendaksid koostööd partneritega väljastpoolt Euroopa Liitu. Kuid ka Euroopa Liitu mitte kuuluvad riigid on olulisteks koostööpartneriteks ja seega on vaja välja töötada tegevusplaanid ja leida võimalused, kuidas nad oleksid läbi konkreetsete projektide Läänemere regiooniga tihedamalt seotud.

Järgnevalt Balti Euroregiooni geograafiat kajastav kaart (Kaart 3. vt lk 130), mis pärineb aastast 1998, kuid sageli on inimesed selle olemasolust väheteadlikud. See on esimene Euroregiooni tähistav kaart, kus ühe liikmena on märgitud ka Venemaa. See unustatud Euroregioon ühendas kaheksat allregiooni viies erinevas riigis, kuhu kuulusid kaks nn vana Euroopa riiki, kaks uut Euroopa riiki ja üks mitte Euroopa Liitu kuuluv riik. See on väga huvitav koostöö ja Blekinges oldi ülimalt üllatunud, kui saime aru, kui vähe riikide pealinnades ja valitsustes esimesest Euroregiooni projektist, mis kaasas ka Venemaad, tegelikult teatakse.

Selline vähene teadlikkus oli üllatav juba üksnes seepärast, et Kaliningradi regioonis elab üle 5,5 miljoni inimese. Regionaalsest vaatenurgast on info puudumine isegi seletatav, sest taolisi Läänemere-äärseid miniregioone iseloomustab distantseeritus nende riikide pealinnast. Ei saa öelda, et riigil või pealinnal pole selliste regioonide võimalike piiriüleste koostöösidemete vastu mitte mingit huvi, kuid see huvi on vähene ja nendeni jõudev informatsioon äärealadel toimuvast on ebapiisav. Taoline lähenemine ei ole tahtlik, kuid võib tuleneda sellest, et riigivalitsusel või pealinnal pole huvi riiklikest keskustest ja neid ümbritsevatest allregioonidest nii kaugel toimuva koostöö vastu. Loodan, et kui seda

Euroregiooni projekti edasi arendada, süveneb veendumus, et selliste piirkondade kaasamine Läänemere regiooni on kasulikuks abivahendiks Läänemere strateegia elluviimises.

Järgnevalt lühiülevaade Euroregiooni struktuurist, kus kõige kõrgemaks koordineerivaks üksuseks on Läänemere Euroregiooni Nõukogu ja juhatus, mida juhib president, kes vahetub aastase tsükliga (aastal 2010 on Läänemere Euroregiooni presidendi jaoks Poola). Lisaks kuulub struktuuri ka alaline rahvusvaheline sekretariaat (aastal 2010 töötab seal Poolast kaks inimest) ja riiklikud sekretariaadid igast liikmesriigist. Läänemere Euroregiooni liikmeteks on Taani, Läti, Leedu, Poola, Venemaa ja Rootsi. Kuna inimesed töötavad selles projektis põhitöö kõrvalt, toimub enamik koosolekuid interneti vahendusel ja kokku saadakse nõukogu liikmetega kaks korda ja juhtkonnaga neli või viis korda aastas.

Veel üks regionaalse koostöö vorm on sõpruslinnade võrgustik. Juuresoleval pildil on näha sõpruslinnade kaart (Kaart 4. vt lk 131) ja arengud, mis on alates 90ndatest euroregiooniga koostöös toimunud. Enne kaardi valmimist ei olnud selget ülevaadet, kui tihedad need sidemed tegelikult on, ja tulemus pakkus meile suure üllatuse. Siin on selgelt näha väiksemad ja suuremad linnad, millel on olemas sõpruslinn Läänemere teisel kaldal.

Linnadevahelisi tihedaid koostöösidemeid kinnitab ka järgnev kaart (Kaart 5. vt lk 131), mis annab ülevaate Läänemere-äärsetest reisisadamatest. See erineb tunduvalt tavalistest pealinnades saadaval olevatest sadamakaartidest, kuna sealsed kaardid keskenduvad riigisisestele transpordi- ja kommunikatsioonivõimalustele rahvusvahelises perspektiivis.

Kui keskenduda Blekinge regiooni kogemustele, siis juba ainuüksi Karlskronas on iga päev käigus kaks praamiliini, mis sõidavad Poola Gdynia sadamasse ja Leetu Klaipedasse. Suviti teostavad

ülevedusid isegi kolm praami päevas, mille teenuseid kasutab ligikaudu pool miljonit reisijat ja sada tuhat veokit, samas on kõik see alles praamiühenduse arendamise algus. Lisaks osaleb Blekinge Läänemere Euroregiooni ühildatud arengu programmis, mis keskendub teemadele nagu konkurentsivõimeline kaubanduskeskkond, transpordi infrastruktuur, kuid ka sotsiaalsesse dimensiooni kuuluvale ning Euroopa keskkonna ja energiapolitikale. Programmisteks arendustegevusteks on:

- 1) Euroopa Liidu territoriaalse ühtekuuluvuse piiriülene koostöö ENPI ja Läänemere regiooni lõunaosa riikidega või CBC programmid (koostöö Läti, Leedu ja Valgevenega);
- 2) Euroopa territoriaalse koostöö rühmitus (EGTC);
- 3) Euroopa Liidu Läänemere regiooni strateegia;
- 4) Euroopa Liidu idapartnerlus programmid (ENPI).

Sellega olen andnud ülevaate ühe väikese Rootsi maakonna panustest Läänemere regiooni koostöö ja kommunikatsiooni edendamise ja tutvustanud üha kasvavat partnerite võrgustikku Läänemere mõlemal kaldal.

Küsimused ja vastused:

Kui oluline on finantseerida kohalikke ja regionaalseid strateegia elluviimisele suunatud tegevusi?

Otse loomulikult on see meie hinnangul väga oluline. Kuid lisaks sellele, et kohalik tasand saab osa oma ressurssidest Euroopa Liidu finantseeringute kaudu, tuleks neil tähelepanu pöörata ka täiendavatele rahastamisvõimalustele.

Milline on keskvalitsuse roll?

Keskvalitsusel on rahvusvaheliste regioonide arengus oluline roll, kuid strateegia põhitähelepanu peaks olema siiski suunatud kohalikule ja regionaalsele tasandile. Kahjuks ei ole meil veel töötavaid vahendeid, mis võimaldaks kesk- ja kohalike tasandite vahelist koostööd paremini edasi arendada.

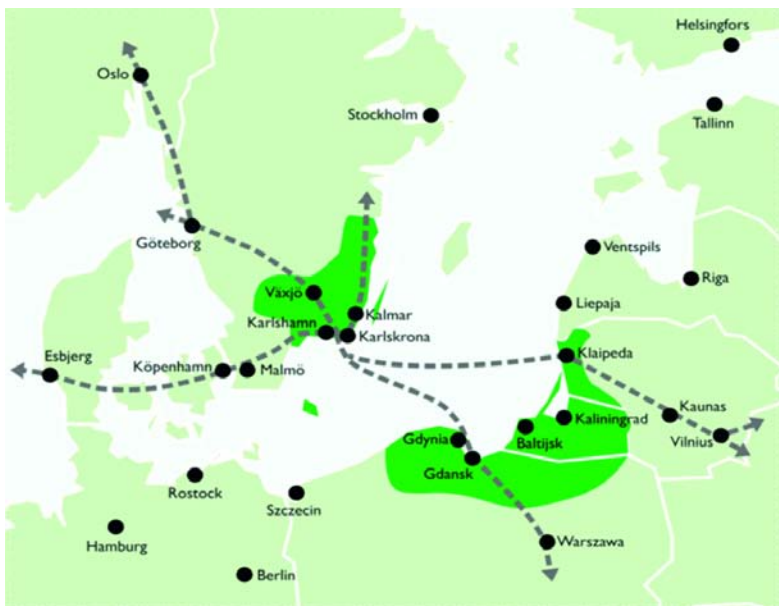
Kuidas saaksid keskvalitsused kohalikke ja regionaalseid valitsusi toetada? Millised vahendeid selleks kasutada?

Ma ei usu, et see on riigivalitsuste jaoks oluliste teemade hulgas, kohalik tasand jääb selle küsimuse osas sageli üksi ja keskvalitsus põhjendab seda rahanappusega. Samas nõuab keskvalitsus omavalitsustelt igapäevast strateegiaga arvestamist. Peamiseks erinevuseks kohalike ja keskvalitsuse tasandi poliitikute vahel on see, et keskvalitsusel on või peaks selleks ressursse jaguma, kuid kohalikul tasandil need võimalused puuduvad.

Kas kohalikel ja regionaalsetel omavalitsustel on üldse võimalik arenguteks vajalikke ressursse eraldada?

Tegemist on ülimalt konkreetse küsimusega ja see on teravaks teemaks ka Blekinge regioonis. Väga mugav on töötada valitsuse rahandusosakonnas, kui on võimalik vastata "te peate suutma seda ise rahastada". Seda saab lubada riiklikul tasandil, kuid mitte kohalikul tasandil, kus peamised aruteluteemad keerlevad selle ümber, kas omavalitsus suudab veel üht vajalikku töökohta ülal pidada või mitte.

Kaart 1. Regioonidevahelise koostöö hetkeolukord

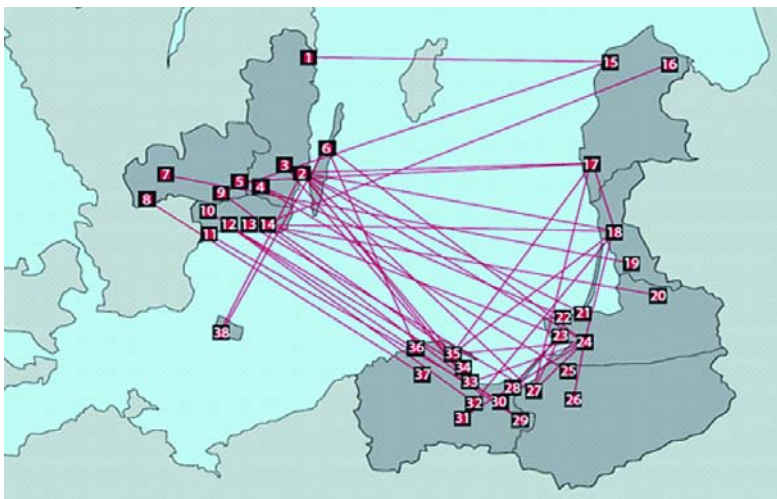
Kaart 2. Kaliningradi regioon ja Põhjamaade dimensioon

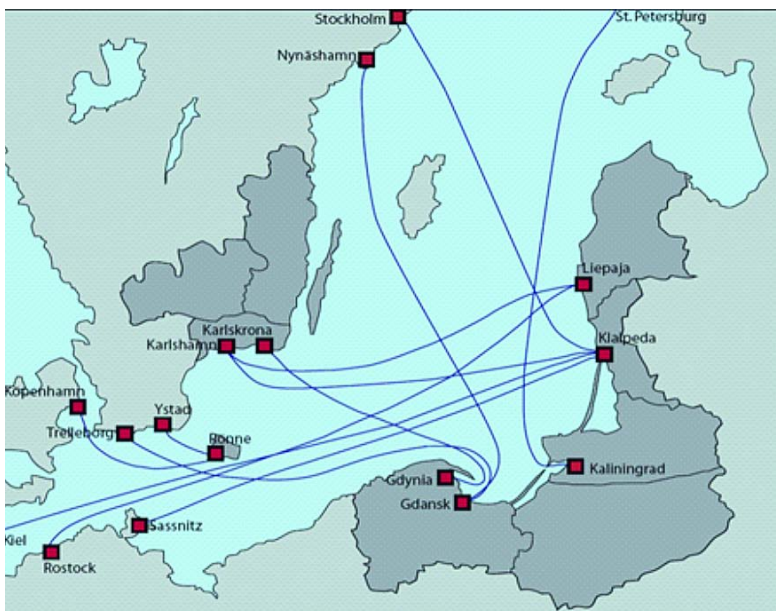
Kaart 3. Balti Euroregiooni kaart

Kaart 4. Balti Euroregionoon – sõpruslinnade kaart

Kaart 5. Balti Euroregionoon – sadamate kaart

Dr Malin Stegmann McCallion ja Prof Lee Miles, Karlstadi
Ülikooli Poliitika ja ajaloouringute osakonna dotsent,
Rootsi

Läänemere strateegia – Värmlandi kogemus

Selle ettekande eesmärgiks on Värmlandi, Euroopa Liidu Läänemere strateegiaga seonduvate kogemuse tutvustamine. Minu ettekanne huvitub ja ühtlasi hindab, kuidas on moodustatud erinevate valitsemistasandite vahelised, kuid ka erinevate toimijate vahelised partnerlussuhted. Keskendun riigisisestele, antud juhul Rootsi, institutsionaalsetele eeltingimustele, mis on olulised, kuna eeltingimused mõjutavad nii poliitikat kui ka toimijate tegevusvabadust partnerlussuhetes. Samuti mõjutavad need tingimused poliitika edukaks elluviimiseks ja mõjutamiseks vajaliku oskusteabe hankimist. Ettekandes on otstarbekas keskenduda ka Värmlandi regionaalsetele, eelkõige Värmlandi³ maakonna regionaalse majandusarengu eest vastutavatele toimijatele.

Regionaalsete toimijate huvide ja vajaduste mõistmiseks on vaja uurida eelnevalt mainitud institutsionaalseid eeltingimusi ja seda, kuidas need tingimused mõjutavad regionaalsete toimijate tegut-

³ Värmland on üks osa Rootsist, kus elab 273 257 inimest, mis moodustab Rootsi rahvastikust 2,9% ja selle pindala on 3,9% riigi kogupindalast. Seega võiks Värmlandi pidada piisavalt suureks, kuid hõreda asustusega piirkonnaks. Sealne kaubandus ja tööstus on ajalooliselt seotud terasetootmise ja ehitusega. Kuna Värmlandist 80% moodustab metsamaa, on seal arenenud ka paberi- ning tselluloositööstus. Varem domineerisid eelnimetatud harudes kaks suurt ettevõtet, kuid tänaseks on nende osalus tööstuses vähenenud 20%-ni. Muutustele on kaasa aidanud liikumine varasemalt mudelilt mitmekülgsema majanduse juurde ja domineerivaks haruks on muutunud (75%) teenuste pakkumine. Teenusepakkumisega seotud ettevõtetest on 40% rahvusvahelised firmad. Lisaks mitmekülgsele majandusele asub Värmlandi regioonis ka Karlstadi Ülikool, kus õpib ligikaudu 12 000 üliõpilast..

semist. Rootsi regionaaltasand on Euroopa Liiduga liitumisest saadik (1995) ehk 15 aastat, pidevalt muutunud – mõne asutuse osas isegi väga põhjalikult. Kui muutused algasid, oli sageli tunne, et Rootsi regioonides on tõeline segadus, kuid see iseloomustab neid ka täna. Olen pööranud tähelepanu ja hinnanud regionaaltasandi, just regionaalse majandusarengu eest vastutavate toimijate rolli. Kuid regionaalse segaduse tõttu ei ole alati selge, milline toimija mille eest vastutab. Vastutuse jaotus sõltub eelkõige sellest, millise regiooniga on tegemist ja milline on selle ülesehitus. Vastutavaks toimijaks võib olla regiooni otse valitud volikogu, nagu see on Skåne ja Västra Götaland⁴ regioonide puhul. Kuid vastutavaks toimijaks võib olla ka Regionaalse Arengu Nõukogu, mis on kaudselt valitud kogu, kuhu kuuluvad kõik maakonna omavalitsused ja maakonna volikogu (kui nii otsustatakse). Seega on tegemist olukorraga, kus regionaalse majandusarengu eest ei vastuta mitte maakonna administratiivamet, vaid vastutus on delegeeritud eelnevalt mainitud ühendusele. Kolmas võimalik valdkonna eest vastutav toimija on maakonna administratiivamet. Osati on antud olukord tingitud praegu Rootsis aset leidvast regionaalsest ümberstruktureerimisest, mis soodustab selliste asümmeetriliste organisatsioonistruktuuride ja vastutuste kujunemist. Reformiprotsessi üheks eesmärgiks on Rootsi regioonide konkurentsivõime suurendamine, et rahvusvahelises keskkonnas paremini toime tulla. Sellest tuleneb ka praeguste arengute teine eesmärk ehk Rootsi regioonide arvu vähendamine nii, et praegusest 21-st regioonist jääks alles 8 kuni 14.

Värmlandi kõige tõenäolisem tulevik on ühinemine Västra Götalandi⁵ regiooniga. Hetkel on käimas läbirääkimised nende

⁴ Hallandi maakonnast ja Gotlandi saarest saavad 1. jaanuaril 2011 otseselt valitud assambleega regioonid.

⁵ Rohkem informatsiooni Västra Götalandi poliitilise struktuuri kohta <http://www.vgregion.se/en/Vastra-Gotalandsregionen/Home/Governance/>

regioonide ja regioonide eliidi vahel, kuid ka regioonisisesed arutelud. Arutletakse ühinemise ja selle võimalike tagajärgede üle. Kui ühinemine toimub, saab Värmlandist üks osa ühest Rootsi suurimast regioonist. See omakorda mõjutab Värmlandi positsiooni nii Rootsis kui ka rahvusvahelisel areenil. Kui praegu elab Värmlandis regioonis ligikaudu 274 000 inimest, siis liitudes oleme osa regioonist, mille poliitikud esindavad peaaegu 2 miljonit inimest. Seega on lootust, et kui toimub Läänemere strateegia viienda aastapäeva konverents, on meil jagada palju enam positiivseid kogemusi. Praeguseks, selle ettekande kirjutamise ajaks, on regionaalne laienemisküsimus jõudnud punkti, kus toimub parteide vaheline arutelu ja vastu tuleb võtta ühine seisukoht. Regionaalsed parteid peavad oma arvamuse võimaliku laienemise kohta esitama hiljemalt 30. aprilliks 2011.

Kuid naasen Värmlandis ja Läänemere strateegia teemale. Värmland on rahvusvahelistesse suhetesse kaasatud Rootsi väikeregioon (elanike arvu poolest). Järgnevalt tsiteerin üht sügisel ilmunud Värmlandis ja koostööga seonduvat raportit (mille autoriteks olime ka meie).

“Euroopa Liidu riike ühendab vastastikune mõju ja koostöö, mis on näidanud oma tulemusi ka Värmlandis regiooni puudutavates rahvusvahelistes valdkondades. Maakond on saanud võimaluse osaleda mitmetes regioonide- ja riikideülestes võrgustikes, programmides ning projektides, mis on seotud kliima ning Põhja- ja Läänemerega. Samuti pole koostöös unustatud meie naabreid Norrast Hedmarki regioonist.” (Lindh *et al* 2009:69).⁶

⁶ Lindh, M. *et al* (2009) *Fusing Regions? Sustainable Regional Action in the Context of European Integration* Nordregio Research Programme Report 2009:8.

Maakonna rahvusvahelised tegevused on järjest kasvanud, sellega on seotud mitte üksnes Värmlandi regiooni, vaid ka maakonna volikogu, maakonna administratiivamet ja teised toimijaid. Võiks väita, et nimetatud kolm, koos oma erinevate rollide ja ülesannetega on Värmlandi regiooni võtmetoimijad. Regionaalsed toimijad osalevad mitmetes regioonide- ja riikidetülestes võrgustikes, programmides ja projektides, nagu näiteks ICT, erinevad klastrid (The Paper Province, The Packaging Arena, Compare IT ja Steel and Industry) Põhjamere koostöös Hedmarki maakonnaga (Norra), koostöös Euroopa Regioonide Assambleega, Regioonide Komiteega jne. Oma raportis leidsime, et mida rohkem on maakonnas horisontaalset koostööd, seda rohkem on maakonnal rahvusvahelist mõju. Värmland on seotud mõnede, pigem väga piiratud, horisontaalsete võrgustikega, kuid oleme suutelised rohkemaks ja vajame rohkem selliseid suhteid. Samas on siinkohal oluline meenutada institutsionaalseid eeltingimusi, mis mõjutavad, kuidas ja millises ulatuses on regionaalsete toimijate kaasamine võimalik.

Geograafiliselt on Värmland Norrale väga lähedal – oleme piiri maakond – seega on koostöö Norraga oluline ja loomulik. Üheks selliseks, Euroopa Liidu dimensiooni kuuluvaks koostöövõimaluseks on INTERREG programmid. Miks ma seda siin nimetan? Peamiselt seetõttu, et INTERREG esindab väga olulist osa Värmlandi rahvusvahelisest dimensioonist. Kui võrrelda Läänemere strateegiat ja Norraga seonduvaid INTERREG programme, siis Värmlandi regionaalsete toimijate jaoks on olulisem viimane. Üks Läänemere strateegia elluviimisega seonduv probleem on, et strateegia rakendamiseks vajalik finantseering tuleks leida mujalt ja see ei tohiks kahjustada juba eksisteerivaid finantseerimislepinguid. Kuid uusi finantseerimisvõimalusi on üsna vähe! See teeb edasimineku ja uute programmide/initsiatiivide turustamise regionaalsete toimijate seas veelgi keerukamaks ja võib avaldada mõju partnerite leidmisele. 1. jaanuaril välja antud kor-

raldusega sätestas Rootsi valitsus, et regionaalsed arengustrateegiad peaksid julgustama ja ühilduma Läänemere strateegia eesmärkide ja sihtidega. Kuid Värmlandi ja praeguste struktuurfondi programmide jaoks on selgelt kõige olulisemaks INTERREG programmid ja koostöö Norraga. See on jätkuvalt oluline, eriti siis, kui järgmine eelarveraamistik on nõuetekohaselt läbi arutatud ja on selge, kuidas ja milliste prioriteetvaldkondade vahel finantseeringud jaotuvad. Murettekitavaks küsimuseks on, kas INTERREG programmides ette nähtud raha kantakse üle Läänemere strateegiale? Kahtlused on põhjendatud 2009. aasta kogemusega, kui Värmland taotles projekti finantseerimist INTERREG programmist. Värmlandi ja Norra partneritelt nõuti iga projekti kohta omafinantseeringut 60%, Euroopa Liit panustas oma fondidest ülejäänud 40%. Kuid nüüdseks peavad Norra partnerid panustama omafinantseeringuna 70%. Selline olukord muudab norrakate jaoks projektidele rahastuse leidmise tunduvalt raskemaks ja samuti muudab keeruliseks Värmlandi olukorra ning raskendab meil omakorda Norra partnerite leidmist. Seega oleks Värmlandile kasulik, kui Läänemere strateegiale eraldatav lisaraha ja strateegia finantseerimine ei toimu INTERREG programmide jaoks ette nähtud raha arvelt.

Rääkides inimestega Värmlandi regioonis, on nad Läänemere strateegia eesmärkide ja ülesannete suhtes positiivsed ja püüavad oma programme strateegiaga integreerida. Kuid praktilises tähenduses on Värmlandi kogemusest keeruline rääkida, sest sinne poliitika on liiga uus. Üks väljakutsetest on ka INTERREG programmid ja koostöö Norraga, sellega seonduvate tegevuste tasakaalustamine Läänemere strateegiaga on üks määratlemist vajav probleem, mis tuleb esile tõsta, ja suunata tähelepanu mõlemale.

Kas arvate, et Värmland võiks olla illustreeriv näide sellest, et oluline pole mitte üksnes maakonna sisene horisontaalne koostöö ehk

kas Värmlandi kogemus rõhutab regionaalsete, naaberregioonide ja kõikide regioonide vahelise horisontaalse koostöö olulisust?

Kahjuks ei ole see kõigi administratiivsete ja struktuursete (institutsionaalsete) piirangute tõttu võimalik. Sageli põhinevad regionaalsed tegevused inimestel ja inimestevahelistel võrgustikel, kuid seetõttu puudub neil ka institutsiooniline võimekus ja mälu. Kui koostöö alustalaks olnud inimene antud regioonist lahkub, kaob koos sellega ka palju tema poolt saavutatud tulemustest. Sageli on ka teisi teemasid sõltuvalt sellest, kes on parasjagu Euroopa Liidu eesistujamaa ja millised arengud kaasnevad Läänemere strateegiaga. Meie seisukohast on hetkel oluline, kas ühine Västra Götalandi regiooniga või mitte. Kui liitumine toimub, võivad sellest tulenevalt muutuda ka meie prioriteedid ja Läänemere strateegia ei pruugi olla enam nii oluliseks eesmärgiks. Ma loodan, et need prioriteedid oluliselt ei muutu, kuid võimalus selleks on olemas, see tuleneb juba liitumisega kaasnevatest geograafilistest põhjustest. Nagu ka hr Sweet täna varem esile tõstis, siis ka meie hinnangul on oluline, kuidas tegelikkuses suudame Euroopa Liidu tasandit mõjutada. Värmlandi juhtumi puhul on see mõju võrdlemisi nõrk, peaksime seniste õppetundidega arvestama ja püüdma tulevikus paremat.

Jochen Franzke, Potsdami Ülikooli professor, Saksamaa

Probleemid avaliku administratiivse võimekusega Läänemere regionaalvõrgustikes: Saksamaa kogemus

Proovin ühendada kahte erinevat teemat ja jagada ühelt poolt informatsiooni Saksamaal Läänemere strateegia osas toimuvast arutelust ja keskenduda teemaga seonduvatele kriitilistele mär-

kustele. Teisalt analüüsin konverentsi kolmanda töögrupi põhi-
teemat ehk administratiivse suutlikkusega seonduvat probleemi.

Sissejuhatuseks keskendun mõlema teema hetkeolukorrale. Minu hinnangul on Läänemere koostöö hetkel teatud pöördepunktis. Esiteks on Läänemere koostöö väljapaistev projekt ja edulugu viimasel 18 või 20 aastal. Kuid teisalt arendatakse selle raames erinevaid "alt üles" ja "ülevalt alla" projekte. Kui liita kokku kõik tänaseks elluviidud projektid, ilmneb, et neid on vähemalt sada, kui mitte rohkem. Regiooni kujundamise protsessile mõjus positiivselt uute kandidaatriikide euroopastamine. Selle protsessi esimene etapp esimene etapp lõppes juba 2004. aasta paiku, ajal mil Euroopa Liiduga liitusid Poola ja Balti riigid. Sellest perioodist alates on aga mõningates Läänemere koostöövaldkondades teatav seisak. Tulenevalt sellest, Saksamaal, eriti just mõningates kohalike ja regioonitasandi omavalitsustes seostub koostööga aina suurem pettumus. Peamisteks mureallikateks on kapitali investeeringud, regionaalne areng ja töökohtade juurdekasv tulevikuks, kui projekti periood ja otsene rahastamine lõpeb; samuti bürokraatia suurenemine projektijuhtimises, seda näiteks lisanduvate aruandekohustuste näol. Samas ei ole olukord käsitletav mitte niivõrd pettumusena kui pigem illusioonide purunemisena, mis võib tuleneda oluliste, peamiselt just majandusliku arenguga seotud väljundite ülehindamisest koostöö alguses. Pärast ligi 20 aastat kestnud Läänemere koostööd tuleks selliseid kogemusi põhjalikult analüüsida ja lähtuvalt hinnangu tulemustest välja töötada nägemus, kuidas neid teadmisi tulevikus paremini ära kasutada. Esimeseks sammuks selles suunas võiks olla 2009. aastal valminud Euroopa Liidu Läänemere strateegia. Kuigi minu ettekanne seonduv avaliku halduse rolliga Läänemere strateegias, on ettekandes esitatud tähelepanekud ning järeldused ennekõike seotud Saksamaa administratsiooni võimekusega Läänemere koostöö haldamises.

Esimese teema alustuseks sobib lühiülevaade Saksamaa avaliku halduse süsteemist, mis on mitmetasandiline ainuüksi riigi siseselt. Saksamaal on kuus erinevat haldustasandit. Esimene on föderaaltasand, rahvuslik võimutasand. Teisel tasandil on liidumaad. Just nemad on kõige tähtsamad toimijad Läänemere strateegia elluviimisel. Kolmas tasand on esimene regionaaltasand, liidumaa alltasand, mis on Saksamaal, nagu ka teistes EL liikmesriikides planeerimisregioonid. Neljas, lisaks traditsioonilistele administratiivregioonidele, on meil teist tüüpi planeerimisregioonid, st teine regionaaltasand, kus on piiriülesed regioonid. Näiteks on KERN regioon, mille koosseisus on Schleswig Saksamaalt ja Holstein Taanist. Samuti on Euroregioon Pomerania, mille koosseisus on ala-regioonid Saksamaalt, Poolast ja Rootsist. Järgnevad omavalitsuste tasandid, milleks on maakonnad (Kreis) ja vallad (Gemeinde). Saksamaa administratiivsüsteemi keskne probleem on see, et selles on kolm regionaaltasandit: liidumaad, esimene ja teine regionaaltasand. Mõnikord, kui me räägime Läänemere regiooni riikide regioonidest, ei ole tihti sugugi lihtne mõista, mida Saksamaal selle all mõeldakse.

Saksamaa ja Venemaa on Läänemere regiooni ainsad föderaalriigid ja võrreldes Läänemere piirkondade unitaarriikidega on meie administratiivmaastik tunduvalt keerulisem ning mitmekihilisem. See võib anda mõned koostööga seonduvad eelised, kuid põhjustada ka avaliku administratsiooni siseseid probleeme. Esimene Saksamaa keerulisest administratiivsest maastikust tulenev eelis on laiaulatuslik detsentraliseeritus. Tegemist on tõesti väga detsentraliseeritud poliit-administratiivse süsteemiga. Teiseks eeliseks on stabiilne neo-korporatiivne süsteem, kuhu on pidevalt integreeritud ka teised Läänemere koostööst huvituvad sidusgruppid, näiteks erasektori ja kodanikuühiskonna toimijad. Kuid siseriiklikust keerukusest tulenevaks probleemiks on Saksamaal alati olnud see, mida poliitikateaduses kutsutakse teaduslikuks lõksuks: meil on hästi organiseeritud süsteem, kus paljudel toimi-

jatel puudub vastutus ja aruandluskohustus. Samas ei ole see ainuke muretegur ja usun, et enamik probleeme on tingitud ka suuremast koordineerimisvajadusest. Seda, et Saksamaal on probleeme erinevate avaliku administratsiooni tasandite koordineerimisega ja vajadus parema liigendatuse järele nii erinevate sektorite kui ka poliitikatoimijate puhul, mainiti konverentsil ka varem. Saksamaal on spetsiifiliseks probleemiks liiga range regionaalsete ja eriplaneeringute eraldatus ja vastutus neis valdkondades on määratud erinevatele toimijatele. Lisaks on Saksamaal ka palju teisi, eelnevalt mainitud olukordade poolt põhjustatud probleeme. Lahendamist vajavad ühise otsustamisega, sektoraalse administratiivse mõtlemise domineerimisega, ruumilise ja regionaalse planeerimise liiga range eristamisega ning kohalike omavalitsuste nõrga positsiooniga seonduvad küsimused.

Administratiivne suutlikkus on Läänemere strateegias oluline tegur, sest sellest tuleneb ka suutlikkus tõhusalt ja tulemuslikult hallata Läänemere koostööd. See suutlikkus koosneb võimest ellu viia EL direktiive ja regulatsioone, rahvusvahelist ja riigiõigust, tagada eelarvekohustuste täitmine ja finantskontroll, anda vajalikku infot sidusrühmadele koostööprogrammidest, hinnata neid programme ja jälgida Läänemere sidusrühmade võrgustikke.

Saksamaa administratiivse suutlikkusega seonduvad probleemid saab koondada kokku neljaks teemaks: pädevus, liigendatus, eelarve ja isikutega seotud probleemid. Pädevusprobleemidele ma täpsemalt ei keskendu, kuna need eksisteerivad pea igas Mandri-Euroopa riigis. Läänemere koostöö eeldab, et Saksamaal peaks igal tasandil (kuus valitsemistasandit) olema teataval määral kohustusi ja pädevusi, kuid seda on Saksamaa mitmetasandilises süsteemis keeruline saavutada. Teiseks eelarveprobleemid, mis tulevad piiratud ressursidest ja see teema on oluliseks muutunud just praeguse majanduskriisi tingimustes. Muret tekitab ka pidev, programmide kaasfinantseerimiseks vajaliku ressursi

puudumine ning olukorra tõsidust suurendab seegi, et Läänemere lõunaossa jäävad Saksamaa liidumaad ja kohalikud omavalitsused on majanduslikult võrdlemisi nõrgad. Majanduskriisi mõjutuste tulemusena on Saksamaa administratsioonis toimunud dramaatiline inimressursside vähendamine, praeguseks on kõigil valitsustasanditel inimressurss vähenenud 1% ulatuses. Selle tulemusena võib Saksamaa jõuda küll paremasse majanduslikku seisuga, kuid samal ajal tähendab see, et võimalus kaasata töötajaid Läänemere koostöösse on tunduvalt tagasihoidlikum.

Probleemidest tingituna tuleb kindlasti põhjalikumalt analüüsida edasisi plaane ja leida vastus küsimusele, milline on Läänemere regiooni ja Saksamaa koostöö tulevikus? Küsimusele vastates tuleks arvesse võtta kahte olulist punkti. Ühelt poolt on Saksamaa ka senistes oludes tugev Läänemere strateegia toetaja. Riigis on tugev poliitilis-administratiivsete toimijate konsensus, et Saksamaa on üks osa Läänemere regioonist. Kuulumine regiooni on ühiseks väärtuseks nii eliidi, poliitilis-administratiivse eliidi kui ka elanikkonna seas. Teisest küljest on väga oluline hoida ja kaasata sellesse koostöösse Venemaa, või pigem Venemaa regioonid. Minu hinnangul ei peaks Põhjala dimensioon toimima üksnes Läänemere strateegia välise sambana.

Saksamaal on kindel veendumus, et riikideülene või multiregionaalne strateegia on vajalik. Panustada tuleks riikideülese strateegia väljatöötamisele, mis ei hõlmaks üksnes kohaliku, regionaalse ja riigitasandi jurisdiktsioonide vastutust ja omandisuhet, vaid kuhu kaasatakse kõik sidusgrupid, kes on ühise missiooni elluviimisega seotud. Seega, avatud küsimused, mida konverentsil pole varem arutletud, aga milledele saame järgnevalt keskenduda, on: kas Läänemere regiooni koostööd peaks arendama üksnes Euroopa Liidu egiidi all, nagu seda on Läänemere strateegia, või oleks kasulik luua ka eraldiseisev regionaalne võrgustik, mis toimiks Euroopa Liidust eraldi?

Saksamaa hinnangul peaks koostöö prioriteetide arvukust tulevikus mõnevõrra vähendama. Olen arutanud seda teemat kolleegidega kohalikest omavalitsustest, nende arvamuse kohaselt on liiga palju prioriteete ja nad sooviksin nende arvukust vähendada. Peaaegu kõik Euroopa Liidu Läänemere strateegia programmid, kuhu on kaasatud kohalikud omavalitsused, keskenduvad keskkonnale, majandusele, infrastruktuurile ja heaolule. Seega, selle asemel, et määratleda aina uusi prioriteete, võiks Läänemere strateegia omavalitsuste arvamust toetada ja olemasolevaid prioriteete konkretiseerida.

Lisaks viimase, kuid samuti olulise punktina on vaja eemaldada mõned olemasolevad takistused, mis raskendavad erinevate sidusgruppide osalemist. Teema, mis seondub “krooniliselt alarahastatud “alt-üles” projektidega”, oli üleval ka eisel ümarlaua arutelul ja sellega seonduvaks mureks on eelkõige olukord, kus projektide elluviimiseks vajalike rahaliste vahendite hankimisel avalikest allikatest ollakse sageli silmitsi märkimisväärsete bürokratlike piirangutega.

Asbjörn Roiseland, Bodo Ülikooli professor, Norra

Kuidas kujundada tõhusat partnerlust?

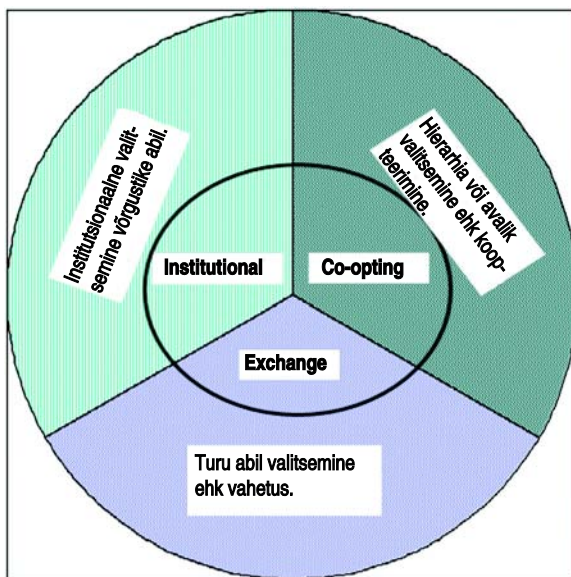
Norralasena ei kuulu ma arutelu objektiks olevasse regiooni ja seetõttu puuduvad mul Läänemere regiooni osas ka spetsiifilised teadmised. Kuid minu osalemise eesmärgiks antud konverentsil ongi lisada arutellu Norra, kui regiooni mittekuuluva riigi aramus. Samas võib minu siinviibimisel olla teinegi põhjus, nimelt see, et viimase kümne aasta jooksul olen tegelenud valitsemise võrgustike ja partnerluse uuringutega. Seega kuuluvad minu töövaldkonda kindlasti ka käesoleva konverentsi teemad. Antud

ettekannet annab partnerluse osas peamiselt küll teoreetilist informatsiooni, kuid selle kasulikkus sõltub suure osas teist endist, teie tahtest ja oskusest seda konkreetset Läänemere regiooni spetsiifilises kontekstis kasutada ning tõlgendada. Kaasaegses valitsemises domineerib sageli nn kuuluse leping mehhanism. See on väga lai termin ja katab valdkonnad nagu võrgustike abil valitsemine, ühildatud valitsemine, partnerlus jne. Tänapäeval on see laialt kasutusel nii praktilistes valdkondades kui ka akadeemilistes aruteludes. Välja võib tuua mitu põhjust, miks näeme pidevat koostööd põhineva korralduse kasvu. Üheks põhjenduseks on kindlasti suurenenud ootused valitsemise sõnade ja tegude suhtes. Tänapäeval ootame valitud saadikutelt rohkem kui kunagi varem ajaloos. Miks see nii on? Vastus peitub selles, et globaliseerumise trend ja ootuste individualiseerumine on muutnud ühiskonna probleemid ja väljakutsed tunduvalt dünaamilisemateks ning keerukamateks.

Minu ettekande võtmesõnaks on partnerlussuhted, kuid lisaks sellele käsitlen võrgustike kujundamist, ühildatud valitsemist ja veel mõningaid teaduskirjanduses levinud võtmekontseptsioone. Eelnimetatud on osaliselt paralleelsed diskursused kui ka konkureerivad kontseptsioonid. Täna võib leida partnerlusel põhinevat korraldust erinevates valdkondades. Esiteks võib seda kujundada üksnes avaliku sektori toimijate vahel, näiteks ühiste tootmisvõrgustike või koordineerimismehhanismide kaudu. Kuid see võib rakendada ka avaliku sektori ja kodanikuühiskonna toimijate vahel, näiteks spordi- ja kultuurivaldkonnas ning avaliku ja ärisektori toimijate vahelise koostööna näiteks ühistranspordi, infrastruktuuri või ehitusvaldkonnas. Kõigil neil partnerlussuhtel on üks oluline ühisjoon, kaootilisus. Sellest tulenevalt puuduvad neil selge hierarhia ning juhtimissüsteem, suhete aluseks on ühishuvi või ühiseesmärgi olemasolu ja lisaks toimivad kõik teatud määral hierarhia varjus. Enamasti on mingi võimalus toetuda ühisele avalikule võimule.

Kuna eelnevalt nimetatud partnerlusvormid põhinevad avalikul valitsemisel, pööran tähelepanu joonisele (Joonis 1.), mis võimaldab vastata järgmistele tähtsatele küsimustele: Kuidas partnerlusuhteid valitseda? Kuidas tõsta avaliku valitsemise võimekust ka tegelikkuses partnerlusuhteid mõjutada? Need on olulised teemad igas demokraatlikus riigis. Arvan, et üsna kasulik oleks käsitleda partnerlust kui üldlevinud valitsemisviisi loomulikku osa. Usun, et enamik teist on tuttav avaliku sektori valitsemisega, mis on avaliku valitsemise teostamise klassikaline mudel. Samuti on olemas turu kaudu valitsemine, kus avalik sektor on üldjuhul tegevus eelduste kujundaja ja avalikke teenuseid osutatakse äri- toimingate poolt. Viimastel aastatel on üha enam levinud ka võrgustike valitsemine. See on eelmisi täiendav, kuid neist erinev avaliku valitsemise teostamise võimalus. Tegemist ei ole turulise ega avaliku sektori sisese valitsemisega, vaid eraldiseisva kolmanda võimalusega.

Joonis 1. Valitsemise ja partnerluse teoreetilised perspektiivid

Kasutades neid väga levinud valitsemise viise, mille iga vorm sisaldab väga erinevaid tehnikaid ja institutsionaalseid struktuure, saame määratleda kolm partnerluse tüüpi. Esiteks vahetusel rajanevad partnerlussuhted, mille puhul on tegemist turgu peegeldava partnerlusega. Osapoolte vahel toimub lihtne ressurside vahetus, näiteks vahetatakse raha teatud tüüpi teenuste vastu. Teiseks, koopteerimine e. hierarhia iseloomustab sellist partnerlust, mille kaudu tagatakse avalik kontroll valitsuse poolt seatud eesmärkide täitmise üle. Siinkohal on oluline, et regionaalsete arengutega ja regionaalse valitsemisega seotud poliitika valdkondi arendatakse ja mõistetakse institutsionaalse partnerlusena. Kolmandaks, partnerlussuhted, mida mõned kutsuvad ka orgaaniliseks partnerluseks. See põhineb ühise pühendumuse ideel ja eeldab koostöösse kaasatud toimijate teatud iseseisvust. Kuid hoolimata erinevustest, on kõigi partnerluse vormide alusprotsessiks usalduse loomine, ühise hoiakute, kuvandite kujundamine, ühine kultuur ja väärtused ehk teatav kokkulepe, mis valmistab toimijad ette edasiseks ühiseks tegevuseks. Samas tuleb meeltes pidada, et ühekordsed tegevused ei pruugi tingimata olla veel tulevase partnerluse üheks osaks.

Kui eelnev oli võrdlemisi teoreetiline, siis edasine keskendub minu konkreetsemale huvivaldkonnale ja seondub järgmiste küsimustega: Kuidas partnerlussuhteid valitseda? Kas avaliku valitsemise kaudu saab üldse neid partnerlussuhteid juhtida? Tänapäevases Euroopa kirjanduses on pööratud palju tähelepanu erinevatele võimalustele ja kaudsetele tehnikatele, mida valitsus saaks partnerlussuhete mõjutamiseks kasutada. Kuid samas ei saa eelnevalt iseloomustatud partnerlusvorme asutada käsu korras ega lihtsalt üles ehitada. Seega, kui avalik võim planeerib tuginemist partnerlussuhetele, peab olema väga selge ülevaade, mida ta partnerluse kaudu teha saab ja mida ei saa. Üks, mida avalik võim partnerlussuhete loomisel teha saab, on selle koosseisu mõjutamine määratledes osalemise põhimõtted ja kriteeriumid. Teiseks on võima-

lik mõjutada partnerluse sisu suunates partnerluse eesmärkide kujundamist ja seda, mille nimel tulevikus töötatakse. Kolmandaks saab avalik võim mõjutada partnerluse protsessi. Eelnevaid väiteid kinnitab ka Norra praktika. 1990. aastal tutvustati Norras Regionaalse arengu programmi, mille planeerimise protseduurid olid suures osas inspireeritud Euroopa Liidu traditsioonidest, samas oli programm riigi poolt ette antud. See programm püüdis määratleda maakonnaavalitsust kui regionaaltasandi koordinaatorit. Olid ette antud juhtnöörid, milliseid toimijaid tuleks loodavatesse võrgustikesse kaasata ja milliseid mitte. Koosseisu määratlemise üheks eelduseks oli erasektori toimijate osalemine partnerlussuhetes. Kui kõrvutada Norra praktikat teooriaga ja keskenduda programmi sisule, siis püüdis ka Norra valitsus määratleda mõned ühised eesmärgid või selle, mille nimel võrgustik peaks tegutsema. Üheks sihiks oli määratleda mõned regionaaltasandi kui terviku eesmärgid. Selle sujuvaks saavutamiseks eeldas valitsus, et kõik partnerlused töötaksid välja aasta tegevusplaani, mille võtaks vastu regiooni parlament ja kinnitaks keskvalitsus. Analüüsides partnerlussuhteid erinevates riigi piirkondades, on näha, et mõnes regioonis ei ole peale paari toimija vahelise diskussiooni ja planeerimistegevuse midagi olulist muutunud. Samas on regioonid, kus planeeringuprotsessi läbiviimine on andnud märgatavaid tulemusi, näiteks loodud usaldus ning kujundatud ühised reeglid ja tegevused.

Kuna koostöö üheks lisaväärtuseks on võimalus õppida teiste kogemustest, siis võiksid Norra juhtumit iseloomustavad puudused olla üldiseks õppetunniks ka teistele riikidele. Esiteks rõhutasin, et partnerluse kujunemisel tuleb alati tagada entusiasm, loovus ja uuenduslikkus. Enamik partnerlussuhteid tunduvad nende loomishetkedel väga edukatena, kuid aja möödudes tekib suhtesse rutiin ja bürokraatia. Seega on vale eeldada, et võrgustikke iseloomustab tavalistest organisatsioonidest erinev elutsükkel. Ka seal muutuvad partnerlussuhted rutiinseks ja tekib vaja-

dus uuenduste järele. Suure tõenäosusega ei peaks partnerlussuhete eluiga olema pikem kui viis kuni kümme aastat. Teiseks, oluline on meeles pidada, et partnerlus seostub ülimalt positiivsete sõnadega nagu usaldus, koostöö jms. Kuid partnerluspõhise koostööga kaasneb alati ka varjatud võimuvägi, mis võib tekitada partnerite vahelist usaldamatust. Üsna oluline on selliseid protsesse pidevalt jälgida ja kui ilmneb usaldamatuse tekkimist, on vaja koheselt reageerida. Kolmandaks ja viimaseks tõstatan järgmise küsimuse: Kuidas kaasata partnerlusesse erasektor? Norra juhtumi puhul oli erasektori toimijate kaasamine üheks valitsuse oluliseks eesmärgiks, kuid nende kaasamise osas tuli langetada teatav valik. Võrdlemisi raske oli valida, millised toimijad peaksid olema partnerlussuhetes esindatud ja millised mitte. Tuli otsustada, kas äriktori toimijad peaks olema esindatud kellegi poolt, kes tegutseks sektori kui terviku esindajana, või tuleks kaasata üksikute firmade juhid. Kui valida viimane, siis on suurem tõenäosus jõuda päriselule lähemale, kuid sellega kaasneb risk, et olukord tundub ebaõiglane neile, kes partnerlussuhetesse kaasatuks ei osutunud, kuid kes oleks soovinud neis osaleda. Seega on partnerluse koosseisu kujundamisel üheks suureks väljakutseks tasakaalu leidmine õigluse ja otsese kaasatuse vahel.

Maris Kucinskis, Läti Parlamendi liige

Edvins Karnitis, Läti Ülikooli professor

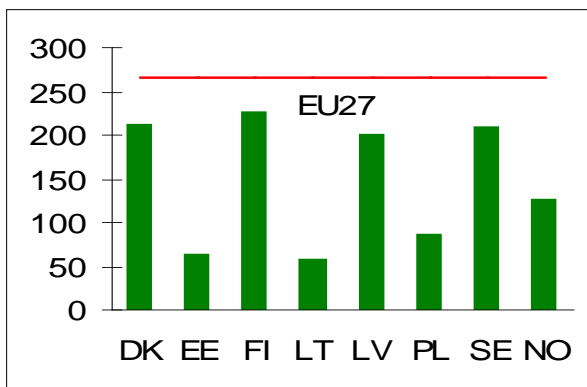
Ühendatud Baltikumi teadmiskeskus kui riikide ja linnade võrgustike loomise keskkond

Kui vaadata Läänemere strateegia teemasid, siis enamik probleeme väljuvad teadmistega seonduvatele küsimustele. Võtmesõnad nagu teadmised ja innovatsioon on strateegia ja selle rakendustegevuste aluseks. Hinnates strateegia elluviimise võimalusi,

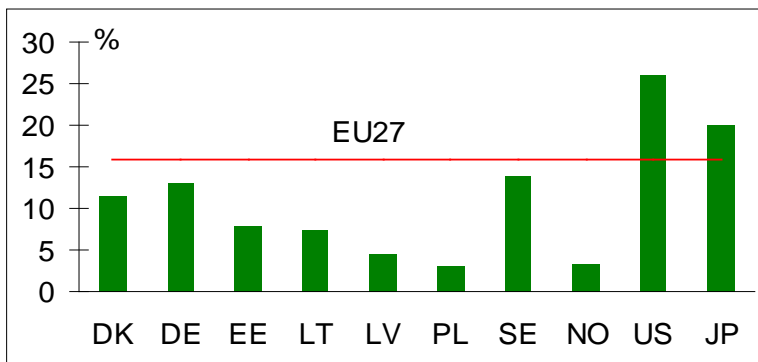
tuleb alati silmas pidada kahte võtmeküsimust. Esiteks, kas meil on selleks piisavalt ressursse? Teisisõnu, kas strateegias on kasutada piisavalt inimressursi, keskkondlikku ressursi, finantsressursi? On positiivne, et Läänemere riikide käsutada olev teadmiste ressurss ja ka teised ressursid on tunduvalt suuremad kui keskmiselt Euroopa Liidus. Teiseks, iga võrgustikupõhise tegevuse küsimus on: Kas partneritel on sarnased eesmärgid? Ideaalis peaks vastus olema jaatav. Kõikide riikide arengustrateegiatel on küll erinevad eesmärgid, kuid regiooni riikidel on alati vähemalt üks ühine eesmärk – elukvaliteedi tõstmine. Ainuüksi seetõttu on ühine koostöö antud regioonis võimalik.

Järgmised strateegiaga seonduvad küsimused on: Kus on meie nõrkused? Milleks on meil selle strateegia õnnestumist vaja? Meie võimekus Läänemere regiooni teadmisesressursi kasutamiseks on võrdlemisi nõrk. Innovatsiooni ja konkurentsivõimelisuse reitingutes oleme juhtpositsioonidel. Kuid reitingute hoolikamal vaatlemisel selgub, et oleme juhtpositsioonil tänu suurele sisendile ehk meie tulemus põhineb innovatsiooni sisendi näitajatel, kuid innovaatiliste *väljundite osas* nagu kõrgtehnoloogia eksport ja patenteerimine, oleme madalal positsioonil. Nõrk väljund ilmneb nii materiaalsete kui mittemateriaalsete mõõdikute osas, nagu patentide arv uuringu kohta, arendustegevustele tehtavad kulu- tused või kõrgtehnoloogia roll ekspordis (vt Joonis 1. ja 2.)

Joonis 1. Saadud patentide arv suhestatuna uurimis- ja arendustegevuste kulutustega

Joonis 2. Kõrgtehnoloogia ekspordi osakaal kogu ekspordi mahust (%)

Peamine põhjus, miks oleme sellises olukorras ja miks on vaja sellel teemal arutleda, tuleneb asjaolust, et Läänemere regiooni riigid on reeglina väikesed, kuid väikest partnerit peetakse nõrgaks partneriks. Samas, vaatamata sellele, et Saksamaa ja Venemaa on suured riigid, on nende puhul tegemist föderaalriikidega ja seal võib tekkida raskusi föderaalsete osade kaasamisega re-

gionaalsesse koostösse. Seega on strateegia elluviimise võtmesõnaks uuringute integreerimine. Kui ma olin Läti Parlamendis, me rääkisime Baltikumi uuringupiirkonnast, kuid isegi see on liiga kitsas lähenemine. Me ei peaks rääkima mitte üksnes integreeritud uuringutest, vaid ühendatud teadmiste piirkonnast, mis hõlmab kõiki hariduslikke ja innovatsiooniga seonduvaid institutsioone, organisatsioone ja tegevusi. Selle piirkonna keskseks ülesandeks peaks olema uute toodete välja töötamine ja sellest tulenevalt tuleks kaasata ka tööstusettevõtted. Baltikumi teadmiste piirkond peaks sisaldama kõikvõimalikke teadmispõhiseid protsesse, integreeruma erinevate regioonidega ja kindlustama teadmiste vaba liikumise. Vaba liikumine on see, mis tuleb Läänemere regioonis kindlasti tagada. Samas võivad piirkonna teadmistevood olla väga erinevad, olen maininud neist mõned ja siia võiks veel paljugi lisada.

Iga riik, regioon ja linn peaks siduma oma tugevad küljed selle teadmispirkonnaga. Piirkond võiks integreerida kõik riikide ning linnade tugevused ja eelised. Sel viisil minimiseerime praegust teadmiste killustatust. Järgnevalt üks konkreetne näide. Audiitorfirma soovitas hinnata Balti riikide innovatsioonivõimet. Selgus, et üldiselt on kõige kõrgema võimekusega Eesti. Kui hakati hindama selle võimekuse komponente, selgus, et uuringu- ja arenguvõime on kõige kõrgem Eestis, kuid kõige parem ärikeskkond väikestele ettevõtetele on Leedus ja kuluefektiivsuse tase on kõige parem Lätis. Seega, kui suudame integreerida kõik olemasolevad võimalused, on võimalik saavutada just seda, mida vajame, ehk parema kvaliteediga väljundeid.

Nagu eile mainiti, on strateegial soodne poliitiline keskkond, kuid see ei ole õnnestumiseks piisav tegur. Samuti mainiti, et strateegiasse ei lisandu uusi üldiseid regulatsioone, ega kokkuleppeid Euroopa Liiduga. Arvan, et Läänemere strateegia elluviimiseks peaks olema tugevad poliitilised ja pika-ajalised kokku-

lepped ja strateegia peaks harmoneeruma olemasoleva legaalse keskkonnaga. Kuidas seda saavutada? Probleem on selles, et regiooni teadmised on koondunud konkreetsetesse piirkondadesse, ennekõike suurlinnadesse. Seega on võtmesõnadeks koostöö linnade, teadmiste omajate ja tootjate vahel. Taaskord tuleb meelde tuletada, et elame 21. sajandil ja seega ei suuda üks suurlinn, ilma tugeva riikliku toetuseta oma strateegias ette nähtud rolli täita. Vaja läheb tugevat koostööd, kus peamisteks toimijateks on linnad, kuid koostösse tuleb kaasata ka riiklik tasand, kes loob selleks vajaliku keskkonna. Mida on vaja linnade kaasamiseks strateegia protsessi? On ilmselge, et kõik need sajad kohalikud omavalitsused ei saa olla elluviimisesse kaasatud, seda juba seetõttu, et kõigil neil ei ole vajalikku võimekuse taset. Samuti peavad asjakohasel partneril olema tegutsemise osas valikuvõimalused ja nad peavad olema ka tegelikkuses autonoomsed kohalikud omavalitsused. Tulenevalt üksikute partneritega seonduvatest probleemidest, on otstarbekas tegutseda riiklike omavalitsusliitude tasandil, kes esindavad kõigi kohalike omavalitsuste huve.

On selgelt demonstreeritud, et keskmise üksiku kohaliku omavalitsuse puhul ei ole sellise kõrge koostöövõimekuse saavutamine võimalik. Samas, kui tegemist on tõepoolsest autonoomse, sõltumatu üksusega, ei vaja see enda alalhoidmiseks täiendavaid liite. Seega on individuaalsetele kohalikele omavalitsustele vaja toetatavat õiguslikku keskkonda, et neil oleks võimalus ise otsustada, mida nad teha soovivad. Teisalt, võimekus tegutseda rahvusvahelisel tasandil peaks linnast või pealinnast edasi kanduma regionaaltasandile, sisemaale ja kõik regioonid peaksid integreeruma linnaga. Sellise teadmiste piirkonna struktuuri arendamine peaks olema ka riiklik huvi. Kuid, mis need arendustegevused on? Üldjuhul on tegevused traditsioonilised, erinevuseks on vaid see, kas need leiavad aset rahvusvahelisel või riikideülel tasandil. Kuid siinkohal tuleb rõhutada järgmise tehnoloogilise laine määramist ja ettevalmistamist. Hetkel oleme praeguse tehnolo-

loogilise laine tipus, peamised tegevused on seotud võrgustikega ja informatsiooni edastamisega. See laine kestab veel umbes kümme aastat. Küsimus on aga järgmine: mis tuleb peale käimasolevat tehnoloogilist lainet? Kolme aasta eest olid kõik kindlad, et tuleks osta uut tehnoloogiat. Praegu peame aga mõtlema, kas on võimalik keskenduda mingile kindlale tööstusharule, ennekõike mõnele loovale tööstusharule ja nendega koostööd teha. See on küsimus, mida tuleks erinevate riikide vahel arutada. Sel juhul oleksime uueks laineks paremini ette valmistunud ja uusi innovaatilisi tegevusi saaks sujuvamalt edendada.

Akadeemiline ringkond peaks olema motiveeritud osalema praktilistes tegevustes, nad ei peaks keskenduma üksnes artiklite kirjutamisele. Kuid kahjuks on praegu just see uurija hindamise peamiseks kriteeriumiks. Tuleb luua finants- ja psühholoogilised stiimulid, et neid kaasata tehnoloogia praktilisse arendamisse. Samuti tuleks hinnata innovatsiooniga seotud tegevusi, kuid praeguseeni pole meil selliste mõõtmiste jaoks rahvusvahelist kriteeriumit. Soodne tegevuskeskkond on innovaatiliste tegevuste jaoks väga oluline ja sellest eesmärgist tulenevalt peaks ettevõtetele olema rohkem kasumit, et rahastada innovatsiooni. See ei tähenda, et ettevõtted peaksid olema üksnes kasumile orienteeritud. Kuid siinkohal ilmneb järgmine probleem. Kui on olemas innovaatilised arendused, mis võiksid olla ettevõtetele tulutoovamad, kuid nende rakendamine on pikaajaline ja riskantne, siis ettevõtted pigem loobuvad nende kasutamisest ehk ettevõtted võivad tihti olla konservatiivse hoiakuga ja see võib uuendusprotsessi takistada. Seega tuleks innovaatilise arengu nimel arendada õiguslikku konteksti ja rahanduslikku konteksti ehk arendada maksusüsteemi, et stimuleerida ettevõtteid rakendama pikaajalisi ja riskantsemaid uuendusi.

Viimane, kuid mitte vähemolulisem teema on elukvaliteedi tõus. Minu hinnangul seisneb innovatsioonistrateegia läbikukkumise

üks peamisi põhjuseid inimeste elukvaliteedi paranemise ja innovatsiooni vaheliste seoste alahindamises. Elukvaliteet võib olla teguriks, miks suur osa inimesi innovatsiooni protsessi ei toeta. Kui plaanime pakkuda inimestele paremat haridust ja oskusi, tuleb meeles pidada elukvaliteedi ja innovatsiooni vahelist seost. Inimesed on alati huvitatud paremast elukvaliteedist, kui see nii poleks, siis ei läheks nad Ameerika Ühendriikidesse või mõnda teise institutsiooni. Viimaseks soovin rääkida Läänemere strateegia haldamisest. On selge, et strateegial on kindel struktuur, meil on palju eesmärgi ja projekte. Strateegia alusdokumentides seisab, et põhimõtteliselt on tegemist koostöötegevustele suunatud programmiga. Tegelikult on strateegiasse kaasatud aga paljud erinevad horisontaalsed sektorid, Euroopa Liidu reeglid, riiklikud reeglid, erinevad organisatsioonid, toimijad jne. Kõikide tegevuste ja toimijate koostöö koordineerimine on väga keeruline ülesanne ja eeldab suuri kulutusi. Läti ülikooli hinnangul on Läänemere strateegia raames vaja välja töötada teatav informatsioonisüsteem, mis annaks ülevaate selle kõigist keerulistest ja laialdastest programmide, probleemide ja teemadest. See süsteem ei peaks tootma mitte üksnes informatsiooni selle kohta, kes on mille eest vastutav, vaid andma veel detailsemat infot ressursside ja kaasatud inimeste kohta. Kuid selline süsteem eeldab järgmist:

- Kõikide objektide (dokumendid, institutsioonid, projektid, eelarve jne) struktureerimist info algsade tasandil;
- Nende algsade vaheliste sidemete täpset määratlemist (hierarhia, suhted);
- Algsade ja nende vaheliste sidemete ühist depositooriumi.

Usume, et sellise süsteemi loomine on võimalik. Me lõime Lätis sellise süsteemi. Selle loomine võiks olla üks prioriteet või isegi mõne Läänemere strateegia raamistiku juhtprojekti arenduse tulemus.

Iveta Reinholde, Läti Ülikooli teadur

Ülikoolide uurimispotentsiaal kui panus teadmispõhisesse regionaalsesse arengusse

Soovin järgnevas ettekandes olla nii praktiline kui võimalik ja keskenduda praktilistele teemadele nagu teadmispõhise regiooni strateegia ja teadmispõhine areng. Hetkel on Läti Ülikool ellu viimas ühte nende teemadega haakuvat projekti. Seda finantseeritakse Euroopa majandustsooni (EEZ) kaudu ja elluviimine toimub Läti Ülikooli, Daugavpils Ülikooli, Liepaja Ülikooli, Vidzeme Rakendusteaduste Ülikooli ja Läti Põllumajandusülikooli ühissettevõtmisena. Projekti alustasime ilusate ideedega ja proovisime seda ellu viia kohalike omavalitsuste, valitsusväliste organisatsioonide, regionaalsete ülikoolide ja kohalike kogukondade kaudu. Me jõudsime järeldusele, et kui räägime võimalikest eesmärkidest, siis on jutt väga ilus, aga kui jõuame tegeliku elluviimise juurde, põrkume kokku mitmesuguste raskustega. Antud väga suure projektiga, mida juhib Läti, loodame siduda kõik regionaalsed ülikoolid, regioonid ja partnerid Norrast ning Soomest, et luua koos lahendused, kuidas teadmispõhist arengut paremini soodustada. Üheks konkreetsemaks selle projekti alustamise eesmärgiks oli regioonile vajaliku teadus- ja turundusvaldkonna põhise analüütilise võimekuse ja uuringupotentsiaali edendamine. Idee seisnes selles, et ülikoolidest võiksid saada teadmiste tootjad selles mõttes, et nad jagaksid erinevaid kogemusi ja nõuandeid, mis oleksid kergesti kättesaadavad ka regionaalsetele ja kohalikele omavalitsustele, äriettevõtjatele ja kõigile, kes tunnevad vajadust teadmiste või ekspertnõuannete järele. Arvan, et see idee oli ja on siiani väga hea.

Mida oleme pärast poole aastast tööd selle projektiga avastanud? Senisest tööst võime järeldada, et kohalikel omavalitsustel, äriettevõtetel ja kõigil teistel kasutajatel on üsna erinevad vajadused.

Kohalik omavalitsus vajab üldjuhul arengustatistikaid ja konkreetset nende kogukonna kohta käivaid uuringuid. Kuid pöördudes äriettevõtete poole selgus, et nad vajasisid ideid, mida saab lihtsalt ja kiiresti müüa, et neid teadmisi saaks lihtsalt konverteerida rahaks. See on reaalsus. Järgmiseks püüdsime välja selgitada, kuidas korraldada ja jätkata dialoogi ülikoolide ja erinevate sidusgruppide vahel. Sellest selgus, et kõik on valmis laua ümber kogunema ja arutlema, aga kui jõutakse reaalse tegevuseni, siis ilmnevad erinevatel põhjustel dialoogi- ja kommunikatsioonihäired.

Esiteks, me avastasime, et ülikoolide poolt pakutavad teadmised ja lõppkasutajate vajadused teadmiste järele ei lange tihti kokku. Tegelikult on see võrdlemisi filosoofiline teema ja see, et kahte tüüpi toimijate suutlikkus ja vajadused kokku ei sobitu, on levinud probleem terves maailmas. Kolmas järeldus, mis võib olla üksnes ka Läti spetsiifika, on probleem, mis kaasneb teadmiste tuge vajavate sektorite valikuga. Otsuse langetamine ei tugine siin selgetel indikaatoritel ega ratsionaalsetel argumentidel. Enamikul juhtudel põhineb see intuitsioonil või järgib mingeid erilisi huve. Ei saa oodata, et otsused oleksid alati ratsionaalsed, kuna kõik siin maailmas põhineb spetsiifilistel huvidel ja sellest tulenevalt võtab tugevam sidusgrupp või võitja kõik. Samuti leidsime, et regionaalsetel planeerijatel ja ülikoolidel puudub tegelikult selge idee, millised peaksid regionaalsed arenguprioriteedid olema. Praegused prioriteedid on rajatud erinevatele argumentidele: mõned neist pärinevad Euroopa Liidu tasandi dokumentidest, teised on moodustatud riiklike dokumentide põhjal, mis omakorda koosnevad erinevate tasandite dokumentidest. Kui käsitleme kindlat regiooni, siis peaks olema oluliseks küsimuses see, mis on selle konkreetse regiooni prioriteedid? Isegi kui see on probleem vaid meie riigis, eeldan, et seda küsimust tuleks tõsiselt arutleda ka siis, kui räägime Läänemere regiooni strateegiast. Küsimus konkreetse regiooni ja ka teiste regionide osas on järg-

mine: Kas prioriteet sobitub tõesti kokku kõigi sidusgruppide vajadustega?

Projektiperioodi käigus oleme jõudnud järeldusele, et teadmiste ülekande protsessis puuduvad juhtimislahendused ja stiimulid akadeemilistele toimijatele. Sidusgruppide kaasamisel tekivad sageli kommunikatsiooniprobleemid. Lätis on vajadus ja valmisolek interdistsiplinaarseks koostööks, aga kui me tegelikult selleni jõuame, siis näeme, et osapoolte kommunikatsioon on raskendatud. Selle üheks põhjuseks on vähese vastastikuse ja kollektiivse õppimise kogemus. Samuti on neis suhetes usaldamatus ning soovimatus uuringutulemusi jagada, see on omane mõlemale osapooltele ning takistab teadmiste ülekannet. Võib-olla näen kõike üsna hallides toonides, kuid minu hinnangul on see reaalne olukord ja nende puudustega on vaja arvestada ennekõike siis, kui hakkame kavandama praktilisi elluviimise mehhanisme. Seetõttu oleme püüdnud läbi erinevate tegevuste ärringkondi ühendada ja kujundada nende ühtset kogukonda. Sujuva teadmiste vahetamiseni jõudmiseks keskendume lihtsate ning aktsepteeritavate tegevusmehhanismide väljatöötamisele, mis võimaldaksid ühendada äriettevõtete ja kohalike omavalitsuste vajadused.

Selle kogemuse juures on veel üks hall või isegi tumedam äriettevõtete seonduv teema. Ettevõtted osalevad väga meelsasti aruteludes ja tutvustavad oma vajadusi, aga kui neilt oodatakse mingit kindlat tegevust või nende poolset panust, siis kaovad nad kui Londoni udu. Selles olukorras püüame läbi viia tegevuspõhist uuringut, mis kataks kõik regioonid. Hetkel veel käimasoleva uuringu eesmärgiks on leida võimalikud probleemid ja töötada välja praktilised lahendused, kuidas tagada regiooni ja ülikoolide maksimaalne vastastikune koostoime. Uuringu tulemusel loodame kujundada regioonides teadmispõhise võrgustiku ja saavutada edu ülikoolide ja äriettevõtete kokku sobitamisel. Usume, et pärast mõlema poole tundmaõppimist on meil koostöö edenda-

miseks ka praktilised oskused. Samuti plaanime koostöö ja kommunikatsiooni käsiraamatu koostamist, see võiks olla praktiline abivahend, mis lähendab uurijaid ja sidusgrupe ning muudab nende koostöö lihtsamaks.

Lõpetuseks, tasub mõelda, millised õppetunnid oleme sellest kogemusest saanud ja mille üle peaks tulevikus juurdlema? Esi- teks, kindlasti on poliitiline areng see, mis võiks suurendada üli- kooli võimekust rahuldada regioonide vajadusi. Selle saavutami- ne seondub hankeprotseduuridega, intellektuaalse omandiõiguse kaitsega ning samuti akadeemikute töökoormuse vähendamise- ga. Seega, kui soovime rääkida teatava teadmispõhise regiooni arendamisest, peavad meil olema olema väga praktilised koost- töövahendid. On kena koostöö ja selle eeltingimuste teemadel arutleda, kuid sellest kordades olulisem on omada koostöö ellu- viimiseks vajalikke praktilisi vahendeid ning mehhanisme. Vas- tust vajavateks küsimusteks on seega: Kuidas seda teha? Kuidas seda hallata?

Teiseks, kõikide probleemide lahendamisel ei saa loota ülikoolide peale, sest ka kohalikud ja riigi tasandi poliitikategijad pole sel- gelt määratlenud prioriteete. Seega tuleb meil leida partnereid ka kohalikest kogukondadest, riiklikult tasandilt või valitsusülestel tasandite toimijate hulgast ja nendega niisugustel teemadel kon- sulteerida. Teadmispõhise regiooni kujundamiseks peab meil olema selge ettekujutus prioriteetidest ja vajadustest: ehk mida me tegelikult oma ülikoolidelt tahame? Kolmandaks, tänane si- dusgruppide vaheline suhtlus põhineb pigem eelarvamustel ja müütidel kui ühisel koostöökogemusel. Võivad olla erinevad teadmussiirde mudelid, kuid enamik neist saavad siiski alguse projektidest ja põhinevad praktilisel kogemusel. Need on õppe- tunnid, mida oleme kogenud ning oletan, et mõned neist on kasu- likud ka Läänemere strateegia elluviimise jaoks. Mõnikord pais- tab, et soovime anda kõik probleemid võrgustike kanda, aga sel-

leks, et seda teha, peaksid võrgustikud olema väga praktilised, neil peaks olema administratiivne ja juhtimiselane võimekus ning kogemused.

Galina Gribanova, Peterburi Herzeni Ülikooli professor,
Venemaa

Venemaa regioonid kui Euroopa Liidu Läänemere strateegia võimalikud partnerid

Tunnen end käesoleval konverentsil esinedes pisut lõhestatuna. Ühelt poolt on korduvalt juttu olnud – eriti kõrgete poliitikute sõnavõttudes, et Läänemeri on Euroopa Liidu sisemeri. Teisalt näen oma Peterburi korteri aknast Soome lahte – ja olen seda alati Läänemere üheks osaks pidanud. Seega on minu püstitatav küsimus, mida püüan paari sõnaga avada, järgmine: mis on Läänemere regioon? Nagu hästi teame, mõjutavad Venemaa kohalike omavalitsuste rahvusvahelise tegevuse edendamist mitmed tegurid. Pean silmas regioone – Venemaa Föderatsiooni üksuseid ja kohalikke omavalitsusi, mil on omakorda mitmeid erinevaid tasandeid, mistõttu meenutavad nad paljuski Saksamaa kohalike omavalitsuste süsteemi. Meie valitsus armastabki kasutada sea-dusandluse alusena erinevaid Saksamaa dokumente, ent olles erakordselt loomingulised ja andekad, muudavad nad neid nii palju, et mitte keegi ei saa arugi, et aluseks on olnud Saksa õigusaktid.

Nii Venemaa kohalike omavalitsuste kui ka teiste riikide rahvusvahelist tegutsemist mõjutavad mitmed tegurid. Nende hulgas võib nimetada järgmised:

- piiriülese regionalismi geograafiline järjepidevus;

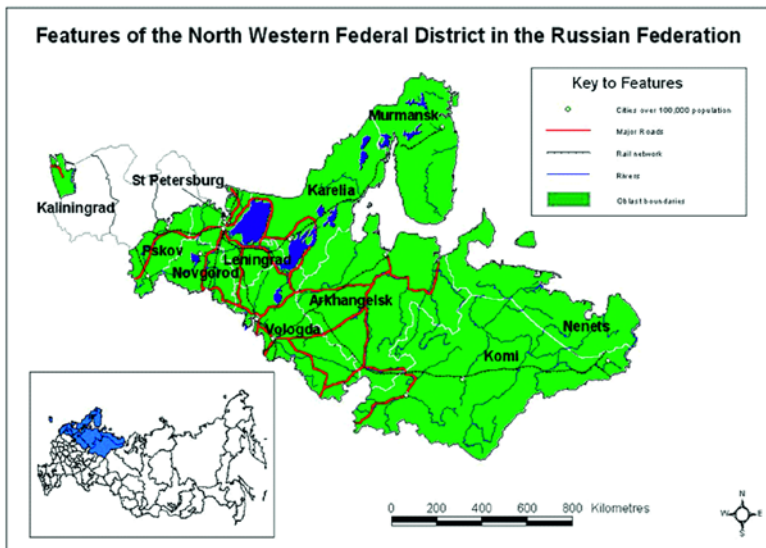
- vastastikused globaalsed ja regionaalsed kohustused;
- riikliku välispoliitika julgeolekuga mitteseotud probleemide laienemine kohalike omavalitsuste jurisdiktsiooni;
- suure ja kauge keskvalitsuse vastu suunatud populistlik käegalöömine;
- piirkondlike arenguprogrammide kasutuses olevate riiklike ressursside laialivalgumus;
- regioonide ja/või omavalitsuste võimekus mõjutada riiklikku välispoliitikat, maksusüsteemi või poliitiliste protestivahenditega;
- rahvusvaheline tegevused kui staatuse sümbol või poliitiline patronaaž;
- separatismiideed.

Neid paradiploomaatilise tegevuse põhjuseid võime kohata mitmes maailma paigas. Ent Venemaale on antud valdkonnas oma sed veelgi spetsiifilisemad tunnusjooned. Esiteks, Venemaa on tõeliselt suur riik ning tulenevalt etnilisest ja kultuurilisest mitmekesisusest on seal ka väga palju piirkondlikke identiteete. Näiteks, kui rääkida Läänemere identiteedist Vladivostokis või isegi Moskvast, võin kinnitada, et enamus inimestest ei jagaks minu tundeid. Seetõttu tulekski Venemaa puhul eristada Läänemere identiteedist rääkides termini laiemat ja kitsamat mõõdet. Kui kasutada seda kitsamas mõõtmes – Peterburi ja Kaliningradi regiooni mõttes, tuleks sinna lisada ka Novgorod ja Pihkva, mis ei asetse ajalooliselt küll Läänemere piirkonnas, ent on kahtlemata sellega seotud (olles näiteks osaks Hansa Liidu ajaloost). Teiseks tuleb meele pida, et nagu Saksamaal, kasutatakse ka Vene Föderatsioonis regiooni mõistet erinevates tähendustes. Kuid seda võib täheldada ka Põhjala dimensiooni puhul.

Kaart 1. Põhjala dimensiooni ja Põhjamaade riigid

Kaart 2. Vene Föderatsiooni Loode Föderaalkond

Läänemere strateegias on öeldud, et kolmandate riikide koostöös tuleks strateegia rakendamiseks kasutada Põhjamaade dimensiooni. Kui vaatame maailmakaarti (Kaart 1. vt lk 160), näeme, et on välja toodud ka Venemaa osad, mis ei asu küll Läänemere läheduses, ent on sellegi poolest Põhjala dimensiooni partnerid.

Kuid siin on vaja meenutada veel ühte Venemaa regionalismi dimensiooni: 2003. aastal jaotati president Putini dekreediga Venemaa seitsmeks föderaalringkonnaks, kuid president Medvedev juurutas kaheksanda ringkonna, jagades Lõuna föderaalringkonna kaheks osaks.

Arvan, et Läänemere strateegia peaks keskenduma Loode föderaalpiirkonna kaasamisele. Antud koostöö pakuks efektiivse lahenduse Läänemere strateegia ja Põhjala dimensiooni ühendamise probleemile. Mõned Loode föderaalringkonda kuuluvad piirkonnad asuvad Läänemerest üsna kaugel, ent on Läänemere regioonidega mitmes valdkonnas tihedalt seotud. (Kaart 2. vt lk 160.)

Tegu ei ole üksnes majandusliku tervikuga, vaid mitmetahulise ajalooliste ja kultuuriliste liitude kogumiga, mis loob kogukonna tajul põhineva ühistunde. Paljuski tuleneb see sellest, et Peterburi on Loode-Venemaa loomulik liider. Loode föderaalringkonna poliitilise eliidi absoluutne enamus on Peterburiga seotud, olles omandanud hariduse sealsetes ülikoolides või Avaliku Halduse Akadeemias. Etniline faktor võimendab kõnealust ühtse identiteedi tajumist veelgi. Ehkki etniliselt moodustavad Loode föderaalvaldkonna valdavalt venelased, kuulub sinna ka märkimisväärne arv soome-ugri rahvuste esindajaid (eriti Komis ja Karjalas) – kes on eestlaste ja soomlaste sugulasrahvad.

Kui EL on valmis Venemaad Läänemere strateegiasse kaasama, peab see toimuma teatud põhimõtteid järgides. Esimene oleks mitmetasandiline lähenemine. Läänemere strateegia peamised

osapooled ning partnerid peaksid olema regioonid, rajoonid, linnad ja omavalitsused, mitte föderaalkeskus.

Teine on protsessi võimalikult maksimaalne depolitiseerimine. ELi ja Venemaa suhete täielik harmoniseerimine võib küll olla meie ülim eesmärk, ent praeguseks on see siiski pigem unelm. Just seetõttu on Venemaa partnerid huvitatud võimalikult suurest "kõrgpoliitiliste küsimuste" vältimisest, mis on EL-Venemaa suhete pingete allikaks ning soovivad keskenduda argipoliitikale kui täiuslikule koostöö alusele. Selle argipoliitika sihtvaldkondadeks oleksid keskkond, transport, infrastruktuur ja majanduslik koostöö. Me peame mäletama oma minevikku – ärgem unustagem seda, mis juhtus 65 aastat tagasi. Ent eelkõige tuleb meil mõelda ning keskenduda olemasolevatele võimalustele ja tulevikuperspektiividele.

Kolmas mõte seisneb selles, et Venemaa regioonid peaksid loode Venemaa osalust puudutavas osas olema võimalikult võrdsed suunajad. 1990., sõltumatu Venemaa eksisteerimise algusaastatel olid Venemaa regioonid EL suhtes n-ö poliitilise abi saajad. Praeguseks on olukord muutunud, seega peaks partnerlus põhinema vastastikusel kasul. Eesmärgid peaksid põhinema osalejate peamistel ühishuvidel; üheks selliseks huviks on kahtlemata keskkond, nagu ka transpordiühendus või kultuurilised suhted ning haridus. Esmaseks prioriteediks peaks olema piirideülene koostöö ja siinkohal võime kasutada Peterburi ja Leningradi regiooni ning Soome viljaka koostöö kogemust, sealhulgas ka Svetogorski ja Imatra sõpruslinna praktikat. Lisaks, kogu Loode föderaalringkonna kaasamine oleks veelgi huvitavam Läänemere ühise kultuuriidentiteedi seisukohast.

Erilist tähelepanu strateegia rakendamisel tuleks pöörata maksimaalsele noorte inimeste kaasamisele. Noortel on vähem eelarvamusi ning neil on kergem ületada stereotüüpe, mis meie elu

mõjutavad ning koostööd takistavad. Läänemere strateegia peaks looma Läänemere ülikoolide võrgu. Ülikoolide vahel toimub juba praegu mitmete võrgustike kaudu palju koostööd, ent selles suunas tuleks tööd veelgi jätkata, et jõuda tõelise, teadmispõhise koostööni, millisest varasemalt juttu oli. Peaksime võimalikult palju edendama vahetusi, silmas pidades, et Venemaa on Bologna protsessi liige. Ma ei hakka siinkohal antud protsessi kritiseerima, jätan selle oma kolleegide arutada. Igatahes annab see meile võimaluse mobiilsuseks, ning Venemaad tuleks sellesse kaasata, milleks me ka valmis oleme. Eile nimetati Peterburi Läänemere suurimaks saastajaks, ent ma olen kindel, et tudengid oleksid nõus Peterburi mõneks ajaks tulema ka sellele vaatamata. Venemaal on selline nali – võib-olla mitte just kõige naljakam – et kui Venemaa peaks laiali lagunema, saaks Peterburi EL-i liikmeks juba ainuüksi tänu Ermitaažile.

Tehes Läänemere strateegia peamiseks osalisteks regioonid, tuleb mõista, et institutsionaalselt ei saa koostöö toimuda ainult regioonide tasandil. Läänemere strateegiasse võib kaasata selliseid organisatsioone nagu Loode-Venemaa regioonide majandusliku arengu ühendus, lühema nimega “Loode ühendus”, mille asutasid 11 Venemaa Föderatsiooni üksust, kes on Läänemere strateegia koostööst ka tõeliselt huvitatud. Kõnealune ühendus ühendab Loode föderaalringkonna regioonide valitsusi ja sealseid presidendivõimu esindajaid. Minu Peterburi kolleegid on väljendanud mõtet, et Läänemere strateegia Venemaal rakendamiseks tuleks moodustada nõukogu. Strateegia dokumendis on öeldud, et Läänemere strateegiat peaks EL rakendama otse ja selleks ei peaks ELs looma uusi institutsioone. Ent Venemaa kontekstis peame looma Läänemere strateegia osas vajalikud hoiakud ning seda ei saa jätta üksnes riigiametnike või Moskva teha. Antud protsessi tuleb kaasata äriühingkonna ja valitsus-väliste institutsioonide esindajaid, akadeemikuid, eksperte. Olgem realistid – tänapäeva Venemaal võib piirkondlik koostöö õnnestuda üksnes

juhul, kui keskviim seda kas lubab või lihtsalt ignoreerib. Seetõttu ongi nii tähtis Moskvat "lobida" ja proovida keskvalitsuse otsustusprotsessi mõjutada. Meie inimesed oskavad seda teha pigem mitteametlikul ja mitte-institutsionaalsel tasandil. Samaaegselt peaksime looma ja arendama oma enda riikidevahelisi, piirideüleseid ja sõpruslinnade suhtevõrgustikke, edendamaks kõike seda positiivset, mis juba praegu on aset leidmas. Olen kindel, et Loode-Venemaast saab teiste Venemaa regioonide jaoks eeskju sellest, kuidas arendada oma piirkondi koostöös keskviimu ja rahvusvaheliste osalistega. Tere tulemast Läänemere-Venemaale!

Jaan Lõõnik, Eesti Omavalitsusliitude Ühenduse esimees

Eesti omavalitsuste koostööst Läänemere-äärsete riikide omavalitsustega

Minu ettekanne keskendub sellele, kuidas Eesti omavalitsussüsteem toetab Läänemere-äärset partnerlust ja millised on selle võimalused ja takistused. Täna on põhjusega palju kõneletud Läänemere strateegiast. Aastaid on olnud kuulda poliitikute sõnavõtte mitmel tasandil, mille sisuks oli koostada sarnaselt Vahemere strateegiale ka Läänemere strateegia, tugevdamiseks siinse piirkonna riikide ühtekuuluvust ning, mis seal salata, ka positsiooni Vahemere-äärsete riikidega konkureerimisel nii poliitiliste otsuste kui ka majanduslike ressursside osas.

Tänaseks on olemas Läänemere strateegia, mille abil peaks senisest veelgi paremini avalduma ja realiseeruma meie piirkonna suur majanduskasvu potentsiaal. Erinevalt Vahemere strateegiast ei ole Läänemere strateegia realiseerimiseks ette nähtud eraldi rahaeraldise Euroopa Liidu eelarvest. Läänemere piirkonda vaa-

deldakse kui keskmisest enam arenenud tööstus- ja kasvupiirkonda, kes peaks oma ideid ja arenguprobleemide lahendamist suutma suuresti ise rahastada. Meie probleem siit Eestist vaadates on see, et Läänemere kummagi kalda riigid on väga erineva majandusliku võimekusega – kõrvuti Euroopale eeskujuks olevate sotsiaaliikidega Skandinaavias on siin ka alles arenemisjärgus ning suure majanduskriisiga maadlevad Baltikumi väikeriigid. Tänu soovile pidada sammu n-ö rikaste riikidega ning pakkuda võrdväärset partnerlust ühiste probleemide lahendamisel lasub Balti riikidel väga suur koormus – nii inimpotentsiaali kui ka raharessursi mõistes.

Arvan, et Läänemere riigid tunnetavad piirkonna üldisi arenguvajadusi ja regionaalprobleeme sarnaselt. Me kõik mõistame, et oluliselt tuleb panustada Läänemere keskkonnaseisundi parandamisse nii kalamajanduse, turismimajanduse, kaubaveo kui ka looduskaitse aspekte silmas pidades, soodustada tuleb kaupade, ideede ja inimeste vaba liikumist ning parandada regiooni ühendusi Euroopa tuumikalaga. Läänemere strateegia kõigest sellest kõnelebki ning näitab kätte vastavad suunad.

Lisaks erinevale võimekusele on Läänemere riigid ka oma ülesehituselt erinevad. Eesti on väike riik, meil on alla 1,4 miljoni elaniku. Erinevalt föderaalriikidest või suurematest riikidest, on Eestis üks kohaliku omavalitsuse tasand. Meil puudub nii piirkondlik (maakondlik) kui regionaalne omavalitsus ning tõenäoliselt ei ole neid meie oludes autonoomse haldustasandina ka vaja. Kuid see ei tähenda, et Eesti avalikus halduses neid tasandeid ei ole. Meil on olemas riigiasutusena maavalitsused ja ministeeriumide, riigiametite ning teiste asutuste regionaalsed halduskeskused, samuti on kohalike omavalitsuste territoriaalsed koostöorganisationsioonid – maakondlikud omavalitsusliidud. Eelkõige omavalitsusliitude kaudu peaksid avalduma piirkondlikud ühis-

huvid ja strateegilised eesmärgid, mille saavutamise nimel ühiselt töötada.

Tegelikult on Eesti regionaalse tasandi haldus pigem nõrk, kuid eriti viimastel aastatel järjest nõrgenenud. Viimase tendentsi põhjused seisavad nii riigi maakondlike haldusfunktsioonide koondamisel Eesti nelja regionaalkeskusesse kui ka omavalitsusjuhtide vähesel motiveeritusel teha maakonna arengu nimel sisulist koostööd.

Strateegilise koostöö vähesus on valdavalt iseloomulik ka Eesti omavalitsuste ja omavalitsusliitude suhetele välisriikide partneritega. Kuigi on üksikuid häid näiteid programmisest ja pikaajalisest piiriülesest tasakaalustatud ühistegevusest regionaalse konkurentsivõime edendamiseks (nt Tallinn-Helsingi Euregio, Pihkva-Livonia Euregio, 3+3 maakondade koostöö) on valdav siiski juhuslik suhtlemine ning kultuurikollektiivide vahetus. Vaatan imetlusega nt Soome omavalitsusjuhtide innukust, kui palju nad panustavad suhetesse Kagu-Aasia riikidega, mis on Euroopa Liidu üks peamisi kaubanduspartnereid. Eesti omavalitsused ei ole välissuheteid kohaliku ettevõtluse perspektiivseid huve silmas pidades süsteemselt arendanud.

Kuid huvitava tegevusliini on välja arendanud näiteks Valgamaa Omavalitsuste Liit, kes koos Rootsi Jämtlandi lääni omavalitsuste liiduga osutab Ukraina Šatski rajoonile arenguabi kohaliku elu arendamiseks. See on ühtlasi ka kinnituseks meie välisministri lõunasele sõnavõtule.

Arvukalt on näiteid, kus Eesti omavalitsused saavad Läänemere-remade partneritelt informatsiooni või kogemusi aktuaalsete probleemide lahendamiseks või kohaliku poliitika kujundamiseks. Näiteks, Harjumaa Omavalitsuste Liit otsib koostöös Helsingi, Kopenhaageni ja Oslo linnaga lahendusi Tallinna ja teda ümbritsevate omavalitsuste koostöö korraldamiseks. Lääne-Viru

Omavalitsuste Liit on omavalitsuste spetsialistidele korraldanud mitmeid õppevisiite Rootsi Gävleborgi lääni. Neis aga domineerib pigem ühepoolne kasu, mida võiks nimetada ka Eesti omavalitsuste järeleaitamiseks.

Tasakaalustatud arengu edendamisele mõlemapoolse kasu huvides on suunitletud Euroopa territoriaalse koostöö programmid. Eesti omavalitsused osalevad Eesti-Läti, Kesk-Läänemere, Eesti-Läti-Vene ja Läänemere programmis. Eesti-Läti-Vene programm on alles käivitamisel, teistes viiakse käesoleval perioodil juba mitmeid projekte ellu. Nende programmide raskuskese on suunatud keskkonnahoiu (sh Läänemere), ettevõtluse, sotsiaalse sidususe ja kommunikatsioonide arendamisele.

Eesti-Läti programmi põhitähtsuseks on muuta perifeersed ja hõreasutustega piirkonnad majanduslikult konkurentsivõimeliseks ja atraktiivse elukeskkonnaga (sotsiaal-majanduslik, looduskeskkond, ühendused) piirkondadeks ning muuta piirkonnad üheks tervikuks. Kesk-Läänemere programmi visiooniks on globaalselt tunnustatud, dünaamilise, jätkusuutliku ja konkurentsivõimelise regiooni loomine, mis on atraktiivne ettevõtjatele ja turistidele ning kus inimesed tahavad elada, töötada ja investeerida.

Need on suured eesmärgid, mille saavutamiseks on vaja koostada ja ellu viia regionaalse mõjuulatusega projekte. Regionaalse mõju aspektist lähtuvalt peaksid territoriaalse koostöö programmide elluviimisel olema võtmetegijateks maakondlikud omavalitsusliidud. Tegelikult on omavalitsusliidud olnud aga väga passiivsed. Eesti-Läti programm on kokku rahastanud 27 projekti, kuid Eesti maakondlikud omavalitsusliidud ei osale neist üheski; Kesk-Läänemere programm on rahastanud 19 projekti, millest vaid ühes osaleb Eesti maakondlik omavalitsusliit (Järva OVL osaleb maa-asulate reovee puhastuse alase info- ja kogemuste

vahetamise projektis). Läänemere programm on kokku rahastanud 46 projekti, millest Eesti maakondlikud omavalitsusliidud ei osale üheski. Samas on näiteks Soome, Rootsi ja Poola regionaalsed omavalitsusstruktuurid palju enam esindatud.

Eesti maakondlike omavalitsusliitude vähese aktiivsuse tingivad kaks peamist põhjust. Esiteks ei ole programmide temaatika otsest seotud Eesti omavalitsuste ülesannetega (nt ühistransport, ettevõtlus, turism jms). Teisalt näitab see ka omavalitsusliitude nõrkust regionaalsete projektide kavandamisel ja neis osalemisel. Oleme sellele probleemile juhtinud programme koordineeriva Siseministeriumi tähelepanu ning teinud ka vastavad ettepanekud regionaalsete koostööprojektide väljatöötamise soodustamiseks, kuid tulutult.

Lõpetuseks, tulles tänase konverentsi teema juurde, on minu ettepanek selle programmi vastutavatele isikutele leida võimalused, kuidas Euroopa territoriaalse koostöö programme senisest rohkem siduda regionaalsete ja omavalitsuslike haldusstruktuuride ja nendevahelise koostöö arendamisega. Sõltub ju nende asutuste koostööst suuresti ka Läänemere strateegia eesmärkide saavutamine.

Vladimir Šokman, Tartu abilinnapea, Eesti

Koos saame hakkama ka masuaja muredega

2008. aasta sügiseks oli üsna selge, et maailma panganduses ja majanduses toimuvad protsessid ei jäta puudutamata ka Eestit ja Läänemere piirkonda. Seetõttu püstitasin teema ühe võimaliku töösuunana Läänemeremaade Liidu (UBC) sotsiaal- ja tervishoiukomisjoni istungil Växjös, kuna olen selle komisjoni liige.

Teema võetigi arutuse alla ja kuna mina olin teema tõstatanud, siis volitati mind sellega edasi tegelema. Pean tunnustama, et peale istungit pidasin iseendaga kaua dialoogi, kas ja kuidas edasi minna, sest teema on ju väga lai ja pea igal suunal ähvardas laialivalgumise oht ning millegipärast tundus, et ega palju abi loota pole. Kuid see oli minu isiklik mure. Tegelikult leidis teema Eesti UBC linnade ühenduses kohe aktiivset tähelepanu ja Tallinnas 2009. a jaanuaris osalenud esindajad haarasid minu jaoks ootamatult aktiivselt asjast ning me otsustasime selle ära teha. Iga kohalviibinud linna esindaja võttis enda peale teatud lõigu läbitöötamise ja eriti oluline: kõik tegid selle ka ära. Ja mis veel eriti üllatav – kokkulepitud ajaks (ehk mõne nädala jooksul)!

Edasine oli juba positiivse emotsiooni pinnal ja suhteliselt lihtne. Oma töö tulemusi esitlesime Eestis UBC-s Kärdlas, UBS aasta-konverentsil Kristiansandis, panime selle üles UBC Eesti kodulehele jne. Meie üks mõtteid oli ka selles, et kui ise problemaatika põhjalikult läbi töötame, saame endale abimaterjali. Teisalt arvasime ka, et rõhuvas osas omavalitsustest ei ole piisavalt inimesi ning tihti ka kompetentsi kõigi nende teemade läbitöötamiseks ja nad saaksid soovi korral kasutada meie poolt koostatud materjali.

Töö eesmärgiks oli analüüsida varasemate majanduskriiside kogemusi meil ja mujal ning selle alusel üritada määratleda tõenäolised eesseisvad raskused, problemaatilised kohad. Selle alusel oleks võimalik ehk teatud probleeme vältidagi, või vähendada nende negatiivseid mõjusid. Kindlasti on võimalik asja tõsiselt võttes ja analüüsides koguda teadmisi, et edaspidi samade probleemide tekkimist võimalikult hästi vältida. Valdkonda paremini tundes on lihtsam teha ettevalmistusi kriisist võimalikult sujuvaks ja kiireks väljumiseks.

Miks UBC? Otsustasime ära kasutada kogemused nii ida kui ka lääne poolt merd, et saada oludest võimalikult hea ülevaade. Ei

ole ju mõtet hakata igaühel kohe omaette uut jalgratast leiutama, eriti, kui on teada, et see on juba leiutatud. Ütleb ju eesti vanasõnagi: "kaks pead ikka kaks pead." Mitu veel parem. Ja kui mitte meie ise, no kes siis veel peaks seda tööd tegema. Üritasime kirjeldada ka, kellel oleks oma osa kriisi ennetamisel ja selle ületamise meetmete väljatöötamisel ning kindlustamisel. Muidugi olid nendeks riigiorganid ja mitmesugused riigi tasandi ühendused, samuti ka kohalikud organid ja kohaliku tasandi ühendused.

Tõime välja ka valdkonnad, millised meie arust osutuvad oluliseks ja vajavad rohkem tähelepanu, et vähendada kriisi mõjusid inimestele ja ühiskonnale. Kuigi olime nn pehme poole ehk sotsiaalhoolekande, hariduse, kultuuri jne esindajad, pidasime vajalikuks rõhutada, et kõik tugineb sellele, kuidas on asjalood majanduses.

Seega rõhutasime, et olulisim on ikkagi inimeste jaoks töö ja töökohad. Olgu need siis raskel ajal, kui muudmoodi ei saa, kasvõi osalise koormusega, osaaajaga, veidi väiksema tasu eest jne, aga et töö oleks olemas. Olulisim on see, et inimesel säiliks tööharjumus – vajadus tööl käia, tunne, et ta on oma kohal vajalik. Selleks on teretulnud paljud meetmed, olgu need riigi, KOV jne loodud töökohad. Nimetatagu neid avalikeks töödeks, sotsiaalseteks töökohtadeks või veel kuidagi muud moodi.

Erilisele kohale tõusevad küsimused, mis on seotud hariduse ja majanduse omavahelise sidususega. Ehk kuidas vastab koolide lõpetajate teadmiste-oskuste tase majanduse arendamise vajadustele, pidades silmas tulevikku.

Möödapääsmatu on kriisi ajal panustada suundadele, mis peavad kindlustama majanduse ja selle kaudu ühiskonna ning riigi võimalikult eduka väljumise kriisist ja uue tõusu. On oluline kokku leppida need innovaatilised suunad ja neid toetada; samuti ekspordile, transiidile jne. suunatud valdkonnad. Vältimatu on vas-

tavad rõhuasetused teha ka haridusvaldkonnas, alates üldharidusest kraadihariduseni jne. Kuidas üles ehitada õppekavad kutsehariduses olukorras, kus ettevõtjad ei tea, milliseid spetsialiste neil 3–4 aasta pärast täpselt on vaja, sellel teemal võiksin pidada lausa eraldi seminari. See kogemus on olemas, sest 1992. aastal töötasin kolleegidega välja väga paindlikud moduleeritud ja astmeliselt üles ehitatud õppekavad, mis töötasid suurepäraselt Eestis ja töötavad meie eeskujul suurepäraselt Soomes, omal moel Norras, Taanis jne. Oluline on kindlustada eriti tihe koostöö ettevõtete, haridusasutuste, aga ka vastavate ministeeriumide vahel. Leida tuleb nii vajalikud vahendid õppebaasi, praktikakohtade, aga ka õppejõudude ja paljude muude probleemide, sh õppekavade paindlikkus, lahendamise jaoks.

Haridusvaldkonna eriti oluliseks ülesandeks, lisaks eelöeldule kujuneb kriisiajal koos muude valdkondadega noorte huvitegevusega sidumine, nende vaba aja sisustamine. Teiste sõnadega on vaja leida ja luua maksimaalselt võimalusi, eriti muidugi noorte, aga ka täiskasvanute vaba aja sisustamiseks huvi pakkuvate tegevustega. Selleks ei pea tingimata ehitama uusi uhkeid spordihalle, kui raha napib. Küll aga peab olema piisavalt kas või vabaõhu spordirajatisi, olgu need siis kergliiklusteed, pallimänguplatsid või spordipargid. Tingimata on vaja kindlustada lastele juhendajad-treenerid, spordivahendid ja vajadusel ka isiklik spordivarustus – riided-jalanõud, kui pere ei suuda seda kindlustada.

Olulisemale kohale tõuseb suureneva töötuse tingimustes igasugune kogukondlik, ühiskondlik jms tegevus. Mõistlik oleks sellele kaasa aidata. Olgu selleks ruumide, vahendite, juhendajate jne eraldamine, kas tasuta või soodustingimustel. Oleneb kus ja kuidas on see võimalik. Üheks võimaluseks on näiteks ka projektivahendite eraldamine.

Erilisele kohale tõuseb selgitustöö riskidest, seda eriti noorte, kui oma kogenumatuse tõttu eriti ohustatud kontingendi hulgas. Ehk selgitus, mida võib kaasa tuua töötus, kodu kaotamine jne; millised riskid kaasnevad sõltuvusainete tarbimisega alates suitsetamisest ja alkoholist; millised on riskid tervisele. Aga selgitada tuleb ka riske seoses võimaliku õigusrikkumiste ja kuritegevuse suurenemisega.

Tervishoiuvaldkonna vastutus tõuseb kriisi ajal oluliselt. Tuleb leida võimalused kõigi abivajajate abiga kindlustamiseks. Oluline on siin mitte unustada ravikindlustuseta inimesi, samuti vähekindlustatud inimesi. Siingi on vajalik selgitustöö võimalikest riskidest, nõustamisalane ja profülaktiline töö. Sotsiaalhoolekande valdkonna koormuse suurenemisega või isegi olulise suurenemisega peab kriisi ajal arvestama, sest kõik inimesed peavad saama kindlustatud vajaliku abiga. Suureneb ilmselt vajadus varjupaiga, supiköögi, riideabi ja muude teenuste järele. Suureneb ka vajadus toimetulekutoetuste, kooliabi, koolitoidu ja paljude muude toetuste ning teenuste järele. Eriti tähtsale kohale tõusevad nõustamisteenused. Siinkohal laieneb ilmselt nende teenuste amplituuda – rohkem on vaja toimetuleku- ja planeerimisenõu, kriisi- ja võlanõustamist jne.

Püüdsime kirjeldada ka võimalikke sihtrühmi. Need on kindlasti erinevates KOVides erinevad, aga üks pea igaüks endale selgeks tegema, kus ja kellel suuremad probleemid on. Püüdsime ka kaardistada, millistel juhtumistasanditel mida ära teha annaks ja tuleks, või oleks ka ratsionaalne. Selge, et riigi tasandil tuleks kindlustada esmajoones seadusandlik ja eelarveline baas. Vajadusel on vaja teha seaduseparandusi või isegi uusi seadusi. Ka oleks riigi ülesanne leida ja vahendada rahalisi ressursse väljastpoolt, või ka "seest". Samuti kogemuste import ja vahendamine, koolituste korraldamine. Muidugi kaasneks siis ka vahendite kasutamise kontroll.

Üleriigiliste ühenduste, sealhulgas UBC osal saaks olla samuti väliskogemuste import, vahendamine, koolitused jne. Samas ka "alt" tuleva teabe kogumine, analüüs ja riigiorganitele tegutsemisettepanekute tegemine, vajadusel ka riigiorganite survestamine. Samas ka KOV ja kohaliku tasandi juhendamine, koolitus, kogemuste vahetamise korraldamine jms.

Kohalikul tasandil tuleb kindlustada, et vastu võetaks vajalikud otsused, mis looksid kohaliku "seadusandliku ruumi", aga ka leida vastavalt prognoosidele vajalikud rahalised vahendid, inimesed jne. Ja muidugi on vajalik kogu selle töö korraldamine: inimeste leidmine ja koolitamine ning nende motiveerimine. Olu-line on kindlasti info liikumise korraldamine kõigil tasanditel ja kõiki võimalusi kasutades.

Ja kui see kõik õnnestub ellu viia, siis pole meil muud, kui tunda rahulolu, vastu võtta rahva tänu ja tänud edasi anda ka riigijuhtidele.

Dr Leif Kalev, Tallinna Ülikooli Riigiteaduste Instituudi direktor, Eesti

Paneel II kokkuvõtte. Kohalike ja regionaalvõimude koostöö Läänemere regioonis: vajadused, huvid ja võrgustike iseloom

Teine paneel keskendus kohaliku ja regionaalse võimu koostööle, täpsemalt nende vajadustele, huvidele ja võrgustike iseloomule. Tänu heale diskussioonikliimale ning mõlema moderaatori tööle, ettekande tegijatele ning arutlejatele suutsime kokku panna hästi struktureeritud kokkuvõtte. Samas olid kõik ettekanded oma stiililt väga erinevad. Ettekanded olid nii praktikutelt, teadlastelt

kui ka poliitikutelt. Otsustasime neid üldistada vastavalt kolmele tõstatatud küsimusele. Esimese küsimusena tõstatati, kes on koostööprotsessis osalevad osapooled? Teiseks teemaks oli, millist tüüpi koostööd tehakse, millised on koostöö vahendid. Kolmandaks arutleti, millised on koostöö vajadused ning huvid.

Esimene küsimus: **kes on osapooled?** Olulisimateks osapoolteks on regioonid. Regioonid erinevatel tasanditel, alates väga suurtest ja keerulistest nagu Loode-Venemaa ning lõpetades väikeste ja kompaktsete regioonidega nagu Belkinge. Saksamaal on isegi kolme erinevat tüüpi regioon. Järgmiseks osalejaks on kohalikud valitsusüksused ja nende koostööpartnerid. Paljud kohalikud valitsused ei saa oma piiratud võimekuse tõttu olla üheks osapoolteks ning neil tuleb tegutseda oma partnerite kaudu. Üldiselt tundub, et võrreldes teiste eluvaldkondadega pole projektpartnerite osas suuri erinevusi. Kohalikud ja regionaalsed võimud kasutavad sarnaseid partnereid, kuid tuleb mainida, et nende praegused koostööpraktikad on väga ebatühtlased. See tuleneb ühelt poolt kohaliku ja regionaalse võimu erinevast kaasatusest Läänemere strateegiasse, kuid ka kohalike ja regionaalsete valitsuste erinevatest suurustest ning funktsioonidest. Riigiti on see erinev, seega on strateegia ellu viimise kontekstis vajalik määratleda osapooled: lisaks sellele, kas tegemist on kohaliku või regionaalse võimuga, on tarvis määratleda, mis tüüpi ja mis tasandid võivad osaleda millistes projektides.

Ühendatud teadmiseruumi loomise juures on linnade roll väga oluline. Paljudes ettekannetes väideti, et kohalik ja regionaalne võim peaks märksa rohkem kasutama ülikoolide potentsiaali. Eriliselt rõhutasid seda ettekandjad Läänemere ida- ja lõunapiirkondadest.

Teiseks küsimuseks oli, mis tüüpi vahendid on Läänemere strateegia ellu viimiseks vajalikud ja kättesaadavad? Esiteks on ole-

mas Euroopa Liidu piirkondliku ühtekuuluvuse ja piiritülese koostöö fondid ning Euroopa naaberluse ja partnerluse rahastamisvahend (ENPI). Järgmiseks suureks grupiks on Euroopa Liidu struktuurfondid, nagu INTERREG ja Põhjamere programm. Kolmandaks on olemas Euroopa Territoriaalse Koostöö Rühmitused (EGTC). Neljandaks, makroregionaalsed programmid, nagu Euroopa Liidu Läänemere strateegia, Põhjadimensioon ning kindlasti ei tohiks unustada ka Põhjamaade Ministrite Nõukogu rahastatavaid programme. Viies, eksisteerib Euroopa Kodanike programm, mis rahastab sõpruslinnade projekte. Nagu näha, on vahendite nimekiri pikk, kuid nagu oma paneelis leidsime, siiski mittetäielik. Meie peamine sõnum kõlab nii: kohaliku ja regionaalse võimu vaatenurgast peab informatsioon olemasolevate vahendite ja võimaluste kohta olema paremini arendatud ja enam süstematiseeritud. Läänemere strateegia kontekstis peaks parandama olemasolevate võimaluste nähtavust. Leiti, et lisaks Euroopa Liidu toetusele peaksid regionaalsed omavalitsused end ise paremini kokku võtma. Regionaalpoliitika elluviimiseks on riiklikud rahastusvahendid, kuid on olemas ka teisi võimalusi.

Kõige viljakama diskussiooni tekitasid küsimused vajaduste ja huvide kohta kohaliku ja regionaalse võimu vaatenurgast: mida on tarvis, mida on võimalik saavutada Läänemere strateegiat ellu viies? Baastasandil vajavad paljud projektid ja osapooled enam tähelepanu, rohkem mõistmist ning nende tegevusele kaasa elamist. Läänemere strateegia kontekstis on tunnustamine väga oluline tahk. On vajadus *sidusama riikliku ja rahvusvahelise strateegia* järele. See puudutab järgmisi küsimusi: kuidas tegelikult Läänemere strateegiat ellu viia? millised täpselt on erinevate osalejate ja osapoolte rollid ning milliseks need rollid tegelikkuses, olemasolevaid vahendeid ja juriidilisi instrumente kasutades kujunevad? jne. Üldiselt on meil regionaalse võimu praktiliseks ja laialdaseks kaasamiseks tarvis pikaajalisi poliitilisi kokkuleppeid ning adekvaatset õiguslikku keskkonda. Nagu juba mainisin,

tuleb arvestada ka erinevate osapoolte erinevat praktilist potentsiaali. Meil on erinevatel tasanditel kohalik ja regionaalne võim, kel on erinevad kompetentsid, ka praktiliste ressursside osas on suured erinevused. Uusi projekte ja võrgustikke arendades tuleb arvesse võtta ka neid aspekte.

Teiseks mõõtmeks on *kohalike omavalitsuste spetsiifilised vajadused ja huvid*, millest peamiseks on ressursiküsimus: materiaalsed vahendid ning alt-üles vaatenurk vajavad enam tähelepanu. Tuleb luua koostöömudelid, mida kohalikud omavalitsusüksused saavad iseseisvalt algatada. Koostöö peaks lähtuma mitte ainult ülalt-alla vaid saama alguse rohujuure tasandilt. Lisaks sellele on olemas teist tüüpi ressursid – ajud ning aeg, mis mõlemad on väga olulised. Tavaliselt on liiga vähe raha, liiga vähe inimesi, kel pole tihtipeale ka piisavalt kogemusi.

Järgmine tahk on eelmistest täiesti erinev ja puudutab piiritülese (st rahvusvahelise) koostöö piirkondlike osapoolte legitiimsust. Kuidas suhtuvad asjasse ja käituvad riikide valitsused juhul, kui piirkondlike valitsusüksuste vahel tekib väga efektiivne koostöö? Võtame ühelt poolt näiteks Eestis asuva venekeelse enamusega Narva linna, mis on teistest Eesti piirkondadest suhteliselt eraldatud, ning Peterburi vahelise koostöö. See võib tekitada pingeid nii eestlaste jaoks kui ka Venemaa riiklikul tasandil. Järgmiseks tulevad kompetentsi ja õiguste küsimused. Kuidas saavad kohalikud omavalitsused tegelikult mõjutada Euroopa Liidu päevakorrapunktide valikut ja eelarvet? Kuidas viia praktikasse ellu teadmiste põhised regionaalarengud? Viimasele punktile pöörasid erilist tähelepanu Läänemere idakalda teadlased ja praktikud.

Kolmas vajaduste ja huvide aspekt on seotud teadmistega üldisemalt. Rääkisime palju ühendatud teadmiseruumi loomisest Läänemere piirkonnas, mis oleks tõelise innovatsiooni aluseks Läänemere strateegia raamistikus. See teadmiseruum peaks hõlmama

nii teadustööd kui haridust ja tööstust, samuti teisi aspekte loomaks tõeliselt teadmispõhist makroregiooni. See võimaldab meil üle saada suhtelisest väiksusest, seda nii kohalikul, regionaalsel ja riigitasemel, mis kõik on suhteliselt väikesed. Osalejad leidsid, et me vajame teadmiseruumi küsimustes süstemaatilist ja refleksiivsemat lähenemist; peaksime määratlema peamised osapooled ja looma süsteemse koostöömudeli.

Viimaseks teemaks on *protsess ja protseduurid*. Rõhututati, et me peaksime vältima rutiini laskumist, bürokraatiat ja seda, et võrgustikud peaksid olema uuendatavad. Järgmiseks käsitleti võimuvõrgude küsimust. Läänemere strateegia ja koostöö kohta kohtab mitmeid spekulatsioone ja umbuskus. Kuid me peame alati meeles pidama, et partnerluses ja võrgustikes leidub alati mõnevõrra varjatud ning mõnevõrra avalikke võimuvõrgusid, sest koostöö tugineb reaalsetel huvidel. Peame sellistest võimuvõrgudest jagu saama infot jagades, samuti vältides piiratud või bürokraatlikku mõtteviisi koostöö arendamisel. Mitmete partneritega projektide puhul tuleb vältida jäikust. Paljudel osapooltel on väga hägused kompetentsid ja rollid. Võime sattuda situatsiooni, kus keegi ei näi vastutavat ja praktiliselt ei tegutse valdkonnas mitte keegi. Järgmiseks, erasektori protsessidesse kaasamine. Kuidas peaks esindama erahuve ja kuidas saavad nad tõhusaimalt panustada võrgustikesse? Kas ettevõtted taotleavad vaid kasumit või suudavad nad ka praktilisel moel panustada integreeritud Läänemere piirkonna eesmärkide ellu viimisesse? Kas neid peaks esindama koondavad huviorganisatsioonid või osalevad üksikud konkreetsete huvidega ettevõtted? Oluline on kaasamisel säilitada tasakaal, kõikide ja parimate otsese kaasamise mõttes. Hästi tasakaalustatud kaasamismehhanismid suurendavad era- ja äri-sektori üldist võimekust ning ärikultuuri.

Rääkides praktilisest lähenemisest, tuleb veel ületada mitmeid probleeme. Kuid on selge, et tahe neid probleeme ületada on olemas. Loodame, et võrgustike loomise oskusteabe arendamise töö jätkub.

Paneel 3

Kohalikud omavalitsused keskvalitsuse usaldusväärsete partneritena: kogemused läänest ja õppetunnid idast

Jørn Holm-Hansen, Norra Linna- ja Regionaaluuringute
Instituudi vanemteadur

Kohaliku ja keskvõimu partnerlussuhted – kohalike omavalitsuste rahvusvahelise koostöö õppetunnid

Kogu mikro-makro regionaalse struktuuri idee seisneb mitmeta-
sandilises valitsemises ja piiriüleises koostöös. Peamine eilset ja
tänaast päeva läbinud aruteluküsimus on – kuidas kaasata uut
tüüpi koostöösse kohalikud ja regionaalsed omavalitsused? An-
tud ettekandes tutvustan mõningaid koostöösse kaasamise eeldu-
si. Käsitlen kohalike ja regionaalsete omavalitsuste kaasamist ja
nende panust Läänemere piirkonna makroregionaalses koostöö-
süsteemis.

Oma uuringutes olen juhtinud tähelepanu peamiselt neljale kaa-
samise eeltingimusele. Olen läbi viinud mitmeid hinnanguid
Norra kohalike omavalitsuste kohta ja olnud kaasatud erineva-
tesse rahvusvahelistesse koostöövormidesse: omavalitsuste rah-
vusvahelisse koostöösse ja omavalitsuste endi vahelisse koostöös-
se. Kahjuks ei ole neid projekte Läänemere regioonis veel ellu
viidud, kuid seda on tehtud mujal maailmas, näiteks Kagu-

Euroopas, Serbias, Bosnias, Kosovos ja samuti kolmanda maailma riikides. Paljud sealsetest järeldustest on üldise iseloomuga ja seetõttu on võimalik neid kõrvutada põhjamaise olustikuga. Peamine on aru saada, et keskendumine endiselt koostööle Läänemere piirkonnas. Lisaks Läänemere regioonile puudutavad need ideed ka Norrat, mis ei ole päris Läänemere riik. Sarnases olukorras on ka meie kolleegid Gruusiast, sest ka Gruusia ei ole Läänemere riik, kuid on sellest hoolimata silmitsi sarnaste probleemidega. Peamine idee on, et kõige tõsisemaid väljakutseid ei saa lahendada ega vältida üks riik eraldi. See käib ka strateegia objektiks olevate väljakutsete kohta, nagu: majanduslik õitseng/heaolu, keskkonna-alane julgeolek jne. See arusaam on olnud meil kaua aega, isegi väga kaua, seega ei ole vaja imestada, et see on kinnitust leidnud ka makroregionaalse initsiatiivina. Hiljutise algatusena nimetaksin BALTSEA raames toimunud uuringut, kus mõningad institutsioonid, kohalikud omavalitsused, uurimisinstiitutsioonid jne tegid koostööd, et selgitada välja, kuidas käsitleda kliimamuutuse mõju. Olen väga uhke, et 24 institutsiooni koostöösse oli kaasatud ka minu uurimisinstituut.

Miks on oluline tuua kohaliku omavalitsuse ja regionaaltasand makroregionaalsesse strateegiasse? Idee seisneb selles, et nii kohalik kui ka regionaalne tasand on elanikkonnale ja kodanikuühiskonnale kõige lähemal. Veel enam, sageli on need tasandid ka äriettevõtetele kõige lähemal, seda just väiksemate ja keskmise suurusega ettevõtete puhul. Need tasandid on olulised, kuna aitavad kaasa integratsioonile ja arengule. See suundumus on põhjuseks, miks omavalitsuste vahelisest koostööst on sageli välja arenenud rahvusvaheline koostöö ja miks on see muutunud rahvusvahelist integratsiooni ja arengut, jätkusuutlikku arengut ja isegi Euroopa Liitu stimuleerivaks koostööks. Norralasena lisaksin siia veel Euroopa Majandustsooni, kuhu kuuluvad Euroopa Liidu riigid ja Island, Liechtenstein ning Norra.

Rahvusvahelistumise vajadus hakkas toetama demokratiseerumist, Lääne-Balkani demokratiseerumist ja moderniseerumist ja kolmanda maailma kohaliku valitsemise arengut. Selline koostöö on vahend, millele on meile usaldanud mitmed toimijad ja otsuste tegijad. Kuid see ei tähenda, et see alati töötab; sest vahel see töötab ja vahel aga mitte. Aga kui see ei toimi väga hästi, siis seda seetõttu, et oleme unustanud peamised eeltingimused, mis peaksid õnnestunud koostöö korral täidetud olema.

Mis need eeltingimused on?

Esiteks, millal iganes kohalik omavalitsus või regionaalne valitsus on rahvusvahelisse töösse kaasatud, teeb koostööd koduste toimijatega või välismaal asuvate toimijatega, peaks sellel olema *kindel motiiv*. Oma läbiviidud teadusuuringute põhjal olen avastanud, et projektid õnnestuvad, kui koostöös on olemas omakasu element. Koostöö motivatsiooniks võib olla see, et rahvusvaheline koostöö loob omavalitsusest soodsa kuvandi, mis on rahvusvaheliselt aktiivne, või et linnapea/vallavanem on aktiivne. Kuid see ei ole kindlasti piisav edukaks koostööks. Peab olema veel muu põhjus, peab olema midagi, mille saavutamiseks tuleks koostööprojektidega liituda. Kahjuks Norra omavalitsustel, kes teevad koostööd välisriikidega, on väga ebaselged ideed, miks nad seda teevad. Olen neile mitmeid kordi öelnud, et nad peavad olema egoistlikumad või vähemalt oma motivatsioonides enam kindlad. Lootan, et olukord selles dimensioonis paraneb.

Teisest eeltingimusest tulenevalt tuleb olla teadlik, et omavalitsuste rahvusvaheline koostöö on keeruline ja uskumatult teadmispõhine ja teadmismahukas. Ei saa minna laia maailma ja oodata, et kõik asjad on mõistetavad ning et kõik omavalitsused on sarnased üksused, kes soovivad samal teemal koostööd teha. Esineb palju kontekstuaalseid tegureid: seadusandlus, finantseerimine, mehhanismid, traditsioonid jne. Samas, see ei tee omava-

litsuste vahelist koostööd mitte võimatuks, vaid üksnes raske-
maks.

Kolmas punkt, omavalitsused teevad juba praegu palju koostööd. Kui alustada koostööd Läänemere makroregiooni egiidi all, on minu soovitusena keskenduda kõigi kaasatud riikide omavalit-
suste jaoks olulistele teemadele. Nimelt, kui keskenduda üksnes sellele, mis on akuutne omavalitsuse ülesanne ühes riigis, kuid teises riigis ei oma see mitte mingit tähendust, ei ole võimalik alustatud lõpule viia. Olen näinud palju selliseid ebaõnnestunud näiteid ka Norra omavalitsuste koostöös välisriikidega. Koostöös on oluline keskenduda peamiselt poliitika valdkonnale ja mitte nii palju omavalitsuse funktsioonidele. Poliitikavaldkond on erinevalt korraldatud ja varieerub riigiti väga palju, seega tuleb olla väga avatud kõigi võimalike toimijate, üksuste, organite, profes-
sionaalide, gruppide suhtes ja kõikide valitsustasandite, mitte üksnes kohaliku vaid ka regionaalse ja kesktasandi suhtes ja samuti riikide ülese tasandi, nagu Euroopa Liidu tasandi suhtes. Oluline on see eelkõige seepärast, et poliitikavaldkonnad on erinevalt korraldatud ja varieeruvad riigiti väga palju.

Neljandaks, kohalike toimijate poolt algatatud koostöö peab ole-
ma avatud ka riigitasandi kaasamiseks. Minu õpetussõnad olek-
sid, et ärge eirake kesktasandit oma tegevuses, selle kaasamine võib hoopis kasulikuks osutuda.

Lõpetuseks nende nelja punkti kokkuvõte: kui alustada selles
regioonis omavalitsuste vahelist piiriülest koostööd, on oluline
olla ette valmistatud. Sama oluline on koostöösse kaasatud riikide
kõrvutamise ja analüütilisus (seda mitte projekti lõpus, vaid kohe
pärast projekti alustamist). Seda on vaja teadmiste intensiivseks
kasutamiseks ja ma ei ütle nii mitte üksnes seetõttu, et olen uurija,
vaid sellepärast, et teadmiste kasutamise intensiivsus on õnnes-

tunud koostöö võtmesõnaks. Seda on oluline meeles pidada ka Läänemere makroregiooni arendamisel.

Arto Luhtala, Soome Rahandusministeeriumi kohaliku omavalitsuse osakonna nõunik

Reformides haldust, tasakaalustades majandust: Soome kohaliku tasandi kogemus

Antud ettekanne võib paljuski korrata hr Telakivi esinemist, kes hindas oma ettekandes põhjalikult Soome kohalike omavalitsuste, regionaalsete volikogude ja omavalitsuste ühenduste koostöö valmidust erinevate regionaalsete võrgustikega. Praegu toimub Soomes Läänemere strateegia arutelu: millised on strateegia tulemused? kuidas seda rakendada? kes on võimalikud partnerid? milline oleks kohalike ja regionaalsete valitsuste roll? Soomes on väga tugev ja väga autonoomne kohaliku omavalitsuse süsteem. Kohalik tasand on väga tugev ka majanduslikult, tootes täna ligikaudu 20% SKT-st, selline suundumus iseloomustab kõiki Skandinaavia riike. Lisaks on Soome kohalikel omavalitsustel ülimalt oluline roll ka tööhõives. Nimelt töötab munitsipaalsektoris täna 450 000 inimest ja riigiteenistuses (sealhulgas sõjaväes ja piirivalves) ligikaudu 125 000 inimest.

Soome süsteemis ei ole tegelikult enamik omavalitsusi valmis struktuurfonde kasutama. Nende otsene kaasatus sellistesse projektidesse on vähene, seda eriti rahvusvaheliste projektide nagu Läänemere strateegia puhul. Kuid on suuremad rannikuäärsed omavalitsused Läänemere strateegiaga seonduvast koostööst alati ülimalt huvitatud või selleks valmis: neil on olemas inimressurss, vajalikud kogemused ja rahalised vahendid. Omavalitsused käsitlevad Läänemerd kui ressursi, näiteks turismi või kalanduse

valdkonnas või klastrite moodustamiseks. Kuigi Läänemere strateegiat viivad täna ellu vahetult keskvalitsused, on strateegias mõned keskkonnateemad, korralduslikud reeglid, mille osas tuleb enne kokku leppida riikide-vaheliselt või on need reguleeritud Euroopa Liidu tasandilt ja seejärel kooskõlastatud Venemaa, kes pole Euroopa Liidu liikmesriik.

Soome kasutavad struktuurifonde ja on kaasatud piiriülese koostöö projektidesse ennekõike regionaalsed volikogud. Need volikogud suunavad kõikide regiooni valdade ja linnade sisendeid. Soomes on regionaalsed volikogud ametisse määratud ja rahastatud kohalike omavalitsuste poolt. Omavalitsused nimetavad ametisse regionaalse volikogu esindajad, see tähendab, et kõik volitavad omavalitsused peavad elluviimise või kaasfinantseerimisega nõustuma ja alles pärast seda viiakse nende otsus regionaalsete volikogude poolt ellu. Ma ei näe, et sellist kohalike omavalitsuste süsteemi baaskonstruksiooni on vaja oluliselt muuta. Näiteks toimus Soomes intensiivne arutelu, kas peaksime valima regionaalsed volikogud, millel oleks ka maksustamise õigus? Siiani ei ole selles osas mingit ühist kokkulepet saavutatud. Üldine arvamus on, et piisab kahest maksustamise õigusega valitsemistasandist: riigi ja kohaliku omavalitsuse tasandist. Soome projektides, mis on ellu viidud või algatatud regionaalsete volikogude ja sidusgruppide koostöö tulemusel, on oluline roll ülikoolidel ja erinevatel uuringuinstiitutsioonidel. Seega on küsimus, kui usaldusväärsed ja tugevad partnerid on selliste projektide haldamises kohalikud omavalitsused? Täna mainiti, et Eestis on liiga palju ja liiga väiksed kohalikud omavalitsused. Neil puudub intellektuaalne ja rahaline ressurss, et olla sellist tüüpi projektides riigi jaoks tõsiselt võetavaks partneriks. Selleks, et kohalikud omavalitsused oleksid Läänemere strateegiasse kaasatud, vajab Eesti muutusi kohaliku omavalitsemise staatuses.

Palju on arutatud omavalitsuste teemadel ja sellel, mida nad peaksid tegema. Tundub, et Soome omavalitsustel on võrreldes teiste maailma riikidega kõige rohkem ülesandeid. Nad vastutavad kogu tervishoiusüsteemi eest, keskvalitsuse hallata pole isegi mitte sõjaväehaigla. Nad vastutavad hariduse eest, välja arvatud ülikoolid, samuti enamike sotsiaalhoolekande probleemide eest ning muidugi keskkonnahoiu, infrastruktuuri jne eest. Seega järgmine küsimus, kas praegu on omavalitsusi, mis on selle koorma kandmiseks ja elanikele osutatavate teenuste haldamiseks liiga väikesed? Täna on reformid mõjutatud peamiselt kahest suundumusest. Esiteks ülemaailmne majanduskriis ja teiseks elanikkonna vananemine. Soomes on elanikkonna vananemine, võrreldes ükski millise teise Euroopa riigiga ja kogu maailma kontekstis, kõige kiirem. See on II Maailmasõja järgse beebibuumi tulemus. Kõige enam probleeme tekitab rahvastiku vananemine suuremates üksustes ja kaugemates maapiirkondades. Soome territoorium on üsna suur ja mõnes riigi osas on rahvastikutihedus väga madal. Seoses sellega on tõstatatud küsimus, kuidas pakkuda muutunud oludes võrdväärseid avalikke teenuseid kogu Soome rahvale?

Vajalike tegevuste osas on poliitikud saavutanud laialdase üksmeele ja Parlament kiitis heaks, praeguseks juba rakendatava raamseaduse. Uuel poliitikal olid mõned eriti olulised komponendid. Esiteks omavalitsuste ja riigi tööjaotuse ja teiseks ühinemise idee. Tööjaotuse vaatevinklist olid reformi lõpptulemused tagasihoidlikud – kõik varasemad kohalike omavalitsuste ülesanded jäid ka edasi nende pädevusse. Kuid muutusi tõi kaasa idee ja kokkulepe kujundada ühinemiste kaudu suuremad ning tugevamad omavalitsused. Viimaste aastatega vähenes kohalike omavalitsuste arv 448-lt 342-le ja see ulatuslik muutus leidsid aset vabatahtlikkuse alusel, sest Soome poliitilised parteid ei nõustunud sunniviisiliste ühinemistega. Tegelikult on riik need ühinemised “ostnud”, kuna vabatahtlikult ühinevatele omavalitsustele

on ette nähtud erilised toetused. Samuti on riik "ostnud" ametiühingud, kuna järgneva viie aasta jooksul pole lubatud laienevate omavalitsuste organisatsioonis töötavaid inimesi vallandada. Samas, ühest aspektist tulenevalt aktsepteeriti ka Soomes kohustuslikku koostööd. Nimelt tervishoiu valdkonnas, vähem kui 20 000 elanikuga omavalitsused peavad tegema koostööd teiste omavalitsustega sotsiaal- ja tervishoiu valdkonnas ning kutseõppe teenuseid osutav regioon peaks olema vähemalt 50 000 elanikuga.

Lõpetuseks, Soome statistikaamet hindas teatud kriteeriumide alusel, millised omavalitsused on jõudnud kriisi. See statistika on eriti usaldusväärne, kuna omavalitsused peavad oma rahaliste vahendite liikumisest neile iga-aastaselt aru andma. Pärast tulemuste ilmumist määras valitsus neile omavalitsustele, kelle rahalised väljundid olid allapoole kriisitasandit, täiendavaid ressursse. Sellest ajast saadik on selliseid põhjalikke uuringuid ja auditeid rahastanud ja organiseerinud Soome valitsus. Kuid isegi pärast pikki ja kulukaid protsesse soovitatakse vabatahtlike ühinemiste eelistamist.

Inga Vilka, Läti Ülikooli professor

Kesk- ja kohaliku valitsuse suhted kodanikuühiskonna arengu kontekstis – olukord Lätis pärast administratiiv-territoriaalset reformi

Sageli proovime leiutada jalgratast või õpime üksnes iseenda vigadest, kuid õnneks on praegune suundumus kogemuste ühtlustumise poole ja proovitakse leida üldkehtivat mudelit, mis sobiks kõigile. Samas tuleb austada erinevate kohtade, kultuuri ja valdkondade unikaalsust.

Järgnevalt tutvustan ma Läti eelmise aasta kogemust, mida ei iseloomusta üksnes globaalne majanduskriis, vaid ka Läti administratiiv-territoriaalse reformi lõpulejõudmine. Nii nagu Eesti ja Leedu, päris ka Läti Nõukogude Liidust kahetasandilise kohaliku omavalitsuse süsteemi: rajooni- ehk teise tasandi valitsused ja terve hulk väikeseid omavalitsusi. Enne reformi oli Lätis 500 kohaliku omavalitsuse üksust, neist suurim, mis hõlmas 1/3 Läti elanikkonnast, oli pealinn Riia. Ülejäänud olid enamasti väga väikesed, mõnesaja inimesega omavalitsused. Pärast reformi, mis viidi lõpule 2009. aasta juulis, on meil ühetasandiline kohaliku omavalitsuse süsteem, kohalikke omavalitsusi on tänaseks 118 – 9 vabariiklikku linna ja 109 linna/valda. Samuti on Lätis 1990. aastate lõpust alates viis planeeringuregiooni, mille peamiseks ülesandeks on tegevuste planeerimine. Reformiprotsess oli tõepoolest väga pikk. Selle pidev edasilükkamine avaldas negatiivset mõju kohalikele omavalitsustele. Kogu süsteemi reformimise vajadus ja idee esitati juba 1993. aasta Kohaliku omavalitsuse reformi kontseptsioonis. 1998. aastal kiitis Läti parlament heaks administratiiv-territoriaalse reformi seaduse. Pärast seda algas omavalitsuste vabatahtlike ühinemiste periood, sest 1998. aasta seadus tagas omavalitsustele vabatahtliku liitumise võimaluse. Järgnevatel aastatel toimusid Lätis mõned (vabatahtlikud) ühinemised, mis tuginesid valitsuse poolt kehtestatud objektiivsetel kriteeriumidel.

Esimene tähtaeg administratiiv-territoriaalse reformi lõppemiseks oli 2004. aasta, kuid see viibis ja uus tähtaeg lükkus edasi 2009. aastale. Reformi venimise üks peamine põhjus oli see, et Läti valitsuste keskmine võimulpüsimine oli ligikaudu üks aasta. Siinsed inimesed on harjunud, et valitsus igal aastal vahetub. Sellistes tingimustes kujunes traditsiooniks, et iga uus valitsus tõi endaga kaasa administratiiv-territoriaalse korralduse uued ettepanekud, kuid ühelgi neist ei õnnestunud oma uuendusi lõpule viia. Samaaegselt eelnimetatud uuendustega toimus teinegi reform. Nimelt planeeriti 1997. aastal kaotada 2001. aastaks teise kohaliku oma-

valitsuse tasandi, st rajoonide omavalitsused, mis olid küll mõõtnemelt suured, kuid neil puudusid oma ressursid. Ka selle reformi tähtaeg viibis ja lükkus edasi 2004. aastale. Lõpuks regioonitasand küll kaotati, aga igatüüks võib ise ette kujutada, milline oli sellel ooteperioodil nende üksuste töö tõhusus, kvaliteet ja efektiivsus. 2008. aastal esitasid mõned omavalitsused, kellele ei meeldinud ühinemiste idee, kaebuse Läti Konstitutsioonikohtusse. Tulenevalt sellest ei viidud reformi läbi mitte esialgsel reformiseadusel, vaid reform toimus uue, 2008. aasta lõpus vastu võetud administratiivsete territooriumide ja asulate seaduse alusel. Uue seaduse vastuvõtmine oli õiguslik mehhanism, millega ennetada Konstitutsioonikohtu poolset otsust peatada reform, kuna selle läbiviimine polnud kehtiva reformiseaduse alusel võimalik. Tegemist oli tahtliku otsusega võtta vastu uus spetsiaalne seadus, mis võimaldaks järjekordset ummikut vältida.

Tulemustest. Läti administratiiv-poliitiline kaart on mitmekülgne ja kohalikud omavalitsused on võrdlemisi erineva suurusega ka reformi järgselt. Kõige väiksemas neist on elanikke alla 3000 inimese. Antud tagajärjed on põhjustatud eelkõige sellest, et ühinemisi ei viidud läbi mitte valitsuse poolt määratletud objektiivsete kriteeriumide kohaselt, vaid need põhinesid sageli isiklikel seisukohtadel ja poliitikute vahelistel läbirääkimistel. Seetõttu on Läti administratiiv-territoriaalne kaart ka täna võrdlemisi kirju. Samas on omavalitsuse sektor üldiselt ja ka individuaalsed kohalikud omavalitsused reformijärgselt aina tugevnenud. Tabelis 1, on näha kohaliku omavalitsuse eelarve tormiline kasv 2008. aastast alates.

Tabel 1. Kogu avaliku sektori konsolideeritud eelarve ja kohalike omavalitsuste konsolideeritud eelarve aastatulud Lätis

Aasta	Avaliku sektori konsolideeritud eelarve, Mln. latti	Kohalike omavalitsuste konsolideeritud eelarve, mln. latti	Kohalike omavalitsuste eelarve osakaal avaliku sektori eelarves %
2004	2522.20	678.98	26.9
2005	3199.84	805.67	25.2
2006	4015.60	1032.55	25.7
2007	5350.58	1432.36	26.7
2008	5722.97	1677.04	29.3
2009	4734.70	1332.80	28.15

Allikas: Treasury of the Republic of Latvia (www.kase.gov.lv)

2008. aastaks kasvas kogueelarves ka kohalike omavalitsuste finantside osa, see saavutas 29% taseme ja oli peaaegu 1/3 üldisest avalikust sektori tuludest.

Läti kohaliku omavalitsussektori üheks tugevuseks võib pidada tugevat Kohalike ja Regionaalsete Omavalitsuste Liitu. See on olnud püsiv ühendus 1990. algusest saati ja omab tänaseks väga häid partnerlussuhteid keskvalitsusega. Reformi-eelsetel aastatel oli nii omavalitsuste liidu kui kogu selle sektori tegevus riigi vastu suunatud, seda oma võimu suurendamise eesmärgil, kuid ka selleks, et säilitada ja suurendada kohaliku omavalitsuse osa avalikus eelarves. Võib-olla on minu väide veidi üle dramatiseeritud, kuid tõesti on tunne, et kohalik omavalitsus ei hooli kohalike elanike huvidest. Veel enam majanduskriisi tingimustes ilmunud ühine vaenlane, elanikkond, on keskvalitsuse ja kohaliku sektori partnerlussuhteid isegi parandanud. Selgesti on seda märgata, kui rääkida läbipaistvusest, tulemuslikkuse parandamise vajadusest, efektiivsemaks muutumisest; samuti väljendub see tendentsis, et endiselt lastakse liugu vana rasva peal ehk finantsidel, mis on kogunenud kriisieelsel perioodil. Praegu on tunne, et sektori-tevaheline koostöö on tugevnenud ja seda avaliku sektori suhtu-

mise muutmise tõttu, kuid muutuse tegelikuks tagamaaks on soov oma ametikohta kuni järgmiste valimisteni säilitada.

Viimastel 2009. aasta valimistel (Tabel 2.) oli valimisosaluse protsent veidi kõrgem kui eelmistel valimistel, seda seepärast, et samaaegselt kohaliku omavalitsuse valimistega toimusid ka Euroopa parlamendi valimised.

Tabel 2. Hääletamisaktiivsus Läti valimistel

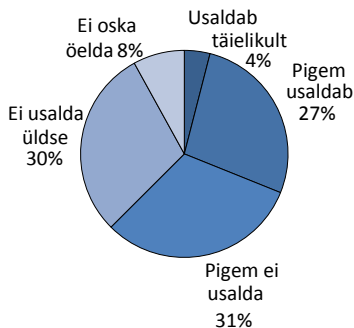
Valimised	Aktiivsus
Märts 2001	53.75 %
Märts 2005	52.85 %
Märts 2009	61.98 %

Allikas: *The Central Election Commission of Latvia* (www.cvk.lv)

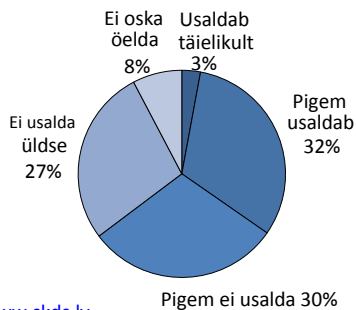
Tabel 3. näitab kohalike elanike usaldust kohalike omavalitsuste vastu vahetult enne valimisi ja valimiste järgselt. Inimeste arvamus enne ja pärast valimisi oluliselt ei erinenud, kuid mõlemal juhul 57–61% inimestest pigem ei usaldanud kohalikku võimu.

Tabel 3. Avalik arvamus: Läti kohalike omavalitsuste usaldamine

Vahetult enne valimisi (Mai 2009)

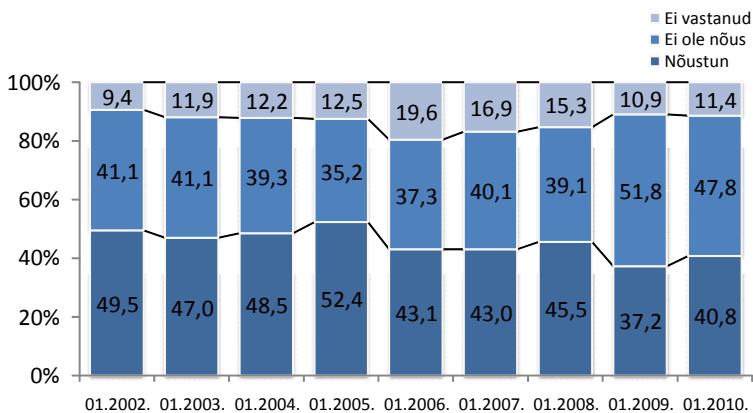
Vahetult pärast valimisi (Juuni 2009)

Allikas: SKDS, marketing and public opinion reserach centre www.skds.lv

Sama suundumust tõestab ka konkreetses küsitlus, mille tulemused on välja toodud Tabelis 4. Kodanike rahulolu kohaliku omavalitsuse tegevusega on viimase kümnendi jooksul kahane-nud 49,5%-lt 40,8%-ni ja rahulolu oli kõige madalamal tasemel olnud 2009. aastal (37,2%).

Tabel 4. Väite “Üldjoontes olen oma kohaliku omavalitsuse tegevustega selle koosseisu ajal rahul” toetamine (protsent kõikidest vastajatest)

Allikas: SKDS,
marketing and public opinion reserach centre www.skds.lv

Teatud hetkedel vajame tõepoolest avalikkuse tugevamat kaasatust kohaliku omavalitsuse tegevusse. Selle kohta ka üks näide. Kohaliku omavalitsuse seaduses oli üks artikkel, mille kohaselt pidi parlament 2009. aastaks kinnitama uue kohalike referendumi seaduse. Mitte keegi, ei valitsus ega kohalikud omavalitsused ei muretsenud selle üle, et seda ei tehtud. See näitas hästi, et võimud soovivad tegutseda kohalikest elanikest eraldi, et nad ei soovi küsida, mis on inimestele vajalik ega näidata neile, mida valitsuse tasandil tegelikult tehakse. Võib-olla on see liiga pessimistlik järeldus ja tuleneb sellest, et ei piisa üksnes igapäevaste probleemide ja tegevuste tutvustamisest, mida meie saadikud enamasti teevad, vaid väga oluline on strateegilisest plaanist rääkimine. Lõpetuseks, avalikus sektoris, kesk- ja kohalikus valitsus-

ses tuleks rohkem rääkida tulemusele suunatud juhtimisest ja valitsemise reaalsest läbipaistvusest.

Jarmo Vakkuri, Tampere Ülikooli professor, Soome

Jari Stenvall, Tampere Ülikooli professor, Soome

Riigi ja kohalike omavalitsuste suhted Soomes – käimasolevate poliitiliste reformide väljavaated

Käesolev ettekanne on valminud koostöös professor Jari Stenvalliga, kes töötab põhikohaga Lapi Ülikoolis, kuid ajutiselt on ta tegev Tampere Ülikoolis.

Arto Luhtala ettekanne oli Soome kohalike omavalitsuste laiemas kontekstis selgitamise mõttes väga hea. Uurijana ei tohiks sellistele konverentsidele või üritustele tulles oodatava profiili suhtes kunagi kindel olla. Pean silmas seda, et kui samaaegselt esitatakse nii uurijate, poliitikute kui ka praktikute seisukohti, on tavapärane, et need segunevad. Seega tahaksin lisada diskussioonile mõned uurimisperspektiivid, mis põhinevad probleemidel, uurimisprogrammidel ja projektidel, milles olen tegev ja mingis osas ka vastutav olnud.

Kordan väga lühidalt mõnda kõlanud ideed. Kohaliku omavalitsuse autonoomia on Soome avaliku sektori, poliitilise ja administratiivsüsteemi põhialus. See tähendab nii finantsilist kui ka poliitilist autonoomiat. Omavalitsused etendavad poliitikas osalejatena avalikus sektoris väga tähtsat rolli. Neil on laiaulatuslik maksustamisõigus näiteks kohaliku tulumaksu, kinnisvaramaksu jms osas. Soomes kehtivat süsteemi nimetatakse rahvusvahelistes võrdlevates uuringutes tavaliselt kahetasandiliseks süsteemiks. Soomes on kaks avaliku võimu autonoomset valdkonda: kohalik

omavalitsus ja kesk- või riigivõim. Meie kontekstis on piirkondlik tasand sisuliselt kohaliku omavalitsuse pikendus. Kui võtta see asjaolu lähtepunktiks, siis mida see tähendab? Pean silmas Soomes käivat väga elavat diskussiooni omavalitsuste poliitikast avalike teenuste osas. Põhimõtteliselt on antud diskussioonis kaks seisukohta. Esimene on riigi või valitsuse seisukoht, mis põhineb argumentatsioonil, et Soome riigil on suur territoorium, kuid ta on suhteliselt väike riik rahvaarvu poolest. Seega tekib siin automaatselt erinevate Soome piirkondade võrdsuse küsimus. Kuidas tagada avalike teenuste võrdne kättesaadavus nii Helsingis ja Vantaas kui ka Kemijärvis ja Rovaniemis või ükskõik kus mujal? Riigi seisukoht avalike teenuste osas on nõuda parimat hinna ja kvaliteedi suhet, tuginedes klassikalise E-triaadi – kokkuhoiu, tõhususe ja efektiivsuse printsiipidel. Seega tuleks keskvalitsuse seisukohale vastavalt avalike teenuste tõhusa ja ühtlase kättesaadavuse tagamiseks parandada tootlikkust. Kohalike omavalitsuste seisukoht antud diskussioonis on aga, et parlament või valitsus viib sisse küll uusi kohustusi, ent ei taga nende rakendamiseks vajalikke rahalisi ressursse. See tekitab keskvalitsuse ja kohaliku omavalitsuse vahele teatud pinge. Uurijana ütleksin, et kaheastmeliste süsteemide puhul on selline pinge vältimatu. Kui kaasatud on kaks suurt osapoolt, koondubki diskussioon selle teema ümber. Selle vastasseisu lahendamiseks tuleb rakendada koordinatsioonimehhanisme.

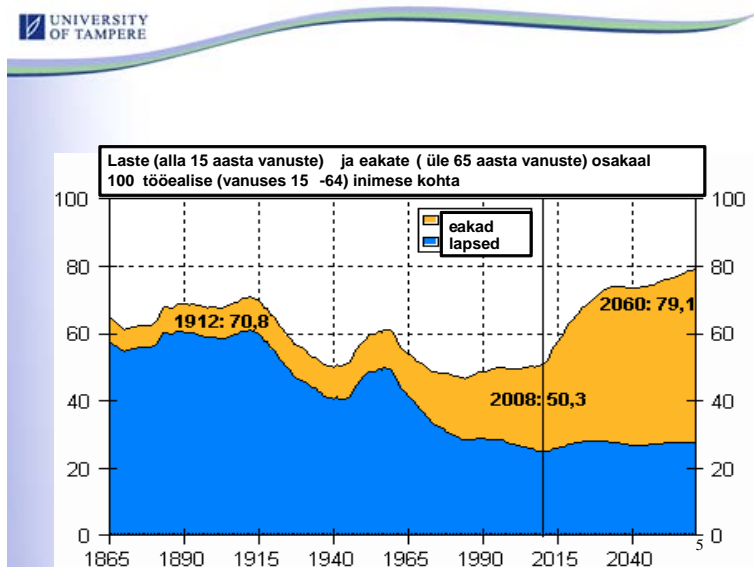
Esiteks peavad olema baasseadused, reguleerimisrežiim, st reeglitepõhine koordineerimine. Teiseks peab olema ka sisend ja tuleb kasutada ressursipõhist juhtimist või/ja tulemus- või eesmärgijuhtimist. Kolmas oleks infopõhine juhtimine, hindamissüsteemide rakendamine ja soorituste hindamine ning “parimate praktikate” juurutamine. Selle juhtimise aspektiga tegelevaid programme ja projekte on palju.

Praegu toimuvad demograafilised muutused, samuti globaalma-
janduse ümberstruktureerimine. Tekkinud on avaliku sektori
finantsjätkusuutlikkuse probleem, milles erilisel kohal on riigi ja
kohaliku omavalitsuste suhted. Hetkel käib diskussioon kolme
probleemi või instrumendi üle.

- Kuidas mõjutada abivajavate inimeste osakaalu? Kuidas saada jagu rahvastiku vananemise probleemist ja beebi-
buumi põlvkonna tagajärgedest, mida praegu näha või-
me? Käimas on väga äge diskussioon pensionistüsteemi
üle. Ülikoolisektoris, kus ma töötan ning minu enda ko-
dutülikoolis jäävad paljud professorid pensionile. Väga
keeruline on värvata uut personali ning kindlustada tea-
dus- ja õppetöö hea taseme säilimine.
- Teine meede on avalike teenuste tootlikkuse parandami-
ne. Idee seisneb selles, et antud ressursside hulgaga
peaks pakkuma rohkem teenuseid, või vastupidi, hoida
olemasolevat teenuste taset, kasutades selleks vähem res-
sursside.
- Kuidas muuta piire kodanike (ehk selle vahel, millega
kodanikud peavad ise toime tulema) ning avalike teenus-
te süsteemide vahel? Soome kehtiv, Põhjamaade heaolu-
ühiskonna mudel (sarnane Rootsi ja Norra ning mõningal
määral ka Taani omaga) juurutati ajavahemikus 1960-
1970. Küsimus seisneb selles, kas kodanike ja avalike tee-
nuste süsteemi vahelised piirid on ikka veel samad. See
on jällegi ülimalt oluline küsimus.

Mõningased Soome demograafilised muutused on näha alljärg-
neval joonisel (Joonis 1.).

Joonis 1. Demograafilised muutused Soomes

Antud tabelis võib näha buumi-põlvkonna mõju viiekümnendatel, mil laste osakaal oli suur ning pensionil olevate inimeste osakaal väike. Tänapäevaks on pilt vastupidine: vanurite osakaal suureneb ja tulevikus tööturule jõudvate inimeste osakaal kahaneb.

Soomes on käivitatud PARAS reform. Eelnevalt esitatut võib käsitleda PARAS reformi mõtte taustinfona. Reformi ülesandeks on kindlustada avaliku sektori elujõulisus pikas perspektiivis. PARAS tähendab soome keeles "parimat". Ent tegu on pelgalt reformiprogrammi akronüümiga, mis peaks ümber korraldama kohaliku omavalituse ja avalike teenuste süsteemi. Reform algutati 2007. aastal vastu võetud seaduste alusel. Selle perioodi jooksul ühinesid pea 100 omavalitust suuremateks üksusteks ja praegu on Soomes 342 kohaliku omavalituse üksust. Uued avalike teenuste tagamise meetmed eeldavad tähelepanu mitte ainult struk-

tuuriaspektile (suurusele) vaid ka probleemide lahendamise protsessiaspektile, st kuidas tõsta avalike teenuste tootlikkust ja tõhusust.

Paar sõna ka PARAS reformi struktuuridimensioonist ehk ühinemistest. Olen ARTTU uurimisprogrammi eesotsas, mis hindab sellele tohutu poliitilise reformi mõju Soome kohaliku omavalitsuse sektorile. Antud projekt analüüsib reformi mõju erinevates valdkondades ja erinevaid mõjuliike: reformi mõju teenustele üldiselt, mõju kohaliku omavalitsuse pakutavatele haridusteenustele, sotsiaal- ja tervishoiu teenustele, majandusele ja rahandusele, kogukonna struktuuri funktsioneerimisele, personalijuhtimisele, demokraatialle ja eestvedamisele. Oleme PARAS reformi probleeme uurinud erinevaid majandus- ja finantsmudeleid kasutades ja selles kontekstis ilmnud palju huvitavaid asjaolusid. Üheks on "suur-on-ilus" väite valiidsus ehk idee, kas on võimalik suurendada tootlikkust ja tõhusust omavalitsuste liitmise kaudu. Sellel küsimusel on kaks olulist aspekti.

Esiteks on Soomes toimunud arutelu keskendunud rahvaarvule. Suuremate omavalitsuste loomisega luuakse territooriume, kus elab rohkem inimesi ehk suureneb omavalitsuses elavate inimeste arv. Ent majanduslik ja finantsaspekt ja majanduslik efektiivsus ei pruugi olla ainsad tegurid ja argumendid. Linna elanikkonna suurendamine tähendab organisatsioonistruktuuri, mis sisaldab suurel hulgal väikseid üksusi: koole, sotsiaal- ja tervishoiu võrgustikku jne. Ühinemiste idee tugineb eeldusel, et saavutatakse mastaabiökonomiat, kuid see on vaid üks aspekt, ja pealegi aspekt, mida on Soome diskussioonides alahinnatud.

Teiseks on linna optimaalse suuruse ja tõhususe vahelist seost selgitavaid uuringuid läbi viidud 40 aasta jooksul. Need uuringud on näidanud, et nende kahe muutuja vahel ei eksisteeri universaalset korrelatsiooni. Pigem on tegu U-kujulise suhtega.

Kulude *per capita* ja rahvastiku muutujad on omavahel U-kujulises korrelatsioonis. See tähendab, et väga väikesed omavalitsused on tavaliselt vähem tõhusad kui suuremad, ent samas on väga suured omavalitsused ebaefektiivsed ja kulud suhteliselt suured! Seega toimib optimaalse suuruse teooria üksnes vahepealsetel juhtudel. Põhjuseid, miks suured linnad muutuvad ebaefektiivseteks, on mitmeid. Kui mõtelda näiteks Helsingi peale, siis püüab avalik sektor rahuldada väga laia eelistuste spektrit, erinevat tüüpi isiksusi ja rühmi, nt eri tüüpi immigrantide gruppide erivajadusi jne. Väga suured omavalitsused ei saa üheaegselt kõikide nende küsimustega tegeleda. Väiksemate ja homogeensemate omavalitsuste puhul on enamuse sihtgruppide vajadusi palju reaalsem lahendada.

Soome diskussiooni puhul peaks mõtlema, kus on see piir, kus liitmiste ehk omavalitsuste suurendamise abil saab tõhusust suurendada? Mõõtmete suurendamine võib ju olla mõistlik, ent seda teatud määran. See oleks uurimus-põhine argument, mida diskussiooni lisada.

Kas võib arvata, et kohaliku omavalitsuse reformimine omab n-ö Matteuse efekti? Matteuse efekti mõiste on sõnastatud R. Mertoni poolt ning sai oma nime Matteuse evangeeliumi järgi (Matteuse 25:29) mis ütleb: "Igaühele, kellel on, antakse, aga kellel ei ole, selle käest võetakse ära ka see, mis tal on."

Oleme püüdnud mõista, kas see printsiip või efekt toimub ka kohalike omavalitsuste reformi puhul. PARAS reformi analüüs näitas, et vabatahtlikud liitumised mõjutavad positiivselt neid omavalitsusi, mis toimisid efektiivselt juba enne ühinemist. Seega kõlab küsimus: kuidas mõjutada ka teisi omavalitsusi, kes samuti vajaksid selliseid positiivseid mõjusid?

Lõpetuseks mõned konverentsi üldist ideed puudutavad märkused. Majanduslikud ja finantsolud võivad osaliselt olla sarnased,

osaliselt erinevad. Uurijana meeldiks mulle arutada, kas siin võiks olla ühiseid küsimusi, mida edasi uurida.

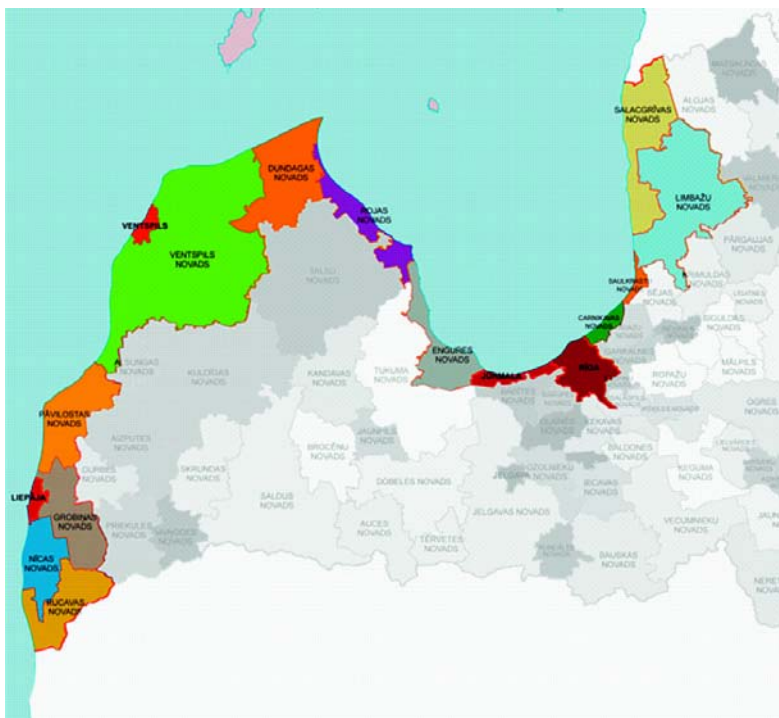
Nagu me teame, on avaliku sektori reformi kavad OECD riikides väga sarnased. Selles mõttes ei ole vahet, kas avaliku halduse reformi teostatakse Soomes, Austraalias, Uus-Meremaal või kuski mujal. See on paljuski sama. Ma pole kindel, kas on mõtet avaliku sektori reformimise kava ja selle mõju eraldi, Läänemere riikide kontekstis analüüsida.

Gunta Lukstina, Läti Kohalike ja Regionaalsete Omavalitsuste Liidu nõunik

Riigi ning kohalike ja regionaalsete omavalitsuste partnerlus – Läti näide

Oma ettekandes annan ülevaate Läti Rannikuäärsete Kohalike Omavalitsuste Ühenduse, riigi institutsioonide, planeeringuregionide, liitude ning valitsusväliste asutuste vahelisest koostööst Rannikualade arengustrateegia väljatöötamises. Läti Rannikuäärsete Kohalike Omavalitsuste Ühendus on üks Läti Kohalike ja Regionaalsete Omavalitsuste Liidu (LALRG) allasutusi. LALRG'i näol on tegemist organisatsiooniga, mis ühendab vabatahtlikkuse alusel kõiki Läti kohalikke ja regionaalseid omavalitsusi, pärast ühinemisreformi kuulub sinna 9 vabariiklikku linna ja 109 väiksemat omavalitsusüksust. Antud organisatsioon esindab kohalike ja regionaalseid omavalitsusi läbirääkimistel erinevate ministrite või ministrite kabinetiga. Läti Rannikuäärsete Kohalike Omavalitsuste Ühendusel on nüüdseks viieaastane koostöökogemus. Kaardilt on näha (Kaart 1. vt lk 200), kuivõrd erinev on mereäärsete kohalike omavalitsuste suurus ja seda haldusterritoriaalse reformi järgselt.

Kaart 1. Lāti mereäärsete kohaliku omavalitsused

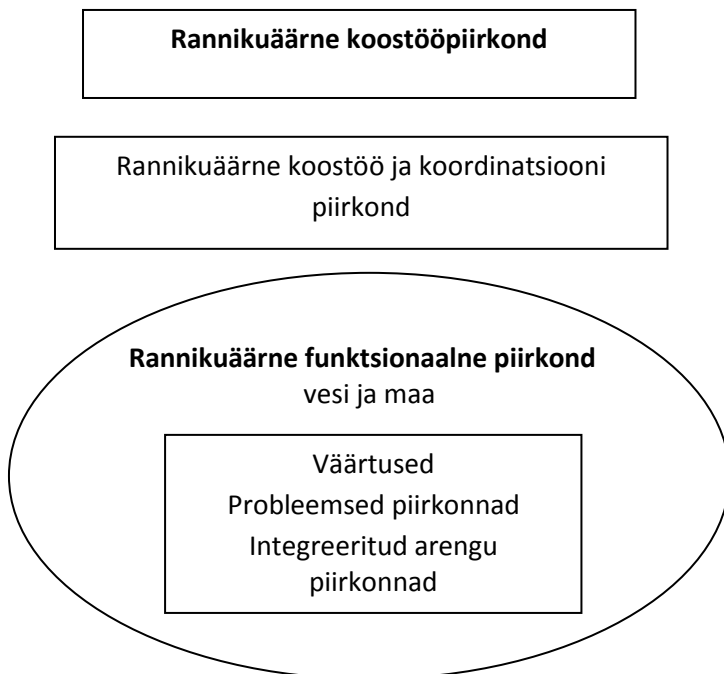
Nõustun arvamusega, et koos töötades on parem ühiseid probleeme lahendada ning ka riigi institutsioonidega läbirääkimisi pidada. Esimesed koostöö abil lahendatud probleemid seostusid ruumilise planeerimisega, rannikupiirkondade haldamisega, seal hulgas randadele ligipääsu korraldamisega, turismi infrastruktuuri arendamise ning keskkonnakaitsega, eelkõike Läänemere ja selle luidete piirkonnaga. Tulemuste nimel oleme arendanud pidevat koostööd riigi institutsioonidega, valitsusväliste organisatsioonidega ja eriti teadusinstituutidega, eeskätt Läti Ülikooliga. Oleme algatanud erinevaid kliimamuutustele ja rannikuala erosioonile keskenduvaid projekte. Erosioon ohustab Läti rannikualasid: mõnes piirkonnas võib rannapiirkonna laius jääda

alla 200 meetri ja see tähendab, et oleme kaotamas oma erilist rannikut. Rannikuhalduses on küll erinevaid väärtusi ja eesmärgke, kuid Balti riikides on need siiski suhteliselt sarnased. Usun, et kõik on nõus, et meil tuleb oma ühist väärtust kaitsta.

Kaltene memorandumiga (2007) kutsus Läti Rannikuäärsete Kohalike Omavalitsuste ühendus inimesi ühiselt riikliku väärtuse kaitsmise nimel pingutama. Rannikualade arengustrateegia väljatöötamiseks loodi ühine töögrupp. See on hea näide, kuidas erinevad institutsioonid erinevatelt tasanditelt võivad edukalt koos töötada. Esimene koostösse kaasatud tasand oli keskvalitsuse tasand, mida esindas regionaalarengu ja kohaliku omavalitsuse minister. Järgmiseks partnerite grupiks olid alles hiljaaegu Lätis loodud planeerimisregioonid. Rannikualasid hõlmab neist kaks: Riia planeerimisregioon ja Kurzeme planeerimisregioon. Lisaks olid strateegia väljatöötamise kaasatud kohalikud omavalitsused, teised ühendused ja nõukogud, sealhulgas turismivaldkonna ühendused ja valitsusvälised organisatsioonid.

Kui Läänemere strateegial on neli tugisammast, siis Läti rannikualade strateegias on neid kolm: valitsemise tõhustamine, keskkonnakvaliteedi ja keskkonda säästva juhtimise tagamine ning majanduslike tegevuste toetamine. Selle saavutamiseks on vaja poliitikaid ja tegevusplaani, kuid praegusel hetkel on strateegia veel üksnes projekt, mille struktuur on esitatud juuresoleval joonisel (Joonis 3.).

Joonis 3. Rannikuäärne koostööpiirkond (rahvusvaheline) ja rannikuäärne funktsionaalne piirkond

Arvame, et seda koostööpiirkonda tuleks laiendada, ennekõike loodame arendada koostööd meie lähinaabrite Eesti ja Leeduga. Strateogia eeldab arenenud rannikualade koostöö, koordinatsiooni nõukogu ja rannikualade funktsionaalse piirkonna loomist, kus sisalduksid omakorda vee ja maaga seotud allfunktsioonid. Meie põhiväärtuseks on peamiste probleempiirkondade määratlemine ja integreeritud piirkondade arendamine. Seega soovime Eesti ja Leedu kolleegidega arutleda, kuidas muuta meie koostöö selles valdkonnas veel efektiivsemaks ja ka selle üle, kuidas aidata kaasa Läänemere strateogia edukusele. Balti riikide kolleegid on meie jaoks eriti olulised, kuna me kõik paikneme Riia lahe ümber ja see

on väga tundlik piirkond. Loodetavasti suudame järgnevate aastatega arendada seda koostööd veel suuremõõtmelisemaks ja kaasata sinna kõik Läänemere-äärsed kohalikud omavalitsused ja regioonid.

Professor Giorgi Khubua, Tbilisi Riikliku Ülikooli rektor,
Gruusia

Regionalismi ja detsentraliseeritud valitsemise väljavaated Gruusias

Gruusia põhiseaduslikust reformist tulenevalt on regionalism üks siinseid populaarsemaid aruteluteemasid. Minu ettekanne keskendub regionalismile Gruusias ja aspektidele, mis võimaldavad regionalismil riigi taas ellu äratada. Erinevalt inimõigustest ja demokraatiast ei ole regionalism üldkehtiv kategooria. Enamik regionalismiteemalisi arutelusid põhinevad territoriaalsel ja lokaalsel perspektiivil. Regionalism on alati olnud alt üles liikumine, see on liikumine, kus grupp inimesi püüab leida territooriumi korraldamiseks uusi poliitilisi võimalusi. Regionalismist rääkides on üks kõige olulisemaid aspekte ajalooline mälu. Praegused Gruusia regioonid on loodud vastavalt ajaloolistele regioonidele.

Regionalismist räägitakse sageli kui ühest olulisemast tegurist, mis võiks lahendada tänapäeva Gruusia regionaalsed ja territoriaalsed konfliktid. Kuid samas ei ole regionalism ainuvõimalik detsentraliseerimise vahend ja on ka teisi võimalusi, kuidas riigi valitsemist detsentraliseerida. Üheks selliseks võimaluseks on näiteks autonoomsete üksuste loomine. Ühest küljest teeb Gruusia valitsus oma elu regionalismi kui territoriaalse korraldamise vormi rakendamisega raskemaks, kuid teisalt kannab see Abhaasia ja Lõuna-Osseetiaga seotud territoriaalsete konfliktide lahen-

damise eesmärki. Gruusia regioonide taaselustamine on ulatuslik protsess ja praeguste esimeste sammudena on välja kujundatud kaheksa ajaloolist regiooni või valitsemistüksust. Regionalism kui protsess ei pea tingimata tähendama tsentrist kaugenemist ja regionalismist rääkides peaks rõhuma just integratsioonile. Gruusias nähakse regionalismi kui eraldatud regioonide ühendamise võimalust, sest regionalism on seal ajalooliselt osutunud üheks kõige optimaalsemaks ja efektiivsemaks territoriaalse valitsemise viisiks.

Isegi siis kui regionalism Gruusias meenutab mosaiiki, peaks selle mosaiigi organiseerimiseks ja mitmekesisuse säilitamiseks kasutama teatavaid piire ja raamistikke. Seda enam, et regionalismi kui mitmekesisuse säilitamise vahendi paradoksaalseks tunnuseks on üksteisele lähenemine naabritest distantseerimise abil. Kuid naabrite vaheline kaugus peab olema väga targalt planeeritud ja mõistlik. Regionalism peaks garanteerima "ühtsusest tuleneva mitmekesisuse ja mitmekesisusest tuleneva ühtsuse". Mitmekesisus ilma üksmeeleta viib anarhia ja kaoseni, samas ühtsus ilma mitmekesisuseta viib omakorda "totaalse korrani". Tasub veel kord mainida, et regionalismiga seonduvalt tuleb kõige enam tähelepanu pöörata integratsiooni võimalustele, kuid samaaegselt arvestada ka riskidega, mida regionalism võib põhjustada.

Regionalismi üks kõige olulisemaid eeliseid Gruusias on, et see võimaldab inimestel olla riigile lähedamal ja vältida poliitiliste võimude anonüümsust. Need probleemid on laialdaselt tuntud igas siirderiigis, eriti sellistes riikides nagu Gruusia, mis alles arenevad demokraatia suunas. 70 aastat kestnud nõukogude perioodil ei käsitletud gruusialased seda kunagi kui päris oma riiki. Selleks, et saavutada isevalitsevat riiki, on oluline, et valitsusel oleks inimestega lähedane kontakt ja seda on regionalismi vahenditega palju kergem saavutada.

Üks kõige olulisemaid regionalismi tunnuseid on poliitiline polütsentrism, see on eriti tähtis väikeste rahvaste ja riikide jaoks nagu Gruusia. Riigil võib olla küll väike territoorium, kuid poliitiliste polütsentrismiga on võimalik muuta ennast suure riigina tajutavaks. Mõnikord võib polütsentrism ehk poliitiliste uskumuste ja väärtuste väljendamine mitmekesiste poliitiliste keskustega kaudu põhjustada korralagedust ja ohtlikke konflikte, kuid kui see süsteem levib üle kogu riigi territooriumi, võib see pikas perspektiivis osutada mõistlikuks lahenduseks. Poliitiline polütsentrism edendab erinevate toimijate vahelist dialoogi ja aitab arendada ka poliitilise kultuuri dialoogi. Teatavates olukordades nähakse regionalismi ka kui vähemuste õiguste kaitsmise vahendit. Eriti rakendub see roll siis, kui teatav vähemuste grupp muutub arvestatavaks enamuseks. Regioonid peaksid hoolikalt planeerima subsidiaarsuse printsiipi ehk seda, miks regionalism on oluline valitsemise võimalus.

Tehnokraatlikult vaatenurgast võib regionalism olla kõige optimaalsem riigivalitsemise võimalus, kuid seda ei pruugita rakendada regionalismi ajaloolistest aspektidest tulenevalt. Usume, et regionalism on üks kõige efektiivsemaid viise territoriaalsete konfliktide lahendamiseks eriti selles mõttes, et territoriaalsete konfliktide ilmnedes saab valitsus võtta endale konfliktsete regioonide suhtes vahendaja rolli ega pea hakkama neid konflikte endale allutama. Samuti tähendab regionaalne valitsemine seda, et riigi keskus on võim, kes kaitseb regioonide erinevate konfliktide puhul ja keskvalitsus ei ole ise üks konfliktne osapool. Regionalism võimaldab luua täiendava konfliktide lahendamise tasandi. Mida rohkem konflikti lahendamise tasandeid on võimalik kasutada, seda suurem on tõenäosus, et konflikt neutraliseeritakse. Regionaalne ebavõrdsus on see, mille all Gruusia täna kannatab ja riigipoliitikat peaks planeerima nii, et see suudab sellised erinevused eemaldada.

Samas kaasnevad regionalismiga mitmed erinevad riskid ja see pole mingi imepärane probleemide lahendamise viis. Esiteks võib regionalism luua erinevatesse regioonidesse erinevaid elustiile, kuid need erinevad elustiili tüübid võivad omakorda suurendada regiooni ja keskuse ebavõrdsust. Teiseks, regionalismi puhul suureneb konsensus. Täielikult üksmeelele orienteeritud regionaalse valitsemise süsteemis eelistavad erinevad valitsemise tasandid kompromisse ja kokkuleppeid, kuid vastanduvad ratsionaalse tehnokraatliku valitsemisstiilile.

Peaksin mainima, et regionaalse otsustamise läbipaistvuse tagamine võib olla keerulisem kui kesktasandi valitsemise puhul. Lähiajalooos tekkis Gruusias kahetsusväärset ühes regioonis uusfeodalism. Kui tekib vajadus kehtestada vajalik kontroll regioonide üle, tuleb kindlasti arvestada kohaliku eliidi rolli. Oluline on garanteerida regionaalse valitsemise efektiivsus, tõhusus ja see, et tegemist poleks üksnes fiktiivse valitsemisega. Regionalismi saab käsitleda vähemuste õiguste kaitsmise vahendina üksnes juhul, kui kaitstavad vähemused asuvad selles piirkonnas. Teisel juhul, kui vähemused on laiali üle kogu riigi territooriumi, on nende õigusi parem kaitsta keskvalitsuse kaudu. Samas on sellisel juhul oht, et regionalism aitab kaasa uue vähemustega seotud probleemi kujunemisele. See võib juhtuda olukorras, kui keskvalitsus on regionaalsest valitsusest vähemuste õiguste kaitsmise osas aktiivsem. Kui erinevatel põhjustel – seal hulgas rahalistel põhjustel – pole autonoomse regionaaltasandi loomine võimalik, siis võib toimuda hoopis tsentraliseerumine ja keskvalitsuse tugevdamine. Positiivne diskrimineerimine, mis regionalismi iseloomustab ei peaks eeldama, et vähemuste rahulolu saavutatakse enamuse heaolu arvelt.

Gruusia diskursuse üks kõige aktiivsemaid teemasid on, kas otuseid, mitte üksnes regionaalseid, vaid ka riikliku tähtsusega, võiks mitte üksnes aktiivselt arutada, kuid ka otsustada regio-

naasel tasandil või selle tasandi kaudu. Gruusias arutletakse regionaaltasandi osaluse erinevate vormide, kaasa arvatud esindatuse üle:

- Gruusia parlamendi teises kojas;
- Gruusia valitsuse täidesaatvas harus;
- Gruusia valitsuse seadusandlikus harus;
- Põhiseaduslikus kohtus.

Regionalism eeldab eriti hästi arenenud poliitilist kultuuri ja valmisolekut erinevate tasandite dialoogiks. Poliitiline poliütsentrism, mis on regionalismile iseloomulik, peab põhinema konsensusel. Mõned Gruusia poliitilised parteid usuvad, et konsensus tähendab, et vaid üks osapooltest on täielikult õnnelik, samal ajal kui teine võib olla täiesti õnnetu. Aga see ei ole see, mida konsensus tegelikkuses tähendab. Tegelik konsensus on saavutatud alles siis, kui mõlemad osapooled on võrdselt rahul. Regionalism ei ole midagi sellist, mida saab saavutada sõja ja vägivald kaudu. Kui kogukond on saavutanud regiooni staatuse sõja ja vägivald abil, siis toob see endaga kaasa hävitavaid tagajärgi. Seega, iga riik, kes kavatseb tegelikku regionalismi arendada, peab vastanduma sellistele katsetele. Regionaalne enesemääratlemine ei tähenda väljaastumise õigust, vaid seda tuleks teostada unitarriigi raames.

Georg Sootla, Sulev Lääne, Tallinna Ülikool, Eesti

Kas omavalitsuste vabatahtlike ühinemistega saab korrastada kesk- ja kohaliku valitsuse suhteid?

Kui vaadata Euroopa kaardile, siis omavalitsuste ühinemistega 1950–70ndatel haaratud ala hõlmab peaaegu täielikult protestantlikke piirkondi ja riike. Katoliiklikus maailmas aga ühinemisi reeglina ei toimunud ja suutlikkuse probleemi püüti lahendada omavalitsuste koostöö ja ühisasutuste loomise kaudu. Miks? Mandri-Euroopa riikides on omavalitsused rohkem või vähem riigi käepikendused ja heaoluriigi teenused delegeeriti riigi haldusorganitele. Kuid samas kaitsevad kiivalts siiani hierarhilised, kohati klanni tüüpi külakogukonnad, õigemini selle eliit, oma formaalset poliitilist autonoomiat kui nende võimu ja eksistentsi allikat. Põhja-Euroopas tuginevad omavalitsused seevastu suhteliselt egalitaarsetele kogukondadele ja väga vanadele kohaliku omavalitsuse traditsioonidele. Mitte võim iseenesest vaid efektiivne oma-valitsemine ja teenuste osutamine on siin eksistentsi ja autonoomia peamisteks eesmärkideks. Heaoluriigi arenedes püüdsid nad endale võtta heaoluteenuste osutamist ning selleks pidid nad muutuma palju suutlikumateks. Niisiis reaalse omavalitsusliku autonoomia säilitamiseks hakkasid Põhjamaades, Madalmaades, Põhja-Saksamaal ja Austrias omavalitsused ühinemiste läbi moodustama suuremaid üksusi, mille eest vastutasuks suurendati nende ülesandeid, ressursibaasi ja nad säilitasid autonoomia. 2009. aastal moodustasid esmatasandi kulutused avaliku sektori kogukuludes Taanis 62%, Rootsis 44%, Soomes 39% , Hollandis 35%, võrreldes nt Prantsusmaaga (20%), Portugaliga (13%), Kreekaga (6%). Lisaks suutlikkuse suurendamisele võimaldasid ühinemised ka tasakaalustada keskvõimu.

XX sajandi viimastel kümnenditel ja XXI sajandi alguses tekkisid omavalitsuste ühinemiste ja võimu detsentraliseerimise uued põhjused ja tagajärjed. Esimene neist oli demokraatia kriis, vajadus suurendada omavalitsustes sisemist detsentraliseeritust, arendada kodanikuühiskonda ja omaalgatust. Hakkas kujunema omavalitsuste uus mudel, kus valitsus muutus üha enam tellijaks, koordinaatoriks ja teenuste osutamine delegeeriti paikkondade, naabruskondade või siis era- ja kolmanda sektori ettevõtetele. Ehk, valitsus muutuks tüürimeheks, sõudma hakkaksid kodanikud ise. Teine põhjus oli tõsisem ja see on otseselt seotud meie tänase konverentsi teemaga. Tekkis kesk- ja kohaliku võimu suhete kriis ning vajadus mitmekihilise valitsemise järele (MKV). Ühest küljest, mudel, kus omavalitsused püüdsid toimetada ise-keskis ja riik toimetada ise oma pädevuste raames, hakkas aeguma. Teenuste kasvav keerukus ja rahvusliku arengu strateegilise koordineerimise vajadus eeldasid mitte teenuste jaotamist selgelt eri tasandite pädevusse, vaid paljude heaoluteenuste osutamist eri tasandite koostöös. Valitsemise järgalt tüksteisest eraldatud tasandid hakkasid seda koostööd piirama, vaja oli paindlikumaid suhteid. Hierarhiad hakkasid asenduma võrgustikega ka kesk- ja kohaliku valitsuse suhetes. Teisalt, kohalikel omavalitsustel hakkas tekkima võimalus ja vajadus suurendada oma suutlikkust ja ressursside mahtu horisontaalsete võrgustike, piiriüleste regioonide ja otse Brüsseli rahakoti arvelt. See tähendab paljuski EL poliitika, kuid samuti globaliseerumise tulemusena nende omavalitsuste, kes suutsid olla piisavalt tugevad partnerid, lobijad ja võrgustikes osalejad, reaalse autonoomia keskvoimust võis veelgi suurened. Paljud targad keskvoimud (Taani, Saksamaa ennekõike) nägid edasises detsentraliseerimises ja ühendamistes võimalust vabastada ennast omavalitsuste kohustusliku doonori raskest koormast. Vähem läbinägelikud püüdsid aga neid suutlikkuse ja ressursside lisakanaleid läbi lõigata ning tsentraliseerida. Meile näib, et Eesti poliitiline eliit kuulub viimasesse rühma. Nüüd,

Läänemere strateegia kontekstis, on selge, kui oluline on täna kujundada sellised suutlikud omavalitsused, kes võivad olla atraktiivsed, st tugevad, paindlikud, motiveeritud partnerid nii keskvoimule (võttes üle selle funktsioone) kui regionaalsetele ja globaalsetele partneritele. Lisaks, vaid suured omavalitsused suudavad tasakaalustada nüüd juba globaalsete teenuste osutajate (nagu Tallinna Vesi) rahahimu. Selleks on täna tekkinud vajadus luua esmatasand piirkondlikule tasandile ning delegeerida enamuse teenuseosutamise ülesanded sisemiselt väiksematele kogukondadele ja toimijatele.

Ühinemised võivad olla täielikult vabatahtlikud, nagu Eestis, ja täielikult sunduslikud, nagu need olid Austraalia Victoria osariigis. Kuid neid versioone kasutatakse suhteliselt harva. Reaalselt on ühinemised kahe selle lähenemise sümbioos, mis on samuti mitmekihilise valitsemise näiteks, erinevalt vabatahtlikest ühinemistest, kus omavalitsused askeldavad ise (mis on traditsioonilise, kaitsva autonoomia näide). Eesti on valinud viimase tee. Alates 1996. aastast on toimunud 22 ühinemist ja omavalitsuste arv on langenud 255-lt 227-ni. Analüüsiksime, kuivõrd sellised ühinemised suudavad täna modernsete Euroopa omavalitsuste ees seisvaid probleeme lahendada.

Vabatahtlikud ühinemised (VÜ) algavad eimillestki, on vaid siiras usk, tahe või enam kalkuleeritud huvi à la mis juhtub siis... Reeglina ei ole sellele eelnenud sügavat ja süsteemset koostööd, pigem on suuremate linna või alevikeskuste poolt pakutavate teenuste tarbimine (õigemini nende eest arveldamine) ümbruskonna valdade hulgas tekitanud tüli. Ühinemisleppeni jõudmine on puhas nullsumma mäng tingimustes, kus osapooled üksteist vähe usaldavad. Peamine mure on, et ühinemised toovad kaasa olulisi muutusi väikeste valdade elukorralduses. Seetõttu sisaldavad ühinemislepingud eranditult klauslit, et radikaalseid uuendusi ei tule, lepitakse kokku, millised investeeringud milli-

sesse valla osasse tehakse ning millised ametnikud jäävad. St – ühinemislepe on suurel määral möödaniiku tagatiste pakt. On muidugi ka ühinemisi, kus nii konservatiivsed ei olda (nt Tapa), kuid see on pigem erand. Konservatiivsus tuleneb mitte ainult madalast usaldusest, vaid ennekõike sellest, et puuduvad autori-teetsed vahendajad ja tuginetakse mitte asjatundjate arvamustele vaid käibeteooriatele. Eriti tõrksad ja eriti suured läbirääkimiste pidurdajad on rõngasvallad, kes ise paljusid teenuseid ei osuta ja kus valla elanike jaoks ei peaks ühinemised midagi muutma, sest rõngasvaldade valitsus asub ju tavaliselt linnas ja isegi ühes ma-jas linnavalitsusega. Lisaks otsustele muuta sisuliselt nii vähe kui võimalik kukuvad taolised läbirääkimised väga tihti ka läbi.

Ühinemised langevad kokku valimistega, see on veel üks politi-seerimise allikaid. Ühinemisotsused langetatakse ja lepingud sõlmitakse kuskil aprillis. Pärast mesinädalaid ongi mai ja suvi, oktoobris on aga juba valimised. Seega ühinemiste sisuline ette-valmistamine jääb äärmiselt lühikeseks. Ehkki seadus nõuab kõi-kide põhiliste aktide eelnõude ettevalmistamist ja palju muud, jõutakse valmis põhimäärusega ja parimal juhul vaadatakse üle valdade poolt sõlmitud lepingud. Kuna teineteist detailides ei tunta, on ühinemine sarnane põrsa kotis ostmisega. Seega peaks ühise elu ettevalmistamine algama pärast ühinemisi (valimisi), kuid siis algab argipäev. Enamgi, ühinenud valla juhtimine on palju keerukam, mitte ainult mastaabi vaid ka probleemide mit-mekesisuse tõttu. Eriti raskesse olukorda satub ühisvald siis, kui võimule tuleb endise väikevalla juht, sest tema kogemused on kardinaalselt teised nendest oskustest, mida ta kohe järgmisel päeval peaks rakendama. Niisiis, vabatahtlikud ühinemised kät-kevad endast väga vähe potentsiaalseid võimalusi omavalitsust sisuliselt reformida.

Meie analüüs näitas, et siiski võib ka vabatahtlike ühinemiste käigus saavutada tulemusi. Esiteks vähenesid meie 2008. aasta

uurimuses valitsemiskulud, ühel juhul isegi 30%. Teiseks suurenes ametnike professionaalsus ja spetsialiseerumine. Kolmandaks hakkas volikogu ja valitsuse töös ilmnema selge võimude lahusus ja volikogu keskendus enam strateegilistele küsimustele. Uute valdade arengukavad erinesid eelmistest selles osas nagu öö ja päev. Neljandaks, valla eelarves vähenesid hariduskulude osakaal ja õpilaskoha maksumus. Üle jäänud rahad suunati sinna valdkonda (vaba aeg, teed), mis varem olid väikestes üksustes ilmselgelt alafinantseeritud. Viiendaks suudeti osades valdades kujundada uus valitsemise struktuur – kaasates kogukondade esindajaid volikogu ja valitsuse töösse – mis vähendas valla sisese ääremaastumise ohtu, kuid mitte alati ja mitte igavesti. Sest olulist valla sisest detsentraliseerimist ei täheldatud, pigem toimus mõnede valdkondade tsentraliseerimine. Kas siit võib teha järelduse, et vabatahtlikel ühinemistel on siiski mõtet?

Kui eeldada, et sellise energiakuluga võiks teiste ühinemismehhanismide puhul saavutada oluliselt suuremaid hüvesid, siis siiski – vabatahtlikud ühinemised on liiga kulukas ja riskantne ettevõtmine. Peamine, selle instrumendi abil ei ole võimalik saavutada peamisi ühinemiste eesmäärke, mis annab sellele täna mõtte. Esiteks, kogu kesk ja kohaliku valitsemise kontekst jääb samaks. Uus KOV isegi kaotab nii riiklikes investeeringutes (nelja asemel on nüüd üks saaja), tasandusfondis (ta on efektiivsem) ja näiteks talle ei laiene ka piirkondlike bussiliinide dotatsioonid, mida saavad erafirmad. Peamine, ühinemiste tulemusena ei toimu detsentraliseerimist kesk- ja kohaliku valitsemise suhetes, mis on ühinemiste peamine mõte. Teiseks, küsimus rahast ei ole majandusküsimus, see on võimu küsimus. Omavalitsuste läbirääkimispositsioon üksikute ühinemiste tulemusena ei suurene. Pigem võivad ühinemised ühes piirkonnas seada kahtluse alla maakondlike omavalitsusliitude mõtte. Kolmandaks, äri sektoris toimib enne ja pärast ühinemisi saneerimine, mis annab uuele ettevõttele uue sünergia. See eeldab selgepiirilise siirdeperioodi lä-

bimist. Omavalitsuste vabatahtlike ühinemiste puhul midagi sarnast toimuda ei saa, ainuüksi sellest iitsatamine lõpetab igasugused läbirääkimised. Neljandaks, ühinemistel peab olema mingi majandus-geograafiline loogika. Ühinemiste tulemusena jäävad sellesse piirkonda üksikud väikevallad ja tekib nende veelgi tugevam ääremaastumise oht. Viidendaks, kuna valla sisestruktuurides detsentraliseerimist ei toimu, võivad ühinemised vähendada inimeste osalust valla elus ja ääremaastumist.

Kokkuvõtteks. Nagu ma eile teadlaste ühisesinemises vihjasin, on KOV juhtide käes täna pall, et teha keskvalitsusele oma pakumine. KOV juhid peavad minema ühinemisprotsessile, mis toimub korraga ja riigi koordineerimisel ja omavalitsusliitude pariteetsel osalusel otsuste langetamisel. Peamine, vastutasuks tuleb küsida esiteks, reaalselt toetust kogu reformi tehnilise kontseptsiooni kujundamisele (nt ühendvalla uue näidisstruktuuri väljatöötamine), ettevalmistamisele (ametnike ümberkoolitus) ja vajalikeks saneerimisteks. Teiseks, riik peab vastutasuks delegeerima omavalitsustele ülesanded ja paindliku maksubaasi, mis võimaldaks tösta KOV osakaalu SKTs 8,5%lt 15–16 protsendile ja avalikus sektoris 21%lt 35–40%le. See on ainus tee säilitada tõeline autonoomia ja mis peamine, kujundada võimekus et osaleda Läänemere strategia realiseerimises.

Tanel Mõistus, Keila linnapea, Eesti

Riigi ja kohalike omavalitsuste suhted kohalike omavalitsuste tegutsemistingimuste kujundamisel Eestis

Kohalikust omavalitsusest on küll olnud juba päris palju juttu, aga ma annaksin lühida ülevaate ka sellest, kuidas on riigi ja kohaliku omavalitsuse suhted ning koostöö Eestis korraldatud.

Juba alates 1994. aastast on riik ja kohalikud omavalitsused pidanud läbirääkimisi. Täna on nendeks läbirääkimiste poolteks valitsuskomisjon, mida juhib regionaalminister ja Omavalitsusliitude Koostöökogu, kuhu kuuluvad Eesti Linnade Liidu ja Eesti Maaomavalitsuste Liidu esindajad. Kuna paljud siinviibijad on väljastpoolt Eestit, siis räägin lühidalt ka Linnade Liidu ja Maaomavalitsuste Liidu sisust. Eesti Linnade Liitu kuulub selle aasta alguse seisuga 48 liiget ehk 48 kohalikku omavalitsust ja Eesti Linnade Liidu liikmed moodustavad 67% Eesti elanikkonnast. Teine omavalitsusliit on Eesti Maaomavalitsuste Liit, kuhu 2010. aasta alguse seisuga kuulub 136 liiget. Eesti 226 kohalikust omavalitsusest üle 40 omavalitsuse ei kuulu kumbagi liitu.

Mille pärast peetakse läbirääkimisi? Ühelt poolt on kõige lihtsam öelda, et omavalitsuste tegutsemistingimused sõltuvad väga palju riigi tasandil vastuvõetavatest otsustest, olgu nendeks siis Riigikogu, Vabariigi Valitsuse või ministriumide otsused. Samas teiselt poolt on omavalitsustel huvi, et oluliste dokumentide – valitsusprogrammi, riigieelarve, riigieelarve strateegia ja muude oluliste dokumentide – koostamisel ja vastuvõtmisel oleks arvestatud ka kohalike omavalitsuste arenguvajaduste ja põhihuvidega. Kolmandaks on üks oluline küsimus ühiskonna tsiviliseerituse küsimus ehk ükskõik, kui keeruline ei ole olukord riigis või omavalitsuses, räägitakse ikkagi need teemad läbi ja ollakse dia-

loogis. Eelmisel kriisi-aastal tuli küll ette olukordi, kus ei räägitud läbi, aga peaksin seda siiski pigem ekstreemjuhtumiks.

Mille üle läbirääkimised käivad? Läbirääkimiste ruumiks on kohalike omavalitsuste tegutsemistingimused, kohalike omavalitsuste eelarve ja tulubaas ning eraldised riigieelarvest. Eesti Linnade Liit on just kõige rohkem rõhutanud tulubaasi osa. Tulumaksu osa, mis kohalikele omavalitsustele laekub, moodustab enamikus omavalitsustes suurima osa nende sissetulekutest. Omavalitsuste jaoks on tähtis see, et tulubaas oleks stabiilne. Räägitakse läbi mitmes mõttes: on järgmise aasta eelarve mõõde ning riigieelarve strateegia, aga samuti räägitakse läbi ka Euroopa Liidu programmiperioodi mõõtmete ja nende erinevate programmide osas.

Kohalike omavalitsuste üldine eesmärk on kohaliku omavalitsuse otsustusõiguse ja vastutuse suurendamine, kohaliku omavalitsuse poolt osutatavate avalike teenuste kättesaadavuse parandamine ja kvaliteedi tõstmine.

Kohalike omavalitsuste põhihuvi, nagu ma ka varasemalt mainisin, on omavalitsustele stabiilse tulubaasi kindlustamine – see tagab omavalitsusele seadustega ja muude dokumentidega pandud ülesannete täitmiseks vajalikud kulud ja võimaldab teha vajalikke investeeringuid ning tagada kohaliku omavalitsuse jätkusuutlikku arengut.

Omavalitsused on huvitatud teada saama, mis riigis toimub, omama poliitika kujundamise protsessis aktiivset kaasrääkimise õigust ning kasutama seda võimalust.

Selleks, et omavalitsusliidud saaksid läbi rääkida, peavad neil olema eelnevalt kujundatud selged huvid ja seisukohad, samuti ettepanekud.

Need ettepanekud ja seisukohad kujunevad liidu liikmete ettepanekutest, mis vormistatakse Liidu üldkoosoleku otsustena, volikogu otsustena või juhataste otsustena. Näiteks Linnade Liidu tegevussuunad aastateks 2010–2013 on kinnitanud Linnade Päeva poolt 16. veebruaril 2010.

Lisaks on liitudel iga-aastased tegevuskavad, mis konkreetsemalt käsitlevad vastava aasta tegevustingimusi. Samuti kujundatakse välja ka seisukohad ja ettepanekud eelarve läbirääkimisteks.

Omaavalitsusliitude Koostöökoogu liitudel on tihti ka eriarvamused: Linnade Liidul võib olla mõnel teemal üks arvamus ja Eesti Maaomavalitsuste Liidul teine, kuid üldjuhul selgitatakse lõppseisukohad omavahel välja ja minnakse riigiga läbi rääkima ikkagi ühisel seisukohal.

Eelarveläbirääkimisteks on moodustatud ka kuus töörühma, kellel on suur koormus kanda. Sinna kuuluvad omaavalitsusliitude poolt määratud esindajad ja ministriumide esindajad. On olemas rahanduse- ja maksupoliitika töörühm, hariduse- ja noorsoovaldkonna töörühm, töö-, sotsiaal- ja tervise töörühm, transpordi-, tee- ja IKT töörühm, kultuuri- ja spordivaldkonna töörühm ning keskkonna ja maaküsimuste töörühm.

Eelarveläbirääkimiste tulemusi fikseeritakse aastas kaks korda: kirjutatakse alla läbirääkimiste vaheprotokoll ja läbirääkimiste lõpp-protokoll. Protokoll on selles mõttes hea ja oluline asi, et seal on kõik poolte taotlused, ettepanekud ja seisukohad kirjas, samuti on seal kirjas kõik, mis on kokku lepitud, ja ka lahkarvamused. Protokollis on fikseeritud seis, kuhu on läbirääkimiste protsessis jõutud.

2010. aasta eelarve küsimustes allkirjastati lõpp-protokoll 25. septembril 2009. Selle protokollis juures on oluline, et see esitati riigieelarve lisana ka Riigikogule, mida varem pole toimunud.

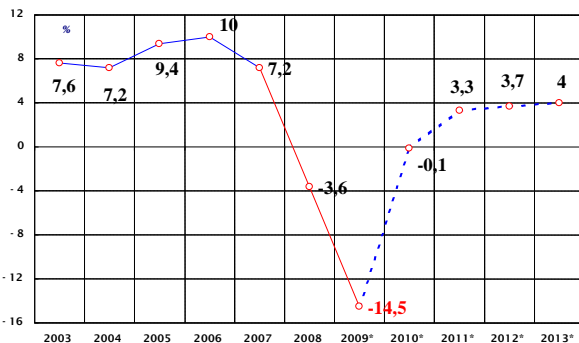
Seega kui Riigikogu menetleb riigieelarvet, siis on kõikidel Riigikogu liikmetel võimalik ka näha, mis küsimused on olnud omavalitsuste poolt üleval ja millised neist on heaks kiidetud ja millised mitte.

Kuna meie töö toimub paratamatult ka praeguses majandusprotsessis, mida iseloomustab kriis, siis need liikumised ja läbirääkimised võivad olla nii stabiilsemat kui ka rahulikumat laadi, aga nagu eelmine aasta näitas, siis võivad need olla ka äkilisemad ja kätkeka järske muutusi.

Eelnevalt öeldut iseloomustab vast kõige täpsemalt alljärgnev graafik, sest kui vaatame Eesti Vabariigi eelmise aasta majanduslangust, on arusaadav, et omavalitsused või omavalitsuste tulu baas ei saanud kasvada. Nagu prognoosist näeme, võiks graafik küll liikuda ülespoole, aga millised need numbrid täpselt tulevad, näitab meile aeg.

Joonis 1. Majanduskasvud ja prognoos 2010–2013 (%)

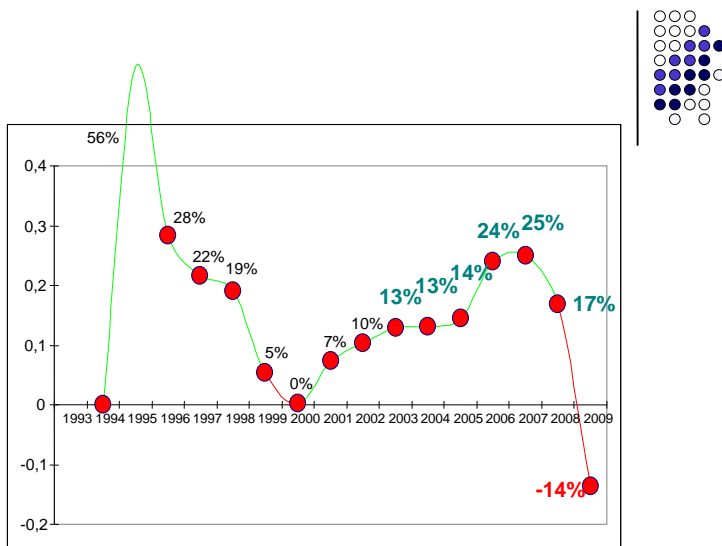
Konvergen্সiprogramm 2010 ja rahandusministeeriumi majandusprognoos (Fin. Min. 28.01.2010)

Millised on majanduslangusega kaasnevad probleemid omavalitsuste jaoks? On vähenenud maksulaekumised, vähendati eraldi kohalikele omavalitsustele, kärbiti kohalike omavalitsuste tulu baasi ning seati omavalitsustele täiendavad laenupiirangud. Lisaksin siia juurde ka tööpuuduse kasvu, mis neid kahte või kolme esimest veel omakorda oluliselt mõjutab.

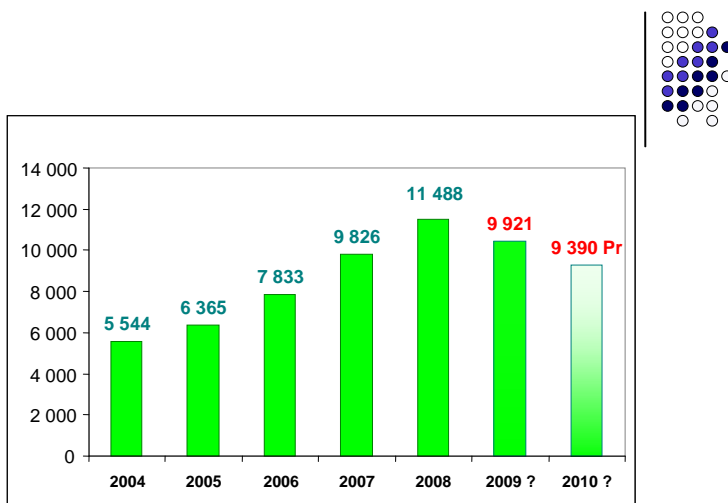
Joonisel 2 on näha, milline on olnud kohaliku omavalitsuse tulumaksu kasv alates 1994. aastast. Eelmisel (2009) aastal langes see 14%, kui näiteks 2008. aastal kasvas 17%. Seega omavalitsused on kindlasti praegu raskes seisus nagu ka riik, kuid ma usun, et me tuleme sellest samamoodi välja.

Joonis 2. Kohalike omavalitsuste tulumaksu iga-aastane kasv 1994–2009

Vaadates ka kohalikele omavalitsustele laekunud üksikisiku tulumaksu absoluutarvu (Joonis 3.), siis 2010. aastaks prognoositakse veel, et see on vähemalt ca 5-6% väiksem kui eelmisel aastal.

Joonis 3. Kohalikele omavalitsustele laekuv üksikisiku tulumaks (milj kr)

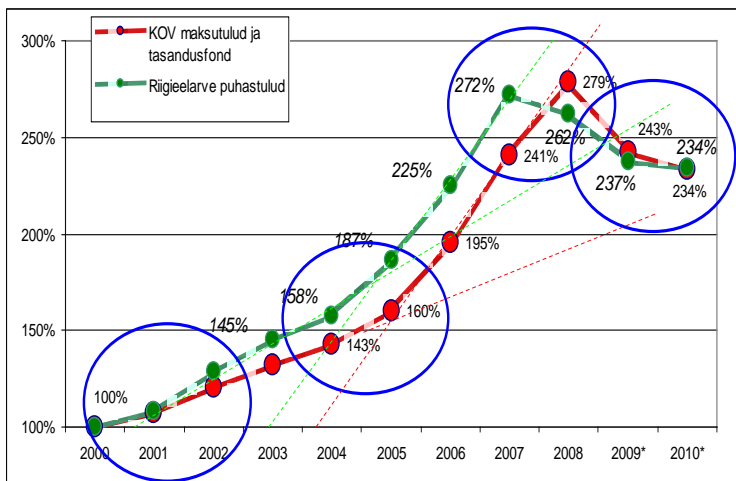

-13,6%

Järgmisel joonisel (Joonis 4.) on näha, millised on olnud võrdluseksena riigieelarve puhastulud ja kohaliku omavalitsuse maksutulud ning tasandusfond liidetuna ja kuidas on need trendid muutunud. Siin on näha, et sel perioodil on olnud neli murdepunkti.

Joonis 4. Kohalike eelarvete maksutulud ja toetusfond ning riigieelarve maksutulud. (aasta 2000 = 100%)

aasta 2000=100%

Kuidas edasi? Kindlasti soovivad omavalitsusliidud olla riigile võrdsemaks partneriks, kui nad on praegu. Kuigi kaasatus ja informatsioon, mida jagatakse, on varasemast suurem, on vaja võrdse partneri rolli jõudmiseks veel palju saavutada. Loodetavasti aitab sellele kõigele kaasa sügisel Riigikogus toimuv omavalitsuste teemaline arutelu. Kuid sama oluline on, et ükskõik, kui keeruline olukord meil ka ei oleks, suudaksime ikkagi üksteisega läbi rääkida ja dialoogi pidada. Eesti Linnade Liidu tegevussuundades on ka koostöö arendamine Eesti Maaomavalitsuste Liiduga ning samamoodi on seal ühe punktina kirjas vajadus töötada Eesti Maaomavalitsuste Liiduga läbi ühtse omavalitsuste liidu

moodustamise küsimused. See võib olla ka üks variantidest, kuidas omavalitsused või omavalitsuste liit võiksid olla tugevamad partnerid.

Lõpetuseks leidsin ühe tabava tsitaadi Peter Schöberilt: “Riik, mis ei arvesta kohalike omavalitsuste õigustatud huvisid, nõrgestab iseennast.”

Jarmo Vakkuri, Tampere Ülikooli professor, Soome

Paneel III kokkuvõte: Kohalikud omavalitsused keskvalitsuse usaldusväärsete partneritena: kogemused läänest ja õppetunnid idast

Antud tööseminari ehk kolmanda paneeli teemaks oli “Kohalikud omavalitsused keskvalitsuse usaldusväärsete partneritena: kogemused läänest ja õppetunnid idast”. See on pikk pealkiri ja sisaldab erinevaid aspekte. Paneeli ettekanded olid suunatud peamiselt kahele teemale. Esiteks rõhutati kohaliku omavalitsuse üldist rolli; analüüsiti kohaliku omavalitsuse rolli üldiseid sarnasusi ja erinevusi Läänemere regiooni riikides ning sarnasustest ja erinevustest tulenevaid tagajärgi. Teiseks rõhutati kesk- ja kohaliku omavalitsuse vahelisi suhteid. Selle teema puhul esitati nii uuringulaadseid ettekandeid, mis olid suunatud akadeemilistele uuringuteemadele kui ka praktikapõhiseid hinnanguid. Antud paneeli ettekanded olid head ja töid endaga kaasa elava arutelu, kuid mõtetevahetuseks ettenähtud aega oli võrdlemisi vähe ja tulevikus peaks sellise vajadusega enam arvestama. See aitaks kaasa ka parema lõppkokkuvõtte koostamisele.

Esimeseks esinejaks paneelis oli norralane Jorn Holm-Hansen, kelle ettekande teemaks oli kohalike omavalitsuste rahvusvaheli-

ne koostöö ja selle õppetunnid. Selles ettekandes ilmnes nii mõni-
gi huvitav tähelepanek ja lahendus. Esiteks, koostöö peaks alati
sisaldama omakasupüüdlikkust. Koostöö, kus omakasupüüdlikkus
puudub ja põhinetakse üksnes retoorikal ja kaunitel ideedel,
on küll võrdlemisi lihtne, kuid tõenäoliselt tulutu ettevõtmine.
Järgmine oluline tähelepanek, mis antud ettekandest ilmnes, on
partnerite määratlemise vajadus. Kindlasti tuleks välja selgitada
partneri identiteet ja leida vastused järgmistele küsimustele: kes
on need inimesed, kellega koos töötatakse? kuidas määratlevad
partnerid ennast ja koostööväljavaateid? Praktilise koostööstra-
teegia arendamiseks tuleks partnerid oma mõtetes määratleda ja
nad positsioonidele asetada. Kolmas tähelepanek seostub tead-
mistepõhise koostöö ja projektide tugevate ning nõrkade külgede
põhjaliku tundmisega. Eriti oluline on see Euroopa Liidu Lääne-
mere strateegia puhul, mille sisu analüüsimisel eeldatakse võrd-
leva perspektiivi kasutamist. Analüüs peaks sisaldama analüüti-
list, kuid ka süstemaatilist võrdlust, mis hõlmaks kõiki stratee-
giaga seonduvaid toimijaid ning muutujaid, ja jätkusuutlikkuse
huvides tuleks võrdlusesse kaasata ka keskvalitsused.

Teisena esines Arto Luhtala, Soome Rahandusministeeriumi ko-
haliku omavalitsuse osakonna nõunik, kes tuginedes Soome ko-
haliku tasandi kogemusel keskendus majanduse tasakaalustami-
sele haldusreformide kaudu. Sõnavõtt oli paljuski suunatud het-
kel Soome poliitikas teravaks aruteluobjektiks olevatele adminis-
tratiivpoliitilistele küsimustele: kuidas peaksime toimima
olukorras, kus rahvastik on vananemas? kuidas tagada avaliku
sektori ja avaliku teenistuse pikaajaline rahanduslik elujõulisus?
kuidas aitab neid probleeme lahendada kohaliku omavalitsuse ja
keskvalitsuse vaheline suhtlus? Aruteludes väidetakse, et Soome
on üsna tugeva keskvalitsusega kahetasandiline riik, samas on
seal kõrge ka kohaliku omavalitsuse autonoomsuse aste ning
regionaalne valitsus on eelkõige kohaliku omavalitsuse laiendus.
Seega keskendus antud ettekanne ühinemiste teemale ning Soo-
222

me kohalikus omavalitsuses eksisteerivatele struktuursetele probleemidele. Oluliseks tähelepanekuks on, et hoolimata sellest, et Soomes otsustati kohustuslikku ühinemist mitte kasutada, on siiski vaja määratleda keskvalitsuse roll ühinemisreformis. Antud arutelu on põhiliseks nägemuseks, et reformiprotsessis peaksid osalema ja omama kindlalt rolli mõlemad valitsemistasandid. Minu hinnangul tuleks langetada otsus ja välja töötada uus üldine süsteem, mis suudaks toime tulla erinevate väljakutsetega.

Järgnevalt, arutelu objektiks olnud küsimus, mida puudutasin ka enda ettekandes, kõlab järgmiselt: Kuidas määratleda kohalikku? Asjakohaseid ideid oli esiteks Läti Ülikooli professori Inga Vilka ettekandes, kes keskendus kesk- ja kohaliku valitsuse suhetele kodanikuühiskonna arengu kontekstis. Täpsemalt Läti administratiiv-territoriaalne reform ja selle mõju kodanikuühiskonna arengule. I. Vilka pööras tähelepanu järgmisele üldisele küsimusele: Kas kesk- ja kohaliku tasandi suhete ja kohaliku valitsemise osas on olemas kindel ja universaalne toimimismudel või on need suhtemustrid pigem spetsiifilised ja sõltuvad kontekstist? Teadatud küsimus on samuti see, kas uued avaliku halduse reformid on ühtviisi rakendatavad nii arenenud riikides kui Euroopa Liidu uutes liikmesriikides? Ühe ja üldise mudeli ning erinevate institutsioonide ja keskkonna olulisuse pooldajate vahel on mõningased erimeelsused. Teiseks võtmekohaks antud ettekandes oli kohaliku omavalitsuse poliitika järjepidevus. Poliitika võib olla paindlik ja erinevatel perioodidel varieeruda, kuid see peab olema teatud määral pidev või terviklik, et peegeldada kohaliku omavalitsuse süsteemi spetsiifikat. Ka Soomes toimuvad arutelud küsimuste üle, mida peaksime järgmiseks tegema, kuidas tagada poliitika terviklikkus ja näha ette vajalikke muutuseid? Vilka ettekandes oli veel ka kolmas oluline teema ja selleks oli usaldus kohalikus omavalitsuses.

Minu enda ettekande teemaks oli riigi ja kohalike omavalitsuste suhted Soomes ja käimasolevate PARAS reformide väljavaated. Need uuendused on vaid üks osa kogu Soome avaliku haldusega seonduvatest reformidest. Oma ettekandes oli mul paar mõtet reformide majanduslikust aspektist, eriti mastaabiefekti saavutamise perspektiivist ühinemiste tulemusena. Harjumuspärane arusaam on see, et suurem on alati parem kui väiksem, kuid tegelik olukord on tunduvalt keerulisem. Näiteks on suurlinnade struktuurid paljuski hajutatud ja rohke elanikkonnaga linnal peab olema väga keerukas organisatsiooni struktuur. Sellises olukorras on kuluefektiivsuse saavutamine ja omavalitsuse organisatsioonikulude vähendamine palju keerulisem kui tavaliselt arvatakse. Teiseks tõstatatud teemaks oli mastaabiökoonoomia dünaamika: kus mõjutused algavad ja kus on nende piirid? Viitasin kohaliku omavalitsuse kulude dünaamilisuse juures ka u-kurvile. Seda nähtust uuritakse ja on uuritud võrdlemisi palju ja seetõttu on siin ka erinevaid poolt ja vastu argumente. Üks on aga selge, kõige ebaefektiivsemalt kalduvad tegutsema kõige väiksemad ning kõige suuremad, samas kui keskmised omavalitsused toimivad üldjuhul kõige efektiivsemalt. Selle seaduspärasusega tuleks kindlasti arvestada, kui on soov omavalitsusi suurendada ja eeldatakse, et suurem on parem ja ilusam. Soome kolm omavalitsustega seonduvat reformi näitasid, et sarnase suurusega omavalitsused võivad kasutada väga erinevaid praktikaid ja omada erinevaid tulemusi. Mõningaid omavalitsusi kimbutavad ühed tulemuslikkuse ja arengu probleemid, teisi iseloomustavad teise-laadsed väljakutsed.

Paneeli viies ettekanne tutvustas kohalike omavalitsuste regionaalset koostööd. Mr Lukstina ettekandes ilmnes kaks huvitavat tähelepanekut, mis seonduvad funktsionaalse koostööga. Ettekanne sisaldas ühte näidet sellest, kuidas Läänemere strateegia põhimõtet paremini realiseerida: kuidas tuleks sõnadelt tegudele edasi liikuda. Lisaks tutvustas ta Läti põhimõtet, kuidas tuleks

analüüsida regionaalse koostöö probleeme. Tõeliselt vaimustav oli näha, kuidas mikroregionide strateegiad sobituvad kokku makroregionaalsete strateegiatega. See esitlus andis mõista, et keskendudes Läänemere strateegiale, tuleb vältimatult tähelepanu pöörata ka mitmesugustele all-strateegiatele väiksemate regionide võrgustikes. Edasi analüüsis professor Georg Sootla vabatahtliku ühinemise mehhanisme ja keskendus poolt- ja vastuargumentidele, probleemidele ning takistustele. Selle teema üheks võtmelahenduseks oli, et poliitilistest takistustest tulenevalt ei saavutata vabatahtlike ühinemistega lühiajalises perspektiivis olulisi tulemusi. Antud järeldus kajastus ka Soome kogemustest: kohalike omavalitsuste vabatahtlikud ühinemiskokkulepped sisaldavad sageli sätet, millega loobutakse omavalitsuste põhjalikust ümberorganiseerimisest. Vabatahtlikust ühinemisest tulenevad muutused ja väljundid on tajutavad alles vähemalt viieaastase intervalli järel. Ülimalt huvitav ettekanne pärines Gruusias, mille teemaks oli "Regionalism ja detsentraliseeritud valitsemise väljavaated Gruusias". Professor Khubua esitas paeluvaaid väiteid regionalismiga kaasnevatest võimalustest ja ohtudest. Ta analüüsis regionaliseerimise käigus ilmneva võivate territoriaalsete konfliktide allikaid, kuid kujutas regionaalset poliitikat ühtlasi ka kui vahendit, mille abil territoriaalseid konflikte lahendada. Professor Khubua suurepäraseks ideeks oli regionalism kui mõõde, mis pigem liidaks jagunenud osad tervikuks, mitte ei jagaks tervikut erinevateks osadeks. Antud paneeli viimane ettekanne keskendus keskvalitsuse ja kohalike omavalitsuste vahelistele läbirääkimistele aastaeelarve proportsioonide kujunemisele, kuid kirjeldas ka seadusandlikku protsessi ja andis täieliku ülevaate sellekohaste läbirääkimiste erinevatest etappidest Eestis. Oluline tähelepanek oli, et hoolimata läbirääkimiste toimumisest, võetakse kohalike omavalitsuste arvamust seadusloome protsessis harva kuulda. Kuid samas oli see ettekanne ka üks neist näidetest, mis tõestab, et läbirääkimised, debatid, dialoogid

või ükskõik milline kommunikatsiooniviis on siiski üheks eduka kesk- ja kohaliku tasandi vahelise suhtluse toimumise võtmeteguriks.

Ümarlaua diskussioon

I osa. Euroopa Liidu Läänemere strateegia – väljakutse koostööle kohalikul ja regionaalsel tasandil

Tervituskõne: Toomas Vitsut, Tallinna Linnavolikogu esimees.

Tallinna Linnavolikogu esimehena on mul rõõm pakkuda teile sooja vastuvõttu ning soovin teid tänada osalemast Euroopa Liidu Läänemere strateegia konverentsil, mis toimub meie linnas järgneval kahel päeval. Ajalooliselt oli Nõukogude Liidu piir pool sajandit nagu raudne eesriie Ida- ja Lääne-Euroopa vahel. Millist rolli mängisid need 50 aastat ühe väikese rahva, kes on elanud siin enam kui viis tuhat aastat, ajaloos? Tavaliselt on mere roll liita, mitte eraldada. Suured kultuurilised kogukonnad on alati moodustunud merede ümbrusse. Saame ju rääkida Vahemere kultuuri(de)st, Põhjamere kultuurist ja kindlasti Läänemere kultuurist. Rääkides kultuurikeskkonnast, peame kindlasti arvestama ka ettevõtluskeskkonnaga. Täna on õige aeg arutada koostööklasterite väljavaateid Läänemere ääres. Aastal 2011 kuuluvad kaks linna sellest regioonist – Tallinn ja Turku – Euroopa Kultuuripealinnade hulka. Läänemeri saab olema Euroopa mõõtmetes olulisem, kui see kunagi on olnud. Oleme Tallinnas teadlikud oma vastutusest ja Tallinna Linnavolikogu esimehena on mul au tervitada teid Euroopa 2011. aasta Kultuuripealinnas.

Läänemere strateegial on mitmeid eesmäärke – või nagu on kirjas dokumendis – mitmeid sambaid. Täna keskendume peamiselt majanduslikele küsimustele. Majandusliku mõõtme keskmes on kõrgtehnoloogilised ettevõtted ning tehnoloogiliste platvormide loomine. Ühe projektina on Tallinn panustanud mehhatroonikaga seotud firmade ja uurimiskeskuste võrgustiku arendamisse meie

regionis, et jõuda tugeva ja konkurentsivõimelise piiritülese koostööklatri loomiseni. Sellel algatusel on mitu üksteisega seotud arengusuunda, mis kutsutakse ellu meie riikide mehhaatronika spetsialistide koostöös. Osapoolte kokkuleppel koordineeritakse projekti Tallinna Tehnopolis innovatsioonikeskusest. Eelpool mainitud projekti eesmärk on luua rahvusvaheline tehnoloogiakeskus. See projekt on kõigest üks mitmest Läänemere strateegias olevatest võimalustest. Soovin teile veel kord edu ning viljakat arutelu.

Erik Terk (moderaator): Töötan Tallinna Ülikooli Eesti Tulevikusuuringute instituudis ja mul on au modereerida meie ümarlaua arutelu, mille peamiseks mõtteks on tekitada tõeline arutelu, mitte lihtsalt rida erinevaid esitlusi. Meie tänane peateema on “Läänemere strateegia – uus väljakutse teadmispõhiseks regionaalseks ja kohalikuks valitsemiseks ja integreeritud koostööks”. Oleme jaganud selle üldise peateema neljaks alateemaks. Esiteks – mis on Läänemere strateegia regionaalne vaatepunkt? Nagu ütles Euroopa Komisjoni uus regionaalpoliitika volinik Läänemere strateegia kohta, on see uusim sünnitis paljude erinevate strateegiate hulgas ning samuti on see väga tervitatav sünnitis, kuna sellel on palju poolehoidjaid erinevates riikides. Kuid jääb arusaamatuks, milline osa on regionaalsetel teguritel – linnadel, valdadel, kohalikel maaomavalitsustel ning linnade ühendustel. Kuidas peaksid nad kaasatud olema? Teine ja kolmas alateema seonduvad võrgustikega. Läänemere ääres on suur hulk erinevaid võrgustikke. Mulle meenub, et üle kümne aasta tagasi, kui Rootsi teadur hr Stalvant avaldas raamatu kõigest Läänemere võrgustikest, oli neid sadu, ning tõenäoliselt on neid praegu veelgi enam. Kuid küsimusteks on: millised neist võrgustikest võiksid olla Läänemere strateegia elluviimise keskmes? Kuidas parandada nende võrgustike kvaliteeti ning tõhusust? Usun, et nende küsimuste lahendamine on edasise arengu seisukohalt väga oluline. Viimane alateema on ettevõtete võrgustikud ja koostöö-

228

klastrid. Kui rääkida majanduslikust sambast või majanduslikust komponendist, on Läänemere strateegia üheks võtmelemendiks ilmselt piiriülene koostöö. Loodan, et saame arutada erinevaid võrgustike ja koostööklastritega seonduvaid ideid. Kuid see on juba neljas peamine alateema ja leian siiski, et parim on alustada esimesest.

Thomas Johansson (kaas-moderator): Olen Rootsi Rahvusvahelise Arengu Agentuuri (SIDA) Baltiriikide üksuse juhataja ja proovin järgnevalt selgitada oma mõtteid Läänemere strateegia kohta. Arvan, et need neli alateemat on seotud, ei saa arutada üht või teist teemat üksteisest eraldi, sest need on mitmel viisil seotud. Esiteks, on õige aeg meenutada, et Euroopa Liidu Läänemere strateegia on esimene makroregionaalne strateegia, mille EL on omaks võtnud. On väga suur au, et meie, Põhja-Euroopa, oleme võtnud vastutuse läbi viia nii suur eksperiment ja välja töötada oskusteave selle kohta, kuidas hallata Euroopa makroregioone. Mida peame tegema, et õigustada meile Euroopa Liidu ja selle 27 riigi poolt antud vastutust? Arvan, et peame seda tööd tegema ja tegema seda õigesti ning sobivalt. Peame näitama iseendile ning samuti Euroopa Komisjonile, et strateegia oli hea algatus. Teine märkus on mõtteviisi kohta. On väga hea, et olete korraldanud tänase konverentsi strateegia arutamiseks, kuna siiani on olnud väga vähe inimesi, keda on selle strateegia töösse ja elluviimise võimalustest selgema arusaamise arendamisse kaasatud.

Läänemere strateegia on meie regiooni koostöö järgmine samm, järgmine tasand. 1990. kuid ka käesoleval dekaadil oleme palju ära teinud, kuid on ülim aeg astuda järgmine samm. Kapseldudes vanasse mõtteviisi, ei suuda me arendada uusi võrgustikke ega regionaalse integratsiooni uut taset. Peame välja mõtlema uue mõtteviisi, uue mentaliteedi. Tullis tagasi tänase nelja alateema juurde, usun ma, et efektiivsus on kõige olulisem, kuid seda ei saa saavutada, kui puudub hea võrgustik. Me ei peaks toetuma

ainult vanadele võrgustikele, isegi kui meil oli neid varem 100. Ehk on aeg mõnele neist joon alla tõmmata, luua uusi ja hankida selle kaudu ka teistlaadseid kogemusi. Minu kogemus, mis puutub Läänemere regiooni, millega igapäevaselt töötan, näitab, et võrgustik ja inimesed projektide taga on kõige olulisemad tegurid. Seega, las projekt juurdub natuke ja sa leiad õige võrgustiku ja õige inimese projektile ning siis tuleb ka efektiivsus. Kuid liiksaks regionaalsetele vaatepunktidele tuleb arendada ka regionaalseid identiteete, see tähendab arusaamist, et ei ole omavahel võistlevat Stockholmi ja Tallinnat, vaid üks makroregioon 100 miljoni inimesega, kes võistleb teiste makroregioonidega üle kogu maailma. Kas Läänemere regioonis saab olema hea elu? Me peame koos töötama, sest oleme kõik liiga väikesed, et ennast riiklikult tasandilt maailmas võistlejaks teha. Ettevõtted ja koostööklastrid saavad olema võrgustike ja hea regionaalse mentaliteedi suurepäraseks tulemuseks.

Erik Terk: Alustame regionaalse vaatepunkti või mentaliteedi küsimusest. Meil on tore strateegia, meil on tore tegevusplaan. Kuid miks on see oluline kodanike ja regioonide vaatepunktist? Siinsed inimesed on peamiselt regionaalsetest institutsioonidest, miks on see strateegia meie jaoks huvi pakkuv?

Katrin Savomägi: Olen Tallinna Linnakantselei Välisprojektide osakonna juhataja. Paljudesse erinevatesse projektidesse, millega Tallinn tegeleb, on kaasatud ka partnerid Läänemere regioonist, see on igati mõistetav, sest ülesanded ja eesmärgid on tihti samad. Projektide käigus on meil esinenud väikseid probleeme, seega on väga hea, kui on olemas suur raamistik, milles oma ideid ja huvisid arendada. Seda suurt strateegiat on võimalik rakendada läbi väikeste Euroopa Liidu projektide.

Jasmin Etelämäki: Töötan Helsingi Linnavalitsuses, teeme seal palju koostööd Läänemerd ümbritsevate metropolidega, näiteks

Balti Metropolid (BaltMet) nimelise võrgustikuga. Läänemere strateegia on oluline eelkõige regionaalsetes tegevustes osalejatele, sest metropolidel ja suurtel linnadel on oma avaliku rahastamise strateegia ja nad teavad oma kodanike vajadusi. Regionaalsetes tegevustes osalejad peaksid tõsiselt tutvuma strateegiaga ja vaatama kõiki võimalusi, mida see pakub.

Erik Terk: Meil on nütüd kaks uut võtmesõna. Finantseerimisbaas, mis ei ole regionide ja linnade tasandil väike, ning oma tõeliste vajaduste mõistmine.

Edvins Karnitis: Lätis ootame Läänemere strateegialt mitte ainult finantslahendusi, vaid pisut laiemat plaani. Küsimus on Läänemere regioonis juba olemas olevate teadmiste kontsentreerimises. Teadmised, nagu ka raha, tõmbavad ligi uusi teadmisi. Vaadates tervet Euroopat, on näha, et spetsiifilised teadmised on kindlatele aladele koondunud: mõnedesse ülikoolidesse, tehnoloogiakeskustesse, innovaatilistesse ettevõtetesse ning tuhandetesse teistesse organisatsioonidesse. Siiani tähendab riikide vaheline partnerlus eelkõige partnerlust linnade vahel, mis on tegelikkuses piirkonnad, kuhu teadmised on koondunud ning linnade hulk on piisavalt suur. Linn on tegelikult teadmiste keskus. Peaksime tegelikult rääkima uuest 21. sajandi Hansa Liidust, kus linnadevaheline koostöö toob kasu ka ümbritsevatele piirkondadele: maa regionidele, kogu riigile. Seega on teadmistele rajatud strateegia rakendamisel võtmeteemaks mitte-riikliku tasandi ehk linnade tasandi koostöö.

Erik Terk: Linn teadmiste keskusena on järgmine oluline idee. Kas eelmiste teemade osas on veel täiendavaid ideid? Koos oleme praeguseks määratlenud suure hulga prioriteete – seda nii riiklikul, linnade ja regionide tasandil. Mil viisil neile prioriteetidele viidata, sõltub ilmselt meie suutlikkusest tegevusi koordineerida.

Millist tüüpi võrgustikud on Läänemere strateegia prioriteetide rakendamisel kõige olulisemad?

Ulf Johansson: Töötan Sweco Eurofutures AB vanemnõunikuna. Lihtne on öelda “võrgustik”, kuid samal ajal peame mõistma, miks neid vajame ja kes võrgustikes osalevad. Esindan kohalikku nägemust ja arvan, et rahvusvahelisel või Euroopa tasemel mitte osalevatel võrgustikel, kellele tuleb iseseisvalt toimida, on väga väike ellu jäämise võimalus. Läänemere strateegia üheks ideeks on, et kohalikud visioonidega ülikoolide tasandid “haakuvad” üksteisega nende kahe tasandi vahepeal. Ma olin eelmisel nädalal Brüsselis ja vestlesin sealse volinikuga, kes ütles sama: Valitsused otsivad partnereid ja kui kohalik visioonidega tasand ei ole võimaline nende kahe tasandiga ühinema, jääb kohaliku tasandi potentsiaal puudulikuks. Kohalik visiooni tasand on lihtsalt vahendaja rahvusvahelise ja riigi valitsuse vahel. Seega on üks võtmeküsimus, kuidas kahte tasandit – riiklikku ja Euroopa tasandit – ühendada?

Per Gudmund Lindencrona: Esindan Blekinge regiooni, mis on keskmiselt väike regioon Rootsi lõunaosas. Olen osalenud Läänemere lõunaosa kohalikus ja rahvusvahelises koostöös 25 aastat. Ma tahaks tõstatada – sarnaselt Ulf Johanssonile – pigem provokatiivse küsimuse, arvestades uut Läänemere strateegiaga esile tõusnud situatsiooni. Kas keskvalitsus tõesti tahab ja toetab erinevate kohalike ja regionaalsete algatuste poolt tõstatatud initsiatiive? Kuna siis on palju raskem kontrollida seda, mis toimub pealinnast eemal asuvates regioonides. On väga oluline, et sellised riigi tasandi toetusmääranguanded oleksid kohalikele ja regionaalsetele võimudele nähtavad, teisisõnu: kas riigi tasand aktsepteerib ja nõustub, et kohalikud toimijad tahavad osaleda piiriülestes koostöövõrgustikes ning omal algatusel strateegia teostumise huvides tegutsema.

Erik Terk: Eelkõlanu oli väga huvitav küsimus. Kas keegi tahab sellel teemal edasi arutleda? Kas strateegia raamistikus võib olla erinevate haldustasandite vahel mingeid vasturääkivusi? Mäletan Öresundi projekti ajalugu, kui Malmö alustas koostööd Kopenhaageniga ja Stockholm ei olnud sellega eriti rahul. Võib olla on tegemist makroregioonide üldise aktuaalse probleemiga, sest tõenäoliselt ei ole lihtne töötada olukorras, kus erinevatel tasanditel on erinevad huvid.

Mika Keränen: Töötan Tartus Eesti haridus- ja teadusministeeriumis. Loodan väga, et minu ministeerium ei ole põhjustanud just arutlusel olnud mõõtmetes mingeid probleeme. Tahaksin meenutada, et võrgustikest rääkides ei tohiks unustada ka juba olemasolevaid võrgustikke. Näitena võib tuua Põhjamaade Ministrite Nõukogu, mis on praegusel ajal muutumas rohkem Baltikumile orienteerituks. Nordplus programm on raamprogramm Eestile, Lätile ja Leedule. Kõigepealt peaksime looma pildi juba eksisteerivatest programmidest. Kui mõni väga efektiivne võrgustik, nagu näiteks NordPlus, on juba olemas, siis tuleks kindlasti toetada ka selliseid tegevusi. Alles siis kui mõni võrgustik on mitte-toimiv, on põhjust uue loomiseks.

Uno Aldegren: Olen Rootsi Kohalike Omavalitsuste ja Regioonide Liidust, kuid esindan ka Skåne regiooni. Regioonide vahelisest piiriülesest koostööst rääkides, on ideaalseks näiteks Rootsi ning Taani vaheline koostöö, seda nii Skåne ja Själlandi regioonide kui ka linnade, nagu Malmö ja Kopenhaagen vahel. Rahvusvahelisel tasandil toimuvat koostööd toetavad ka mõlema riigi valitsused. On õigustatud väide, et Rootsi valitsus polnud sellisest koostööst esialgu nii huvitatud kui Taani valitsus, kuid praeguseks on olukord muutunud ja kahe regiooni vaheline – Själlandi (Själlandis on kaks regiooni – Kopenhaageni ja Själlandi regioon) ning Skåne regioon – koostöö on väga tihe. Meil on palju küsimusi, kuid oluline on mõista, et koostööst sünnib sünergia, teisisõnu kui 1+1 on

rohkem kui 2, saavad need probleemid lahendatud. Sellises situatsioonis saavutatakse vastastikune võit ja kaotajad selles koostöös ei ole.

Carita Pettersson: (Põhjamaade Ministrite Nõukogu Eesti osakonna juhataja). Võime vajada uusi võrgustikke, kuid ei tohi siiski ära unustada juba olemasolevaid. Arvan, et vajame mingit subjektiivset motivatsiooni ja põhjust nende võrgustike alalhoidmiseks. Euroopa Liidu Läänemere piirkonna strateegia on kahtlemata üks neist. Tahaksin öelda midagi strateegia legitimeerimise kohta. See on ilmselt see, mida peaksime sellel konverentsil tegema. Läänemere strateegias kohtame sama probleemi, mis on Euroopa Liidus, see tähendab, et kodanike silmis on raske institutsioone ja tegusid õigustada. Ka arutelude toimumine on regionaalse tasandi avaliku sfääri puudumise tõttu raskendatud. Peame meeles pidama, et inimesed elavad väga paikset elu ja kui kavatsime strateegia legitimeerida, peame rääkima ja tegelema inimesi otseselt puudutavate küsimustega.

Georg Sootla: Vastuste andmise asemel, sooviksin hoopis tõstatada küsimusi. Siin on palju inimesi, kes on kaasatud võrgustikesse – Läänemere võrgustikud, Põhjamaade võrgustikud, Euroopa võrgustikud. Idee luua teatud mõttes regionaalne kohalike omavalitsuste võrgustik, on väga värske ning selle perspektiivide osas on meil palju illusioone. Ehk te saaksite rääkida meile oma kogemustest, näiteks: kuidas võrgustikud on loodud, mis on teie võrgustiku arengu peamised muutujad ja indikaatorid, mis on peamised saavutused? Meie jaoks on väga oluline saada teilt, kes te olete juba erinevate võrgustikega seotud, sellist informatsiooni.

Heikki Telakivi: Esindan Soome Kohalike ja Regionaalsete Omavalitsuste Liitu. Ma ei pruugi olla õige inimene professor Sootla küsimustele vastamiseks, kuid rõhutan siiski, et Euroopa Komisjoniga suheldes, oleme korduvalt kuulnud, et nad ei taha uusi

struktuure. Seetõttu leian, et väga oluline on olemasolevate võrgustike alles hoidmine, seda enam, et alles mainiti, et võrgustikke, kuhu on kaasatud kohalikud omavalitsused ja nende ühendused on sadu. Näiteks üheks väga aktiivseks võrgustikuks on Läänemere Linnade Assotsiatsioon, kus koostöö on jagatud erinevateks valdkondadeks. Lisaks on meil toimunud Perifeersete mereäärsete regionide konverents ja head tööd teeb ka Läänemere Komisjon. Palju näiteid on ka Läänemere riikide alampiirkondade koostööst. Ka ei maksaks unustada sõpruslinnade koostööd, mis on olnud heaks alguseks kogu siinsele koostööliikumisele. Ka Euroopa linnad pakuvad erinevatele koostööprojektidele partnerluse põhist rahastust. Need on eksisteerivad organisatsioonid, võrgustikud, millele saab kindel olla. Kuid nii palju kui mina tean, ei ole sõpruslinnade võrgustik Läänemere piirkonna strateegiast väga teadlik ja palju tööd tuleks teha kommunikatsiooni valdkonnas ning levitada strateegia kohta enam infot.

Erik Terk: On olemas väga huvitava kogemusega juhtum Helsingi ja Tallinna Euregio-st. Võib olla on keegi huvitatud selle kogemuse tutvustamisest?

Esineja: Asutasime Euregio 1999. aastal, lootuses, et Brüsselis on vaba raha. Alustasime võrgustikuga, raha enam ei olnud, aga võrgustik oli. Meie kogemusest võin öelda, et kui on tegemist lihtsalt võrgustikuga, ei toimi see ka majanduslikus mõttes rahapuuduse tõttu eriti hästi. Partnerina hakkab see tegelikult tööle alles siis, kui see muutub institutsiooniks. Seda peab regulaarselt rahastama, peavad olema regulaarsed tööülesanded ja arengu perspektiivid. Oleme uurinud Euregio-sid Euroopa Liidus ja seda ümbritsevates riikides. See uurimus näitas, et Euregioid peavad tuginema korrapärastele tegevustele ja omama piisavat finantseeringut. Kui stabiilsust ei ole, on reaalne oht organisatsiooni oskusteabe ja mälu kaotamiseks. Olukorras, kus organisatsioon tugineb üksikutel inimestel ja need inimesed otsustavad lahkuda, siis

reeglina lahkub koos nendega ka kogu organisatsiooni teadmiste pagas. Ma ei usu, et ükski organisatsioon saaks toimida ilma ametlike ja väga fokuseeritud tööülesanneteta, ilma tõsiste aktiivsete liikmeteta, ilma väga selgete arusaamisteta, mida tahetakse saavutada ja loomulikult ilma jätkusuutliku finantseerimiseta.

Piret Hedin, SIDA: Oleme SIDA Läänemere osakonnas finantseerinud ligikaudu viissada väiksemat projekti. Eelmisel kahel aastal rahastasime umbkaudu kakssada viiskümmend projekti. Peamine järeldus, mis oleme selle praktika jooksul õppinud, on see, et võrgustiku heaks töötamiseks peab olema väga selge ühine probleem, mida võrgustik lahendab.

Mart Repnau: Proovin tekitada seose kolme esimese ümarlaua alapealkirja vahel ning ehitada silla esimeselt kahelt teemalt kolmandale. On olemas Läänemere strateegia ja see strateegia vajab teostust. See tähendab, et keegi peab hakkama nende eesmärkide saavutamise nimel töötama. Need, kes tõeliselt suudavad leida lahendusi strateegias esiletoodud suundades, mis need ka ei oleks – kas mereveendus või keskkonna temaatika, peaksid ühendama ka akadeemilised inimesed ja ärilised teadmised. Minu küsimused on: millised ühendused on toetanud aastate pikkust alusinfo kogumise protsessi, selle analüüsimist ja hüpoteeside seadmist? kas neid meeskondi saaks kasutada ka strateegias välja toodud probleemide lahendamisel? On oluline mõista, et siin ei piisa ühest spetsiifilisest ettevõttest, vaja ei ole mitte sektioone ega individuaalseid ettevõtteid, vaid koostööklastreid. Kas see oleks saavutatav olemasolevate võrgustikega, nagu näiteks Baltnet? Lisaks nõustun täiesti, et teadmised on koondunud linnadesse ning levivad linnadest edasi regiooni. Linnad ja regioonid valmistavad ette palju rohkem oskusteavet, kui riigid ja nende valitsused, mis peaksid samuti makroregioonidega kursis olema. Lühidalt, selleks, et saavutada strateegia eesmäärke linnade

ja regioonide juhtimise all, peaksid klastrite vahel olema olemasolevate võrgustike kaudu loodud ühendused.

Esineja: Kahjuks ei ole mul vastust härra Repnau küsimusele, kuid ma tahaksin jätkuvalt jagada parimaid nõuandeid, nagu tihtipeale võrgustikes teeme. Võrgustike hulka kuulub ka Balti Metropolide ühendus ning selle võrgustikuga on seotud kõigi regioonide esindajad. Mõned neist esindajatest on osalenud ka strateegia koordineerimises ja selle prioriteetide seadmises. Nagu ma tean, peeti alles hiljuti selle võrgustiku esimesed nõupidamised, et leida viise, kuidas integreerida oma projekt Läänemere strateegia "lipulaeva projektidega". See kogemus avab integreeritud koostöö raamistikku. Läänemere piirkonna strateegia moodustamine hakkab lõpule jõudma ja võimaluste aken sulguma. See pärast tahaksin teid julgustada suhtlema nende inimestega, kes on selle strateegia ette valmistanud.

Erik Terk: On ülim aeg hakata rääkima mitte ainult võrgustikest, vaid eri tüüpi võrgustikest, kus osaleksid spetsiifilise tehnoloogiaga ettevõtted. Nad teavad hästi, kuidas luua piiriüleseid koostööklastreid, sest üks asi on lihtsalt koostöö ja infovahetus ning teine asi on luua struktuurid, mis tõeliselt toimivad, toodavad kasumit ning suudavad maailmaturul konkureerida. Meil on koostööklastrite loomiseks mõned head näited ja ideed. Osad sellekohased näited pärinevad ka Tallinnast. Näiteks alustasime ka tänast arutelu Tallinna mehhatroonika alase algatuse, kuhu on kaasatud koostööpartnerid Soomest, Rootsist ja Lätist, tutvustamisega.

Jüri Riives: Olen Eesti Masinatööstuse Liidu esimees, proovin jagada mõningaid, selles valdkonnas saavutatud kogemusi. Esimene võtmesõna on piiriülene koostöö. Eesti iseseisvuse algusest on Eesti masinatööstused olnud tihedas koostöös meie naabritega, eelkõige Skandinaavia riikidega, kuid samuti ka teiste riikide-

ga Euroopas ja kogu maailmas. Enamik meie kaupadest läheb ekspordiks, kuna Eesti ei ole piisavalt suur riik, et tarnida piisavalt suurt osa meie toodetud masinatest. Selles koostöö tutvustamisel tahaksin keskenduda kolmele probleemile. Esiteks teadmised ja pädevused ning teadmistepõhine tootmine. Siirdun üle ookeani Silicon Valley'sse, mida me kõik teame. Silicon Valley'sse on koondunud suurem osa kõrgtasemelisest tehnoloogia-alasest oskusteabest. Proovime koos Rootsi ja Soome ülikoolidega, sarnaselt Ameerika kogemusele, suurendada mehhatroonika-alast oskusteavet ka Läänemere regioonis. Teiseks probleemiks ja võtmeküsimuseks on, kuidas neid teadmisi efektiivselt kasutada? Kolmas võtmesõna on kvaliteet. Hetkel loome tehnoloogia platvormi, ulatuslikku tehnoloogia platvormi, mis on tänapäeva maailmas väga vajalik. Selle juures võib välja tuua kolme võtmetoimijat. Esiteks tööstuse liidud või ühendused. Meil on väga hea koostöö masinaehituse liitudega Soomest, Rootsist ja Lätist. Teiseks toimijate grupiks on ülikoolid ning uuringute- ja tehnoloogiainstituudid. Need moodustavad uute tehnoloogiaprotsesside ning uute toodete loomise aluspõhja. Kolmandaks, me paikneme kindlal territooriumil, kuulume kindlasse regiooni. Sellest lähtuvalt on väga oluline hea koostöö kohalike ja regionaalsete omavalitsuste ja institutsioonidega. Meie organisatsioonil on väga hea koostöö Tallinna Ettevõtlusametiga. See koostöö on üsna hea näide kümneaastasest projektide algatamisest. Kokkuvõtteks on meil häid kogemusi, millest Läänemere strateegia saab õppust võtta ning me katseme jätkata selle ülepiirilise koostöö arendamist.

Erik Terk: Kas rahvusvaheliste partnerite leidmine on sellise algatuse juures väga keeruline?

Jüri Riives: Ei see ei ole väga keeruline. Näiteks üks esimesi projekte oli meil koos Soome Metnetiga. See algatati Eesti poolt Tallinna Ettevõtlusameti ja Eesti Masinatööstuse Liidu ning Soome poolt Soome Masinaehitusföderatsioon koostöö tulemusena. Pro-

jektis osaleb ligikaudu kakskümmend ettevõtet. See algatati umbes kümme aastat tagasi, kui piiriülesed algatused ei olnud veel nii laialt levinud. Selle tulemusel on tekkinud võrgustiku ettevõtete vahel ka mõned uued koostööprojektid. Ma ei arva, et hea koostöö algatamine on väga keeruline, kuid arvan, et see protsess on praegu lihtsalt keeruliseks tehtud: asjatundlikkuse nõuded on kõrgemad, konkurents globaliseerub ja on tugevam kui kümme aastat tagasi. Seega on sellel kohtumisel koostöö võtmesõnadeks mõlemad eelmainitud väljakutsed

Erik Terk: Kas võiksite tutvustada veel mõningaid sellekohaseid juhtumeid? Enne keskendusime võimalikule konfliktile regionaalsel ja rahvusvahelisel tasandil.

Madis Kanarbik: Töötan Põhjamaade Ministrite Nõukogu Eesti Esinduses. Keskendun teie küsimusele teemal, kui lihtne on saavutada uusi kontakte ja kuuluda võrgustikku. Põhjamaade Ministrite Nõukogu koos Eesti, Läti ja Leeduga on algatanud kaks uut mobiilsusprogrammi, selleks et toetada sedalaadi algatusi ja võrgustike mobiilsust. Üks on suunatud avalikule sektorile ja teine on ettevõtetele ja tööstustele. Need programmid toetavad võrgustike loomise algatusi ja õppereise. Samuti annab see osalise vastuse küsimusele, kuidas rahvusvaheline tasand toetab kohalikke algatusi. Esimeste aastate kogemuse varal võin öelda, et sarnaste programmide, eriti avaliku sektori programmide taotlusvoorudes on võrdselt esindatud nii kohalik kui ka riiklik tasand, st huvi võrgustikke luua on olemas nii kohalikul kui ka riiklikul tasandil.

Erik Terk: Tänan. Infotehnoloogia on väga huvitav valdkond ehk võiksite vaadata seda sektorit, kuidas klastrid moodustuvad?

Enn Saar: Esindan Eesti info- ja arvutitehnoloogia sektorit ja Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liitu, samuti IKT klastreid, mis said paar aastat tagasi ellu kutsutud. Nii Euroopa

kui ka kohalikul tasandil, vajalikud on mõlemad, on tarvis juriidilisi ja infrastruktuuri platvorme, mis toetaks piiride ülest koostööd. Eestil on õnnestunud paika panna selliste platvormide esimesed nurgakivid. Ma pean silmas rahvusvahelist identifitseerimist ja digiallkirja. Täna saavad Leedu, Belgia, Portugali ja Soome kodanikud, kel on olemas ID kaart, alustada oma äri ja luua firma kasutades Eesti digitaalseid kanaleid. Näiteks saavad juba praegu Eesti ja Leedu firmad omavahel lepinguid digiallkirjastada. Seega toetab sarnane innovatsioon rahvusvahelist koostööd. Rahvusvahelise identifitseerimise ja digiallkirjade kasutuselevõtt on kaasa aidanud Euroopa Liidu liikmesriikide ja erinevate piirkondade dünaamilisele koostööle. Me peame rahvusvahelist identifitseerimist sajabrotsendiliselt toetama ning muutma digiallkirjastamise sedavõrd kättesaadavaks, et sellest saaks igapäevaelu lahutamatu osa. Lisaks sellele valmistatakse Eestis ette rahvusvahelisi mobiiliteenuseid, nagu mobiilipilet ühistranspordis ja mobiilne parkimine. Hetkel on need teenused ette valmistamisel Eesti ja Soome suuremate linnade tarbeks. Eesti toetab piirideüleseid IT klastreid. Alustasime IT klastrite projektiga veidi enam kui kaks aastat tagasi, kohalike firmade ühisturundusprojektina. Viimase aasta jooksul on see projekt naaberriikide suure huvi osaliseks saanud.

Arutame juba täna, kuidas ehitada üles kohalikke IT informatsiooni ja kommunikatsiooniklastreid ning luua kohalikke IT-firmasid kattev kohaliku koostöö ja ühisturunduse keskus. Eesti toetab tugevalt Euroopa Liidu uue IT agentuuri loomist, juhtimaks ja arendamaks IT turvasüsteeme. See on strateegiline valdkond, mis on seni pööranud suuremat tähelepanu vaid telekomi valdkonna regulatsioonidele ning vähem IT valdkonnale. Olen sada protsenti kindel, et koostöö on parim meetod raskuste ületamisel, mida võime tiheda konkurentsiga turgudel kohata. Oleme teinud mitmeid-mitmeid edukaid samme Euroopa Liidu liikmesriikides, samuti kohalikul tasandil, tõstes EL liikmesriikide

konkurentsivõimet. Samuti hakkame käsitlema infotehnoloogiat kui tuleviku äri ja Euroopa Liidu liikmesriikide koostöö osa. Eesti on valmis aitama üles ehitada ühist, meie tulevikku toetavat IT platvormi.

Ulf Johansson: Tahaksin IT platvormi veidi kritiseerida. Funktsionaalne koostöö peaks olema üles ehitatud enamale kui tehniline platvorm. Kui räägime klastritest, räägime väga palju firmade ja avaliku sektori koostööst. Kui vaadata viimaste aastate uurin-gute tulemusi, selgub, et sörgime USA järel ja Hiina läheb meist mõne aastaga mööda. Arvan, et peame olema realistid, ei saa ainult rääkida, tuleb tegutseda. Rääkides näiteks IT valdkonnast, on platvormid ja teadmised väga olulised muutujad, kuid siin puudub innovatsioon. Mul on alati Eesti ID-kaart kaasas, aga sellest pole palju abi, kui seda ei kasuta. Kuidas seda kasutada? Platvormist üksi ei piisa. Kui sõlmin teise firmaga lepingu, mille kohta see leping käib? Kas saate aru, mida ma silmas pean? Avalik sektor, kohalikud ja piirkondlikud asutused mängivad riigihangetel olulist rolli. Te arendate neid teenuseid, kuna nemad ostavad seda. Kui avalik sektor ei ole äri-ga seotud, puudub meil innovatsiooniks põhjus või tegeleme leiutistega, mis on huvitava-d ja toredad, kuid neid pole võimalik igapäevaelus kasutada. Peame mõtlema kaugemale, kui ärisektor ja mõtlema innovat-sioonist kui süsteemist.

Enn Saar: Põhimõtteliselt olen täiesti nõus. Tahtsin vaid toonita-da, et meil on juba täna olemas tehnoloogia, mis toetab riikideva-helist kommunikatsiooni. Ainus asi, mida koostöö toetamiseks tegema peame, on olemasoleva tehnoloogia kasutamise soodus-tamine. Peamine küsimus pole mitte tehnoloogia kättesaadavus, vaid see, kuidas juba olemasolevat tehnoloogiat kasutada.

Tiiu Evert: Esindan Ettevõt-luse Arendamise Sihtasutust. EAS on rahastusorganisatsioon, mis loodi ligi kümme aastat tagasi. EAS-i

peamiseks eesmärgiks on ettevõtluse ja kohaliku arengu toetamine Eestis. Lisaks sellele oleme Euroopa Liidu struktuurfondide rakendustüksuseks. Nõustun täielikult eelkõnelejaga. Usun siiralt, et eesmärk peaks olema sõnastatud veidi teisiti, kui räägime võrgustike loomisest ja klastritest. Saavutamaks teatud eesmärke võrgustike ja klastritega, peaksime kõnelema rohkem sellest "kuidas" ja "miks". Tahaksin rõhutada koostöö olulisust erinevate turul osalejate vahel. Meil on erinevad meetodid ergutamaks erinevate korporatsioonide eri tegevusi. Olemas on erinevad programmid ja toetusmeetodid. Kui räägime toetavatest klastritest, peame mõtlema mitte ainult konkreetsetel klastritele vaid ka väike- ja keskmise suurusega ettevõtete võrgustikele, kompetentsikeskustele ja regionaalsetele kompetentsikeskustele. Klastrite toetusprogrammiga alustati Eestis kaks aastat tagasi. Olen selle programmi juht. Arvan, et klastrite toetamine ei ole eesmärk omaette. Programmi eesmärgiks on kohalike ettevõtete rahvusvahelise konkurentsivõime tõstmine koostööprojektide arendamise ja elluviimise kaudu. Konkreetset selle projektiga üritame oma firmadele leida rohkem rahvusvahelisi partnereid, uusi tooteid ja teenuseid, mis muudaksid klastrid rahvusvahelisel turul konkurentsivõimelisemaks. Rohkelt on arutatud riikliku ja regionaalse koostöö võimalikkust. Meie programm on õnnelik programm, sest projektid, mida toetame, saavad 70% toetust riiklikust programmist ja 30% osas peab olema projekti esitajate omafinantseering. Oleme saavutanud hea koostöö Tallinna linnaga, eriti Tallinna Ettevõtlusametiga. Taotlejad saavad taotleda Tallinna Ettevõtlusametilt 50% ulatuses toetust. Me peame sellist koostööd riikliku, rahvusvahelise ja kohaliku tasandi vahel sedavõrd oluliseks, et sellele tuleks veel rohkem tähelepanu pöörata. Meie klastrid ei ole väga rahvusvahelised, meie võrgustikud pole veel päriselt rahvusvahelised. Selle eesmärgi saavutamiseks, oleme kaasatud uude programmi Läänemere Regiooni Tipud (Klastristrateegia Läänemere regiooni jaoks). Tegemist on koos-

tööprojektiga, milles osaleb 11 Läänemere-äärset riiki ja mille eesmärgiks on läbi klastrite innovatsiooni edendada majanduskasvu ja luua Läänemere regiooni uusi töökohti. Seatud on kolm kindlat eesmärki – kolm alustala, mis on minu arvates väga olulised. Esimene neist on teaduse ja innovatsiooni toetamine, seda kõrgemal rahvusvahelisel tasemel; teiseks toetame ja arendame riikidevahelisi klastreid ja väikeste ning keskmiste ettevõtete võrgustikke. Need kaks eesmärki on omavahel väga tihedalt seotud. Usume, et teiste programmide ja projektide kõrval aitavad sellised algatused kaasa Läänemere strateegiate ellu viimisel.

Erik Terk: Üritate toetada klastreid Eestis, Riias on tõenäoliselt sarnane organisatsioon või agentuur, Helsingis töötatakse Soome klastritega. Kas teil on möödunud aastatest sarnaseid koostöökoostöökogemusi, olete üritanud midagi koos teha, midagi tõesti rahvusvahelist? Millised on olnud probleemid ja miks pole alati nii lihtne midagi koos teha?

Tiiu Evert: Läänemere Regiooni Tipud projekt on Läänemere Regiooni Interneti eelkäija. See oli üks Euroopa Liidu toetatavatest raamprojektidest. Selle eesmärgiks oli Balti regiooni maade, Norra ja Islandi koostöö toetamine erinevate meetmete abil, sealhulgas ka klatriprogrammidega. See on üheks põhjuseks, miks meil Eestis on selline klatri toetamise programm. Vastasel juhul oleks meil teistsugune programm. Usun, et koostööl Läänemere regiooni Internetiprogrammiga on väga head tulemused.

Erik Terk: Ehk soovib keegi Soomest, Lätist või muust naaberriigist jagada nende riikide seisukohti, mis on hetkel kohalike või rahvusvaheliste klastrite loomisel prioriteediks?

Edvins Karnitis: Küsimus ei ole ühes või teises eduloos. Meil on väga viljakaid edulugusid, kuid on ka ebaedulugusid. Küsimus on süsteemis: kas süsteem toetab selliseid tegevusi ning ehk on küsimus ka huvides – rahvusvahelistes ja kohalikes huvides.

Läänemere strateegial on loomulikult kindlad, lahendamist vajavad probleemid. Minu arvates on Balti koostöökogemus hea, kuid küsimus on Venemaa liitumises selle poliitilise koostööga. Samuti on küsimus, kas meie valitsused võtavad omaks ja järgivad selget, tugevat kestvaid poliitikat, mida Läänemere regiooni arendusstrateegia pikaks ajaks on? Rääkides innovatsioonist, teadmispõhisest protsessist, on needki kestvaid protsessid ning vajavad stabiilset pikaajalist toetust. Seega on strateegia edendamisel ja teostamisel järgmiseks sammuks selle strateegia omaksvõtt riikide valitsustes ning selle sidumine olemasoleva poliitikaga. Hoolimata sellest, et on piisavalt aktiivselt töötavaid rahvusvahelisi organisatsioone, on strateegia teostamiseks väga vajalik ka rahvusliku tasandi tugev poliitiline heakskiit. Nagu varem juba lühidalt mainisin, on osa sellest poliitikast toetava õigusliku keskkonna loomine, seda nii rahvusliku kui ka rahvusvahelise tasandi kokkulepete kaudu.

Ma ei räägi teadusest, mis on riikliku mastaabiga küsimus ja kõrgemast haridusest, mis on samuti riikliku mastaabiga. Läänemere strateegia positiivseks efektiks rahvuslikul tasandil on elukvaliteedi tõus. Midagi muud kui elukvaliteedi parandamine ei saa olla valitsusele eesmärgiks. See saab olla samuti peamiseks väärtuseks linnadevahelises koostöös, kohalike omavalitsuste koostöös rahvuslikul tasandil ning ka akadeemilise seltskonna huvides.

Kogu EL-i peab huvitama see, et iseseisvatel riikidel ja regioonidel õnnestuks arendada integreeritud teadusruume. Olgem ausad, Lissaboni strateegia ei ole siiani olnud eriti edukas. Peale muutusi 2005. aastal on see hakanud täitma ühelt poolt Euroopa Liidu, teiselt poolt Ameerika Ühendriikide ning Jaapani vahel olevat lõhet, kuid vaatamata kõigele on see lõhe siiski kasvanud. Seega on kogu EL huvides, et strateegia rakenduks aastaks 2020. Siin näeme kõigi sünergiaid, see on meile kõigile väljakutseks.

Georg Sootla: Tahaksin tutvustada klastrite kogemust teises valdkonnas. Tallinna Ülikool ja Tampere Ülikool töötasid tänu PHARE CBS toetusele välja avaliku halduse ühise õppekava. Plaanisime seda laiendada ka Uppsalasse ja Peterburi. Arvan, et see on klatri üks esimesi näiteid kõrghariduses, sest see programm hõlmab paljusid rahvusvahelisi tudengeid ja valitsusametnikke, st et tegemist pole tavalise ülikoolihariduse vaid ka teadmiste vahetamisega laiemas mõttes. Programm on hetkel peamiselt logistiliste ja organisatoorsete probleemide tõttu ajutiselt suletud. Esimeseks põhjuseks, nagu professor Karnitis hiljaaegu hoiatas – riiklik seadusandlus ja haridussüsteemi ülesehitus seavad rahvusvahelisele ühendatud õppekavale mitmeid takistusi. Ausalt öeldes ei saa sellist koostööd lubada ka Eesti piires. Teiseks, hoolimata sellest, et aina enam räägitakse rahvusvahelistumisest, ei ole ülikoolid tegelikult valmis ei organisatoorses ega tehnilises mõttes. Võin avalikult väita, et kõrghariduses ei olda veel valmis eri ülikoolide ühise kraadi omistamiseks. Kas saame olla rahul olukorraga, et koostöö ja klastrite alged eksisteerivad ainult tänu üksikisikute ning ülikoolide õppetoolide entusiasmile? Kas saame selliste üksikute klatri näidete varal arendada nii keerulise süsteemi, nagu seda on ülikooli süsteem, integreerimist? Võime viie aasta pärast kohtuda ja näha veel üksikuid juhtumeid, kuid ei näe ruumi, rahvaste, regiooni ja organisatsioonide üldist integreerumist. Arvan, et kui tahame 10–15 aasta pärast näha integreeritud Läänemere regiooni, peab makroregioonide areng saama kõikide Läänemere riikide riikliku poliitika prioriteediks. Muidu ei suuda Euroopa Liit ega Läänemere regioon võistelda USA ega Hiinaga, kes koondavad oma sünergia integreeritud regionaalruumi. Teiseks tahaksin rääkida strateegia institutsionaalse mõõtme nõrkustest. Suur osa siin viibivaid inimesi uurib või tegeleb regionaalse haldusega. Me ei räägi üksnes koostööst eestlaste ja lätlaste vahel, me räägime Läänemere strateegia kohalikust ja regionaalsest mõõtmest. Kui olete Läänemere stra-

teegiaga hoolikalt tutvunud, ei ole seal sõnagagi mainitud regionaalset või kohalikku omavalitsust. Olen avaliku halduse spetsialist ja analüüsin seda ning võin kinnitada, et see dokument – Euroopa Liidu Läänemere strateegia – on liiga tehniline ning normatiivne, et seda edukalt ellu viia. Lõpptulemuse saavutamiseks ja sihile jõudmiseks, peab strateegia sisaldama tugevat institutsionaalset dimensiooni, mis vastaks küsimusele “Kuidas?”: kuidas, milliste instrumentidega on võimalik neid tulemusi saavutada? See on vajalik, kuna strateegia ellu viimine eeldab, nagu me varem tõdesime, mitte ainult tehnoloogiat ja platvorme, vaid eelkõige miljonite inimeste tegevuse koordineerimist. See eeldab vaimseid muutusi, muutusi identiteedis ja traditsioonilistes käitumismudelites. Seda saab saavutada vaid juhul, kui strateegia institutsionaalne dimensioon on hoolikalt läbi mõeldud. Ma pean silmas seda, et ei tuleks luua uusi asutusi vaid kohandada olemasolevad uuele kvalitatiivsele kontekstile ja vajadustele vastavaks. Seega on kõigi osapoolte (teadlaste, ekspertide ja poliitikute) tänane ja homne eesmärk kujundada arusaamu, kuidas kohalik ja regionaalne omavalitsus saab strateegiat arendada ja käivitada. Kuni strateegiast puudub institutsionaalne dimensioon, ei saa seda ellu viia. Selleks, et luua integreeritud ruumi, peame looma kindla sotsiaalse- ja majandusruumi organisatsioonide kõikide tasemetel vahel. Avaliku halduse teoorias käsitletakse sellist ruumi mitmetasandilise valitsemise kontseptsioonina. Kuid see on juba eraldi teema. Sestap, kui kellelgi on sel teemal häid ideid, suudame järgmisteks aastateks tegevuskava välja töötada.

Erik Terk: Oleme arutanud erinevad konkreetseid juhtumeid, nüüd on aeg tõstatada küsimus kohalikul tasandil – mida peab üks linn tegema ja mis on kohaliku omavalituse roll Läänemere strateegias? On see pelgalt sõnakõlks? Läänemere regionaalstrateegia ei ole strateegia üksnes riiklikul tasandil, vaid strateegia, millesse on kaasatud väga palju kohalikke osapooli. Nõustun

sellega, et elluviimise osas on strateegia veel väga abstraktne ning seda tuleb viimistleda, et jõuda konkreetsema sõnastuseni.

Allan Alaküla: Tallinna Linnavalitsus. Praktiline tööriist strateegia rakendamisel, mida me linnade juures arutasime, võiks olla ühise tegevusruumi loomine piiriülese poliitikaga. Piiriülene poliitika võiks toota enam loominguilisi tulemusi, võrreldes rahvusliku poliitikaga. Veel rohkem integreeritud tulemusi on võimalik saavutada ühise valuuta abil. Kui strateegia on tõesti integreeritud, tähendab see tõelist ühist ruumi. Tallinn üritab selles küsimuses välja mõelda, kuidas luua ühist ruumi Soome ja Läti naabritega. Ei ole olnud arutlusi Sankt-Peterburgi sellesse ruumi integreerimise teostatavusest, mis on samuti meile lähedane huvi. Teine suur küsimus Läänemere ühisruumi loomisel on ühine informatsiooniruum. Georg Sootla tuletas meelde, et kohalikud valitsused institutsioonina on kirjutatud strateegias kõrvale jäetud, kuid samas on nende kaasatus ühise informatsiooniruumi juures väga oluline. Me ei saa tõsiselt mõelda ja rääkida selle regiooni integratsioonipoliitika rakendamisest, kui me ei räägi ühisest informatsiooniruumist Läänemere regioonis. Kui me ei räägi sellest küsimusest, ei saa me olla Läänemere poliitika suhtes tõsiselt võetavad.

Esineja: Soome regionaal-arengus on viimastel aastatel olnud teaduskeskuste loomise suundumus, piirkonna arendamise nimel üritavad sellega seonduvatele küsimustele keskenduda nii ülikoolid, ettevõtted kui ka kohalikud võimud. Soomes saab kohalik omavalitsus poole oma sissetulekust kohalikest maksudest. On ülimalt oluline, et majandus, tööhõive ja innovatiivsus oleksid samuti läbi kohaliku omavalitsuse tugevdatud. Kui Läänemere strateegia missioon on luua makroregioon, ei tohi me unustada, et see on võimalik üksnes siis, kui intensiivistub alampiirkondade vaheline koostöö.

Erik Terk: Proovime teha mõned kokkuvõtted sellest suurest arutelust ja välja selgitada midagi linnade ja kohalike omavalitsuste rollist.

Galina Gribanova: Venemaa jaoks on Läänemere strateegia regionaalne- ja munitsipaalne mõõde väga oluline. Venemaa on suur maa erinevate regioonidega ning mitte kõik Föderatsiooni osad ei identifitseeri end Läänemere kaudu ja ei vaja sarnast koostööd. Pean silmas, et me ei saa rääkida ühendatud Euroopa ruumist, mis ulatub Islandilt Vladivostokki. Kui toimus Euroopa Liidu ja Venemaa Föderatsiooni tippkohtumine, leiti, et mitte kogu Venemaa ei kuulu Läänemere regiooni. Seega on päris loomulik, et kui Venemaa mõtleb osaleda Läänemere strateegias, peaks tal olema Balti identiteet. Ma ei pea silmas ainult Kaliningradi ja Peterburi, mis on Läänemere loomulikud osad, vaid ka Põhjala dimensiooni. Me peame kuidagi ühildama Läänemere strateegia ja põhjapiirkonna. Vaadates kaardile näeme, et nende kahe programmi territooriumid kattuvad. Loode-Venemaa piirkonnad, kus pole Läänemere kallast, kuid mis on tegelikult alaga seotud. Me peame Peterburgi loodepiirkonna keskuseks ja koordineerime seal Venemaa selle piirkonna tegevust. Samuti on meie jaoks oluline keskvalitsuse toetus. Ühegi riigi valitsus ei lase regionaalset ja kohalikul omavalitsusel oma välispoliitika teostamis segada. Me peame saama oma valitsuse toetuse läbi lobitöö koos Loode-Venemaa kohalike omavalitsustega. Varasemad näited koostööst ja võrgustikest nii suurel Venemaa alal näitavad, et sellise koostöö vastu on väga suur huvi. Kui räägime võrgustikest, siis ma juhiksin teie tähelepanu ainult ühele probleemile. Võrgustikud on inimesed, inimesed, kes töötavad organisatsioonides. Meil on palju näiteid positiivsetest ja negatiivsetest võrgustikest. Need edulood ja ebaõnnestumised sõltuvad inimeste isiklikest võimetest. Sestap on oluline töötada konkreetsete inimestega, et mõjutada neid ning koolitada professionaale, kes suudavad kõikide Läänemere probleemidega toime tulla. Näiteks – Herzeni Ülikoo-

lis on nüüd Regionaaluuringute osakond. Meie tudengeid koolitatakse Põhjamaade spetsialistideks. Nad oskavad põhjamaade keeli, üks grupp õpib soome, teine taani, kolmas rootsi keelt. Meil on tarvis Põhjamaade ülikoolide abi, et muuta õpingud efektiivsemaks ning luua tihedad isiklikud sidemed üliõpilaste ja ülikoolide vahel. Tudengid on meie tulevik, nad on Läänemere strateegia tulevik.

Erik Terk: Täna väga empaatilise suhtumise eest strateegia inimliku poole suhtes, kuid mainisite ka regioonide ja linnade lobitöö suutlikkust. Arvan, et see ei ole ainult Venemaa probleem, vaid kõigi meie riikide, kus linnadel ei ole ainult raha ja teadmised, vaid ka võrgustike ja klastrite kujundamiseks vajalikud lobitöö vahendid.

Keijo Sahrman: Täna. Selle sessiooni teema on Euroopa Liidu strateegia Läänemere regioonidele. Meil on mingi eelnõu EL-lt ja peaksime arutama seda eelnõud kahe perioodi lõikes. Täna oleme arutanud ainult lühiajalist kava, milles meil on rida paindlikke projekte, mis on tehtud ülevalt alla. Kuid kui tahame, et strateegia töötaks õigesti, peaks see töötama ka alt üles. Olulised osad sellest peaksid olema programmid, projektid ja strateegiad, mis kujunevad välja Läänemere alade regioonidest ja linnadest. Järgmine periood, ehk siis järgmine struktuurfondide periood, algab mõne aasta pärast, aastal 2014. Seda, kuidas Euroopa Liit korraldab makroregioonide finantseerimist, ei ole kirja pandud. Mis on regioonide, linnade, liikmesriikide ja Euroopa Liidu roll selle finantseerimises? Kas finantseerimine käib makroregioonide kaudu või jääb raha liikmesriikide ja regioonide kätte? Kuidas neid programme organiseeritakse? Selles vallas on suuri küsimusi. Regionaalsel ja kohalikul tasandil on väga oluline olla kursis ja arutada, milline on parim viis strateegia ellu viimiseks? Millised on Euroopa Liidu strateegia eesmärgid? Kas seda tehakse enda protseduuride lihtsustamiseks, et ei peaks suhtlema 27 naaberrii-

giga ja saaks suhelda vaid 7–8 makroregiooniga? Me peame hoolikalt jälgima Euroopa Komisjoni diskussioone, mis puudutavad strateegia eesmärgi ja makroregioone. See, kuidas eesmärgi tõlgendatakse, mõjutab oluliselt struktuurfondide korraldust.

Erik Terk: Suur tänu selle üldistuse eest. Arvan et ütlesite väga kasulikke asju ning ühest küljest tõepoolest on tegevusi ja projekte väga suur hulk. Teisalt on olemas kohalike üksuste võrgustik, erinevad arusaamad ja mälud. Erinevate tegurite vahel võib olla suur lõhe ning on oluline mõelda, kuidas seda lõhet kitsamaks muuta. Kohalikel toimijatel on suurem võimalus nende tegevuste rida mõjutada. Sellisel juhul on tõenäoliselt lihtsam üksteist mõista, kuivõrd need tasandid – EL ja kohalik tasand – on üksteisest küllaltki kauged.

Linda Talve: Linda Talve, Kesk-Läänemere programm (INTERREG), Soomest. Nõustun täielikult eelkõnelejaga ja leian, et strateegia on väga hea võimalus ning toob regioonile palju kasulikku. Kuid mul on tunne, et protsess on suunaga ülalt alla. Hetkel on olukord selline, et oleme strateegiaga väga kaugele jõudnud. Nüüd oleme faasis, kus peame juba olemasolevad struktuurid strateegiaga ühildama. Peame kõik kuidagi nägema, kuidas need mosaiigitükid kokku sobituvad, andma võimalusi strateegiat ja selle elluviimist toetavatele tegevustele ja projektidele. Peame midagi ette võtma ja kaasama raha, mis asub regioonide erinevates paikades. Olen toonud siia mõned näited meie Kesk-Läänemere programmi materjalidest. Siin on näiteid projektidest, mida rahastame ning ka mõned praktilised näited. Usun, et peame mõtlema ka asjade praktilise poole peale ja mitte ainult rääkima strateegiast ja võrgustikest. Siin on midagi väga käegakatsutavat. Loodan, et te tutvute nende näidetega ja ma võin asjast lähemalt rääkida.

Erik Terk: Suur tänu ja nüüd on aeg anda jutujärg lõppsõnaks hr Toomas Vitsutile. Rääkisime erinevatel teemadel, kuid ehk oskate sellest diskussioonist kokkuvõtte teha.

Toomas Vitsut: Mul on heameel, et täna on välja öeldud nii palju tähtsaid ja olulisi ideid ning mõtteid. Isiklikult tahaksin välja tuua kaks aspekti. Esiteks, praeguseks oleme õppinud teineteist tundma ning teame üksteise potentsiaali. Niisiis, on ülim aeg keskenduda rohkem konkreetsele koostööle ja jõuda järgmisele tasemele, nagu pakkus alguses välja hr Thomas Johansson. Või kui kasutada sporditerminoloogiat, oleme piisavalt treeninud, et näidata tulemusi. On aeg tõeliselt suured teod ellu viia. Et jõuda konkreetsete majandustulemusteni, peame püstitama konkreetset ülesanded. Kuid kes need ellu viib? Linnad ja regioonid, kel on parimad akadeemilised ja ärilised teadmised, peavad koondama teisi võrgustike kaudu, mis tuleb kriitiliselt üle vaadata. Teiseks, piiriülesed klastrid on praktiliseks võimaluseks viia ellu tuleviku eesmärged ja ideid. Oluline on kõikide partnerite potentsiaali ära kasutamine. Paljudel juhtudel võivad selliste klastrite liikmeteks olla Rootsi ja Soome ülikoolid või ettevõtted, kuid mitmetel aladel võivad need kompetentsikeskused asuda ka Eestis ja Lätis. Loodan, et tänase ümarlaua diskussioon andis meile signaali, kuidas saaksime tulevikus kasutada partneritena arenguks ja koostööks juba olemasolevaid võrgustikke.

II osa: Järgmised sammud jätkusuutliku võrgustiku loomisel: esimesed mõtted

Moderaatorid: **Ulf Johansson**, Sweco Eurofutures AB, Rootsi; **Georg Sootla**, Tallinna Ülikooli avaliku poliitika professor; **Pertti Rauhio**, Uusimaa Maakonnaliit, Soome; **Linda Talve**, Kesk-Läänemere programmi (INTERREG) informatsiooni ja kommunikatsiooni nõunik

Ulf Johansson: Järgnevalt arutame kahte konkreetsemat küsimust, esiteks, kuidas aidata kaasa koostöövõrgustike loomisele, teiseks, millised ressursid on selliste võrgustike loomiseks olemas.

Georg Sootla: Konverentsi eel saatsin kõigile osalejatele käesoleva arutelusessiooni väga üldise päevakorra. Esiteks tuleb meil arutada ja defineerida küsimus, kuidas ja miks saaksid kesk- ja regionaaltasandi uurijad, praktikud ning poliitikud luua kohalikku omavalitsust ja nende interaktsiooni edendavaid võrgustikke ning kuidas arendada sellise interaktsiooni jaoks vajalikku võimekust. Teine küsimus on veelgi tähtsam: meil on vaja leida ressursse. Tuleb leida võimalusi erinevate tegevuste rahastamiseks. Erinevate tegevuste all pean silmas esiteks rakendusuuringuid, mistõttu tuleb esmalt defineerida uurimise fookus. Poliitikute ja haldus-juhtimisest kaugel seisvate inimeste seas tuleb luua arusaam sellest, kuidas ühendada Läänemere strateegia ning valitsemise kohalik ja regionaalne mõõde, mis on praegu veel paljuski ebaselge. Järgmiseks võime alata programmi uurimaks strateegia rakendamise võimalikkust riikliku või kohaliku seadusandluse valguses. Näiteks ei soosi Eesti ja Soome seadusandlus looma efektiivseid ühisõppekavasid, kuna neis riikides pole või-

malik välja anda ühiseid diplomeid, seega ei saa me ühiselt vastu võtta tudengeid ega kujundada kõrghariduse klastreid. Teiseks suunaks olekski ühised koolitusprogrammid, mis tutvustaksid institutsionaalseid praktikaid. Tuleks jõuda selgusele, millist läänerranniku pakutavat koolitust on siin-pool Läänemerd ja Poolas vaja. Hiljuti jõudis lõpule SIDA programm, mille raames võrdlesime Rootsi ja Eesti kohalikke omavalitsusi koolituse ja uuringute osas ning leidsime palju infot, mida edaspidiste tegevuste kavandamiseks kasutada. Käesoleva diskussiooni suurim küsimus on see, kuidas rahastada selliseid võrgustikke. Teineteisest tuleb eristada käivitusrahastust, mille puhul fondid pakuvad vahendeid võrgustike loomiseks ning püsivaid, 3–5 aastat kestvaid tegevusi rahastavaid struktuurifonde. Kolmas võimalik rahastamisviis oleks samasisuliste projektide taotlemine eri maade eri osaliste poolt ning nende koordineeritud elluviimine.

Linda Talve: Olen Kesk-Läänemere programmi (INTERREG) informatsiooni ja kommunikatsiooni nõunik aastateks 2007–2013. Sooviksin anda konkreetse idee, kuidas leida rahastust erinevate tegevuste jaoks EL Läänemere strateegia raames. Esmalt tahaksin kiirelt tutvustada meie programmi, tegevusi, mida me rahastame ning anda ülevaate, mis on antud rahastamisprogrammi raames saavutatav. INTERREG on üks paljudest struktuurfondide programmidest EL-s. INTERREG lühend viitab EL-i regionaalpoliitikale, mille eesmärgiks on liita erinevad Euroopa regioonid ning püüda mingil moel muuta rahvusriikide vahelised piirid vähem jäigaks. INTERREG on antud eesmärgi vahendiks. Antud INTERREGi programmi tähis on "4A", neli viitab hetkel kestvale rahastamisperioodile, ehk siis käesolev on juba neljas kord, mil INTERREG finantsvahendeid pakub. "A" tähendab, et see programm on suunatud regionaal- ja kohalikule tasandile. Kesk-Läänemere INTERREG programmi poolt on täielikult kaetud üksnes Eesti territoorium, Rootsi, Soome ja Läti on kaetud ja kuuluvad programmi alasse osaliselt. INTERREG B sihiks on kõik

Läänemere regiooni maad ning INTERREG C on suunatud kogu Euroopa Liidule.

Programmis on kolm väga laia teemat: keskkond, konkurentsivõime ja innovatsioon ning atraktiivsed ja dünaamilised kogukonnad. Nimetatud teemad on väga laiad, seetõttu võib nende raames finantseerida paljusid erinevaid avalike organisatsioonide, kohalike ja regionaalsete riigiasutuste, mittetulundusühenduste aga ka eraettevõtete tegevusi.

INTERREG pakub rahastust koostööprogrammidele, millel on piiriülene mõju ning mis hõlmavad partnereid vähemalt kahest riigist. Projektis peab olema miski, mis konkreetse riigi spetsiifiliste probleemide kõrval parandab ka piirideülest suhtlust. Finantseeritavate projektide kestvus on kaks kuni kolm aastat, see ei finantseeri me üksiktegevusi, näiteks seminaride korraldamist. Meie rahastatud projektide keskmine eelarve on 1 miljon eurot, kuid mõnede projektide eelarve võib olla ka 200 000 EUR ringis. Kui kaasatud on juba kaks riiki, siis vähem kui 200 000 euroga ei olegi võimalik midagi olulist ära teha. Programmi rahastamisel ei ole piirlage, pigem on meil hetkel raha üle, programmiperiood on aga peagi lõpule jõudmas. Seega on sel aastal viimane võimalus taotleda raha 3 aastat kestvate projektide tarvis. Kokkuvõttes on meil 96 miljonit eurot ning meil on huvi leida headele projektidele rahastamisvõimalusi. Parteritel Soomest ja Rootsist on võimalik saada rahastust kuni 75% ning Eestist ja Lätist kuni 85% ulatuses, seega on INTERREGi osakaal projekti finantseerimisel väga suur.

Selles osas, kui palju saab EL mittekuuluvate riikide ja teiste EL riikide antud projekti mitte-kuuluvaid piirkondi rahastada, on mõningad piirangud. Nendele piirkondadele saab kulutada 25% eelarvest. Muidugi ei saa kõik projektid rahastust, mitte kogu 40 miljonit EURi, mis on antud aasta kogurahastuse ülemmäär, ei

jagata välja. Siiski on meil üle 20 miljoni euro, mille osas pole taotlusi esitatud. Vaadates Läänemere strateegia prioriteete, on kerge leida tegevusi, mis kattuvad INTERREGi prioriteetidega, seega võiksite ideede olemasolul kaaluda INTERREGi toetuse taotlemist. Tulenevalt INTERREG programmile eelnenud bilateraalse programmi kogemusest on meil hea koostöökogemus Soome-Eesti partnerluses. Samas on üha aktiivsemaks muutumas ka Läti ja Rootsi. Me pakume nõustamist ja konsultatsioone Turus, Tallinnas, Riias, Stockholmis ja Mariehamnis, kust saab täiendavat informatsiooni, samuti saab täiendavat infot telefoni ja e-maili teel või meie kodulehe www.centralbaltic.eu kaudu. Lisaks on aprillis tulemas projekti väljatöötamise seminarid, kus saab ettekujutuse taotlemise protsessist ning taotlemise mõttekusest. Kui teil on juba hästi väljatöötatud projektiidee, soovitan seminarist osa võtta. Jagatud brošüüris võite näha meie esimest 19 käivitunud projekti, praeguseks on neid juba 46. Homme avaldame järgmisi projekte sisaldava teise väljaande, ent ka praegusest materjalist saab ülevaate rahastatavate projektide ideedest. Projektid on indikatiivselt jagatud ka prioriteedivaldade kaupa. Täna.

Ulf Johannson: See oli hea sissejuhatus nii projekti sisu kui ka rahastamise osas. Hea on kuulata kedagi, kes tahab raha anda – probleemiks võib aga olla hea idee leidmine.

Thomas Johansson: Tahaksin esitada küsimuse: üks strateegia tähtis mõõde on ühistunde loomine – et inimesed tunneksid end Läänemere regiooni elanikena. Kas Kesk-Läänemere programm hõlmab ka neid küsimusi?

Linda Talve: Programmidokumentides on ära toodud ka nn horisontaalsed eesmärgid. Vaadates aga käigus olevaid programme, võib näha, et mõnikord kapselduvad need üsna kitsalt oma enda teemadesse ega võta horisontaalset dimensiooni niivõrd arvesse.

ELi projektid ning nende administratiivpoolega toime tulemine nõuavad mõningast kogemust, see on üsna keeruline aruandlus-süsteem ning kogu protsess on küllalt aeganõudev.

Pertti Rauhio: Linda Talve ettekanne oli tühelt poolt üsna julgustav ning teisalt väga heidutav. Ma arvan, et käesoleva konverentsi tõeline eesmärk oli vastata küsimusele, mida on Läänemere strateegial pakkuda. Nagu Linda eelnevalt selgitas, on INTERREG programm võimeline funktsioneerima ka ilma Läänemere strateegiata. Veelgi enam, on öeldud, et Läänemere strateegia võiks toimida ka ilma konkreetse rahastamiseta. Tõepoolest, on vajadus tuua need kaks kokku. Oma SKT-st kulutavad vaid Rootsi ja Soome uuringutele ja arendustegevusele 3% ehk umbes 20 miljardi euro ringis. Raha on vaja ka ideede arendamise jaoks, st selleks, et kui teil on mingi hea idee ning selle arendamisesse entusiasmiga suhtuvad inimesed, saaks abi selle viimisel konkreetse projekti tasemele.

Ulf Johansson: Tahaksin jätkata – arvan, et strateegia käsitlusala ja sisu puhul on kaks võtme küsimust: miks ja kuidas. Üks asi on Läänemere strateegia puhul väga selge ning seda rõhutab ka Euroopa Nõukogu – ei mingeid uusi struktuure. Nad rõhutavad ka, et me peaksime kasutama olemasolevaid struktuure niipalju kui võimalik. Esimene küsimus oleks seega – kas kohased struktuurid eksisteerivad juba praegu? Georg tõi välja, et uurimisasutuste vahelisel koostööl on lausa õiguslikud takistused. Teiseks tuleb arvesse võtta valitsemise küsimusi: kui vaadata Läänemere piirkonda tervikuna, siis kogu regiooni hõlmavat partnerlust ei saa arendada just valitsemise probleemide tõttu. Ühelt poolt tuleb sõnum koostöö vajalikkusest, teisalt aga signaal, et koostööd ei tuleks teha.

Takistused kogu Läänemere regiooni hõlmava koostöö arendamisel on tõsine probleem. Teiseks takistab meid administratiiv-

struktuuride raamistik. Me oleme täna siin väike grupp Läänemere piirkonnast ning oleme harjunud säärastel konverentsidel osalema. Ent kui vaadata olukorda väljaspool meie organisatsioone, võib kohata probleeme, näiteks tean, et Eesti Läti ja Rootsi omavalitsuste esindajate välismaa reiseks ei ole alati raha. Sellised takistused on kindlasti koostöö arendamisel probleemiks.

Peamine probleem on koostööraamistiku leidmine, sest ilma selleta ei ole võimalik koostööd teha. Veel üks probleem on ressursid. Euroopa Komisjoni teine sõnum on – ei mingit lisaraha. Tulenevalt sellest, mida eelnevalt rääkis Linda, on näha, et raha võib siiski leida – probleemiks pole mitte raha, vaid hoopis heade ideede puudus. Ning tulles tagasi Georgi öeldu juurde – miks peaksidki ülikoolid tegema koostööd kohalike ja regionaalvõimudega? Kas selleks, et tagada professor Sootlale rohkem tööd, või on asi milleski muus? Miks on selline koostöö vajalik? Ma tean, et oskate vastata küsimusele ülikoolide ja kohalike ning regionaalvõimude koostöö vajalikkusest, ent olgem konkreetsemad – mis oleks sellise koostöö tulemus?

Georg Sootla: Käesolevalt on enamus avaliku sektori finantseeritud uurimistöid teostatud *ad hoc* põhimõttel, see tähendab, et rakendusuuringu projekti lõppedes ei ole aega uurimistöö väljundite elluviimiseks. Me valmistame uuringuaruanded sagedustabelite tasemel, ent kuna järgmine projekt on selleks ajaks juba käivitunud, ei ole meil ei aega, ressursse ega valmidust minna edasi süvaanalüüsiga. Arvan, et uuringuprogrammide teostamiseks on meil on vaja laiapõhjalisemat ja stabiilsemat institutsionaalset ruumi kümne või enamagi ülikooli vahel. Võime kokku panna püsiva uuringumeeskonna ning kaasata kohaliku võimu esindajaid. Selles seisnebki minu arvates regionaalne integratsioon. Praegu on tudengeid võimalik vastu võtta vaid ühte ülikooli, ent tudengid on huvitatud ühisdiplomite ja koos sellega ka ühisidentiteedi omandamisest. Väga keeruline on õppejõudude

vahetus, kuna igas ülikoolis on oma õppetöö loogika. Mitmete väga spetsiifiliste ja kõrgetasemeliste õppeprogrammide arendamine, mida võiks õpetada korraga väga erinevates ülikoolides, on otstarbekas.

Linda Talve: See on elav näide kellestki, kellel on idee, ning just sellest hea projekt alati algabki. Teie näol on tegu on väga hea publikuga – tihti inimesed üksnes kuulavad ning kordavad “raha ei ole” selle asemel, et ütleda – mul on idee ja ma tahan seda teoks teha. Teine probleem heade projektidega Läänemere strateegia perspektiivist on projekti tulemite jätkusuutlikkus. Seda me tahame näha projektides juba taotluse faasis. INTERREGi ja teisi rahastamiskanaleid tuleb käsitleda stardirahana millegi arendamiseks, mida võiks jätkata ka Läänemere INTERREG projekti lõppedes. Üheks võimaluseks projekti jätkusuutlikuks muutmisel oleks selle liitmine Läänemere strateegiaga.

Ulf Johansson: Läänemere strateegias on regionaalsed ja kohalikud institutsioonid ning riigivalitsus selgelt eraldatud. Ehkki Läänemere strateegias on seda küsimust arutatud, arvan, et on väga enneaegne väita, et antud diskussioon omaks mingisuguseid tulemusi. Kohalik ja regionaalatasand on mõistagi strateegia põhiosalised, ent riigi ja kohalike omavalitsuste interaktsioon ja selle roll strateegias on jätkuvalt üsnagi ebaselge.

Linda Talve: Peagi on tulemas kohtumine strateegia prioriteetsete piirkondade koordinaatoritega. Seni on koordinaatoritega koostöö asjus ühendust võttes jäänud mulje, et peaksime nendega koos liitma oma projektid ja prioriteetsed piirkonnad tervikuks. See ei pruugi neile samas piisavalt selge olla.

Uued ideed on praegu kahtlemata teretulnud ning strateegia arengut tuleks vaadelda pika aja peale, ent järgmist programmi-perioodi ja rahastamisprogramme planeeritakse juba täna peajasjalikult Brüsseli ja Strasbourgi poolt. Meil tuleb analüüsida,

millised on väljakutsed, millega tuleb silmitsi seista, ning olla oma ideede ja visioonide edendamisel tõeliselt aktiivsed. Just praegu peaksime strateegia osas eriti aktiivsed olema, kohtuma prioriteedialade koordinaatoritega ning arutama nendega olemasolevaid ideid.

Ulf Johansson: Tulles tagasi aruteluküsimuse, kohalike ja regionaalvõimude uurimisvõrgustiku loomise juurde. See oleks Läänemere strateegia rakendamise alustalaks, kuna võimekuse puudumisel kohalikul ja regionaalatasandil tekib probleeme ka strateegia rakendamisega. Juhul kui Georg ja tema kolleegid alustaksid kohaliku ja regionaalatasandiga koostööd reaalse rakendusuuringu osas, siis milline peaks teie arvates olema selle uuringu fookus? Kas selleks peaks olema administratiivne võimekus ehk see, kuidas omavalitsust juhtida, või peaks uuring keskenduma küsimusele, kuidas muuta regioon efektiivsemaks?

Jochen Franzke: Mul on konkreetne idee. Nimelt inspireeris mind uus, mõned nädalad tagasi Potsdamis käivitunud uurimisprogramm. See on üks neist haruldastest programmidest, milles töötavad koos loodus- ja sotsiaalteadlased. Programm puudutab kliimamuutusi: analüüsime esimest korda Saksamaal kliimamuutuste mõju omavalitsustele. Nimetame seda geovalitsemiseks. See võiks olla sobivaks uurimisteenaks ka Läänemere strateegia raames. See on valdkond, milles on vaja läbi viia uurimistööd ning meil on ka kohalikud omavalitsused, mis seda informatsiooni oma tuleviku kavandamise mõttes vajavad. Ühtlasi võiks see tähendada ka alternatiivset regionaalarengu rahastamist. Antud projekt on suhteliselt mahukas ning kuna Läänemeri on üks meie projekti prioriteete, oleme huvitatud koostööst Läänemere piirkonna kolleegidega.

Edvins Karnitis: Strateegia rakendamise juures seisneb küsimus iga riigi teadmishõimekuses. Olgem ausad – oleme kõik, Rootsi

kaasa arvatud, suhteliselt väikesed riigid. Mitu kõrghariduse, uurimis- ning arenguvõimekuse teadmuskeskust oleme suuteli- sed looma? Meie riigis oli enne eelmist aastat enam kui 500 koha- likku omavalitsust, praeguseks oleme pisut enam integreerunud ning hetkel on kohalikke omavalitsusi 120. Me ei saa luua 120, või isegi 20 teadmuskeskust. Maksimaalne võimekus oleks luua viis. Väike partner on aga võrgustikus nõrk partner, seega peaksid kohalikud omavalitsused tegema koostööd linnade ja metropoli- dega, milliseid ei ole palju, ent millel on suur võimekus. See oleks valitsemise teine tasand ning eeldab ka teistsugust admi- nistratiivpoliitikat.

Ulf Johansson: Kohalviibijate hulgas on ka kohalike omavalitsus- te liitude esindajaid. Kuna meil ei saa olla sadu omavalitsusi ja regioone, mis ülikoolidega koostööd teeksid, vaid vajame korra- likku partnervõrgustikku, kas teil on võimalik selline konsolidee- rimise roll enda peale võtta?

Annukka Mäkinen, Soome Kohalike ja Regionaalsete Omavalit- suste Liidust. Sooviksin antud küsimust kommenteerida. Kõik sõltub riiklikust struktuurist ning riikliku tasandi rollist. Soome puhul on aktiivsed regionaaltsandi arendajad regioonide voli- kogud. Tegu on võtmeorganisatsioonidega, mis saavad selliseid probleeme lahendada, kuna nad on moodustatud kohalike oma- valitsuste poolt. Raske on ütelda, kas see on kohane administra- tiivne tasand, te peaksite keskenduma sellele, millised on antud tasandi eesmärgid. Tõenäoliselt on eri riikides eesmärkide saavu- tamise viisides suured erinevused.

Katja Lahikainen: Esindan Lappeenranta Tehnikaülikooli ja Põh- jala dimensiooni instituuti, mis võiks pakkuda abi kohalike oma- valitsuste ja ülikoolide lähendamises. Oleme käesoleval kevadel üles ehitamas instituudi struktuuri Põhjala dimensiooni uuringu- valdkondade: energeetika, keskkonna, rahvastiku tervise ja hea-

olu, kultuuri, hariduse, aga ka transpordi ja logistika osas. Meil on juba praegu projektiideid, pärast mais toimuvat juhtgrupi kohtumist oskame esitada juba ka konkreetsemaid ettepanekuid – usun, et jätkame alustatud dialoogi.

Ulf Johannsson: Meie sessioon on jõudnud lõpule, jätkame arutelu homme. Tänan.

Kokkuvõtteks

Tekkimas on Euroopa Liidu poliitika uus dimensioon – makroregioonide poliitika –, mille konkreetset mehhanismi alles kujundatakse ning mille võimalikku potentsiaali ja tulemusi me veel ei tea. Selle strateegia elluviimise üheks lüliks on sageli toimuvad foorumid, nagu Tallinnas 8.– 9. märtsil 2010 toimunud konverents.

Peamine, mis konverentsist järeldus, oli see, et Läänemere strateegias on väga suur potentsiaalne roll kohalikul ja regionaaltasandi dimensioonil. Just Läänemere piirkonna tugevad ning autonoomsed kohalikud ja regionaalsed võimud võivad osutada – teiste EL makroregioonidega võrreldes – horisontaalse integratsiooni edu oluliseks lisavõimekuse allikaks. Kuid selle realiseerimiseks peaksid kohalikud ja regionaalsed omavalitsused – eriti Läänemere idakaldal – suurendama oma suutlikkust koostöö või ühinemiste kaudu. Samuti kujundama palju paindlikumad partnerlussuhted, sh keskvalitsustega. Võtmetoimijateks kujunevad kohalike omavalitsuste üleriigilised liidud ja suurlinnade regioonid, mis võivad integratsiooniprotsessi kaasa tõmmata ka praegu suhteliselt väikeseid omavalitsusi ja nõrgemaid toimijaid.

Koostöö Läänemere piirkonnas on olnud tulemuslik juba Hansaliikumise ajast. Kuid see on aeg-ajalt regioonis katkenud, seda ennekõike Balti riikide keeruka geopoliitilise positsiooni tõttu. Koostöö elavnes tunduvalt pärast Balti riikide iseseisvumist ja andis nende arengule viimasel kahekümnel aastal kolossaalse tõuke. Nüüd on tekkinud võimalus viia see kvalitatiivselt uuele tasandile, kusjuures Balti riigid peavad nüüd olema võrdväärsed ja atraktiivsed partnerid piirkonna arenenud riikidele.

Läänemere strateegia tulemusena peaks tekkima uus ühine teadmus- ja innovatsiooniruum ning inforuum. Juba olemasole-

vad ruumid (õigusruum, haldusruum, atraktiivne ja turvaline sotsiaalne ruum) peaksid palju paremini ühilduma. Just üksteise tugevuste ühendamine ning nõrkuste neutraliseerimine tekitab koostööst sünergia. Tähtis on, nagu paljud ettekandjad rõhutasid, bürokraatlike takistuste kõrvaldamine horisontaalse koostöö eest.

Strateegia võtmesõnadeks on võrgustikud, klastrid ja partnerlus, mis peaksid hõlmama võimalikult paljusid sarnaseid või üksteist täiendavaid toimijaid kogu makroregioonist, samuti väiksematest piiriülestest regioonidest. Makroregioon kui tervik peab tuginema väiksemate regioonide ja toimijate partnerlusel. Partnerluse mõtteks on olemasoleva oskusteabe ja innovatsioonisuutlikkuse ühendamise teel saavutada kriitiline mass, mida paljudes Läänemere väikeriikides ja valdkondades (nagu teadus) praegu ei ole. Kriitiline mass on vajalik selleks, et oleksime võimelised konkureerima maailma majanduslikult eesrindlike ja võimekamate piirkondadega. Väiksemate regioonide võrgustikke on juba kujunenud palju ja huvi nende vastu on suur. Koostöö Läänemere strateegia raames peaks hõlmama ka partnereid Põhjala dimensioonist, ennekõike Venemaalt ja Norrast. Suur osa sellisest võimekusest tuleneb meie oskusest ühildada tööstus ja ülikoolid. Tuleb luua ülikoolide võrgustikke ja rakendada see potentsiaal lõppkokkuvõtteks inimeste heaolu suurendamise teenistusse ning kujundada selleks soodne õiguslik ja poliitiline keskkond. Väga oluline on kujundada uus mõtteviis ja uus Läänemere identiteet. Paljud esinejad rõhutasid, et Läänemere, Vahemere ja Doonau regioonid mitte ei killusta Euroopa Liitu, vaid vastupidi, võimaldavad EL põhiidee – integratsiooni – viia kvalitatiivselt uuele tasemele. Ilmselt muudab see ka efektiivsemaks EL valitsemise.

Tuleb mõista, et partnerlus võrgustike kaudu eeldab palju keerukamat korraldust, palju suuremat osalejate motivatsiooni ning võrgustiku pidevat arendamist. Koostöövõrgustikud peavad

nähtavalt olema kasulikud kõikide osapoolte huvide teostamiseks. Partnerluses kombineeruvad individuaalsed ja ühishuvid palju orgaanilisemalt kui mis tahes teiste organisatsioonimustrite raames. Toetuda tuleks olemasolevatele võrgustikele, kuid luua ka uusi.

Loodan, et antud kohtumine andis tõuke Läänemerd hõlmava kohaliku- ja regionaalvalitsemise teadus- ja arendusvõrgustiku kujunemisele.

Georg Sootla,

avaliku poliitika professor, konverentsi programmi juht